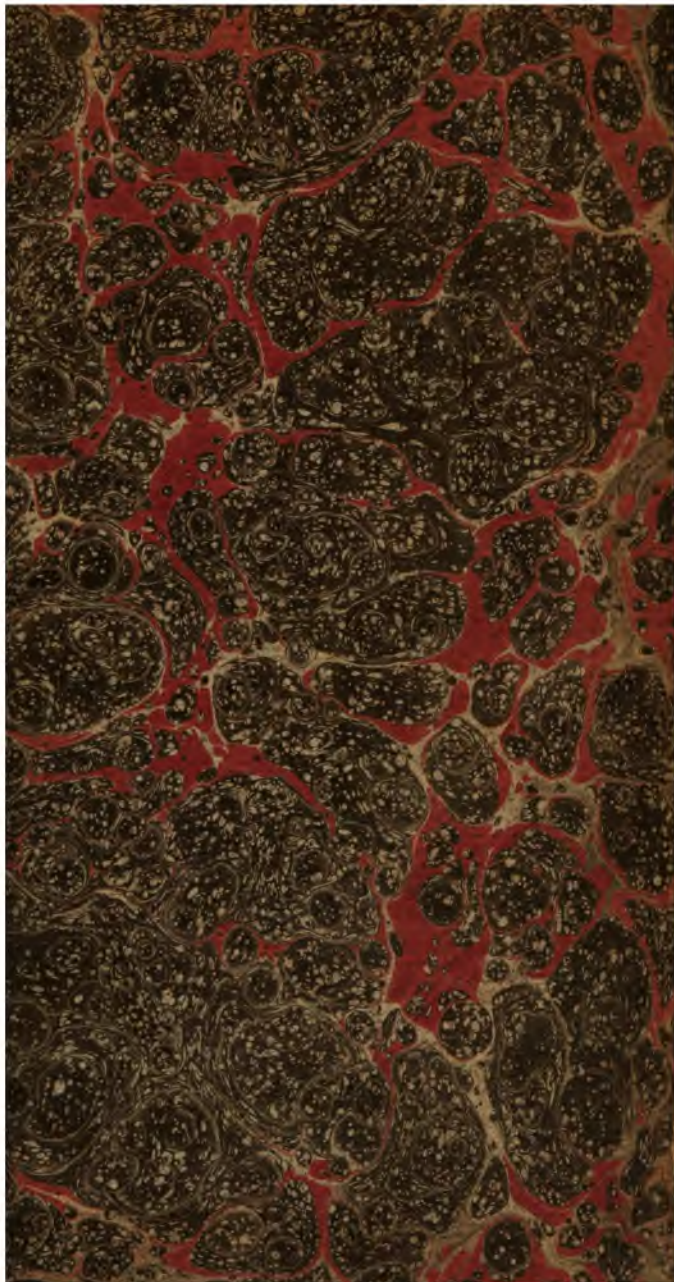

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

J. C. B. la Cour

Grundtræk

af

den practiske

Statsoeconomie.

Til Brug ved Forelæsninger

udgivne

af

Christian Olufsen,

Professor, Lærer ved det Classenske Agerdyrknings-Institut, Medlem af det Kongelige danske Videnskabernes Selskab.

Kjøbenhavn, 1815.

Paa Hofboghandler J. H. Schubothes Forlag

trykt hos C. Græbe.

Forerindring.

Det er nu næsten halvtredsindstyve Aar siden at Statsoeconomien blev hos os optagen blandt de Videnskaber, som agtedes vigtige nok til at fortjene offentlige Lærestole. I Aaret 1770 ansattes den siden saa navnkundige Naturgrandsker J. C. Fabricius som Professor i Oeconomie- og Kameralvidenskaberne i Kjøbenhavn. Ved hans snart paafølgende Forflyttelse til Kiel blev dette Læreembede ledigt, indtil von Eggers i Aaret 1785 udnævnedes til offentlig Lærer i disse Videnskaber ved Kjøbenhavns Universitæt. Imidlertid standsede snart hans Virksomhed i dette Fag; og da han traadte tilbage fra Universitætet blev hans Post ikke besat.

I det Sorøeske Academies glimrende Periode var den vittige og elegante Schytte Lærer i Statsvidenskaberne; i Forbindelse med disse holdt han Forelæsninger over de Kundskabs Grene, som nærmest angik Kameralisten. Men den Kreds, hans mundtlige Foredrag oplyste, var kun liden, og hans Bestræbelser fik snart Ende ved hans alt for tidlige Død.

Til disse svage og kun lidet frugtbare Ytringer indskrænke sig de Forsøg, vores Fædreland har seet til at udbrede en Videnskab, som ikke allene er høiligen interessant for ethvert dannet Medlem af det borgerlige Samfund, men tillige af yderste Vigtighed for Enhver, der som

Embedsmand tager Deel i Statens indvortes Bestyrelse.

Opmuntret af meget agtværdige Mænd var det i flere Aar mit Ønske at gavne Andre med mit Studium af denne Videnskab. Vort Fædrelands statsoeconomiske Stilling i de senere Aar bestyrkede mit Ønske og bragte det til Virkelighed. Tidernes Trængsler avlede mange Meninger, der syntes sande, fordi de, som løse Fostre af Øieblikket, passede paa de allernærmeste Virkninger; men offentlige Foranstaltninger og Privates Handlinger bleve Maalet for ligesaa vrange, som ukjerlige og haarde Domme, der fyldte Hjerterne med Uroe, Misfornøielse og Bitterhed, hvis første Anledning var enten ingen, eller dog kun ufuldstændigt Bekjendtskab til Grundbegreberne af Lærdommen om Nationalvelstandens Natur.

For at bidrage til Udbredelsen af rigtigere Forestillinger om de betydeligste statsoeconomiske Gjenstande end de, som vare i Omløb, og gik for afgjorte Sandheder, angaaende Finanzvæsen, Mynt, Vexelkurs, Handels-Indskrænkning, Proviantering, Varepriser, Agiotage, Opkjøb o. m.; samt for tillige efter Evne at erstatte et Savn, som det Kjøbenhavnske Universitæt for nærværende Tiid ikke afhjelper, tilbød jeg for to Aar siden Elskerne af Statsoeconomien en Oversigt af denne Videnskab. Jeg havde den Ære at

see en talrig Forsamling i mit Auditorium, hvoriblandt mange Mænd af høi Dannelse og vigtig Embedsstilling. Ogsaa nød mit Foretagende den smigrende Udmærkelse at det kongelige Rentekammer, samt det kongelige General-Landoeconomie- og Commerce-Collegium behagede at lade en Deel af deres Betjente bivaane Forelæsningerne; en Udmærkelse af saa megen større Betydenhed, som disse høie Collegiers oplyste Foresatte derved tilkjendegave deres Mening om Gavnligheden af statsoeconomiske Kundskabers Udbredelse.

Det er i Anledning af disse Forelæsninger at nærværende Værk er bleven til, og det udgives af en tredobbelt Aarsag. For det første er en Ledetraad ved Forelæsninger i det mindste høist nyttig for Tilhøreren, fordi den letter Oversigten, Forbindelsen og Ordningen af det udførlige Foredrag; dernæst ønskede jeg mig betrygget imod Misforstaaelse, og imod at tillægges andre Meninger end mine egne. Endelig anseer jeg det for Pligt for enhver, der af eget Kald fremstaaer som offentlig Lærer i en Videnskab, hvis Sætninger og Conclusioner kunde virke paa den almene Mening om mange vigtige Indretninger i Staten, at han fremlægger sin Troesbekjendelse for at godtgjøre hvorvidt det kan tillades ham at udstrøe sit Sædekorn eller ikke.

Jeg haaber herved at have sat mine billige Læsere paa det Standpunkt, hvorfra jeg allene øn=

ſker dette Værk bedømt. Ingenlunde for at afhjelpe et Savn i vor Litteratur bliver det udgivet; dets Bestemmelse er meget meer indſkrænket til at afhjelpe den indbyrdes Trang mellem mine Tilhørere og mig. Dertil kan det være meget vel ſkikket, uagtet det, betragtet ſom et for ſig ſelvſtændigt Værk, vilde paa flere Steder, deels ved Korthed, deels ved Ufuldſtændighed, røbe at det egentlig ikke er andet end en Grundvold til et udførligere Foredrag, og bør ikke bedømmes uden i Forbindelſe med dette.

Til Slutning maae jeg nævne en Omſtændighed, der taber ſtørſtedelen af dens Vigtighed naar jeg ſelv anfører den, og andre ikke førſt blive opmærkſomme derpaa. Ved min udførlige Udarbeidelſe af en Overſigt af den practiſke Statsoeconomie hændte det ſig flere Gange, at jeg for med nogen Hurtighed at ordne og overſee Sætningerne over enkelte Materier, efterſaae adſkillige Haandbøger. Hos diſſe fandt jeg ofte den Orden jeg ønſkede og de Udtryk jeg kunde bruge. Jeg gjorde mig derfor ingen Betænkning over at bruge dem, og nogle enkelte Paragrapher i denne Bog ere derved blevne mere eller mindre forandrede Overſættelſer af Krug, Jakob, Buſch. I mit førſte Udkaſt forſømte jeg at anmærke diſſe enkelte Steder; jeg kan nu ikke angive dem. Dog er det fornemmelig Krug jeg ſaaledes har benyttet.

Indhold.

(Tallene betegne Paragrapherne.)

Indledning.

Indledning.

Efterhaanden som Menneskene ved Intelligensens Udvikling hævede sig mere og mere fra den dyriske Tilstand maatte de snart mærke hvor meget de indbyrdes behøvede hinanden. Det var ikke allene positiv Medvirkning i Arbeider eller Foretagender, de trængte til; oftest var Roe og Sikkerhed imod Antastelser af deres nærmeste Naboer den vigtigste Fornødenhed for uforstyrret at passe de Sysler, som Opholdelsen udkrævede. Ved Siden af denne Trang til Nærmelse, til Forening, eller dog til Enighed, gik den Drift til Selskabelighed, som et Mennesket naturlig, fordi den giver Leilighed til at sysselsætte den Evne det besidder: at danne sig Begreber og at meddele andre dem.

Med disse tvende Bevæggrunde forenede sig en tredie, som umiddelbar udspringer af Naturen. En vis huslig, eller en Familie-Forening finder Sted endog i det lavere Dyrerige. Artens Forplantelse, og Afkommets Uddannelse, det er, en vis Grad af Opdragelse, ere Naturpligter, som Dyrene selv ikke forsømme. Disse Pligter maatte

virke andet, eller anderledes hos Mennesket end hos de øvrige Dyr; deels fordi denne Slægts Forplantelse er ikke bunden til nogen bestemt Aarstiid, deels fordi dens Opdragelse varer længe, da det menneskelige Legeme udvoxer langsomt, og de Kundskaber og Færdigheder dette Væsen behøver, endog i den simple Naturtilstand, ere mange, mangeartede, og faaes kun ved lang Øvelse. Derover maatte Mennesket for en meget stor Deel af dets Levetiid holdes under Familiebaandet, uden den Afbrydelse, som finder Sted hos de øvrige Dyr, hvoraf de fleste tilbringe kun nogle faae Uger eller Maaneder af Aaret til at opfylde de Forpligtelser, som Naturen paalagde dem imod deres Afkom.

Den huslige, eller Familieforfatningen gav den patriarkalske Forfatning sin Oprindelse og bestemte Form. Huusfaderen fandt sig omringet af et Antal Mennesker, der gjerne adlød ham. Han blev deres Lovgiver, Anfører, Philosoph, Ypperstepræst. Den enkelte Familie forøgedes og udgjorde en heel Stamme, hvis ældste, kyndigste, tapperste, viseste Huusfader maatte blive Overhoved.

Fordrede Begivenhedernes Vending en Forbindelse af flere nærboende Stammer til fælleds Fordeel, saa kunde den nu opkomme. Varede saadan Forening længe nok til at dens Medlemmer med Tiden antoge et særegent Præg i deres Tæn-

ke. og Levemaade, deres Kundskaber, Færdigheder, deres Forhold til de omkring boende Naboestammer, hvorved de individualiserede sig, saa opstod af denne Stammes Forening et Folkefærd.

Jo stærkere udtrykt et Folkefærds Individualitæt blev desmere maatte det vorde isoleret. Bidrog en adskillende Naturting, Ørkener, store Floder, Biergkjeder, Have eller Havgrene til at gjøre Meddelelse eller Samqvem med Naboerne physisk vanskelig; gjorde dets særegne Føde, dets Maade at leve paa, dets Sæder, Skikke, Omgjengelsen med andre moralsk modbydelig; satte et eget Sprog Skranker for Meddelelse og let Forstaaelighed, saa maatte et Folkefærd vorde adskilt fra, fremmed for, ja fiendtligt imod dets Naboer. Det udgjorde da en Nation, et egentligt Folk.

Enhver af disse Foreninger havde et Formaal: den størst mulige Sikkerhed for Person og Eiendom med den mindst mulige Opoffrelse af Frihed. Paa det at Foreningen kunde lede til Maalet uden at krænke nogen af disse tvende Betingelser, blev det nødvendigt at de Forenedes almindelige Villie fastsatte visse Regler (Love) for Forbundet, og dettes enkelte Medlemmer, samt uophørlig vaagede over disse Reglers Overholdelse. Organet for den almindelige Villie kaldes

Regjering. Den bestyrer Stammens, Folkefærdets eller Nationens almindelige Anliggender; jo mere uddannet og omfattende Bestyrelsen er desmere nærmer den borgerlige Forening sig til den selskabelige Eenhed, som vi kalde en Stat.

Begrebet: Stat, synes uadskilleligt fra Tanken om en bestemt Samling af Mennesker. Vel skimtes det kun mat i Menneskeslægtens første historiske Tidsalder, ligesom hos vore Dages omflakkende Araber, og de saakaldte Vilde; men det er dog tilstæde, og maae være tilstæde hos enhver Forening af Mennesker, som er andet end en Flok, Hob, eller tilfældig Samling. Mærker man end intet til den borgerlige Ordens udvortes Kjendetegn, sees endog ingen tydelig Yttring af en almeen Villie, saa ere dog Virkningerne af en almeen herskende Mening umiskjendelige. Understøttet af den vaager ethvert Individ over sine egne Rettigheder og andres Pligter. De holdes derved nogenlunde i Ligevægt. Naturrettens Grundsætninger udviklede sig efterhaanden; haandthævede af knyttede Næver ophøiedes de snart til almeengjeldende Vedtægter; og ved de borgerlige Selskabers videre Uddannelse traadte de frem som Love, der fik Agtelse igjennem den almindelige Villie, og dennes positive Foranstaltninger for at holde dem i Kraft. Spiren til borgerlig Orden, til Statsforfatning, ligger dybt i den menneskelige Natur; den maatte bryde frem

i det Øieblik da Mennesket i sin gradviise Udvikling hævede sig over den lavere Dyriskhed, og holde Skridt med denne Udvikling indtil den omsider naaede sin nærværende Tilstand.

At Begrebet om Statsforfatning er uadskilleligt fra Begrebet om Menneskenes borgerlige Forening er ogsaa kjendeligt deraf at man selv i denne Forenings simpleste Tilstand bemærker alle Elementerne til vore Statsforfatninger. Alle disse Elementer have et fælleds Udspring, nemlig Ulighed i Individernes Vilkaar og Forhold til hinanden, eller i Afvigelser fra den naturlige Lighed mellem Menneskene, som nødvendig maatte fremkomme. Allerede i den simpleste af alle Forfatninger, den patriarkalske under Hyrdelivet, blev Huusfaderen sin Families Herre, Organ for dens Villie, dens Regent; thi han var den stærkeste, den erfarneste og klogeste. Disse Egenskaber maatte ofte give hans Mening, og følgelig hans Villie, Overvægt endog i en større Kreds. Saaledes opkom Ulighed i Magt.

Livets Ophold, og overalt, Selvvedligeholdelsen, indførte Eiendom, en fri Raadighed over erhvervede Ting. Individerne fik derved mere bestemt Interesse for, og større Trang til borgerlig Orden, men tillige større Betydenhed, og formedelst heldige Begivenheder, eller større Anstrængelse, opkom Ulighed i Eiendom, eller forskjellige Grader af Velstand. Den mere Velhavende el-

ler Rige kunde paa mange Maader virke imod den mindre Velhavende, eller den Fattige, og blev ligesom ved en stiltiende Aftale hans Herre.

Eiendom af Ting forudsætter en vis Virksomhed fra Menneskets Side, for at frembringe dem, eller tage dem i Besiddelse. Denne Virksomhed, (Arbeide,) maatte ofte bringe fleer eller andre Ting, (Vare,) under en Enkelts Eiendom end hans Behovs umiddelbare Tilfredsstillelse udkrævede. Dette Overflødige anvendtes gjennem Bytte (Handel) til Anskaffelsen af egentlige Fornødenheder. Og denne sidst nævnede Virksomheds Green gjorde især en hidtil ukjendt Samling af Regler og Vedtægter nødvendige, for at bortfjerne Underfundighed og Bedragerie fra en Mellemhandling, der i saa høi Grad trænger til Troe og Love.

Mennesket ledes snart til Betragtninger over sig selv, og sit Forhold til den omgivende Natur. I de første Grader af Intelligensens Udvikling gaae Følelse og Fantasie altid foran Forstand og Fornuft. Man skaber sig Tankevæsner af høiere Art end Menneske-Naturen, og sætter sig i Forbindelse med disse Indbildningskraftens sandsynlige Væsner ved Religiositæt. Denne avlede en heel Klasse af deels reelle, deels conventionelle Pligter, hvis Efterlevelse eller Overtrædelse maatte have stor Indflydelse paa Samfundets Rolighed og Orden.

Omgivet af en uendelig Mangfoldighed af Naturting, som mere eller mindre virke paa Mennesket til Behag eller Ulyst, til Gavn eller Skade, maatte det snart nødes til at kjende disse Naturting efter deres Egenskaber. Nye Begreber samlede sig derved til en Videnskabelighed, der selv i sin første Grad maatte være høist ulige fordeelt hos Individerne. Herover opstod Ulighed i Kyndighed, eller den Evne, hvormed den Ene ledte Naturens Kræfter overeensstemmende med sine Hensigter fremfor den anden. Heraf igjen Misbrug til Næstens Skade, og dennes mere eller mindre voldsomme Modstræbelse, med nye Trang til en borgerlig Orden, som satte Misbrugene Grændser, og bestemte Modstræbelsens Beskaffenhed.

Saaledes opstod Statens Grundbestanddele; de spores allerede i Staternes Fødsel, de træde tydeligere frem i deres Fremvært, og udgjøre de nærværende Staters Basis. Trang til udvortes Sikkerhed skabte Krigsvæsnet, og med dette Statsborgernes Forpligtelse til at opfylde dets Krav og bære dets Byrder. Religiositæten grundede Kirkeforfatningen. Ved Oplysningens Nødvendighed blev Underviisning, videnskabelig Dannelse, eller med eet Ord, Opdragelse, til en statsborgerlig Forpligtelse. Arbeidets Producter, Gods, Vare gjorde Bytning nødvendig; herved grundedes Handel.

Denne behøvede en Regulator, og Penge, Mynt blev til. Mange indvortes Indretninger udkrævedes for at ordne og holde i Orden de i hinanden gribende ofte krydsende Næringsveie. Saaledes blev Politie, det borgerlige Justitsvæsen, kort, den indvortes Regjering til. Med den var en Mængde Byrder, mange Indskrænkninger i den personlige Frihed uadskillelige. Det var ikke længere det enkelte Menneske, der i Naturstanden kunde betragte sig selv som det Punkt hvorom alting skulde dreie sig, der nu kom i Betragtning. Det var en Samling af flere, der for i Forening at opnaae en Sikkerhed, som hin Tilstand ikke tilbød, vare villige til Opoffrelser af nogle, det fri Menneske tilhørende Rettigheder.

I de begyndende Stater kunde Statsborgernes Byrder, eller deres Bidrag til Bestyrelsens Vedligeholdelse, være aldeles naturale. Staten kunde ikkun behøve personligt Arbeide, og Natural-Indtægt. Det udvortes Forsvar fo langte Stridere; hertil indstillede sig Statens stridbare Mandskab; det tjente uden Sold, og dets Underholdning, som det forskaffede sig selv, samt de fornødne Vaaben, var en Natural-Indtægt, som Staten paa denne middelbare Maade oppebar. Forefaldt andre offentlige Arbeider bleve de fuldførte ved de Trælle, som Krigene havde forvandlet de overvundne Fiender til,

eller ved en Art af Hoverie. Regenterne og de øvrige Embedsmænd fik deres Underholdning ved Natural-Leveringer. Disse Arbeider og Natural-Afgifter vare Statens Indtægter, hvilke Regjeringen forvaltede overeensstemmende med den Hensigt hvorfor de bleve ydede. Herved begrundedes en Statsformue, som forudsætter bestemte Begreber om Statens Fornødenhed, og en ordentlig Fordeling eller Ligning paa Statsborgerne, samt en hensigtsmæssig Anvendelse, det er en beregnet Huusholdning.

Efterhaanden som Staterne udvidede deres Grændser maatte Krigene føres længere borte og vare længe. Hærene kunde derover ikke forsyne sig selv; deres Underholdning blev en Pligt for Staten, som følgelig maatte ved Udskrivning, eller Indkjøb bringe de fornødne Vaaben og Levnetsmidler tilveie. Konsterne gjorde Fremskridt fra deres oprindelige Simpelhed, enhver Arbeider kunde ikke længere arbeide i alle Fag; enhver Konst udkrævede sin egen Mester, som følgelig ikke frembragte uden en enkelt Vare, for hvilken han ved Bytning anskaffede sig andre, som han behøvede. Men denne Bytning behøvede til sin ordentlige Gang et almindeligt Omsætnings Middel eller Penge, og den blev ved det borgerlige Selskabs større Orden en udelukkende Syssel for en særegen Klasse af Borgere. Saavel denne Klasse, de Handlendes, som hin Art

beidendes, eller Vare-Frembringende, kunde ikke altid umiddelbar afgive de Vare Staten trængte til; de kunde som oftest ikke heller stille sig til personligt Arbeide for Staten, da deres eget derved maatte standses, og de sættes i den Umulighed at kunne ernære eller underholde sig selv imedens de opoffrede Staten deres Tiid. Derimod kunde de til Staten afgive en vis Deel af deres Vares Værdi, og betale Statens Krav til dem med Penge.

Statens Indtægt, eller Stats Formuen maatte da snart komme til at bestaae af tre Bestanddele, personligt Arbeide, Vare, eller Naturalafgift, og Penge. Og af disse tre Bestanddele er Statsindtægten endnu i vore Dage sammensat.

Vi have forhen nævnet Formaalet for den borgerlige Forening, eller Staten, Sikkerhed for Person og Eiendom, med den mindst mulige Indskrænkning af Frihed. Herved er den øverste Grundsætning for Statens Bestyrelse tillige angiven. Det er altsaa Regjeringens Pligt at indrette Statsindtægten efter en klog Anskuelse af Statens Nødvendighed, saa at Udgiften ikke bliver større end den bør være, og Indtægten ikke affordres til større Beløb, til større Byrde for Nationen end Udgiften uomgjengelig kræver.

Men det er endnu ikke nok at det rette Forhold heri træffes. Byrderne maae fordeles jevnt

paa alle, eller lignes paa de enkelte Statsborgere, saa at ingen yder mere end han bør, medens andre yde mindre end de burde. De maae desuden indkræves paa den mindst trykkende Maade; det maae overlægges, hvilke Arter af Byrder, hvilke Maader at yde Bidrag paa til Statens Vedligeholdelse man i Almindelighed eller i enkelte Tilfælde bør vælge. Undertiden kan en Statsborger med mindst Besværlighed udrede dette Bidrag i Form af personligt Arbeide; undertiden var det ham beqvemmest at levere Vare in Natura; undertiden vilde han lettest kunne afgjøre Sagen med Penge. I ethvert Tilfælde, hvor hans største Fordeel ved Ydningsmaaden ikke tages i Betragtning, paaføres ham et unødvendigt og ubilligt Tab, hvilket ofte gjentaget, og naar det finder Sted ved mange Leiligheder, bringer Uorden i den hele Statsbestyrelse, formindsker den borgerlige Sikkerhed og indskrænker Friheden.

For i denne vigtige Sag at handle efter faste Grunde er det nødvendigt at Statsbestyrelsen støtter sig paa en tydelig Indsigt i Naturen og Aarsagen til Velstand, eller et klart Begreb om Kilden, eller Udspringet til Velstand, Formue; og en nøiagtig Forestilling om hvorledes den fra sit første Udspring afdeler, fordeler, samler sig, forøges, formindskes hos den enkelte Statsborger, saavel naar den overlades gandske til sin

naturlige Gang, som naar Omstændigheder gribe ind deri. Denne Undersøgelse omfatter Velstandens, eller Formuens Oprindelse og Fremgang indtil det Øieblik, da den private eller enkelte Statsborger er ikke allene istand til at tilfredsstille sine egne Fornødenheder, men beholder et Overskud, som han for en Deel kan opoffre til det borgerlige Samfund, hvoraf han er Medlem, og i hvis Beskyttelse han finder Sikkerhed og Frihed.

Summen af alle Overskud hos de enkelte Statsborgere kan altid for en Deel, og undertiden gandske anvendes til Statens Vedligeholdelse eller dens større Fuldkommenhed. Denne Sum kaldes, vel ikke ubeqvemt, men dog neppe aldeles rigtigt, National-Formue. Er den over en vis Grad kalder man den ogsaa National-Velstand, ligesomogsaa, skjøndt endnu mere relativt, National-Rigdom.

Undersøgelsen om National-Formuens Natur og Aarsag kan ikke standse ved det Punkt, hvor Nationalformuen kan ansees for at være dannet, og udgjør en bestemt Størrelse. Den maae nødvendig tage med under Betragtningen de Ujevnheder, eller Afbrydelser i Tingenes ordentlige eller naturlige Gang, som de enkelte Menneskers Forening til en Stat maae frembringe.

Disse Afvigelser have deres Anledning i det unaturlige Forhold hvori Statsborgeren befinder

sig. Som Natur-Menneske har han en nøie bestemt Grændse for sin Virksomhed i Størrelsen af sine Fornødenheder. Naar disse ere dæmpede er Aarsagen til Virksomheden hævet. Som Statsborger derimod forfølger en moralsk Tvang ham, og driver ham videre, da han foruden sine egne Fornødenheder maae afhjelpe Statens. Her maae følgelig en anden Orden fremtræde, nye Pligter opstaae, og med dem en meer eller mindre tydelig Modstand. Staten maae vaage over disse Pligters Opfyldelse, og stræbe at gjøre Modstanden i det mindste uskadelig. Det enkelte Menneske staaer nu ikke længere, som i den naturlige Tilstand, i et ved sig selv allene bestemt Forhold til Naturen, der altiid er sig selv lig; han er bragt ind i et ubestemt Forhold til et konstigt, det er, vilkaarligt, vaklende Væsen, som ikke i sine Fordringer kan rette sig efter uforanderlige Naturlove, men maae ofte lægge til Grund Tilfældigheder, som Sindslidelser, eller en misledet Dømmekraft have kommet afsted.

Endskjøndt det borgerlige Samfund vel udspringer umiddelbar af Naturen, er en Stat dog alligevel en konstig Indretning, og som al Konst underkastet Vilkaarlighed. Denne maae tage til alt eftersom Staten bliver en meer og meer sammensat Maskine. Men Hovedreglen for dens Bestyrelse maae dog altid forblive denne: at holde Ytringen af de i Staten virkende Kræfter

saa meget som muligt i Harmonie med Staternes Grundidee.

Af denne Regel flyder Regjeringens Ret, ja Forpligtelse til at gribe ind i de enkelte Statsborgeres Virksomhed for at give den en tilbørlig Retning. Men Reglen selv leder umiddelbar hen til den ufravigelige Grundsætning for dens Deeltagelse, eller Medvirkning: at den lemper sine Foranstaltninger overeensstemmende med den naturlige Gang, som den private Virksomhed af sig selv maae tage, naar den ikke indskrænkes af udvortes fremmede Paavirkninger.

For at kunne opnaae Statens Formaal maae Samfundet anvende en vis Kraft til at vedligeholde det. Denne Kraft, udtrykt ved personligt Arbeide, Naturalleveringer eller begges Repræsentativ, Penge, kaldes S t a t s f o r m u e. Den fremkommer som Bidrag fra den enkelte Borgers Overskud, eller fra alle enkelte Borgeres Overskud, det er af N a t i o n a l f o r m u e n.

Indbegrebet af de Regler hvorefter Staten tilveiebringer Statsformuen, og anvender den til Statens Tarv, kaldes S t a t s o e c o n o m i e.

Statsoeconomien grunder sig paa Læren om Nationalformuens Natur, Aarsag, og dens Oprindelsesmaade i Menneskets naturlige Tilstand. Den Kjede af Sætninger, som viser denne Virksomheds naturlige Gang, kaldes den t h e o r e-

tiske Statsoeconomie (eller om man vil Nationaloeconomie).

Statsoeconomien undersøger hvorvidt og hvorledes Virksomhedens naturlige Gang forandres ved Statens Grundbetingelser, og de positive Indretninger, som bleve nødvendige, naar Mennesker forenede sig til et statsborgerligt Samfund. Veiledet ved denne Undersøgelse forklarer Statsoeconomien Anvendelsen af de theoretiske Lærdomme paa Statsborgernes Virksomhed i alle dens Dele og Indretninger. Denne Anvendelse ligger til Grund for den practiske Statsoeconomie.

(Nogle nyere statsoeconomiske Forfattere, saasom Jakob, von Soden, o. f ansee den Deel af Statsoeconomien, som gaaer ud paa at forklare Nationalvelstandens Oprindelse, og Nationalformuens Opkomst, for en ved og i sig selv grundet og sluttet Videnskab, som de benævne Nationaloeconomie. Men Forskjellen imellem denne og den egentlige Statsoeconomie er uden Tvivl alt for vilkaarlig, og synes ikke at ligge i deres Væsen. Deres forskjellige Bestemmelse er vel neppe tilstrækkelig til at adskille dem, og egentlig bestaaer Adskillelsen i et Afbrud. A. Smith, Statsoeconomiens ypperste Lærer, paa hvis Skuldre alle hans Efterfølgere staae, endog de, der som von Soden, synes at ville oversee ham i Skarpsindighed, fordi de overgaae

ham i unyttig Spidsfindighed — A. Smith har ikke antaget denne Indeling; hos ham er hele Videnskaben Nationaloeconomie, og det er fuldkommen rigtigt; thi en Nation kan dog ikke tænkes i noget statsoeconomiskt eller politiskt Forhold uden under en Regjering, det er som en Stat. Ogsaa Stewart, De Say, Simonde, Krauß, Schmalz antage ikke hiin Adskillelse. Ved at inddele Statsoeconomien i den theoretiske og den anvendte er det imidlertid ikke vores Hensigt bestemt at nægte nogen i denne Læres Væsen grundet Forskjel, men blot at betegne den Grændse, hvorinden vi her agte at holde os, nemlig ved Anvendelsen af de forudsatte theoretiske Lærdomme paa de vigtigste bestemte Statsindretninger for at bedømme disses Hensigtsmæssighed.)

Statsoeconomien benævnedes længe, og benævnes tildeels endnu, Cameral-Videnskaberne. Cammer kaldtes det Collegium, som bestyrede Statens Indtægter og Udgifter. De Kundskaber denne Bestyrelse forudsætter maa søges i forskjellige Videnskaber, Statsret, Politik, Krigsvidenskab, Statistik, Statsoeconomie, Oeconomie, Technologie, Handelsvidenskab, Finanzvidenskab. Alle tilsammen gav man ovenanførte Benævnelse. Grunden til denne Benævnelse er tagen af disse Videnskabers Bestemmelse, ikke af deres Væsen. Man inddeelte dem

i Politievidenskaberne, som indbefatte Læren om Regjeringens Indflydelse paa Næringsveiene, og Finanz-Videnskaben, der angaaer Fordelingen og Oppebørselen af Statsindtægten, samt Statens Udgifter.

Den Plan, hvorefter vi her ville gjennemgaae den anvendte Statsoeconomie, vil være tydelig i følgende Oversigt af Statsborgernes og Regjeringens forenede Medvirkning til Opnaaelsen af Statens Grundbetingelse.

Den enkelte Statsborger anvender sin Virksomhed paa et Object; denne Virksomhed kaldes Arbeide, som er det eneste Væld, hvoraf al Formue udspringer.

Arbeidets Product er Vare, som er Arbeidets vedblivende Repræsentativ, da de have lige Værdi, og kunne ikke blot i Forestillingen, men tillige i Virkeligheden substitueres hinanden. Vare og Arbeidsløn kunne altsaa ansees for lige store og synonyme.

Nogle Arbeidere frembringe flere og andre Vare end de selv kunne forbruge, men savne andre Vare, som de behøve. De bytte derfor deres unødvendige Vare bort for de nødvendige efter en vis Mening om deres Værdi.

Med Vare begynder Formue at fremkomme. Udtrykkes dens Størrelse ved en vis Mængde af en almindelig Vare, saasom Penge, saa kal-

des den saaledes udtrykte Deel af Formue en Kapital. Denne kan igjen vorde et Erhvervmiddel, og den umiddelbare Indkomst, eller Profit deraf kaldes Rente.

Foruden rørlige eller bevægelige Ting, saasom Vare eller Kapitaler, kan Formue ogsaa bestaae i Jord, det er enkelte bestemte Grundstykker, som ere blevne en enkelt Mands Eiendom. Alt hvad et Grundstykke frembringer, enten frivillig, ved Skove, Græsning, Jagt, Fiskerie, Mineralier, eller ved Dyrkning, tilhører Grundeieren, og giver ham en vis Indkomst. Denne kan han enten forhverve ved sit eget Arbeide, eller overlade til andre Arbeidere, imod en Godtgjørelse eller Jordskyld. (Forpagtningsafgift, Leie, Fæste, Landgilde, Hoverie.)

Formue har altsaa følgende trende nærmeste Kilder: Værdien af Arbeide, det er Arbeidsløn; Rente af Kapital, Indtægt af Jord. Flere Kilder kunne ikke gives. Enhver Vares Værdi bestaaer af en af disse Bestanddele, eller er sammensat af tvende, eller alle tre deraf.

Hvor forskjelligt end det Arbeide er hvorved Formue frembringes, lader det sig dog let ordne i tre Hovedklasser. Arbeide frembringer enten Naturting, eller forfærdiger Konstting, eller omsætter begge. Alt Arbeide gaaer da ud paa Naturalproduction, paa Konstproduction, eller Fabrikation, og paa Handel,

Disse trende Virksomheds Grene ville hos en-hver Nation opstaae af sig selv, og gaae af sig selv i en vis Orden, som bestemmes af mangfoldige deels bestandige deels tilfældige Aarsager; og efter disses Paavirkning vil Nationalformuen snart stige, snart synke, eller og staae stille. I en Stat er det nødvendigt at denne Formue, om den ikke idelig forøges, dog maae holde sig paa et vist Punkt, for altid at kunne betrygge Staten, der aarlig behøver en vis Indtægt, ikke blot for at vedligeholde sig, men for at naae en høiere Grad af physisk, intellectuel og politisk Velvære. Heraf fremkommer for Regjeringen en vis Rettighed til at gribe ind i National-Virksomhedens Gang for at give den en tilbørlig Retning.

Denne Regjeringens Deeltagelse i National-Virksomhedens Ledning er saa meget mere fornøden i de nærværende Stater, som disse ere vegne meget langt fra den oprindelige Simpelhed, og Tingenes naturlige Gang. En ofte uheldig Konst har udrevet dem af deres Naturtilstand, og opreist en politisk Bygning, hvor Delene ere tilsatte efter Griller, Ukyndighed, formeent Indsigt, Lidenskaber og Magtens Misbrug. Her findes mangfoldige Misgreb fra ældre Tider, som det nu er overmaade vanskeligt at rette. Enhver Stat er nu omstunder en

meer eller mindre feilfuld Maskine, hvis ikke godt passende Dele omsider formedelst Slidning ved langvarig Friction kun nogenledes holdes i en ujevn Gang.

Det er især Udgiftsvæsnet, som bringer de nærværende Stater ud af den naturlige Bane. De befinde sig alle i en udvortes eller politisk spændt Stilling til hinanden. I ældre Tider var en Stats politiske Forhold til andre Stater indskrænket til de nærmeste Nabostater. Nu omstunder, og fornemmelig siden den vestphalske Fred, da Politiken, som ikke ret blev født før under Carl den femte og Franz den første, kom i fuld Virksomhed, samt da Handelen udbredte sig og Kolonialvæsnet begyndte, befinder næsten enhver europæisk Stat sig mere eller mindre i Berørelse med hele Verden.

Det er derved blevet det udvortes Forsvarsvæsen, som udsuger Staterne. I de nyeste Tider har Krigen, og Krigsvæsnet, antaget en nye Karakteer. Forhen strede forholdsviis kun smaae Masser uden lang Forberedelse; nuomstunder ligner en Krigshær en Folkevandring. Forhen førte Venedig og Genua en Krig, som varede i 128 Aar; nuomstunder fuldendes de største Magters Krige i et eller to Feldttoge.

Ved at forøge Krigsmassen vinder man vel i Tiid; men dette System gjør Nutidens Krige

uendelig mere ødelæggende for Staterne end Fortidens vare.

Ligesom Udgifterne til den udvortes Sikkerhed derved tiltage, saa voxe ogsaa de, som behøves for de indvortes Anliggender; thi den stigende Oplysning, den tiltagende Folkemængde, den høiere Luxe udkræve mangfoldige nye Anlæg, Indretninger og Midler til Orden.

Den Nødvendighed, hvori Staten befinder sig at affordre Folket er stort, ofte alt for stort Bidrag, giver idelige Anledninger til Stød og Afbrydelse i Nationens Virksomhed, og bringer den let i Forvirring. Mangfoldige Næringsveie standses, eller gjøres besværlige, arbeidende Hænder undrages Arbeidet, en stor Arbeidskraft spildes paa intet indbringende Gjenstande, Handelens indvortes Gang forstyrres, den udenlandske ofte ogsaa, Statsformuens Kilder udtørres; nye Paalæg tvinge alle Næringer og alle Statsborgerne. Omsider styrter Statsbygningen sammen, efter at den i lang Tiid har tjent en nedtrykt Nation til et glædetomt Fængsel.

Statsoeconomiens allerførste Betragtning maae derfor være Størrelsen af den aarlige Middelafgift, som Staten nødvendig behøver for at vedligeholde sig. Denne Betragtning henter ikke sine Grunde fra nogen egentlig statsoeconomisk Anskuelse; den beroer paa hvad den almindelige Regjeringskonst lærer om den enkelte Stats po-

litiske Stilling imod andre Stater, der betinges ved Klima, geographisk Beliggenhed, Producter, Folkemængde, Udstrækning, o. m. Dette politiske Forhold kan være saadant for et enkelt Land, at dette Lands Selvstændighed som enkelt Stat er en politisk Umulighed, fordi dens Vedligeholdelse vilde overgaae dens Kræfter. Under saadan Beskaffenhed er det klogest at et Land, eller en Stat, heller tidlig end sildig opgiver sin Selvstændighed, og finder sig i en Indlemmelse, som den dog omsider maae underkaste sig, efter at have en Tidlang udmarvet sig ved en unaturlig Modstriden.

Inden Statsoeconomen begynder at virke maae han følgelig forudsætte Muligheden af Statens Selvstændighed ved de Midler, som Nationen og Landet kan anvende, uden at opoffre Statsborgernes billige Fordringer. Denne Forudsætning maae være grundet paa en af Politiken og Krigsvidenskaben udledet Bedømmelse, samt paa Resultatet af den Kundskab om Landets eller Statens indvortes Kræfter, som Statistiken forskaffer.

Men Landets Kræfter kunne for en Deel ligge uudviklede. Statistiken angiver kun deres Maal i et vist Tidspunkt. For at indsee om de efter deres Natur tillade at forøges bør Statsoeconomen kjende de forskjellige Næringskilders fuldstændige Benyttelse. Denne Kundskab erholdes

ved de oeconomiske og technologiske Videnskaber, som forklare Jagt, Fiskerie, Bjergvæsen, Agerdyrkning, Haandværker, Fabriker, Konster, samt ved Handelsvidenskaben.

De forskjellige Næringsveie staae i et vist indbyrdes naturligt Forhold til hinanden, og sig selv overladte tage de en vis Retning eller Gang og Orden. Denne Gang og Orden udvikles i den theoretiske Statsoeconomie, der i bestandige Abstractioner fører enhver nok saa sammensat Virksomhed tilbage til sit første simple Udspring. At denne naturlige Orden holdes vedlige saavidt muligt er af yderste Vigtighed for Nationalformuen, og følgelig for Statsformuen. Derfor behøver den practiske Statsoeconom grundig Indsigt angaaende Aarsagerne til al National-Velstand, eller nøie Bekjendskab til den theoretiske Statsoeconomie.

Først naar han føler sig udrustet med alle disse Hjelpevidenskaber tør Statsoeconomen begynde at ville virke paa Nationalformuen. Denne Virksomhed er Gjenstanden for den anvendte Statsoeconomie, som her er Maalet for vore Betragtninger.

I at fremsætte dens Regler maae vi indskrænke os til allene at angive disse Reglers nærmere Grunde; vi forudsætte altsaa ikke blot den theoretiske Statsoeconomies Lærdomme, men tillige den almindelige Regjeringskonsts For-

skrifter, Statistikens Oplysninger, og Oeconomiens samt Technologiens Veiledning. Vi forbeholde os imidlertid af alle disse Videnskaber at hente Forklaringer, saa ofte disse ere uundværlige for at sætte Statsoeconomiens practiske Regler i et stærkere Lys. Vores Formaal er at fremstille de nærværende statsoeconomiske Indretninger efter deres virkelige Beskaffenhed og deres Indflydelse paa Nationalformuen: at angive deres Feil eller Fortrin med Udførlighed og Bestemthed: at antyde løselig Grundene for Bedømmelsen, og overlade disse til nærmere Undersøgelse. Kort, det er Statsoeconomen i hans practiske Kreds vi ville stræbe at veilede; hans dybere Uddannelse maae vi overlade til hans egen Fliid.

Vi finde det unødvendigt at udbrede os over Nytten af en saadan Veiledning, selv om de Vink den giver ikke strax kunne træde frem som Virkeligheder. Sædekornet maae altiid ligge i Jordens Skjød i nogen Tiid; længe ubemærket, ringeagtet bryder det dog omsider frem. Menneskevennen bedrøves naar han i sin Omtænken saa ofte finder Mangel af Harmonie imellem Fornuftens Love og Menneskelivets sædvanlige Gang; forundre ham bør det ikke. Som enkelt Menneske saaledes beherskes Staten af Lidenskabelighed; som hint vælger Statsmandens Ukyndighed ofte urigtige Midler, Kortsynhed de nærmest for Haanden liggende, uden Anelse om eller Bekymring for Følgerne; alt for at

afhjelpe Forlegenheder, som faae Navn af uventede, fordi man fattedes Evne til at forudsee og Kraft til at forebygge dem. Staterne ere derfor gjennem en lang Række, eller efter flere krydsende Rækker af usammenhørende Begivenheder omsider blevne staaende paa et vist Punkt, hvor den uforstaaede Caussalitæt, som vi, for at maskere vor Mangel af Skarpsindighed, kalde Tilfældighed, Vilkaarlighed bragte dem, eller Tidsomstændigheder førte dem til. Deres Heelt er derover mere en Sammenhobning end en Sammensætning; det enkelte har ofte ikke Sammenhæng, men blot Berørelse med det øvrige; det staaer hinanden ved Siden uden Forbindelse. I disse, for det meste af Feudalsystemet udsprungne Statsforfatninger, passe den statsoeconomiske Philosophies Sætninger sjelden paa de virkelige Indretninger og Foranstaltninger. Derfor see den theoretiske Statsoeconomies Forskrifter ofte ud som Critiker over og Bebreidelser imod Bestyrelsen, dens Raisonnement som Satire, saaledes som enhver Lærebog i Moralen synes at være en personlig Satire paa hvert andet Menneske. Men fordi Theorien ikke altid passer, og ofte ikke uden den voldsomste Tvang kan bringes til strax at passe, bør Fornuften ikke miste sin Ret til at skue Tingene i deres Sammenhæng, og gjøre sine Ideer gjeldende, som ene formaae at bringe Tilfældighedens Chaos i Orden; det er end og dens Pligt, dens evige Kald. Gradviis ville

Staterne, som Individet, rykke nærmere mod Fuldkommenhed; det paaligger Philosophen som Statsborger, ved at almindeliggjøre Ideerne, og udbrede dem i Form af Axiomer, gjennem en idelig Nærmelse at virke til den endelige Sammensmeltning af Staternes Grundidee med det Virkelige, eller den fuldstændige Overeensstemmelse mellem Grundsætning og Udførelse.

Den practiske Statsoeconomies Hoved-Formaal er at lede Arbeidsomheden i dens trende forskjellige Grene saaledes at de enkelte Statsborgere, eller hele Folket, opnaaer den størst mulige Nationalvelstand. Dens næste Hensigt er ved denne at forskaffe Staten en vis Grad af Statsformue.

Statsformuen, eller Statskraften beroer i Henseende til det materielle paa Mængden af det personlige Arbeide, samt Værdien af Natur- og Konst-Ting, som Staten har til sin Raadighed. En stor Masse af de sidste allene er ikke tilstrækkelig til Statens Forsvar, dertil udfordres et vist Antal Mennesker; og da saavel Natur- som Konst-Tingenes Frembringelse i Henseende til deres Mængde for en stor Deel bestemmes af det større eller mindre Antal af Mennesker, som kunne befatte sig dermed, saa er en Stats Menneske-Antal, eller Folkemængde, den practiske Statsoeconomies nærmeste Betragtning. Men Folkemængde kan være Aarsag til en stor Nationalvelstand, den kan ogsaa være en blot Følge deraf. Spørgsmaalet er

da om den i statsoeconomisk Hensigt bør behandles som Aarsag, eller Virkning, og hvad der i første Tilfælde kunde gjøres for at befordre den.

Statsoeconomens næste Betragtning angaaer de Midler, ved hvilke der kan virkes til Arbeidsomhedens Fremme, i dens enkelte tre Grene, Naturalproduction, Konstproduction og Handel.

Statens Virksomhed paa disse enkelte Velstandskilder bør lempes saaledes at den ene ikke ophjelpes ved at undertrykke de øvrige, som naar Konstproductionen fremmes paa Agerdyrkningens Bekostning, eller Handelen udelukkende bemægtiger sig al Statens Opmærksomhed. De maae holdes i en vis indbyrdes Ligevægt, som beroer paa Landets Naturbeskaffenhed og Statens politiske Forhold. Statsoeconomen maae derfor heri gaae frem efter det for Staten meest passende statsoeconomiske System.

Igjennem ethvert statsoeconomiskt System vil Staten opnaae en vis Grad af Nationalformue eller Velstand. Her spørges nu, hvor meget behøver Staten af denne Formue til sin Vedligeholdelse, eller som Midler til større Flor. Statens Behov af Arbeide, eller Vare, det er Statsudgiftens Natur og Beløb er følgelig en vigtig Undersøgelse.

Endelig maae Statsoeconomen overveie hvorledes Statens Udgifter bedst tilveiebringes ved Paalæg paa Statsborgerne, eller hvorledes

Statens Indtægt, Statsformuen, erholdes ved Bidrag af de enkelte Statsborgeres Formue, hvis samlede Sum udgjør Nationalformuen.

Den practiske Statsoeconomie afhandles altsaa under følgende Afdelinger.

1. Regjeringens Indflydelse paa Folkemængden.
2. paa Naturalproductionen.
3. paa Konstproductionen.
4. paa Handelen.
5. Statsudgiftens Natur.
6. Statsindtægten, eller Beskatningen.

Udførlig Veiledning til Statsoeconomien findes i følgende Skrifter:

An Inquiry into the nature and causes of the wealth of Nations. by Adam Smith. 3 vol. oversat paa Dansk af Dræbye under Titel: Om Nationalvelstands Natur og Aarsag. 2 B. 8. paa Tydsk af Garve 3 B. paa Fransk af Garnier. 5 B. Af alle Oversættelser af dette berømte Hovedværk i Statsoeconomien, er denne den bedste, og formedelst de mange tilføiede Anmærkninger er den meget vigtig. Begyndere kunne med Nytte studere et Udtog af Smith, som Sartorius har udgivet under Titel: Von den Elementen des National-Reichthums und von der Staatswirthschaft nach Adam Smith.

J. B. de Say Traité d'Economie politique 2 v. 8. (oversat paa tydsk af Jakob) fremsætter Smiths Lære med stor Tydelighed og i en let Stiil. Krauß Staatswirthschaft, herausgegeben v. Auerswald 4 Th. 8. er uden Tvivl det bedste tydske Værk om denne Videnskab. Jakobs National-Oeconomie, Krugs Abriß der Staatsoeconomie, Schmalz Handbuch der Staatswirtschaft, ere gode Haandbøger; den sidste er især rig paa Ideer, og dristige Tanker, men er gjennemdrukken af en ildeforstaaet Physiokratie. Flere Bøger behøves ikke Anvisning til; den som forstaaer disse vil uden at forvildes kunne gaae til at studere Quesnay, le Trosne, Mirabeau, Stewart, Simonde, Canard, Lauderdale, von Soden o. s. hvoraf især Physiokraterne maae læses med Varsomhed, og den sidstes Nationaloeconomie 4 Th. 8. for paa et Sted at gjøre sig bekjendt med en uendelig Mængde Spidsfindigheder, Subtiliteter, haarfine Definitioner og Distinctioner. Om saadanne Værker kan det gjelde hvad Baco siger, at det er ude med en Videnskabs Fremskridt naar den methodiske og systematiske Behandling begynder.

Den danske Literaturs Forraad i denne Videnskab er snart nævnet. Foruden Oversættelsen af Smiths Værk, og af Fabricius's Begyndelsesgrunde til de oeconomiske Videnskaber, samt Schyttes lidet lærerige og ufuldendte:

Staternes indvortes Regjering, har vores Sprog intet Værk, som omfatter hele Videnskaben. Derimod have vi en betydelig Mængde med Kundskab og Overblik forfattede Afhandlinger over enkelte statsoeconomiske Gjenstande, især betræffende Landvæsnet og Pengevæsnet, ligesom ogsaa nogle faae til Handelsvidenskaben hørende Anvisninger, og for nylig have vi faaet tredie Deel af J. Bøyes Statens Ven, som handler om Næringsveie, Folkemængde og Rigdom.

Første Afdeling.

Om Folkemængden.

1.

Ved Folkemængde forstaaes det Antal af Mennesker, som befinde sig i et Land; ved Befolkning en relativ Folkemængde, eller Antallet af Mennesker i Forhold til Landets Størrelse.

2.

Da en stor Mængde Arbeide forudsætter mange Arbeidere, og disses Antal kan beroe paa Folkemængden, saa er dennes Forøgelse i de fleste Stater bleven behandlet som den første Gjenstand for Regjeringens Opmærksomhed, og som en Aarsag, en Grundvold til Nationalvelstand og Statskraft.

3.

Umiddelbare Bestræbelser til Folkemængdens Forøgelse have kun saare sjelden svaret til Hen-

sigten. De maae ogsaa mislykkes, thi de ere grundede paa ilde forstaaet Kundskab om Nationalformuens Oprindelse.

4.

De Sætninger: jo flere Arbeidere des flere Vare; jo flere Vare desstørre Nationalformue, ere kun rigtige under visse Betingelser.

5.

En Vares Grad af Nyttighed bestemmer dens *Værdi*. Dens større eller mindre Værdi til Brug kaldes dens *Brugsværdi*. Vare, som en Arbeider har tilovers, have ikke længere egentlig Brugsværdi for ham, men kunne have den for andre; derved faae de for ham en *Bytteværdi*.

6.

En Vares absolute Værdi bestaaer af det raae Materials Værdi og Arbeidsløn. Denne er sammensat af Værdien af Arbeiderens Underholdning og hans Profit. Den sidstes Størrelse beroer paa Bytteværdien af de Vare han har tilovers; af den opstaaer Arbeiderens Formue.

7.

En Nations Formue beroer følgelig paa Bytteværdien af de Vare, dens Medlemmer bringe tilveie. En større Folkemængde forøger ikke Nationalformuen ved at frembringe en større Mængde Vare, men kun ved at frembringe Vare, hvis hele Masses Bytteværdi er større end forhen. Dette

kan skee om den samme Folkemængde blot henvender sin Virksomhed paa andre Vare.

8.

Et stort Antal stridbare Mennesker udgjør vel en meget betydelig Deel af Statens Kraft, og findes altid i et folkerigt Land. Imidlertid, da Stridskraften ikke grundes paa det blotte Antal, men paa Muligheden af at væbne og underholde samme, saa kan en stor Folkemængde uden en tilstrækkelig Nationalformue ikke heller i denne Henseende være gavnlig.

9.

Ethvert Menneske behøver Opdragelse og Underholdning paa Statens Bekostning indtil den Alder, da han kan arbeide, ligesom Forsørgelse i Alderdommen, i Sygdomme eller ved ulykkelige Legems Tilfælde. Denne Underholdning gaaer paa Nationalformuen; jo større denne er i Forhold til Folkemængden, des lettere kan den taale denne Afgang. En fattig Nation forarmes derfor ved en stor Folkemængde.

10.

Folkemængde og Nationalformue staae i vexelviis Forhold som Aarsag og Virkning; thi en stor Nationalformue kan fremkalde en stor Folkemængde, naar alle Næringsveiene endnu ikke ere fuld besatte; og en stor Folkemængde kan virke til Nationalformuens Forøgelse, men kun i Lande, hvor Virksomheden er stærk i Stigen. Men der-

som denne Stigen er temporair, eller fremkonstlet, saa ere Følgerne altid meget farlige.

11.

Folkemængdens Forøgelse har kun en eneste sikker Kilde, det er, en jevn, naturlig Tilvæxt i Virksomheden, som kan have Vedvarenhed. Herved kunne Næringsveiene udvides, saa at der behøves flere Arbeidere; forbedres, saa at Varens faae større Bytteværdi; forfleres, saa at alle Slags Arbeidere kunne sysselsættes. Uden disse Betingelser er Forøgelsen af Menneske-Antallet i et Land skadelig og forarmende.

12.

At denne Vei er den eneste rette, som en Regjering kan betræde for at forøge et Lands Folkemængde, sees af de Forsøgs Unyttighed, ja Skadelighed, som ofte ere gjorte for ved positive Foranstaltninger at virke directe til dette Maal, ved den uoverlagte Forudsætning: at Folkemængde bør ansees som et Middel til Nationalvelstand, inden der er sørget for at aabne Næringsveie. Disse staae ikke altid tillukkede af Mangel paa Arbeidere.

13.

De Midler, som Regjeringerne sædvanligen vælge, naar de ville virke mere eller mindre directe til en Forøgelse i Folkemængden, ere: 1. Colonisters Indkaldelse. 2. Opmuntring til Udlændingers Nedsættelse. 3. Opmuntring til Ægteskab. 4. Jordens Udstykning. 5. Fabrik-

drift. 6. Forbud mod Udvandring. 7. Hverving.

14.

Fremmede Kolonisters Indkaldelse og Nedsættelse. Da virkelig duelige Arbeidere og ordentlige Mennesker allevegne ere velkomne, saa ere de ogsaa brugelige hjemme. De flytte ikke gierne, og Agerdyrkere især ere utilbøielige og uskikkede dertil. Det er derfor høist sielden at gode Kolonister ere at faae i noget betydeligt Antal. Det er i Almindelighed kun slette og fordærvede Mennesker, som man paa den Maade kan forskaffe sig. Deres Nedsættelse er kostbar; de komme i Modsætning med de Indfødte formedelst deres Privilegier; de leve for det meste paa Statens Bekostning; og fortære endeel af Nationalformuen isteden for at forøge den.

15.

Udlændingers Nedsættelse i Landet. Denne lader sig ikke let tænke uden en eller anden Opmuntring. Kommer denne fra Regjeringen, og er den uden for den almindelige Gang, saa maae den bestaae i visse Forrettigheder, som Fremmede tilsiges. Men derved fornærmes og forurettes den Indfødte. Nationaliteten lider ogsaa derved. Imidlertid bør Udlændinger ikke heller lægges Hindringer i Veien, naar de ønske at nedsætte sig for at drive nyttige Næringsveie.

16.

Opmuntring til Ægteskab. Menneskets medfødte Drift er saa virksomt et Motiv til Ægteskab, at enhver, som nogenlunde kan sjelden forsømmer det, ja sædvanligen gjør det fortidlig. Den, som heri holder sig tilbage, har vist en moralsk, physisk eller oeconomisk Aarsag, hvis Styrke han selv er den meest befoiede Dommer over. Kan man ikke modsætte hans Grunde andet end simple Overtalelser, saa er det uklogt; vil man nedbryde dem eller overdøve dem ved Lokkemad, saasom et Udstyr, et eller anden ubetydeligt Privilegium, saa er det et ubarmhiertigt Bedragerie. Den eneste passende Opmuntring til Ægteskaber ere sikkre, gavnlige og anstændige Næringsveie.

17.

Jordernes Udstykning. Ved at befordre Huusmændsklassen, og skaffe den Jord, samt ved at tillade Jordens Udstykning i smaae Parceller, har man ogsaa i Danmark søgt at befordre Folkemængden. Naar de derved fremkomne smaae odder ikke drives til en Forøgelse i Production, som er større i Forhold til den derved frembragte Folkemængde end den forrige Production var imod den forrige Folkemængde, saa vinder Nationalformuen intet, ja Nationen kan endog derved blive relativ fattigere.

18.

Fabrikdrift. Undertiden drives visse Fabriker af Staten uden Fordeel, ofte med Tab, for

at skaffe en Mængde Mennesker Udkomme. Naar saadanne Anlæg ikke indbringe en reen Indtægt, ligesaa stor som Arbeiderne i en anden Næring kunde frembringe, saa er saadan Drift ilde beregnet og skadelig, endog for Befolkningen selv.

Overalt bør Regjeringen ikke give sig af med andre Anlæg end saadanne, som nødvendig behøves, og som Private ikke kunne drive, saasom visse Militairfabriker, Orlogsflaade-Byggerie m. m. Dens Pligt er det at bestyre Statsborgerens Virksomhed, ikke at være Statsborger selv.

Ligeledes er det kun sjelden raadeligt at Staten søger at understøtte private Fabrikanlæg ved Laan, Forskud, Privilegier o. d.

19.

Forbud imod Udvandring. Saadanne Forbud ere deels uretfærdige, thi enhver Statsborger maae have Ret til at gaae ud af det borgerlige Samfund naar han vil; deels ere de ogsaa unyttige, og de vanære Staten.

20.

Hverving. Endskjøndt det er en absurd Tanke at kjøbe eller leie Udlændinger til i visse Aar, eller for Livstid, at være Statsborgere og Patrioter, kan Hverving af Udlændinger til en stor Deel af militair Tjenesten dog have den gode Følge at holde Landets Egne i en nyttig Virksomhed.

Paa samme Grund handler en Stat rigtigt om den i Krigstid kan faae fremmede Tropper i Sold.

21.

Ved alle disse egentlig directe Midler til Folkemængdens Forøgelse opnaaes Hensigten enten slet ikke, eller dog kun under mange Betingelser, og den fremkonstlede Folkemængde behøver en fortsat Række af Konstlerier for ikke at gaae under, eller være aabenbar skadelig. Altid have de den skadelige Følge at de fornærme og fortrænge den Folkemængde, som ved egen Flid allene har hjulpet sig selv frem.

22.

Nyttigere derimod er den Medvirkning til Forøgelse, som Staten anvender paa en indirect Maade, ved at aabne gavnlige og moralsk anstændige Næringsveie. Den kan bestaae i at de sædvanlige Næringer drives videre saavel extensivt som intensivt end forhen, eller i at Nationens Arbeide ledes hen til mere indbringende Productioner. Herved forøges Nationalformuen, og med denne Folkemængden.

23.

Regjeringen har Midler hertil i Hænde. I ethvert Land staaer Massen af det Arbeide, som forrettes, ikke i nøiagtig Ligevægt med den tilstedeværende Arbeidskraft; denne er altid noget større. Meget Arbeide kunde udføres, som ikke forrettes; det hviler saa at sige. I fattige Lande er det forholdsviis større end i rige. Denne hvilende Arbeidskraft maae sættes i Virksomhed; og den første Betingelse derfor er at bringe Arbeiderne i en god

borgerlig Stilling, hvorved deres Mod og Driftighed opvaagne.

24.

Agerdyrkningen er den eneste betydelige Næringsvei, som paa en kraftig og sikker Maade Maade kan bidrage til Folkemængdens Forøgelse. Men dertil er det nødvendigt at de mange Hindringer, der endnu standse den, borttages. Den kan da virke paa tre Maader, ved Forbedring i det nærværende Arbeide; ved Forædling, ved at ombytte Dyrknings Gjenstandene og Methoderne med mere indbringende og bedre; ved Udvidelse, eller ødeliggende Jords Opdyrkning. Hvor disse Maader til Agerdyrkningens Flor kunne finde Sted, vil det skee, naar Hindringerne borttages, og dette har Lovgiveren ofte i sin Magt. Befalinger, Opmuntringer, Understøttelser, Belønninger udrette sjelden noget.

25.

Den øvrige Naturalproduction ved Fiskerie, Jagt, Bjergværker, kunde ofte være meget vigtig for Nationalformuen, og gjennem den for Folkemængden. Men disse Kilder ere langt fra ikke saa sikkre som Agerdyrkningen, og ere desuden som oftest locale. Ogsaa disse Næringsveie gaae bedst for Folkemængden, naar Staten blot gjør deres Udøvelse saa fri som muligt, uden selv at tage Deel deri.

26.

Fabrikvæsnet, Handelen og Søefarten aabne mange Næringsveie, og kunne give betydelige Bidrag til Nationalvelstanden. Men det Antal Mennesker, de ernære, kan kun sjelden holde sig selv fuldtalligt, formedelst den usunde Levemaade og de mange Uheld der følge dem. De tjene til at optage og sysselsætte de fra Naturalproductionen overflødige Hænder, og ere derved en middelbar Kilde til Folkemængden. Naturlige og politiske Omstændigheder sætte imidlertid disse Næringsveie visse Grændser, som Regjeringen ikke bør søge at overskride.

27.

Foruden den Forarbeidning, som skeer i egentlige Fabriker, Manufacturer og Haandværker, gives der en anden, som er Virkning af Huusflid, eller privat Industri blandt Folket. Huusflidens betegnende Særkjende er Benyttelse af hvilende Arbeidskraft. Fabrikantens Arbeide er det Arbeide, hvorved han opfylder sin Forpligtelse mod Nationen: at bidrage til Nationalformuens Opkomst; den Huusflittige, eller Industriøse derimod forudsættes i denne Henseende at have gjort Fyldest for sig ved sit Dagværk.

28.

Den huslige Industri er en af de allervigtigste Virksomheds Ytringer hos en Nation. Dens Producter, Følger af en ellers unyttet Arbeidskraft, er reen Gevinst for Nationalformuen. De

bære ikke, som Fabrikantens altid, Arbeiderens Underholdning. Denne Flid gjør ofte Fabrikation og Production mulig, og mange egentlige Fabriker grunde sig derpaa. Den rækker alle andre Næringsveie en hjelpsom Haand. Derved virker den gavnlig paa Folkemængden og fortjener al Opmuntring.

29.

Huusflid, eller privat Industri, er mere eller mindre tilstæde i ethvert Land; man indseer dens Nytte, og den almindelige Mening er for den. Den er derfor ofte lettere at opmuntre i Lande, hvor den en Gang af sig selv har indfundet sig, end den egentlige Fabrikflid. Men da disse tvende Virksomheder kunne være hinanden modsatte, saa er det undertiden inconseqvent at ville befordre dem begge paa en Gang.

30.

Ethvert Land har i Almindelighed saa stor en Folkemængde, som det i Landet forefaldende sædvanlige Arbeide udkræver, ja som oftest en noget større. Synker en Nations Virksomhed, eller holdes den blot paa det samme Punkt, saa behøver Landet ikke flere Mennesker; et større Antal vilde endog være til Forarmelse for sig selv og de allerede Tilstædeværende. Kun ved Landets stigende Virksomhed, naar denne er i stadig Tiltagen og vakler ikke frem og tilbage, kan en større Folkemængde ernæres uden at vansmægte i slette Kaar, og uden at forarme Nationen. Under denne For-

fatning vil Folkemængden af sig selv forøges. Under den modsatte Forfatning er det Regjeringens Pligt at sætte Grændser for en Tilvæxt, der kan blive en Kilde til megen privat og offentlig Ulykke, Armod, Betleri og Misgjerninger.

31.

Med Omsorgen for Folkemængdens Forøgelse bør altid forbindes Omsorg for at vedligeholde den. Hertil hører et godt Fattigvæsen, som fornemmelig gaaer ud paa at forebygge Fattigdom, endskjøndt dette allerede indeholder en Tilstaaelse, at man har bragt et større Antal Mennesker tilveie end det tilstædeværende Arbeide tilbørlig kunde underholde.

Et godt Sundhedspolitie, med gode Læger, Gjordemødre, Apothekere i alle Landets Egne; og smitsomme Sygers Forebyggelse, saasom Børnekopper m. m. er nødvendig.

Anden Afdeling.

Om Naturalproductionen.

32.

Naturproducter kaldes de Ting, som Naturen ved sin egen Virksomhed allene, eller ogsaa i Forening med Menneskets Virksomhed skaffer frem. Til de første høre Mineralier, Fiske, vilde Dyr, vildvoxende Planter; til de sidste de Gjenstande af Plante- og Dyrriget, som Naturen, understøttet af Konsten frembringer, og som ere Formaal for Agerdyrkningen.

33.

Bjergværker ere for enkelte Lande en meget betydelig Kilde til Indtægt; adskillige Kystlande hente stor Fordeel af Fiskerie; og endeel ikke meget opdyrkede Lande drage Nytte af de vildvoxende Planter og de vilde Dyr, som Egnene frembringe. Men alle disse Naturproducter ere deels locale, deels uvisse, deels ikke vedvarende. Paa dem allene kan en Stat ikke grunde sin Tilværelse. Vi betragte her allene Agerdyrkningen. Den er vort Fædrelands vigtigste Productionsgreen.

34.

Den rigeste Kilde til Erhverv er en frugtbar Jordbund under et godt Klima. Under ordentlig Dyrkning er den en Stats uudtømmelige og altid sikkre Ernærelses Kilde. Skjøndt Agerdyrkningen sjelden kan berige den enkelte Dyrker, gjør den dog

en Nation velhavende, ved at betrygge den Livets første Nødvendigheder; en Betingelse, uden hvilken ingen egentlig Stat kan træde ud over Middelmaadigheds Grændsen.

35.

De vigtigste Træk, som characterisere Agerdyrkningen, og udmærke den fra Fabrik- og Handelsvæsnet, ere følgende:

1. Skjøndt Naturen er uudtømmelig, har Agerdyrkningen dog sin Grændse. Productionen maae i Henseende til Størrelse blive staaende ved et vist Maximum af Mellem-Belob. Fabrikation har ingen Naturgrændse.

2. Agerdyrkningen er Folkemængdens sande og aldrig forsagende Kilde.

3. En Nation maae altid være sikker paa at have Livets første Nødvendigheder. Dette er den aldrig uden tilstrækkelig Agerdyrkning. Den behøver desuden Vare af Byttebærdi, for at forsyne sit videre Behov. Naar den fattes andre raae Producter, Metaller, Fiskevare, Trælast rc., maae Agerdyrkningen frembringe det nødvendige Overskud dertil. Denne Næringsvei er derfor den første i Vigtighed.

4. Agerdyrkningen afgiver frem for nogen anden Næringsvei det største Bidrag til Nationalformuen.

5. Jo videre Agerdyrkningen drives desfikkrere er ikke allene Dyrkerne, men alle Nationens Medlemmer i Hensyn til deres Forsynelse. Dens

første mulige Høide er Nationens Betryggelse. Med Fabrikation og Handel er det tvertimod.

6. De Mennesker, som leve ved Agerdyrkning, koste Nationen mindre end de som sysselsætte sig med Fabriker, Handel og Søefart.

7. En Agerdyrker kan med fuld Sikkerhed anvende Kapitaler paa sin Drift, naar det blot skeer til virkelige Forbedringer. De kunne aldrig tabes. En Fabrikant, en Handlende vover derimod sin Kapital i ethvert Foretagende, endog naar det blot er en Udvidelse.

8. Agerdyrkerens Konst er local, bunden til en vis Jordbund, et vist Klima, en vis borgerlig Forfatning. Den binder ham derfor til Hjemstavnen og grunder Patriotisme.

9. Agerdyrkningen er frem for de fleste andre Næringsveie naturlig, og sund; og af alle bevarer den Mennesket længst for moralsk Fordærvelse.

10. Da Naturen arbeider i Forening med Dyrkeren, saa har denne megen Tid tilovers, som kan anvendes igjennem en nyttig Huusflid.

36.

Denne Konstes Sikkerhed som Næringsvei, dens practiske Simpelhed, dens moralske Anstændighed, Landlivets Overeensstemmelse med Menneskets bedre Følelser, ere mange og vigtige Bevæggrunde for Mennesket til at vælge den. Af sig selv vil den ustandselig gaae frem til sin størstmulige Høide. Og i Tingenes naturlige Løb be-

hver Agerdyrkeren kun Natur og Frihed uden nogen Medhjelp fra Regjeringen.

37.

Man kan indrømme den Paastand at den i sin Næring og Bjering ikke hindrede Agerdyrker trænger ikke til Regjeringens positive Medvirkning. Men da det er en Nation magtpaaliggende saasnart muligt at opnaae sin største Kraft, saa kunde man spørge: om Regjeringen intet kan eller bør gjøre for at fremskynde den fuldkomneste Tilstand?

38.

Vores Undersøgelse om Regjeringens Indflydelse til Agerdyrkningens Opkomst deler sig da i tvende Dele, hvoraf den førstes Hensigt er at vise: hvorledes Agerdyrkeren i de nærværende indviklede Statsforfatninger bør sættes i den nødvendige borgerlige Stilling; og den anden søger at udfinde de Midler, hvorved Regjeringen kunde virke til Agerdyrkningens hurtige Opkomst, efter at alle tvingende Baand ere løste.

39.

Skal Agerdyrkningen sættes i sin rette og naturlige Orden, saa maae de borgerlige Indretninger, som have Indflydelse derpaa, være overeensstemmende med denne Næringsveis Natur. Saadanne Indretninger ere allerede tilstæde i enhver Stat. Disses Væsen og Virkning maae man kiende, for at bedømme hvorvidt de befordre Agerdyrkningen, eller opstille Hindringer derimod.

40.

Den følgende Undersøgelse vil vise, at de mange nu bestaaende Indretninger, udsprungne fra ældre Tider, fremkaldte af Øieblikks-Nødvendighed, ere virkelige Hindringer for Agerdyrkningens Opkomst. Deres Skadeligheds Grund ligger i at de indskrænke Eiendomsretten, følgelig den fri moralske Brug af Eiendom.

41.

Disse Indretninger ere enten gjorte med umiddelbart Hensyn til Staten, eller middelbart, til Fordeel for enkelte Personer, Stænder, Klasser. Til de første hører Skattevæsenet, og overalt alle Byrder, som Staten paalægger til umiddelbart Gavn for sig. Ved disse opkom en høist skadelig Ulighed mellem Statsborgerne, som volder at et Lands eensbeskafne Eiendomme ere aldeles ulige i Værdi; derfra reiser sig den store Forskiellighed i Besiddelsesmaaden, de mange Privilegier, Forrettigheder, Byrder, Servituter paa enkelte Personer og hele Klasser, som nedtrykke dem.

42

Uheldigviisvare de Byrder, som lagdes paa Agerdyrkerne, blevne Andres Indtægtskilder og Rettigheder. Foranstaltninger, som skulde forandre dem, maatte nødvendig stride mod Andres Eiendomsret, i det mindste imod den Hjemmel, og Hævd, som mangeaarig upaaanket Udøvelse

af formeente Rettigheder syntes at give, da det ikke paa den ene Side kunde formodes at Regjeringen vilde taale ulovlige Anmasselser, eller paa den anden at den vilde være villig til erklære de tiltagne Fordelen for lovstridige, hvilket var at udsætte sig for Bebreidelsen af forsømt Pligt.

43

De Indretninger og Foranstaltninger, som nu meer eller mindre finde Sted i de nuværende Stater, og som have vigtig Indflydelse til at hindre Agerdyrkningens Flor, ville vi bedømme under følgende Poster:

Besiddelsesmaaden.

Hoveriet, og al natural Arbeide til Staten eller enkelte Personer.

Skattesystemet, og al natural Levering.

Tienden.

Kornpolitiet.

Fælledskabet.

Servituter.

Mangel af Kapital.

Jordernes Fordeling i store og smaae Lodder.

Systemet for den arbeidende Klasse.

Landpolitiet.

44.

Besiddelsesmaaden. Denne er enten Eiendom, eller Leie; det første med visse Privilegier, saasom Lehn, Stamhuse, fri Hovedgaarde, ufri Hovedgaarde; eller ogsaa uden særegne Privilegier. Leie er en Besiddelsesmaade, som

er indskrænket til Brugen, og finder Sted ved Forpagtninger, Fæste. En Blanding af begge Besiddelsesmaader er Arvefæste.

45.

Den høieste Grundsætning for Regjeringens Medvirkning til enhver statsoeconomisk Gjenstands Flor, maae være at betrygge Udøveren en fuldkommen borgerlig Frihed, som kun indskrænkes af Moralens almindelige Love, og ved politiske Hensyn. Skal en Dyrker kunne drive sin Næringsvei til fuld Nytte for Staten, maae han ogsaa drive den til fuld Nytte for sig selv, og han maa derfor besidde sin Jordlod med aldeles sikker Eiendom, samt være uhindret i Brugen deraf. Selveiendom af Jorden er altsaa det første Skridt til Agerdyrkningens Opkomst, og til at indføre den kan og bør en Regiering bidrage.

46.

Alle Jordeiere befinde sig i lige naturligt Forhold til Staten; de have alle de samme Pligter imod den, og de maa derfor have samme Rettigheder. Den ene bør ikke paalægges større Byrde end andre, medens han beholder de samme Forpligtelser. Heraf opstaaer en skadelig Ulighed i Agerdyrkernes Kaar.

47.

Denne Ulighed fremkommer deels ved adskillige Forrettigheder, som visse Jordeiendomme

ere tillagte frem for andre, deels ved de Privilegier, som skiøndt blot personlige, dog blive reele ved Jordeiendomme. Hertil hører

Skattefrihed for en Deel af Grævskabernes og Baroniernes ellers skattepligtige Hartkorn.

De frie Hovedgaarders Skattefrihed.

Kjøbstædjorders Forrettigheder.

Alle frie Sædegaarders ~~Skatte~~frihed, samt Fritagelse for visse Naturalforpligtelser.

Det beneficerede og officiale Godses eller Jorders Privilegier.

Tiendefrihed.

Hoveriet, som udredes af en stor Deel af Fæstebondejord.

48.

Denne Ulighed har sin Skadeligheds Grund deri, at de Dyrkere, som derved begunstiges, sættes i et langt fordeelagtigere Forhold til Productionen end de ikke Begunstigede. Det er klart, at Landmænd, som ere frie for visse Byrder, Skatter, Tiender o. s. v. kunne sælge deres Producter lettere end de, som ikke ere frie derfor. De lade sig alligevel dem betale lige dyrt. Ulighed i Byrder har altsaa den Virkning at Producternes Priser fra første Haand blive høiere end de burde være.

49.

Til tydelig Indsigt i denne Materie er det nødvendigt, at have et klart Begreb om en

Landmands Kapital, og Maaden hvorpaa den virker.

Enhver for sig bestaaende Jordlod (som overalt enhver Næringsdrift) behøver til sin Drift'en vis Arbeidskraft, som staaer i Forhold til Driften. Denne Kraft, udtrykt ved en almindelig Benævnelse, kaldes Landmandens Kapital. Den maae betragtes som bestaaende af trende særskilte Kapitaler.

Den første er Grundkapitalen, Kiøbesummen for Eiendommen, og alle dens Rettigheder.

Den anden er den faste Driftskapital, det er, den Kapital som stikker i de almindelige og bestandige Midler, en Landmand behøver ved sit Jordbrug, nemlig Inventariet, eller Besætning, Arbeidsdyr og Redskaber.

Den tredie er den aarlige Driftskapital, (Forskuddet), det er, de Penge eller Naturalier, Landmanden maae have i Forraad til de løbende Fornødenheder, til Udlæg, samt som Beholdning, saasom af Kornvare, til Sædekorn, Folkeløn, Indkjøb af fornødne Vare, Udlæg til Forbedringer, Skatter m. m.

50.

Grundkapitalen har ingen umiddelbar Virkning paa Driften; den kan kun ansees for Jordeiendommens visse Værd. Kun en ringe Deel deraf kan kaldes usikker, saasom Bygninger og Skove. Den forøges ved Forbedringer, som sæt-

te Eiendommen istand til at give et større Product. Denne Kapital kan faaes til almindelige Renter paa en liden Deel nær.

Den faste Drifts Kapital har ikke saadan Sikkerhed og kan derfor ikke erholdes for almindelige Renter. Den lider idelig Afgang, og maae derfor idelig completteres.

Den aarlige Driftskapital er underkastet mange Vanheld og Tab. Der er følgelig endnu mindre sikker end den forrige, og kan derfor ikke faaes uden til endnu høiere Renter.

51.

Det er ved den faste, og den aarlige Kapital, at et Jordbrug drives; det er af den sidste at Grundkapitalen kan forøges, at den faste Driftskapital holdes ved Lige, og af dens Overskud er det at Landmanden lever, forøger sin Velstand, og udreder sit Bidrag til Staten.

Det er klart at jo større disse tvende Kapitaler ere i Forhold til Jordbruget (dog stedse uden at være for store) des lettere kan en Landmand forøge sin Velstand, og desmere kan han bidrage til Staten.

Ligeledes er det tydeligt, at jo mindre en Landmand behøver at anvende sin disponible Kapital til at sætte den fast som Grundkapital, des større Deel af sin Formue kan han anvende som Driftskapital.

52.

Forpagtere ere sædvanligen i dette Tilfælde; de kunne anvende deres hele Formue som aarlig Driftskapital paa en Deel nær, der gaaer til Inventarium og Besætning, hvilket dog ogsaa ofte leveres af Ejeren. Derover erholdes meget høie Renter af Kapitalen, og en Forpagter er istand til at anbringe sin Kapital paa en langt større Jordlod, end han kunde komme i Besiddelse og Brug af ved Eie.

53.

Skjøndt Forpagtning altsaa maae være en Besiddelsesmaade til Brug, som er fordeelagtig, og gjør velhavende, er den dog en for Nationalformuens Forøgelse skadelig Brugsmaade af et Landes Jorder, da Forbedringer kunne ikke finde Sted derved, fordi de beroe paa Grundkapitalens Forøgelse ved Hjelp af Overskuddet af Driftskapitalen. Af denne vil Forpagteren intet opoffre til Eierens Fordeel. Forpagtning perpetuerer ogsaa mange fordærvelige Indretninger, som Hoveri, Tiende, Græsning :c.

54.

Det er i det mindste høist vanskeligt og kun i enkelte Tilfælde muligt at forene Jordeierens og Forpagterens Fordeel. Det eneste Middel, hvorved dette kan nærmest opnaaes, ere lange Forpagtninger, og en bestemt foreskreven Dyrkningsmaa

55.

Fæstere, eller Fæstebønder ere egentlig ogsaa Forpagtere, men med den Forskiel, at da de høre til en Klasse, som forhen henhørte til, og endnu i nogle Lande udgjøre Trællestanden, saa have Lovgiverne, som ønskede at formilde denne Klasses borgerlige Kaar, foreskrevet deres Kontracter en vis Form.

56.

Fæste gaaer vel paa længere Tiid end de sædvanlige Forpagtninger, og det har derved stort Fortrin frem for disse. Men de bortfæstede Jorder blive desuagtet sielden forbedrede af samme Aarsag som ved Forpagtninger, og kunne saa meget mindre blive det, som Fæstebonden næsten altiid tiltræder sin Jordlod uden engang at eie den fornødne aarlige Driftskapital.

57.

Det er derfor en Besiddelsesmaade, som i Almindelighed standser Forbedringer, og er derfor mindre nyttig for Nationalformuen end Selveiendom. Den holder Bondestanden i Fattigdom, eller dog langt fra Velstand. Den er endog skadelig for Godseieren selv; thi om han laante en Fæstegaards hele Grundkapital for 4 proCto. og anvendte den paa Forbedringer og en fuldkommen Drift, vilde denne Kapital kunne give langt høiere Renter.

58.

I nyere Tider er opkommen en anden Besiddelsesmaade, Arvefæste. Egentlig er den Eiendom, men Kjøbesummen er uopsigelig, og dens Renter samt Landgilde og anden Jordskyld ansættes under een Benævnelse til en aarlig Afgift.

For Afstaaeren af en Arvefæstegaard er denne Afhændelsesmaade ikke let fordeelagtig; men desmere er den det for Arvefæsteren, som uden Udgift bliver virkelig Eier af sin Gaard. Imidlertiid beroer dog dennes Forfatning aldeles paa de Vilkaar, som han har indgaaet, hvilke ofte ere byrdefulde, og derover hinderlige for en kraftfuld Dyrkning.

59

Nogle af de Forrettigheder, som volde en skadelig Ulighed imellem et Lands Jorder, saasom adskillige Fritagelser for de beneficerede og officiale Jorder, udgjøre en Deel af visse Embedsmænds Lønninger. Men denne Maade at betale Embedsmænd paa er aldeles ikke at tilraade; den sætter dem i Klasse af Jordbrugere, giver dem Fordele, som Landets øvrige Jorddyrkere fattes; og giver Anledning til Misundelse. Under disse Fritagelser komme Hoveri, Tiende, Ægter, Indqvartering o. s.

60.

Næst Besiddelsesmaaden er den anden Post som kommer i Betragtning, som Hindring for

Agerdyrkningen, Arbeide til Staten og enkelte Personer, eller Hoverie.

61.

Hoverie kan alt det Arbeide kaldes, som forrettes til Staten eller enkelte Personer. Sædvanlig bruges Benævnelsen kun om det sidste, men egentlig kan alt Hoverie betragtes, som Arbeide til Staten, da det, som forrettes til Enkelte, kan ansees som Belønninger, hvilke Staten paa denne indirecte Maade tildeler visse af Staten begunstigede Personer. Som saadan er det en Levning af Lehnsvæsnet. Og fra dette, samt Landboens fordums Trællestand, i Forbindelse med Livegenskabet, er det endnu til i mange Lande. I denne Skikkelse er det vanærende for Menneskeheden og skadelig i alle Henseender.

62.

Oplysning og Menneskelighed have i endeel Lande givet denne Trældom en meget forandret Form. Den er der en ved lovmæssig Kontract indgaaet Forpligtelse mellem en Grundeier og en Bonde om at forrette en nøie bestemt Mængde Arbeide, hvorved Bonden betaler en stor Deel af sin aarlige Afgift, eller Landskyld.

63.

Det directe Hoverie til Staten, som bestaaer i Ægter, Reiser, Militairstilling, kan efter sin Natur ikke være jevnt fordeelt, det skader altsaa ved dets Ulighed og det er ubestemt saavel i Beløb som i Henseende til Tid. Det er ikke, som Hoverie

til Grundeieren til nogen Nytte, det er blot Byrde og meget trykkende.

64.

Naar Hoveriet til Grundeieren er bestemt efter saadan en Maalestok, at Bonden kan forrette det uden større Driftskapital end hans eget Jordbrug udkræver, saa kan det ansees for en Industrie, en større Anstrængelse og Benyttelse af sin Gaards Productionskraft. Bonden vinder ofte derved, men hans Fæstegaard maae tabe, idet at det ellers mulige Arbeide ikke anvendes til dens Forbedring. Derover bliver selv det bestemte og lempelige Hoverie til Tab for Grundeieren og for Staten. Dette Tab bliver desstørre jo meer Hoveriet er ubestemt og for stærkt.

65.

Imidlertid ligger dog Aarsagen til Hoveriets skadelige Virkninger ikke i at Hoveribonden ikke kan anvende sin Arbeidskraft gandske paa sine egne Jorder. I Henseende til disse er han i samme Forhold som enhver anden Fæstebonde, og følgelig sattes ham i Almindelighed Motiver til betydelige Forbedringer i sit Jordbrug. Hoveriets Ophævelse vilde derfor ikke synderlig bidrage til Agerbrugets Fuldkommenhed, saalænge Fæste eller Forpagtning vedbliver. Hvor Hoveriet er lempeligt og bestemt er det sjeldent at Hoveribønder ere tilbage med deres Drift fremfor hoverifrie Bønder.

66.

Hoveriets egentlige Skadeligheds Grund maae søges i det Tab, eller den Formindskelse i Værdi, som det foranlediger for Grundeieren, saavel af Hovedgaardenes som af Hovbøndernes Gaarde.

Jorddrotten vinder ved Hoveriet

1. Rente af en Deel af den faste Drifts-Kapital til sin Hovedgaard.
2. Rente af en betydelig Deel af den aarlige Drifts Kapital.
3. Betryggelse for tilfældigt Tab, som en pludselig Mangel af Arbeidere kunde volde.

67.

For disse Fordele opoffrer han

1. Den større Indfæstning, Landgilde og de flere Reiser, som Hovbonden udreder mindre end en simpel Fæstebonde.
2. Den større Indtægt af en forbedret Dyrkningsmaade af Hovmarken, hvilken under Hoverie er bunden til en vis Plan.
3. Endelig saa er Jorddrotten udsat for Tab ved den større Understøttelse en Hovbonde trænger til, og sædvanlig nyder fremfor den simple Fæstebonde.

68.

I Almindelighed er denne Afgang i Indtægt større end Nytten af Hoveriet, som derved bliver til et virkeligt Tab for Jorddrotten. Det kan devises at Jorddrotten kunde forrette alt Hovnings-

arbeidet med $\frac{2}{5}$ af den Godtgjørelse han kan faae for Hoveriet. Beregnes Hovarbeidet som en Kapital, saa er følgelig $\frac{3}{5}$ deraf at ansee som spildt. Hoveriet, som spilder, eller binder denne Kapital, volder derover et virkeligt Tab for Jorddrotten, og gjennem ham et Tab for Nationalformuen.

69.

Hoveriets Virkninger betragtes med et alt for indskrænket Blik, naar der blot sees paa Hovmarken og Hovbonden. Hin kan ofte være gandske godt dyrket; den kan ofte være i ret god Stand. Men deraf følger ikke at Jorddrotten, saavelsom Hovbonden jo vilde befinde sig i en bedre Stilling om Hoveriet gandske blev hævet.

Hvorfor hæves det da ikke, naar begge Parter vilde vinde derved? Dette Spørgsmaal er let at besvare.

1) Af Mangel paa Kapital kan Hoveriebonden ikke blive Hoveriet qvit ved at udbetale engang for alle en vis Sum, men maae afgjøre det med en aarlig Afgift, hvorved han ofte vilde blive meer bebyrdet end en simvel Fæstebonde nu er. Jorddrotten er langt mindre tjent med denne Afgjørelsesmaade end med den første; thi for ham er det aldeles ikke ligegyldigt, om han paa en Gang erholder en Kapital, som han kan gjøre sig saa nyttig som muligt, eller

som han erholder aarlige Renter af en bunden Kapital.

2. Hovmarken er en stor Jordlod. Som saadan har den ved enhver Forretning en stor Masse af Arbeide, og behøver til enkelte Tider mange Arbeidere, der ere unødvendige den hele øvrige Tid af Aaret. En Hovedgaards Mark, overladt til sig selv, kan ved Mangel paa Arbeidere i enkelte Tider sættes i største Forlegenhed, ja bringes i stort Tab. Dette er Jorddrotten betrygget for ved Hoverie.

3. Det er ofte et og det samme at afskaffe Hoveriet og at udparsellere Hovmarken.

4. En Jorddrot kan ikke afstaae Hoveriet, uden i det ene Tilfælde, at Bonden selv vil kjøbe det. Og dette Tilfælde er ved lempeligt Hoverie sjeldent.

70.

Hoveriets Skadelighed kan kortelig udtrykkes i følgende Sætninger:

Det er en Byrde, som volder Ulighed mellem Bønderne;

som sætter dem i et slet borgerligt Forhold til Proprietairen;

som hindrer Hovmarkernes bedre Dyrkning;

som spilde en stor Masse af Arbeide;

som unddrager for Proprietairen en stor Kapital, eller hinder den.

71.

Skattesystemet er den tredie vigtige Sag for Agerdyrkningen. Herved forstaaes saavel Beløbet af de Afgifter, Staten kræver af Borgerne, som disse Afgifters Natur og Oppebørselsmaade. Denne Materie skal i det Følgende afhandles fuldstændigt. Her er det blot vores Hensigt at udfinde, hvorledes Skatternes Fordeling og Natur virke paa Nationalformuen gjennem Agerdyrkningen.

72.

Vi opstille til den Ende følgende almindelige Sætninger.

1) Al Ulighed i Afgifter og Paalæg ere fornærmende for de Klasser, Stænder, eller Individer, som lide medens andre fritages.

2. Al Ulighed i Skatter paa Jord, have som al Ulighed i Byrder, en skadelig Indflydelse paa Producternes Mængde og Priser, i det de samme Vare faae ulige Bytte-Værd, medens deres Brugsværdi og deres Priis blive lige (48).

3. Al Beskatning, som træffer Productions-Kraften eller Driftskapitalen directe er nedtrykkende og ødelæggende.

4) De Paalæg, som gjennem den rene Indtægt træffer blot Grundkapitalen ere de eneste, som kunne bæres uden Ødelæggelse, eller i det mindste uden en høist skadelig Standsning.

73.

Vi have forhen (48) angivet den almindelige Grund til Skadeligheden af en ulige Beskatning. Denne Ulighed er især af yderste Vigtighed ved alle Naturalpræstationer, og Naturalafgifter. De gjøre Production vanskelig, og standse Agerbrugets Fremskridt.

Maae Landmanden anvende sin Arbeidskraft paa Arbeide, Ægter, eller Hoverie til det offentlige, foruden til Private, saa svækkes hans egen Drift. Han har ved dette Hoverie til Staten ikke den Fordeel, som af sit Hoverie til Jorddrotten, at det er bestemt saavel i Henseende til Tid, som Mængde, og at det beregnes som Afdrag i hans Jordafgift.

74.

Naturalafgifter til Staten ere ligeledes meget trykkende. Fourageleveting borttager det virksomste Middel til Vedligeholdelse af Markens Frugtbarhed. Ved Aflevering lider Landmanden paa mange Maader.

Endog Levering af Kornvare er som oftest Landmanden til Skade, og er altid skadelig for Nationalvelstanden. Ved Kornudskrivning sættes den indenlandske Handel og Vandel ud af den naturlige Gang.

75.

Forpligtelsen til Krigstjenesten hører vel og saa herhid som en personlig Byrde; men naar Regjeringens Anskuelse af Statens virkelige mili-

fatrstilling er rigtig, saa tilkommer det Statsborgerne at bringe Samfundet dette Offer, hvorved det dog altid bliver Betingelsen, at Ulighed saa meget som muligt undgaaes.

Ved den militaire Indqvartering trykkes altiid enkelte Statsborgere, medens andre skaanes.

76.

Af de naturale Afgifter erder ingen som trykker Agerdyrkningen, og skader Nationalvelstanden meer end Korntienden. Nogle Jordeiendomme ere frie derfor, saasom beneficerede Jorder, og de complette Sædegaarde, samt nogle andre Sædegaarde, adskilligt official Gods og Kjøbstædernes Jorder for en Deel.

77.

At Embedsjord er tiendefri kan ansees som en Maade at lønne Embedsmændene, og kunde synes passende. Men denne Tiendefrihed, eller Gageringsmaade, giver Anledning til at nogle Jorddyrkere erholde Fordele, som fattes de øvrige, hvilke derved bringes i et ufordeelagtigt Forhold imod de privilegerede (48). Som Agerdyrkere burde de alle have lige Byrder og Fordele.

78.

Korntienden, ydet in Natura, gjør Opdyrkning af øde Jorder til et uforstandigt Foretagende. Den maae standse alle Forbedringer i Agerbruget, som udfordre Udlæg. Paa slette Jorder er Tiendens ødelæggende Virkning endnu større end paa de gode

Jorder, fordi Productionens Omkostninger i Forhold til Productets Værdi er der større. I meget slette Egne er Korntienden mere værd end Dyrkerens rene Indtægt, og ofte mere værd end Jorden selv. Aarsagen er, at Tiende ydes af det raae Product, ikke af den rene Indtægt. Først naar denne bliver betydelig (f. Ex. naar Mellem-Productet kan anslaaes til fem Fold) kan Korntienden være uskadelig, eller uden umiddelbart Tab for Dyrkerne, men det aarlige Tab af en tiende Deel Foder er et vedblivende og progressivt Tab.

79.

Naar Korntienden affkjøbes Tiendeeieren ved at denne erholder et Stykke Jord til Vederlag, er det sædvanlig ¼, eller ⅕ af Marken Tiendeyderen afstaaer for at vorde tiendefri. Dette vil med andre Ord sige, at Tiendeyderen aarligen dyrker ¼ eller ⅕ af sin hele Mark til Unytte for sig selv, eller at hans Production koster ham ¼ eller ⅕ meer end den vilde koste en tiendefri Dyrker.

80.

Man mener stundom at Tiendeyderens Tab er langt mindre end det synes, fordi dette Tab er betænkt ved Kjøbesummens Bestemmelse. Men Afgang i Kiøbesummen træffer kun en for Landmanden temmelig ligegyldig Deel af hans Kapital, nemlig Grundkapitalen; Tabet ved Tienden træffer derimod hans Driftskapital.

81.

Den femte vigtige Sag for Agerdyrkningen er Kornpolitiet; som overalt Regjeringens hele Medvirkning, eller Indflydelse paa Handelen med de Producter og Vare, der nærmest vedkomme Landmændene. Kornvare ere af disse de vigtigste for en agerdyrkende Stat; vi indskrænke os derfor paa dette Sted allene til nogle almindelige Bemærkninger angaaende Kornpolitiet.

82.

Kornpolitiet kan i høi Grad fremme Agerdyrkningen i et Land, det kan ogsaa standse, ja gandske tilintetgjøre den. Kornpolitiet kan skade ved Lovbudenes Beskaffenhed, og ved deres Ustadighed. Hvorvidt Kornhandelen bør være fri eller indskrænket ved Forbud paa Ud- og Indførsel, eller ved Told henhører under Betragtningen over Handelen. Her maae vi blot nævne de Uleiligheder, som et vaklende Kornpolitie medfører.

83.

Er den lovbestemte Kornhandelsplan i Følge sin Beskaffenhed til Hinder for Agerdyrkningen i et Land, saa mærkes dens skadelige Virkning snart, naar Planen følges i nogen Tiid, og den kan da let rettes. Men Jagttagelser herover blive meget vanskelige, naar Kornhandelsplanen hvert Aar faaer en nye Skikkelse. Naar en Landmand ikke med Vished veed, at hans Producter altiid finde Afsætning til de Priser, som han efter Tinge-

nes naturlige Gang bør erholde, saa har han ingen Opmuntring. Skal han formedelst vilkaarlige Foranstaltninger træde ud af Prisernes naturlige Orden, saa veed han aldrig hvilke Producter han kan lægge Vind paa, ligesaalidet som den Mængde han skal tilveiebringe af hvert Slags. Ustadigheden i Kornhandelsplanen nøder ham til at indskrænke sig til det nødvendigste, for ikke at udsættes for aabenbart Tab.

84.

En Nation, som i et Mellem-Aar kan brødføde sig, og som har sikker Udsigt til Afsætning af dens overflødige Kornforraad, kan dristig antage en aldeles fri Kornhandel som det rigtige System. En Nation, som ofte trænger, maae stræbe at forekomme sin Trang; det eneste Middel dertil er at give sin Agerdyrkning al mulig Opmuntring, og den kraftigste er uindskrænket vedvarende Sikkerhed for at de høieste Priser alletider kunne faaes. Uindskrænket Kornhandel er derfor allevegne gavnlig, ustadigt Kornpolitie allevegne skadeligt.

85.

De hidtil betragtede Hindringer for Agerdyrkningens Opkomst have alle den fælleds Karacteer, at de virke mere moralsk end physisk til Agerdyrkningens Tvang. De volde en moralsk Umulighed til at forbedre; under disse Omstændigheder vil en Landmand ikke forbedre om han endog kunde. De Hindringer, vi nu ville betragte, angaae Dyrkningen selv; de volde at han ikke kan

forbedre sit Jordbrug, om han endog vilde. Hertil hører:

Jordfælledskabet.

Servituter.

Mangel af Kapital.

Mangel af en vel organiseret Arbeids-Klasse.

Mangel af et kraftigt Landpolitie.

86.

Hvor skadeligt Fælledskabet er for den driftige Landmand behøver ingen Undersøgelse, da Erfaring allevegne har beviist det.

87.

Servituter, eller den Ret i en Andens Ting, hvorefter en Eier er pligtig til at taale, at en Fremmed paa en vis Maade benytter hans Eiendom, ere ofte meget byrdefulde for Agerdyrkningen, og fortrædelige for Dyrkeren. I Danmark betyde de nuomstunder ikke meget.

88.

En af de største Hindringer for Agerdyrkningens Omkomst er den som Mangel af Kapital lægger Dyrkeren i Veien. Den standser hans Bestræbelser i enhver Green af hans Arbeide, til Skade for hans private og Nationens Formue.

Denne Mangel er meget ofte en Følge af Regjeringens statsoeconomiske System, i det Jordbruget indskrænkes ved nedtrykkende Foranstaltninger, eller ukloge Indretninger, hvorover de private Kapitaler ledes fra denne Næringsvei til andre, der meer begunstiges.

89.

Det er ikke Grundkapitalen, som her kommer i Betragtning, den har ingen Virkning paa Kulturen; det er Driftskapitalen, som et Jordbrug skal forbedres ved. Har en Landmand denne ikke selv i tilbørlig Størrelse, saa er den meget vanskelig at faae, da det Hypotek der kan stilles derfor, nemlig Qvæg, Redskaber, Oplag af Producter, o. s. v. er usikkert.

90.

Denne naturlige Usikkerhed for Driftskapitalen volder, at et Lands disponible Kapitaler lettelig vende sig fra Agerdyrkningen til andre Næringsveie, skjøndt disse ofte kunne være temmelig usikre, men desuagtet vælges fordi de nyde en større Frihed. De fleste Stater betragte Handelsforetagender med stor Forkjerlighed, og føie alle mulige Foranstaltninger til Handelens Opkomst og Flor. Handelskapitalen giver med al sin Usikkerhed ofte meget høie Renter; Agerdyrkningskapitalen aldrig. En Kjøbmand kan let vorde riig, en egentlig Landmand naaer sjelden meer end en vis Grad af Velhavenhed.

91.

Af denne Aarsag maae Handelen friste Egennytten mere end Agerdyrkningen, især naar Staten begunstiger den første, og forsømmer den sidste. Derved lokkes Kapitaler fra Jordbruget. En Handlende kan ved Assuranse betrygge sine Vare, eller den Kapital, som stikke

deri; han betaler sine Vare naar han faaer dem, han veed hvad han faaer. En Landmand betaler altiid sine Vare forud, (ved Arbeide, Sædekorn) han er uvis om hvad han faaer, om fire Fold eller otte Fold, om slette eller gode Vare. Denne Uvished, i Forening med Muligheden af Tab paa Driftskapitalen, gjør det vanskeligt for en Landmand at erholde denne Kapital hos andre end sig selv, og det desmere jo mere andre Næringsveie begunstiges. Men derover fattes Driftskapital, og Mangel deraf er Aarsag til at Jordbruget drives uden Kraft.

92.

Mangel af tilstrækkelig Driftskapital for Agerdyrkningen er i Almindelighed grundet i følgende.

1. At de Hindringer, som trykke Agerdyrkningen, gjøre denne Næringsvei mindre søgt.

2. At ved Regjeringens positive Foranstaltninger, eller ved locale og temporaire Omstændigheder, Fabrikation og Handel tiltrække sig en større Deel af Nationalformuen end de burde, hvorover Agerbruget savner Kapital.

3. At Driftskapitalen er vanskelig at assurere.

93.

Mangel af Kapital volder at ingen Jordlod kan drives til den størstmulige Indtægt. Den volder, at enhver Jordlod egentlig er for stor. Med tilstrækkelig Kapital er ingen Jord-

lod for stor. I denne Sætning ligger Svaret paa det tidt opkastede Spørgsmaal: *Om Jordernes Afdeling i smaae eller store Lodder er fordeelagtigst?*

94.

Til tydelig Indsigt af dette vigtige Spørgsmaal lede følgende Bemærkninger:

1. Naar den høist mulige Kultur forudsættes paa en stor Jordlod, saa giver denne hverken større Product, eller rettere, en Production af større Værd, end om den deltes i en Mængde mindre Lodder. De sidste udkræve kun en større Drifts-Kapital.

2. I samme Forhold som Kulturen synker, eller naar den bliver staaende paa et lavere Trin af Mangel paa Drifts-Kapital, bliver der en mærkelig Forskjel imellem den store og de mindre Jordlodders Production, og det des større jo slettere Jordbunden og Dyrkningen ere. Den store Jordlods Production overstiger da de samtlige mindres.

3. Synker Productionen af de smaae Lodder saa dybt, at den blot ernærer Besidderne, saa gaaer intet deraf over til Nationalformuen. Den ernærer kun en større Folkemængde; men denne gavner intet, den koster ligesaa meget som denne har indbragt. Derimod vil den store Jordlod altiid beholde et Overskud. Under slet Dyrkning ere smaae Jordlodder skadelige, og Mangel

af Driftskapital er den almindelige Aarsag til den slette Dyrkning.

4. De smaae samtlige Lodder udkræve en større Driftskapital end en med dem lige store eneste Jordlod. Dyrkes endog i begge Tilfælde lige godt vil det dog paa den store Lod skee med mindre Bekostning.

5. Brugerne af smaae Lodder ere i en mislig Stilling, da de intet tilfældigt Tab kunne taale.

95.

Det er heraf klart, at en Regjering ikke bør opmuntre eller lokke, mindre befale Jordens Udstykning i smaae Lodder. Hvor man alligevel har gjort saadant, tillagde man slige Smaalodder den tredobbelte Nytte: At fremme Folkemængden, at tvinge ved en vidt dreven Kultur Jordens Benyttelse til det høieste; og endelig, at skaffe de store Jordlodder Dagleiere. Den første Virkning er kun betingelseswiis, den anden ligesaa, fordi den beroer paa en klækkelig Driftskapital; den tredie er den vigtigste og opnaaeligste; men den forudsætter nogle Bestemmelser, som vi nu ville forklare.

96.

Iblandt Hindringerne for Agerdyrkningens Flor have vi regnet **Mangel af en godt organiseret Klasse af Land-Arbeidere.**

Enhver Jordlod, stor eller liden, trænger til fremmed Arbeide, eller mere Arbeide end det den

sædvanlige, stadige Arbeidskraft kan bestride; og denne Trang tager til som Kulturen bliver fuldkomnere. En liden Jordlod behjelper sig herved for det meeste med en større Anstrængelse af den stadige Arbeidskraft. Men dette Middel forslaaer ikke ved en stor Jordlod, som drives med Orden og Kraft. Her behøves altiid foruden faste Folk en Mængde Arbeidere eller Dagleiere. Disse kunne være enten Besiddere af jordløse Huse, af Fæstehuse med Jord, eller af Selveierhuse med Jord.

97.

Jordløse Huusmænd have intet uden deres Arbeide at stole paa. Sædvanligen betale de deres Huusleje med Arbeide til Husets Eier eller med Hoverie. Deres Arbeidsdage, som de have tilovers herfra, ere sjelden tilstrækkelige til at holde dem og Familier i nogenlunde Velstand. Sædvanlig ere de maadelige Arbeidere, tildeels skrøbelige eller affældige, og deres Forfatning er i det Hele mislig.

98.

Fæstehuusmænd med Jord gjøre Ugedage eller Hoverie for deres Fæste; de øvrige Dage, som de have tilovers fra deres egen Drift; arbeide de for hvem der vil bruge dem, hvilket for det meste ere større Jordbrugere i Egnen. De ere altsaa Fæstere, og hoveriegjørende, allerede tvende meget ufordeelagtige Forhold. Men de ere tillige Dagleiere, og staae derover

under endnu flere Herrer. Dertil have de deres egen Drift at passe. Følgelig beroer deres Forfatning paa fire tildeels modsatte Stillinger.

99.

Den tredie Klasse, Selveierhuusmænd med Jord er den, som burde udgjøre Dagleierklassen paa Landet, og den som Staten bør fremme. Deres Besiddelsesmaade er Eiendom, altsaa opmuntrende; og Hoveriet til Grundeieren er her ikke til.

Men for at denne Klasse kan være ret organiseret som Arbeider-Klasse udfordres følgende:

1. Disse Huusmænds Antal bør rette sig efter Mængden af Arbeide i Egnen. Regjeringen kan umuligen passe dette; deres Ansættelse maae derfor overlades til de større Jordbrugere.

2. Smaae Jordlodder drives sædvanligen paa en for Nationalformuen ufordeelagtig Maade; disse Huusmænds Lodder bør derfor være saa smaae som muligt.

3. Imidlertiid er deres Størrelse dog ikke almindelig bestemmelig, thi den maa beroe paa Besidderens Driftskapital, Jordbunden, Arbeidets Mængde i Egnen o. s. v.

4. Hensigten er at fremskaffe en Klasse af Arbeidere. For at jevne Uligheden i Fortjenesten ved Arbeide, og for at sikkre Familien Livets første Nødvendigheder for en stor Deel, er det at Huusmanden bør have en Jordlod. Han skal altsaa ikke først være Agerdyrker, og bøde

paa hvad han ikke som saadan kunde forskaffe sig, ved at arbeide for de større Jorddrugere, men omvendt. Han skal først være Arbeider, og Jordlodden skal give ham en Betryggelse som Dagleiet ikke kan.

5. Altsaa er det urigtigt at anlægge Huusmændspladser allevegne, og med lige store Jordlodder. De bør ansættes i Forhold til det Arbeide Egnen kan skaffe dem, og deres Jordlodder bør være i Forhold til Muligheden af Arbeide; det er, hvor der er megen Fortjeneste ved Dagleie, behøver Arbeideren kun en liden Jordlod, og omvendt. I Egne, hvor intet Dagleie-Arbeide er, bør ingen Jordlod være mindre end at en Familie kan leve deraf.

100.

Det er vanskeligt for en Regjering, at regulere alt dette; men just fordi det er vanskeligt, ja umuligt næsten, bør den slet ikke regulere. Man kan overlade det til de store Jordlodders Brugere i denne Henseende, at sørge for deres egen Tarv; de vilde anlægge Huusmændspladser hvor og naar det behøves, og ikke før eller andensteds.

101.

At ville bestemme Jordlodders passende almindelige Størrelse er en underlig Tanke. En Jordlod er ikke i nationaloeconomisk Henseende gavnlig eller skadelig ved Storhed eller Lidenhed, men formedelst Beskaffenheden af dens Drift.

Denne beroer paa Driftskapitalen. Om denne er tilstæde eller fattes for en Deel kan ingen vide uden den, som anskaffer sig en Jordlod. Ham selv maae det overlades at bedømme sin egen Fordeel, følgelig at overtage en saa stor eller liden Jordlod som han vil.

Udstykning af Jorden i smaae Parseller bør derfor være tilladt, men enhver bør tillige have Lov til at slaae smaae Jordlodder sammen.

102.

Denne Frihed: at adskille og samle Jord til smaae eller store Lodder, er det første Skridt til en god Organisation af Arbeidernes Klasse, og derved til en forbedret Agerdyrkning.

103.

Den sidste Hindring for Agerdyrkningen, som vi her ville betragte, er **Mangel af et tilstrækkeligt Landpolitie.**

En Landmands Arbeide er en bestandig Strid imod Naturen. Skal han kunne vinde saa maae de Midler han kan anvende, gjøre deres fulde Virkning. Men dette er ikke at vente, naar Uorden eller Modstræbelse træde frem som Hindringer, og dette er Tilfældet, naar en Landmand ikke kan stole paa sine Tjenestefolk, paa sin Accord med Dagleiere, paa Fred for sine besaaede Marker, Sikkerhed for sine Huusdyr o. s. v.

Her kan Regjeringen komme Agerdyrkeren til Hjelp ved et virksomt Landpolitie, som afgjør

alle Stridigheder uden Opsættelse, der ofte i landoeconomiske Anliggender er ødelæggende.

Foruden de her betragtede Hindringer for Agerdyrkningen finde sædvanligen mange flere tildeels locale Sted, og nogle af dem idet mindste kunde hæves eller dog lempes ved Regjeringens Medvirkning.

Hertil hører Mangel af let indenlandsk Samfærdsel ved gode Veie og Kanaler, beqvemt beliggende Kjøbstæder, eller Afsætningspladser. Ogsaa det hele indre som udenlandske Handelspolitie har stor Indflydelse paa Agerdyrkningen.

Landboernes oeconomiske Oplysning, det almindelige Jordbrug, Redskabernes og Huusdyrenes Beskaffenhed, ere ligeledes vigtige Poster, som Regjeringen undertiden kan virke fordeelagtigen paa, men ikke med Udsigt til Nytte før de hidtil opregnede Hindringer ere hævede, og Landmanden derved vorder sat i den for sin Næringsveis høist mulige Floer nødvendige borgerlige Stilling.

105.

Regjeringens øvrige Medvirkning til Agerdyrkningens Opkomst ved Opmuntringer, Understøttelse ved Laan, Skattefrihed m. m. maae bestemmes efter det statsoeconomiske System, som den vælger ifølge et almindeligt Oversyn af Statens naturlige og politiske Stilling, samt det derpaa grundede indbyrdes Forhold af alle Næringsveiene.

Tredie Afdeling.

Om Konstproductionen.

106.

De raae Producter, som Naturen allene, eller i Forbindelse med Menneskets Virksomhed, skaffer tilveie, ere sjelden brugelige i deres første Tilstand. De behøve næsten alle en vis Forarbeidelse, Forædling, eller Fabrikation. Naturtingene bringes derved i en anden Form, som en vilkaarlig Konst finder for godt; og den Virksomhed, som Mennesket her anvender, benævnes Konstproduction.

107.

Naturalproduction bestaaer enten i at Mennesket tilegner sig en herreløs Naturting (som ved Jagt, Fiskerie m. m.) eller deri, at Mennesket sætter Naturens Kræfter i en vis bestemt Virksomhed for at tvinge den til at frembringe, en større Mængde Naturting, eller andre Naturting end den selv frivilligen vilde eller kunde frembringe (som ved Jorddyrkningen). I første Tilfælde er det ikke Mennesket, men Naturen, som er productiv; i det andet ere begge det tillige. De nye Ting, eller Værdier de frembringe er Productet af en Krafts (Arbeidets) Virkning paa et Object (Naturen). Dette kaldes den egentlige Production.

108.

Den egentlige, Naturalprodusenten, skaffer vel Ting tilveie, som forhen ikke vare til, men det er ved at sætte Naturens Kræfter i Virk-

somhed. Grundstoffen var til i Forveien. Konstproducenten sætter ligeledes Naturens Kræfter i Virksomhed, men Grundstoffen til den frembragte Ting var ikke til i forveien. Naturproducenten frembringer Naturting, Ting, hvis Form ligge bestemte i Naturen; Konstproducenten derimod frembringer Konstting, Ting, hvis Form ere bestemte ved en vilkaarlig Idee.

109.

Gandske nøiagtig er denne Forklaring imidlertid ikke. Konst er Ideens Realitet. Men imellem er Natur-Idee og en Fornuft-Idee er dog ingen anden Forskjel end den omskiftede Subjectivitet, og Naturen er egentlig intet andet end objectiv Fornuft. Al Production falder tilsidst sammen i een Grund, nemlig Kraftforandring, eller Phænomenet af den dynamiske Vexelvirkning.

110.

Mange saa kaldte Konstproducter ere virkelige Naturting, og omvendt gaae mange Konstproducter for Naturproducter. Atter adskillige Konstproducter ere egentlig raae Producter, som først ved Fabrikation erholde Bytteværd.

111.

Det er derfor vanskeligt at trække en bestemt Grændse imellem Natur- og Konst-Production. Forskjellen imellem disse tvende Virksomheder er derfor ikke saa stor, som man ved løselig Betragtning kunde troe. Den store Forskjellighed i

Grundsætninger, hvorefter Statsoeconomerne behandle disse tvende Næringsveie, er i det mindste ikke grundet i disses indvortes Natur, men i det høieste paa deres udvortes vilkaarlige Forhold.

112.

Production og Fabrikation er en eneste Række af Virksomhed. Denne Paastand forudsætter at alt egentligt Arbeide er productivt.

Ved Arbeide i Almindelighed forstaaes en Yttring af physiske, eller intellectuelle Evner til en Hensigt.

Gaaer denne Hensigt ud paa at frembringe en Ting, der ophæver en Fornødenhed, (Ordet taget i sin vidtløftigste Forstand) saasom Kornvare, Værktøi, saa er det egentligt Arbeide.

Uegentligt Arbeide kan vel afhjelpe en Fornødenhed, men frembringer ikke en Ting, f. Ex. Spaseregang.

Egentligt Arbeide er igjen umiddelbart eller middelbart, eftersom Arbeideren blot ved sig selv virker til en vis Hensigt, eller virker dertil igjennem en Andens Arbeide.

113.

Ligesom hele Naturen beroer Menneskelivet paa tilstrækkelig Modsætning mod Fornødenhed. I det physiske Liv er Arbeidets Producter, Vare, det er Naturting eller Konstting, disse Modsætninger. Deres Virkning er at ophæve et Savn, et Behov, en Trang. Af denne Virkning be-

stemmes deres Værdi. Denne Værdi er noget absolut. Alt Arbeide, som frembringer Ting af absolut Værdi, er productivt.

114.

Uproductivt Arbeide er saadant, hvis Resultat ikke er nogen absolut Værdi. Begrebet herom forvexles ofte med Begreberne: middelbart og uegentligt Arbeide. Det uproductive Arbeides sande Særkjende er at det ikke ophæver en physisk, moralsk, intellectuel Fornødenhed. Men da meget Arbeide, som synes uproductivt, dog kan have subjectiv Værdi for Arbeideren, saa er det ofte vanskeligt at bedømme om et vist Arbeide hører til denne Klasse eller ikke.

115.

Uproductivitet i statsoeconomisk practisk Forstand er en Beskaffenhed, som kan findes hos alt egentligt og umiddelbart Arbeide, som almindeligt ansees for, og virkelig er productivt; nemlig i Production og Fabrikation af Vare, som ellers ere nyttige, ja nødvendige, naar nemlig deres Frembringelse overgaaer Forbrug og Afsætning. Productivt Arbeide kan derfor være unyttigt, ja skadeligt.

116.

Da følgelig intet Arbeide uden relativt kan kaldes uproductivt, saa gives der i Staten ikke heller uden relativ uproductive Mennesker, undtagen tildeels de, som slet intet Arbeide forrette, hverken middelbart eller umiddelbart, det er,

fuldstændige Dagdrivere og Tiggere, naar hine ligesom disse leve blot af Almisse. Denne Sætning vil være klar naar man holder fast ved Forestillingerne om umiddelbart og middelbart Arbeide. Især maa man her tænke sig Begrebet middelbart Arbeide af en vis Omfang, saa at det ikke allene kan ansees forenet med Andres Arbeide, men tillige at det finder Sted hos ethvert Individ, enten som Forberedelse til hans eget Arbeide, eller som nødvendige Følger deraf.

117.

Som uproductive Mennesker i statsoeconomisk Henseende ansees sædvanligen saadanne, som synes intet at bestille, saasom Kapitalister, der leve af deres Renter, eller Andre, hvis Arbeide synes unyttigt, saasom adskillige Konstnere, Taskenspillere, Domestiker til personlig Opvartning. Andre Personer og hele Stænder betragtes som uproductive, fordi deres Arbeide ikke fremstiller noget sandseligt Repræsentativ. Hertil regnes en Deel af Tjeneste-Tyendet, Militairet, de Lærde, Geistligheden og overalt alle Embedsmænd, ja selv Regenterne. Bedømmes alle disse Personers Arbeide efter den forhen fremsatte Synsmaade (116) saa vil det være klart, at de ikke tilkomme den Benævnelse af uproductive.

118.

I øvrigt maae det bemærkes, at i en stræng philosophisk Anskuelse er det egentlig Naturen og

ikke Mennesket, som er productiv, ja, gandske nøiagtigt taget er Naturen selv ikke productiv, thi dens tilsyneladende Production er blot Phænomener af Kraftforvandlingen, det er, Omskiftningen af Form, eller Resultatet af den dynamiske Vexelvirkning. (109.)

Men i en populær Fremstilling gaaer det vel an at antage en Forskjel imellem productivt og uproductivt Arbeide, da den practiske Statsoeconom i enkelte Tilfælde maa være opmærksom paa hvorvidt Arbeidet tager en for Nationalformuen nyttig eller skadelig Vending.

119.

Fabrikation er altsaa ingen absolut uproductiv Virksomhed, og den Mening: at Fabrikanterne høre til de golde Menneske Klasser, er ikke rigtig.

Natural- og Konstproduction ere at betragte som en eneste fortløbende Virksomhed; den ene Deel deraf fortjener Statens Opmærksomhed ligesaa fuldt som den anden, og Begge bør fremmes; men efter den Orden, som bedst passer med Landets Naturbeskaffenhed, Indbyggernes Anlæg, og Statens politiske Forhold.

120.

De udmærkende Træk, som Konstproductionen har med Hensyn til Naturalproductionen og Handelen, ere følgende:

1. Fabrikater adskille sig fra den egentlige Productions- (Agerdyrkningens) Vare ved en

større Varighed. Deres hurtige Affætning er derfor ikke nødvendig.

2. Fabrikation foranlediger Naturalproduction.

3. Den bør finde Sted i ethvert Land for at sysselsætte overflødige Hænder.

5. Naturalproduction er begrændset, Fabrikation har ingen Grændse.

6. Formedelst Fabrikation kan et Land middelbart affætte Naturalproductions-Vare til et større Beløb end ellers vilde være muligt.

6. Fabrikater fæster, eller forlænger Værdier, som ellers snart vilde forsvinde.

7. Skjøndt Fabrikater koste Nationen næsten deres hele Bytteværdi, bør de dog ansees som en Forøgelse af Nationalformuen, da de virkelig repræsentere Værdier, som vilde være tabte, ifald Fabrikationen ikke havde fundet Sted. Den Paastand, at Fabrikanten ingen Værdi skaber, er derfor i statsoeconomisk Henseende ikke rigtig, da mange Værdier ikke vare blevne til uden hans Arbeide.

8. Fabrikation udbreder Beqvemhed og Behagelighed over Livet, holder Skridt med den videnskabelige Uddannelse, befordrer denne og fremmes igjen af den.

121.

Disse Egenskaber henhøre til Fabrikvæsnets fordeelagtige Side; følgende betegne dets mindre fordeelagtige Side:

1. I Almindelighed er Fabrikations-Faget en for Sundheden skadelig Virksomhed.

2. En Fabrikant koster som blot Menneske Staten meer at underholde end en Landmand.

3. En Fabrikant er i Rivalitet med alle fabrikerende Nationer, og befinder sig følgelig i Henseende til sine Varers Afsætning i den største Concurrense; han maae derfor sælge for den laveste Priis, det er, den tredie Bestanddeel af en Vares Priis, Arbeiderens Profit, bliver derved meget ringe, ofte til slet intet, hvorved Fabrikanten sædvanlig lever i Knaphed eller paa Grændsen af Armod. Og da Arbeiderens Profit, naar Vare sælges til Udlandet, er det eneste Bidrag til Nationalformuen, som Fabrikarbeideren skaffer sit Land, saa bliver dette Bidrag ofte ubetydeligt, eller Intet.

4. Fabrikation har vel ingen Naturgrændse, men derimod finder den desstørre konstig Indskrænkning ved de almindeligen antagne Begreber om Statsbestyrelsen; da Regjeringerne pleie at betragte Fabriker, og Handel med Fabrikater, som meget vigtige Gjenstande, der udkræve en nøiagtig Regulering, hvorved denne Nationalvirksomhed ofte bringes ud af dens naturlige Orden.

122.

Fabrikation bliver altid en nyttig, ja en nødvendig Virksomhed for en Nation, og fortjener Regieringens Opmærksomhed. Men dennes Indflydelse derpaa maae forblive inden visse Grændser.

Disse kunde betegnes ved følgende Grundsætninger.

1. Den egentlige Production, fornemmelig ved Jorddyrkningen, er vigtigere for Nationaloeconomien og Folkemængden, end Konstproductionen, og bør derfor fremmes før denne.

2. En vis Grad af Konstproduction vil af sig selv indfinde sig hos enhver Nation, og den vil gaae frem saalænge naturlige eller politiske Hindringer ikke standse den. Paa denne naturlige Gang eller Orden bør Statsbestyrelsen være opmærksom, for ikke at bringe den ud af sin selvvalgte Retning.

3. Det er ofte meget vanskeligt at bedømme, hvorvidt en Nations Fabrik-Virksomhed har af sig selv taget det rette Sving; det er derfor ofte skadeligt om Regjeringen befatter sig med at ville lede den.

4. Det beroer ikke altiid paa en Nation, hvilke Fabrikationer den skal lægge sig efter, thi dette bestemmes deels af Landets Naturbeskaffenhed, deels af tilfældig udenlandsk Søgning. Men ellers er der for ethvert Land en vis naturlig Orden, som Fabrikationen maae binde sig til i Almindelighed og som kan bestemmes saaledes:

Landets raae Producters Forædling til Nationens egen Forsyning med de simpleste Fabrikvare.

Fabrikation af fremmede raae Producter til de simple Vare, som Nationen selv forbruger.

Fabrikation af Landets egne raae Producter til de finere, Vellevnets-Vare, som Nationen forbruger.

Fabrikation af fremmede raae Producter til Landets eget Forbrug.

Fabrikation af Landets raae Producter til udenlandsk Afsætning, først i de simple siden i de finere Forarbeidelser.

Fabrikation af fremmede Producter til samme Hensigt.

De raae Producters Forarbeidelse til eget Forbrug af de simple Fabrikvare bliver dog altid den vigtigste formedelst den overmaade store Afsætning.

5. Den naturlige Orden for Fabrikationens Fremgang medfører at de simple Konstvare til Nationens egen Forsynelse maae forfærdiges til en vis Grad af Fuldkommenhed inden der kan tænkes paa at forfærdige finere Vare. De simpleste Fabrikanteres, Haandværkernes, Konstfærdighed er Grund til al Forædling i Fabrikfaget, og dens Fuldkommenhed er i ethvert Land det første Skridt til et godt Fabrikvæsen.

123.

Inden denne Betingelse er opfyldt er det urigtigt at stræbe efter Fabriker for de finere Konsting. Alle Anlæg maae vantrives, deels af Mangel paa gode Redskaber og Maskiner, deels af Mangel paa duelige Arbeidere, der ikke kunne være tilstæde i noget Land, som ikke har Planteskoler derfor i gode Haandværkere og i de grove Vares Fabriker.

124.

De Vare, som frembringes i fremtvungne Fabriker, kunne aldrig sammenlignes i Priis, Godhed og Skjønhed med dem fra andre Lande, hvor de forfærdiges i den for Fabrikvæsnet naturlige Orden. Og naar de ere dyrere ere de unyttige for Nationalvelstanden, ja vel endog skadelige, da deres høiere Priis falder tilbage paa al anden Arbeidsløn og Værdi.

125.

Det er ikke altiid rigtigt, at en Nation taber ved at kjøbe fremmede Vare, og sælge sine Producter uforarbeidede. Kan en vis Fabrikation ikke holde Priis med fremmede, saa er det et ubedrageligt Kiendetegn, at den er unaturlig for Landet, er for tidlig indført, eller drives urigtigt. Den optager altsaa meer Arbeide end den burde, det er, koster Nationen for meget. Man overlade saadanne slet lønnende Arbeidsomheds Grene til andre Nationer, og forskaffe sig deres Vare ved at anvende sin Arbeidskraft i en fordeelagtig Virksomhed. En Nation behøver ligesaalidet som den enkelte Mand selv at forfærdige alle sine Fornødenheder.

126.

Man sætter sædvanligen en Nationalære i at forsyne sig selv med Fabrikvare. Unægtelig er det en Ære for en Nation, at have bragt sin Konstfliid til en stor Høide; men ellers er den patriotiske Tiltakketagen med hjemmegjorte Vare, naar de ere slettere og dyrere end fremmede, ingen statsoecono-

misk Dyd, den er i det høieste blot Følge af Agtelse for en formeent Pligt. Herved forrykkes Standpunkten, hvorfra Sagen bør betragtes. Staten kan ikke ville at dens Medlemmers Virksomhed tager et urigtigt Sving; men dersom den feiler i sin Anskuelse af Nationalvelstandens Natur og Aarsag, saa bør Misgrebene rettes efter den statsoeconomiske Videnskabs rene Grundsætninger, ikke undskyldes eller pleies og vedligeholdes ved vrange moralske Forestillinger og utidig Opmuntring til Tarvelighed eller Patriotisme.

127.

Er det ikke altiid rigtigt at en Nation taber ved at bruge fremmede Varer, og er ikke enhver Fabrikation fordeelagtig for et Land, saa er det ikke heller rigtigt at anvende konstige Midler for at udelukke fremmede Vare, og befordre alle Fabriker. Dette bør aldrig finde Sted uden til Ophjelp for saadanne Fabrikanlæg, ved hvilke det er øiensynligt at de blot behøve at overvinde Begyndelsens Vanskeligheder, for siden at vedligeholde sig selv.

128.

Nogle Fabriker er Staten ofte nødt til at drive, endskjøndt de svare ikke Regning, nemlig saadanne, der levere visse Ting eller Vare, som Staten nødvendig maae have, og ikke altid kan erholde enten fra fremmede, eller indenlandske Private. Hertil høre Fabriker for Artillerie, Bevæbning, Flaade.

129.

At Staten anlægger eller driver andre Fabriker end saadanne aldeles uundværlige, er upassende. Det er Regjeringens Kald at bestyre Næringsveie, ikke at drive borgerlig Næring selv. Erfaring har tilfulde viist at saadan Fabrikdrift betaler sig kun slet. Regjeringens Fabriker have altiid, eller kunne let faae Forrettigheder og Fordele, som gjør det umuligt for den private Fabrikant at blive i Concurrense med dem. Fabriker, som Private ikke kunne drive med Fordeel, kunne ikke drives af Staten uden Tab, og de bør ikke heller understøttes eller opmuntres.

130.

Den huslige Industries gavnlige Indflydelse paa Folkemængden, Sædeligheden og Nationalvelstanden, er saa vigtig at Staten under sin Opmærksomhed paa Konstproductionen bør have dens Gang for Øie og stræbe at give den sin tilbørlige Retning. Denne Virksomheds Hoved-Ufuldkommenhed er at den arbeider uden Eensformighed og Fuldendelse. Disse Feil kunne for det meste afhjelpes, og naar dette er muligt bør en Fabrikation, der kan gaae tilgavns ved den huslige Industrie, aldrig giøres til Maal for egentlige Fabriker.

131.

I øvrigt gjelder og for Konstproductionen samme Regel som for Naturalproductionen: at Sta-

ten bør tilstaae dens Udøvere den størst mulige Frihed i deres Næringsveies Drift.

132.

Fra de almindelige Sætninger om den øverste Magts Medvirkning til Konstproductionens Fremme, gaae vi over til Undersøgelsen af de sædvanlige Midler, hvorved man har anbragt denne Medvirkning. Disse ere:

Adskillelse af Kjøbstæd-Næring og Landboe-Næring.

Forbud paa Ud- og Indførsel.

Told paa ud- og indgaaende Vare.

Opkjøbsret.

Præmier.

Monopoler. Patenter.

Laug.

Laan og Forskud.

Vare-Oplag.

Haller.

Tvungent Salg.

Overdaadigheds Forordninger.

Taxter.

133.

1. Adskillelse af Kjøbstædnæring og Landboenæring. Ved Arbeidets naturlige Deling opstod snart en skarpt betegnet Grændse imellem tvende Hovedklasser af Arbeidere, Jorddyrkere og Fabrikantere. De første vare ved deres Næringsveis Natur bundne til Landet, de sidste behøvede ikke at boe der. Stæder bleve til for

at tjene til Tilflugtspladser og Modstandspunkter i Feidetid. Ved Anlægget af enkelte af Fortidens Stæder havdes vel ogsaa Hensyn til Stedets Beliggenhed, som giorde det beqvemt til en eller anden Næringsveis fortrinlige Drift, saasom Handel. Endog de allerfleste af de senere Stæder, som opkode i Middelalderen, have samme tilfældige Oprindelse.

134.

Ved Lehnsvæsnets Opkomst forandredes den borgerlige Forfatning i Europa. Baronerne bleve næsten udelukkende Eiere af Landeiendomme, tyranniserede Landboerne, og udbredte Ufrihed og Usikkerhed overalt. Deres Ubændighed blev byrdefuld for Fyrsterne, som i deres Vasaller fik næsten virkelige Herrer, og hvis Magt allerede meget indskrænkedes ved Hierarchiets Anmasselser. Fyrsterne nødtes til af Politik at søge en Modvægt imod disse tvende Kræfter, og stræbte derfor at opreise en tredie Stand, Borgerstanden, eller Stædernes Beboere. Ved at give disse betydelige Friheder bleve Stæderne meer eller mindre til Republiker, hvortil Enhver tyede, som ikke var nødt til at opholde sig paa Landet, og desfandt her i Frihedens Lye Sikkerhed imod Lehnsherrernes Udsuelser og Vold. Did søgte altsaa alle Konstproducenter, samt Kiøbmænd; og Kiøbstædnæring blev igjennem disse Tilfældigheder adskilt fra Landboenæringer.

135.

Stæderne bleve saaledes en Vugge for den borgerlige Frihed, der befordredes selv af despotiske Fyrster for at kunne holde de altiid oprørsfærdige Vasaller Stangen. Fyrsterne seirede omsider. Lehnsforfatningen svækkedes efterhaanden. I nogle Stater, som Frankrig, bleve Lehnene lidt efter lidt inddragne under Kronen; i andre, som Tydskland, forvandlede Lehnsaristokratiet sig til en ordentlig Deel af Regjeringen ved Landstænder; i Danmark styrtede Adels Aristokratiet, og Lehnsvæsnet for en stor Deel ved Magtsproget af den, Frederik den tredie hengivne, Borgerstand og Geistlighed. Stæderne vare nu ikke længere en politisk Nødvendighed; de tabte efterhaanden deres Vigtighed, og deres republikanske Frihed smeltede omsider sammen med den hele øvrige Nation, saa at der i vore Dage nu ikke er meer end tre tilbage af Fortidens utallige fri Stæder.

136.

Men endskjøndt Stæderne med deres politiske Vigtighed tabte mange af deres Privilegier vedbleve de desuagtet. Mangfoldige Næringsveie drevedes udelukkende deri; deres Udøvere havde der deres Boliger, deres Indretninger, og havde forskaffet sig alle Beqvemheder, som deres Virksomhed befordredes ved. De fleste Klasser af Arbeidere havde forenet sig til sluttede Selskaber (Laug) til fælleds Understøttelse. Haandværker, Fabriker, Handel havde derfor i Stæderne store, og alle mulige Midler til

at drive deres Haandtering med Orden, Kraft og Kyndighed, følgelig med grundet Formodning til høieste Fuldkommenhed.

137.

Da Stæderne saaledes tilfældigviis var i Virkelighed udelukkende i Besiddelse af mange Næringsveie, vilde det for en meget lang Tiid have forstyrret Ordenen om nogen Forandring var gjort deri. Stæderne beholdt altsaa en statsoeconomisk Vigtighed, som begrundedes meer og meer ved Skattevæsnet, hvilket tilsidst fuldendte den fuldkomne Adskillelse af Kjøbstædnæring og Landboenæring. Denne Adskillelse er opkommen af en Nødvendighed, som nu ikke finder Sted; den blev vedligeholdt efter den indskrænkede Oplysning paa det lave Standpunkt, hvor den statsoeconomiske Videnskab længe stod. Nu omstunder spørges er denne Adskillelse fordeelagtig?

138.

Det almindelige Svar herpaa er dette: Enhver, som forstaaer en Næringsvei, og vil drive den, forstaaer ogsaa bedst at bedømme, hvor han kan drive den med størst Fordeel, enten paa Landet eller i en Stad; det er, hvor han kan arbeide til de laveste Priser. Der hvor han kan dette, er det rette Sted for hans Nedsættelse, uden Hensyn til om det er paa Landet, eller i en Kjøbstad.

139.

At Haandværkerne og Fabrikanterne vare fordelte omkring i Landet vilde i mange Henseender

være nyttigt. Levnetsmidlernes Priis er sædvanlig lavere, Bopælene koste mindre, Luften fordærves ikke der saa let som i Stæderne. Landalmuens huslige Vindskibelighed kunde komme i Forbindelse med en ordnet Fabrikation. Arbeidsomheden blev udstrakt til alle Landets Egne, og Staten vandt derved.

140.

Skal Kjøbstædnæringen og Landboenæringen endelig adskilles for saavidt Handel og Fabrtkation angaaer, burde denne Adskillelse være fuldstændig, og udstrække sig til Naturalproduction ogsaa. Thi naar Kjøbstæderne have Jord og Agerbrug, saa stole Indbyggerne for en stor Deel paa dette sidste, og Konstproductionen bliver dem næsten en Bisag.

141.

Agerdyrkende Kjøbstæder blive sjelden hvad Stæder ellers kunde og burde være, vigtige Virkemidler til Naturalproductionens Fremme og Landbrugets Flor. De sultføde sig kun ved deres Agerbrug; afhjelpe deres øvrige Fornødenheder ved Fabrikation i Fusker-Stil, og Handel i Høker-Aand. Al Raskhed og Driftighed indhylles i Taager fra Destilleerkjedlen, og neddysses i den saakaldte borgerlige Nærings Privilegier.

142.

Da det ikke er nogen paa naturlig Sammenhæng grundet Indretning, at Fabrikation udelukkende er tillagt Stæderne, men en vilkaarlig Tvang imod Landboerne, og et Monopol for Kjøbstædbor-

gerne, saa er det klart at denne Tingenes Stilling ikke kan være den fordeelagtigste.

143.

Iøvrigt er det ikke her Spørgsmaalet: om der skal være Stæder til eller ikke. Et Land behøver dem, især for Handelen, samt maaskee ogsaa for at fremme den selskabelige Dannelse, og give velhavende Statsborgere Leilighed til en behagelig Nydelse af Livet. Men de bør reise sig selv, holde sig selv og falde naar de ikke kunne dette. At ville vedligeholde dem ved Monopoler, Tvang og Indskrænkelse i Landboernes borgerlige Frihed er deels frugtesløst, deels skadeligt.

144.

2. Forbud paa Ud- og Indførsel. Disse angaae Vare af forskjellig Natur: Levnetsmidler, raae Materialier, Fabrikater.

Udførsel af Levnetsmidler forbydes i den Tanke at Landets Indbyggere, og især Konstproducentere, skulde faae dem for godt Kjøb. Følgen bliver deels det modsatte, deels at de frembringes i mindre Mængde, da Landmændene frygte for at avle mere end de kunne afsætte, og indskrænke derover Productionen.

145.

At forbyde Udførsel af raae Materialier, som forarbeides i Landet, er ligeledes unyttigt eller skadeligt. Thi den formindskede Udsigt til

Affsætning bevæger til en formindsket Production. Produsenten sættes i Fabrikanternes Vold, og maa nøies med de Priser disse tilstaae. Den størst mulige Affsætning er Productionens vigtigste Opmuntring, og den størstmulige Mængde af Producter er altiid den eneste Kilde til saa lave Priser, som Nationalvelstanden kan bestaae ved.

Kun i det Tilfælde, at et Land udelukkende besidder et vist raat Material, kunde dets Udførsel med Nytte forbydes, for at Landet kunde beholde dets Fabrikation, eller bruge det som Middel til visse Fabriker.

Man forbyder ofte Indførsel af Fabrikater, hvis ligedanne Arter ogsaa frembringes i Landet. Ere de hjemmegjorte lige saa gode, og i det mindste ikke dyrere end de fremmede, saa behøves Forbuddet ikke. Ere de slettere eller dyrere saa lægger Forbuddet en Byrde paa Forbrugerne, som kaster sig paa disses Arbeide, og virker uundgaaelig til Productionens Formindskelse, især naar Forbuddet angaaer Fabrikater, der enten som Material, eller som Middel (Redskaber, Værktøi, Maskiner) ligger til Grund for andre Fabrikater.

146.

3. Told paa indgaaende og udgaaende Vare er anseet og brugt som et fortrinligt Middel til at regulere og fremme Konstproductionen. Told er besværliggjort Ud- og Indførsel. Dens Virkning er forskjellig efter de Vares Natur, som den træffer.

147.

Told paa udgaaende Naturproducter er skadelig; thi da det er Nationen fordeelagtigt at sælge dem, saa er det urigtigt at forhøie deres Priis. Derved tvinges Udlandet til at undvære dem, eller selv at frembringe dem. Kun ved Producter, som et Land allene besidder, og som Udlandet ikke kan eller vil undvære, er denne Følge ikke at befrygte.

148.

Told paa indenlandske, udgaaende Fabrikater har den Virkning at formindske Affætningen, og derved Fabrikationen. Jo vanskeligere en vis Fabrikation er i et Land des skadeligere er saadanne Paalæg paa dens Frembringelser.

149.

Told paa fremmede raae Materialier til indenlandsk Fabrikation, især saadanne, som et Land ikke selv kan frembringe, gjør Landets Fabrikvæsen vanskeligt. Den bør i det mindste godtgjøres ved Udførselspræmier naar Fabrikaterne deraf føres ud til Udlandet.

150.

Paalægges Told paa fremmede Fabrikater af fremmede Naturproducter, maa der gjøres Forskjel paa om de ere Nødvendigheds Vare, saa er dette skadeligt. Ikke saa skadelig er Told paa mindre nødvendige Vare af fremmede Naturproducter, og mindst skadelig er den paa fremmede Fabrikater af Naturproducter, som Landet selv kan have.

151.

Disse Sætninger er aldeles klare og rigtigen udledte Følger af Nationaloeconomiens Lærdomme. Imidlertiid findes dog i nogle Lande et blomstrende Fabrikvæsen under et meget indviklet og trykkende Toldsystem. Men deels er der ingen Deel af Lovgivningen, hvor Egennytten med større Snedighed gjør hemmelige Undtagelser end i Toldforordninger; deels have alle Stater indført Told. Den første af disse Omstændigheder formindsker noget Toldpaalæggenes nærmeste Virkninger; den anden volder en i den hele producerende, fabrikerende og handlende Verden almindelig Hindring, der som saadan fordeler sig nogenledes jevnt og skader kun ret føleligt, hvor den alt for tungt og upassende kastes paa enkelte Vare, enkelte Stæder, eller enkelte Klasser af Arbeidere.

152.

4. Opkjøbsret er et Privilegium for en Fabrik, eller Klasse af Fabrikanter til udelukkende at tilforhandle sig visse Materialier. Da Sælgerne derved ere bundne, saa maae de tabe, og de ere derved under en trykkende og ødelæggende Tvang. Endog om Priserne ere bestemte, er dog dette Forhold mellem Kiøber og Sælger unaturligt.

153.

5. Som et virksomt Middel til at befordre Konstproductionen, saavelsom al Production, har

man ofte anvendt Præmier. Vi forstaae herved en forud lovet Godtgjørelse for en vis usædvanlig Anstrængelse i Natural- eller Konst-productionen.

Den Fond hvoraf Præmien tages er Stats-formuen. Præmien er altsaa en Udgift, som hele Folket betaler. Kunde den paaskjønnede Virksomhed lønne sig selv, saa burde den ikke understøttes paa Statens Bekostning. Var den til Tab for Fabrikanten saa er Præmien blot en anden Form, hvori Nationaltabet træder frem.

154.

Præmier virke sjeldent andet end at en vis Ting bliver iværksat en eneste Gang, eller saa ofte Præmie tilbydes og falder som oftest bort naar denne ophører.

Ogsaa de Præmier, der isteden for Godt-gjørelse eller Erstatning, blot give en Art af Hæder, have ikke bedre Virkning.

155.

Vil man ved Præmiers Udsættelse bortrydde Fordomme saa er det langt bedre at oplyse. At nyttige Foretagender skee, eller anmeldes for Præmie, er ofte kun en Følge af det Vink om Gavnlighed, det er, den Oplysning, Præmiens Udsættelse gav. Vinket nyttedes og Præmien toges oven i Kjøbet.

156.

6. Ved Privilegier til enkelte Personer, el-ler Selskaber, har man søgt at fremme nyttig

Opfindelser eller Fabrikationer; herved opkom Monopoler, og Patenter.

Et Monopol er Eneret til en vis Fabrikation eller Handel. Monopolisten sørger altiid for at der aldrig er Overflødighed af Vare; derover sælges de over deres naturlige Priis. Monopolistens Priis er den høieste, som Kjøberen kan give, hvorimod den naturlige Priis, som en Følge af fri Concurrens, er den laveste Sælgeren kan imodtage. Monopoler gjøre derfor de Vare for dyre, som de gjelde for.

157.

Men endskjøndt Monopoler derved have en skadelig Virkning paa Nationalvelstanden, er dette dog ikke eens for alle Vare. Sættes Vare, som udfordres til Livets første Nødvendighed, til dets almindelige Beqvemhed, til Grundlag eller Midler for uundværlige Fabrikationer, under Monopol, saa er disse Vares forhøiede Priis ulige vigtigere, end om det var let undværlige Smags og Luxus-Artikler, man gav Monopoler paa; disse vilde ingen synderlig Skade forvolde, men de vilde ikke heller letteligt finde Sted.

158.

7. En Art af Monopol er et Patent, et udelukkende Privilegium til i visse Aar at forfærdige og forhandle en vis Ting.

Et Patent er en meget naturlig Maade til at belønne en Opfindelse. Er denne unyttig saa erholder Opfinderen ingen Løn for sit Grillen-

fængerie; er den nyttig saa betales uden Misfornøielse endog de høiere Priser, som Patentister, lig andre Monopolister, sætter paa sit Product.

159.

Uagtet denne Forhøielse i Priis har et Patent dog ingen skadelig Følge for Nationens Velstand. Patentet giver ikke, som et Monopol, Eneret til Salg af Ting, som allerede ere hele Verdens Eiendom; det angaaer en nye Ting, som ikke tilhører andre end Opfinderen. Hans Opfindelse virker ingen Forandring før Nogen kjøber og bruger den. Finder Een sin Regning derved, saa kunne andre ogsaa, og da alle kunne forskaffe sig den, saa kan Ingen klage over Prisen, saalænge Brugen af Opfindelsen svarer Regning; uden dette vil Ingen kjøbe den.

160.

Naar den Sag hvorfor Patentet er givet ikke kan forbeholdes som en Hemmelighed kunde fremmede Nationer betjene sig deraf til Skade for den Nation, hos hvilken Patentet gjelder, ved at udbrede Opfindelsen for lavere Priis end Patentisten sælger samme for i sit eget Land. I dette Tilfælde vilde han blive nødt til at nedsætte sin Priis.

161.

8. Et særegent Monopol er det Privilegium, som visse sluttede Selskaber have til udelukkende

at fabrikere visse Konstvare. Disse Selskaber kaldes Laug, Haandværkslaug.

Mod Laugsindretningen i Almindelighed kan indvendes:

a. Laug ere udvidede Monopoler, som ere istand til at holde deres Fabrikaters Priis over deres naturlige Værdi. De arbeide uden Concurrense, og kunne derfor paatvinge Vare af slet Beskaffenhed.

b. Læreaarene ere flere end fornødent, Oplæringen selv er ufuldstændig og tildeels slet.

c. Prøver paa laugsmæssig Duelighed, nemlig, en Svends Mesterstykke, er ikke Beviis paa at han er en god Arbeider, men i det høieste kun paa at han kan arbeide ligesaa godt som Mesterne i Lauget.

d. Lærebrevet, ikke fortrinlig Duelighed, giver Ret til at arbeide. Haandværkets større Fuldkommenhed befordres ikke ved Laugsartiklerne; disse holde sig til det Gamle.

e. Laugsindretningen volder at en duelig Arbeider, som ikke kan komme ind i et Laug, ikke kan høste Nytte af sin Duelighed.

f. Den betrygger ikke en Nation mod slette Vare. Denne Omstændighed er desvigtigere som Haandværkerne forarbeide en stor Mængde raae Materialier, der ved slet Forarbeidning udbringes til en ringe Værd.

g. Forsynes en Nation slet ved Haandværkerne, saa savner den ikke allene den Nydelse af

Livet, som er forbunden med Brugen af gode Vare, men tillige Midler til en forøget og forædlet Natural- og Konstproduction.

h. Ved Laugenes mange, tildeels latterlige, tildeels intetbetydende og unyttige Skikke holde de fast ved en forsvunden Tidsalder til Trods for Oplysningen, og isolere deres Medlemmer fra de øvrige Statsborgere.

162.

Endskjøndt disse Indvendinger ere alle rigtige, gjør Laugsindretningen dog neppe saa stor Skade som ofte paastaaes.

Laugene kunne tvinges til at levere gode Vare for billige Priser ved at sætte dem i Concurrense med Udlandet, ved at tillade Frimestere at arbeide.

Foruden denne Tvang uden fra, vil i ethvert Laug selv opstaae en anden, derved at enkelte Mestere give deres Arbeide en Fuldkommenhed, som fattes de Øvriges. Disse nødes derover til Efterlignelse, og det bliver da at tilskrive Kjøbernes Mangel af Kyndighed og Konstsmag om de foretrække det Slette for det Gode.

163.

Laugsindretningen synes altsaa ikke at burde kunne medføre nogen synderlig Skade. Paa den anden Side er den vel i dens sædvanlige Form ikke heller til nogen betydelig Nytte. At den kunde være det er imidlertiid en afgjort Sag. En Forening til et fælleds Maal maae ved indbyrdes

Hielp og den samlede Kraft kunde virke med Eftertryk.

Iøvrigt fortjene Laugene, som overalt alle Haandværkere, stor Opmærksomhed, da de i Grunden ere i Besiddelse af de vigtigste Fabriker i ethvert Land, og fordi al Fremgang i den forædlede Konstproduction maae begynde ved deres Hjelp.

164.

9. Laan- og Forskud finde ofte Sted som Midler til Konstproductionens Fremme. Naar de Anlæg, som derved befordres, ere virkelig nyttige, saa kan denne Maade undskyldes, men ikke i Almindelighed bifaldes. Kan en Fabrikant ikke overbevise Eiere af Kapitaler om sit Anlægs Fordeelagtighed, saa bør Statsbestyrelsen ikke vise sig mere lettroende.

165.

10. Ved Varemagasiner, hvor Fabrikanterne aflevere deres Vare, imod fuld Betaling, eller et Forskud paa Betalingen, kan vel Fabrikanterne betrygges en hastig Afsætning; men Hovedsagen er dog egentlig at Varene snart afsættes til Forbrugere. Kan dette skee igjennem et Magasin, saa er det fordi Varene søges, og da behøves ikke Magasiner. Ligge de usolgte i Magasinet, saa er det fordi Ingen skiøtter om dem; deres Forfærdigelse er da unyttig, og Magasin Indretningen er til Tab for Nationen.

166.

11. Ved Haller, eller Vragningsanstalter for at undersøge Varenes Godhed, har man troet at kunne tvinge Fabrikanterne til at levere forsvarligt Gods. Naar den Opsyn over Levnetsmidlers Godhed, som fremstilles til Salg, undtages, og som tilkommer Sundhedspolitiet, er al Vragning under offentligt Auctoritæt uhensigtsmæssig. Kjøberne ere de naturlige Vragere.

167.

12. Man har undertiden for at fremme nyttige Fabriker paabudet et tvungent Salg af deres Producter efter en vis Fordeling. Da gode Vare for billige Priser aldrig behøves at paanødes, saa er dette Middel altiid ubehageligt, ligesom det vel i de allerfleste Tilfælde ogsaa er skadeligt. Er det Fordomme, som man vil bestride ved Tvangen, saa maa man i det mindste være overbeviist om at ikke gode gyldige Grunde skjule sig bag dem, thi man er ofte tilbøielig til at udraabe Grunde for Fordomme, naar de stride imod antagne Meninger. Er det virkelige Grunde man vil modvirke, saa er Tvangen uretfærdig.

168.

13. Ved at foreskrive et Maximum af Priis, eller ved Taxter søger man at virke til Næringsveienes indbyrdes rigtige Forhold. Taxten have altsaa Indflydelse baade paa Natural- og Konstproductionen, samt paa Handelen.

169.

Taxter sættes paa Arbeide, og paa Vare. Skulde de være retfærdige saa maae de træffe ind med Varenes naturlige Værdi, eller deres Frembringelses Omkostninger. Bestanddelene af denne Værdi ere idelige Forandringer underkastede; de maatte derfor næsten dagligen udregnes. Da dette ikke lader sig gjøre saa passe Taxter ikke til Varenes eller Arbeidets naturlige Værdi, og fornærme enten Kjøber eller Sælger, følgelig ere de skadelige. Fornærmes ingen af dem, saa ere de unyttige.

170.

Da der dog ikke kan sættes Taxter paa alle Vare, saa volde Taxter paa enkelte Vare en Uorden, Ulighed, Forstyrrelse i alle Vares naturlige Priser; den hele indenlandske Handel og Vandel forvirres, og det desmere jo voldsommere Taxterne ved deres Størrelse gribe ind i og forvilde den naturlige Gang.

171.

Naar man blev vaer at enkelte arbeidende Klassers Næring begyndte at synke, og det blev dem vanskeligt at forsyne sig med de første Nødvendigheder, greb man til Taxter for at afhjelpe Forlegenheden. Men disse bleve enten til Skade for de Trængende selv, eller til Fornærmelse for alle øvrige Klasser. Taxterne træffe nemlig ikke, eller hæve ikke Aarsagen til den begyndende Afmagt. Naar den indfinder sig er det enten

fordi Næringsveien fattes Kapital, eller fordi den har tiltrukket sig en større Folkemængde end Næringens Production kan underholde.

172.

Taxter have den Egenskab at de fornemmelig gavne den mindre flittige, duelige og nyttige Arbeider. Den flittigste, dueligste og nyttigste trænger ikke dertil, thi han kan og vil hjelpe sig selv ved Stræbsomhed og Duelighed. I Stæderne gavne de mange Mennesker, som hverken trænge dertil, eller burde understøttes. Da de desuden fornærme Landmændene, saa ere de tillige skadelige for Naturalproductionen.

173.

Allevegne hvor Taxter synes fornødne er det rigtige Middel dette: at aabne Concurrense ved at ophæve dens Hindringer. Herved er det gavnligt om Øvrigheden fra Tiid til anden bekjendtgjør de gjeldende Torvepriser. Dette tjener til at holde Priserne overalt i Landet nogenlunde lige, og forebygger at Ingen af Mangel paa Kundskab om de kurrente Priser behøver at lade sig forfordele i Handel.

174.

14. Naar en Nation omsider mærker at den ikke besidder Nærings-Driftighed og Konstsands nok til at efterligne arbeidsommere og kløgtigere Nationer i det ydre Livs Former, søger den stundom en Trøst i at spille den Klogeres Rolle, og med stoisk Afholdenhed at fornæg-

te sig Nydelser, som man ikke kan skaffe sig. Tarvelighed og Patriotisme sættes frem som Motiver, hvilke end videre indskjerpes ved Overdaadigheds-Forordninger.

175.

Ved slige Forordninger formenes Statens Borgere adskillige Arter af Forbrug, fornemmelig af udenlandske Vare. Disse kan en Nation ikke forskaffe sig uden ved paa en eller anden Maade frivillig at indskrænke sig, eller ogsaa ved en større Anstrængelse af sin Virksomhed. I første Tilfælde forjager Forbudene een Art af Tarvelighed for at paanøde en anden; i sidste Tilfælde standses en opvaagnet Driftighed i sin første Yttring.

176.

Enhver Statsborger er berettiget til gjennem enhver med Moralen overeensstemmende Næringsvei at forskaffe sig Indtægter. Disse er han, under samme Betingelse, berettiget til at bruge som han vil. Indskrænkninger, som angaae det daglige Liv, betage ham denne Ret; de ere desuden betænkelige i et Land, fordi de frastøde de Statsborgere, som ere flyttelige, til andre Lande, hvor de kunne leve saaledes som den almindelige Civilisation, Vedtægt, eller Conveniensen fordrer. Betænkeligst blive de i Lande, hvor Regjeringsform, Klima eller andre Beskaffenheder, have lidet Tillokkende, og hvor intet uden

Frihed kan forsone med de mindre behagelige Omstændigheder.

177.

Det er vanskeligt at bedømme hvorvidt en Privatmands Forbrug bør kaldes overdrevent, eller overdaadigt, da Ingen uden han selv kan vide hvilke frivillige men skjulte Undværelser og Anstrængelser hans offentlige Liv koster ham.

Endnu vanskeligere er det at bestemme hvorvidt hans Forbrug skal gaae. Yder han som Statsborger sit Bidrag til Staten, opfylder han sine Pligter som Embedsmand, fyldestgjør han sine borgerlige Forhold, opdrager han sine Børn, og betrygger sin efterladte Huustrue, saa har han holdt sig inden den Kreds, hvori Staten er berettiget til at indslutte ham.

178.

Hertil behøves ingen Overdaadigheds-Lov. Finansvæsnet vil sørge for at han betaler sine Afgifter; de øverste Auctoritæter ville vaage over ham som Embedsmand; de borgerlige Love holde ham under Retfærdighedens Bud; hans Følelse som Menneske, samt det almindelige Omdømme vil ikke tillade ham at forsømme sine Pligter som Ægtefælle og Fader. Fra disse sande Kilder flyde Motiver nok til en fornuftig Tarvelighed. Overdaadigheds-Love indeholde en hemmelig Tilstaaelse om de øvrige Loves Afmagt, samt Sædernes og den offentlige Menings For-

dærvelse; Onder, som maae modvirkes i deres Udspring, og ved gandske andre Midler.

179.

Den taagede Forestilling om utilbørlig Anvendelse af Formue til en vis Grad af Vellevnet, troes ofte at være nøie nok betegnet ved Benævnelsen Luxe. Det er et Phantom, der aldrig lader sig gribe ved en philosophisk Definition; en løs Samling af Tanker, der fattes den første Egenskab ved et Begreb, Enhed. Anvendt paa den practiske Verden leder den til Inconseqvenser eller Modsigelser.

180.

Det kan imidlertiid ikke nægtes at Luxen jo nok kan tage en Vending, som i en eller anden Henseende er ikke gavnlig for Nationalvelstanden. Men de Midler, som kunde modstræbe denne Feil, ere saare sjelden saa simple og overskuelige i deres fjernere Følger at de bør anvendes. Feilen retter sig selv; man behøver blot at overlade Sagen til enhver Privatmands egen sunde Menneskeforstand.

181.

Kaster Luxen sig paa Gjenstande af stor Værdi, men som tillige ere vedvarende, eller forblive længe i Brug, saa er endog en Art af Overdaad sædvanligen ikke betragtet som af betydelig Skade. Omskifter derimod Luxen tidt sine Gjenstande, efter Modens Indskydelse, saa faaer den Navn af Overdaad, Ødselhed, og for

bydes, eller indskrænkes. Det er da fornemmelig imod Moden at Overdaadigheds-Lovene skulle virke.

182.

Moden yttrer sig paa tre Maader, Materie, Form, Farve; dens Vaklen i disse Henseender foranlediger et meget stort Forbrug af Ting, henhørende til Paaklædningen, Bohavet, og Boligernes Udsiring. Den har følgelig en meget stor Indflydelse paa Konstproductionen. Tilfredsstilles dens Krav med indenlandske Frembringelser saa gjøres ingen Indvending, endskjøndt ogsaa disses overdaadige Forbrug kan forarme; udfordres derimod udenlandske Vare saa vaagner strax Formynderskabet. Men da det er en evig Regel, at Udlændingens Arbeide ikke kan betales uden med Arbeide hjemme af lige Værdi, saa har denne Omstændighed ingen anden Følge end en gavnlig Ansporing til større Driftighed i Landet. Tankeløse Forødere høre til Undtagelser; den Smitte, de Rigeres Exempler bringe, smitter dog kun til en vis Grad, da saa mange menneskelige, statsborgerlige og oeconomiske Hensyn sætte Smitten Grændset.

183.

Et stort Forbrug seer i øvrigt større ud end det virkelig er. Anskaffelse af Nyt sætter ikke forud at det Gamle gaaer til Spilde. Kasserede Klæder, Møbler o. s. v. gaae ned fra de

dærvelse; Onder, som maae modvirkes i deres Udspring, og ved gandske andre Midler.

179.

Den taagede Forestilling om utilbørlig Anvendelse af Formue til en vis Grad af Vellevnet, troes ofte at være nøie nok betegnet ved Benævnelsen Luxe. Det er et Phantom, der aldrig lader sig gribe ved en philosophisk Definition; en løs Samling af Tanker, der fattes den første Egenskab ved et Begreb, Enhed. Anvendt paa den practiske Verden leder den til Inconseqvenser eller Modsigelser.

180.

Det kan imidlertiid ikke nægtes at Luxen jo nok kan tage en Vending, som i en eller anden Henseende er ikke gavnlig for Nationalvelstanden. Men de Midler, som kunde modstræbe denne Feil, ere saare sjelden saa simple og overskuelige i deres fjernere Følger at de bør anvendes. Feilen retter sig selv; man behøver blot at overlade Sagen til enhver Privatmands egen sunde Menneskeforstand.

181.

Kaster Luxen sig paa Gjenstande af stor Værdi, men som tillige ere vedvarende, eller forblive længe i Brug, saa er endog en Art af Overdaad sædvanligen ikke betragtet som af betydelig Skade. Omskifter derimod Luxen tidt sine Gjenstande, efter Modens Indskydelse, saa faaer den Navn af Overdaad, Ødselhed, og for

bydes, eller indskrænkes. Det er da fornemmelig imod Moden at Overdaadigheds-Lovene skulle virke.

182.

Moden yttrer sig paa tre Maader, Materie, Form, Farve; dens Vaklen i disse Henseender foranlediger et meget stort Forbrug af Ting, henhørende til Paaklædningen, Bohavet, og Boligernes Udsiring. Den har følgelig en meget stor Indflydelse paa Konstproductionen. Tilfredsstilles dens Krav med indenlandske Frembringelser saa gjøres ingen Indvending, endskjøndt ogsaa disses overdaadige Forbrug kan forarme; udfordres derimod udenlandske Vare saa vaagner strax Formynderskabet. Men da det er en evig Regel, at Udlændingens Arbeide ikke kan betales uden med Arbeide hjemme af lige Værdi, saa har denne Omstændighed ingen anden Følge end en gavnlig Ansporing til større Driftighed i Landet. Tankeløse Forødere høre til Undtagelser; den Smitte, de Rigeres Exempler bringe, smitter dog kun til en vis Grad, da saa mange menneskelige, statsborgerlige og oeconomiske Hensyn sætte Smitten Grændset.

183.

Et stort Forbrug seer i øvrigt større ud end det virkelig er. Anskaffelse af Nyt sætter ikke forud at det Gamle gaaer til Spilde. Kasserede Klæder, Møbler o. s. v. gaae ned fra de

rigere Mennesker til de mindre rige, fra disse ofte gjennem flere Grader til den tarveligste Klasse, og tjene saaledes ud. Salget af det Gamle letter Anskaffelsen af Nyt, og Omvexlingen koster derover mindre. De tarvelige Klasser slide Varene op, og spare derved for Nationalformuen hvad de ellers havde maattet anskaffe af Nyt.

184.

I nogle Lande har man søgt at standse Modens Magt ved at anordne en Nationaldragt. Forstaaer man derved en Dragt, som i Tøiets Art og Farve, samt Klædemonnets Snit er lidet eller intet underkastet Modens Luner, saa bærer i alle Lande Almuen, og de fleste af Middelstanden med, en virkelig Nationaldragt. Almuen kan ikke andet end hænge ved de en Gang indførte Moder i Klædedragt som i Møbler; thi der gives ikke en endnu tarveligere Klasse under den, som kunde optage det Kasserede, det maatte altsaa tabe al Værdi. Derover vilde Afvexling falde Almuen alt for kostbar.

185.

Følgelig er en Nationaldragt, som overalt en stor Tarvelighed, tilstede i ethvert Land; den er brugt af den største Deel af Statens Medlemmer. Skulde vel en Nationaldragt da være anbefalelig for den mindste Deel, nemlig, de mere velhavende, eller rige Menneske-Klasser?

Som paanødt Tarveligheds-Middel er den upassende, da Luxus i de høiere Stænder ikke spilder Varenes Værdi.

Som Understøttelse for den indenlandske Fabrikation falder dette Middels Virkning sammen med Forbud mod fremmede Vare, eller med Nødvendighed, tvungent Kjøb af indenlandske Vare. Disse Midlers Værd have vi seet i det foregaaende.

I verdensborgerlig Henseende er Nationaldragt urigtig. De dannede Mennesker i alle Lande udgjøre paa en Maade en eneste Klasse. Deres Grad af Uddannelse, deres Tænkemaade, Omgangstone, Livsnydelser, ere omtrent de samme allevegne. De stræbe at rette sig efter hinanden, at ligne hinanden, og denne Stræben føder Humanitet. Enhver paatagen Særhed er denne Drift iveien, og en udmærket Dragt er i høi Grad sær.

186.

Noget beslægtede med en befalet Nationaldragt ere anordnede Uniformer for enkelte Stænder eller Embedsklasser. Man har herved havt for Øine at lette Tarvelighed, ligesom man maaskee tillige meente ved saadan Udmærkelse at give Embedsmanden en vis Hæderlighed.

187.

At visse Stænder, visse Embedsmænd have i deres Kalds Udøvelse en betegnende Dragt kan være nyttigt, ja nødvendigt. Men at de,

uden for deres Kald og overhoved at alle Embedsmænd skulde saaledes gjøres kjendelige, er hverken nødvendigt eller nyttigt. At kjende Embedsmænd blot af Klæderne er til ingen Nytte. At ville ved en udmærket Dragt meddele Standen en viis Ærværdighed mislykkes som oftest, da den nye opfundne Dragt strax leder til Tanken om Affectation og Særhed. Uniformer ere desuden ikke let noget Tarveligheds- eller Besparings-Middel. En Uniform er en Stads- eller en Hædersdragt. Bliver den efter nogen Brug luvslidt saa vækker den snarere en Tanke om Fattigdom eller Sludskerie end om Hæder, og denne Tanke falder let over paa Standen selv. Uniformer maae derfor stedse være gode, virkelige Stads-Klæder. Men herved udelukkes Brugen af de mindre prætensionsfulde Dagligklæder, hvilket ikke er Vei til Tarvelighed.

188.

Følgende Omstændigheder fortjene endnu at nævnes som meget vigtige baade for Natural- og Konstproductionen.

Landets Klima og Jordbund, der ikke allene bestemme Naturalproducterne, men for en stor Deel Arbeidets Priis.

Landets almindelige physiske Beskaffenhed, om det f. E. har Biergværker, Fiskerier, Brændsel, seilbare Floder m. m.

Landets geographiske Beliggenhed, som gjør det mere eller mindre beleiligt til udenlandsk Handel.

Statens politiske Forhold til andre Stater.

Nationens Karacteer.

Statsforfatningen.

Den almindelig vedtagne Nationalstiil, eller Reglen for den daglige Levemaade, Reenlighed, Tarvelighed, Elegance, Luxe, Regentens og de Fornemmes Exempler.

Fordelingen af Nationalvelstanden.

Fjerde Afdeling.

Om Handelen.

189.

Naar Vare ere frembragte gaae de under den tredie store Deel af National-Virksomheden, Handelen. Herved forstaaes Indbegrebet af de Foretagender, hvorved Vare bringes fra dem, der ikke behøve dem, til dem som behøve dem. I sin Oprindelse er det den simple Handling, Bytning; i sin nærværende Beskaffenhed er den en meget vidtløftig indviklet og vigtig Næringsgreen.

190.

Ved følgende Bemærkninger ville de betydeligste Træk, der betegne Handelen som en særegen Virksomhed, blive kjendelige.

1. Handelen er for Nationalformuen productiv saavel umiddelbar som middelbar. En Vares sande Værdi er ikke fuldstændig før den kommer i den sidste Haand, eller til Forbrugeren; og Handelen giver paa en Maade Varene deres sidste Grad af Brugbarhed.

Forbrugeren betaler

a. Varenes Indkjøbspriis hos Frembringeren.

b. Rente af Indkjøbskapitalen.

c. Omkostningerne ved Transporten, det er, en Kapital med Rente.

d. Udgifter for Varenes Conservation, det er, en Kapital med Rente.

e. Profit, det er, Summen af de enkelte Gevinster, som enhver af Arbeiderne beregner sig, der haver havt med Varene at gjøre under den hele Omsætning.

I ingen af disse Bestanddele, som udgjøre en Vares endelige Priis, er nogen egentlig Production. Men de meddele den dog en virkelig Værdi over den oprindelige Priis, som Forbrugeren uden Indvending erstatter. Forblive Varene imellem Nationens Medlemmer, saa finder blot en Fordeling af en Deel af Nationalformuen Sted. Gaae de derimod udenlands, saa er i det mindste Profiten en umiddelbar Production, eller en Forøgelse af Nationalformuen.

2. End mere kan Handelen paa en middelbar Maade være productiv. Haab eller Vished om Afsætning gjennem Handelen volder at mange Producter vindes, som ellers ikke vare blevne til.

3. Men Handelen kan ogsaa have den modsatte Virkning, den kan hindre Productionen eller dog standse den, naar de Priser, hvortil Varene afsættes, ere høiere end deres virkelige, reale Værdi, thi da faae Kjøberne ikke fuld Værdi, de give meer ud end de burde, berøves derover en Deel af deres Formue, som unddrages Productionen. Altid naar Vare sælges efter en indbildt Værdi ved Agiotage, Monopolier, o. v. er Handelen skadelig.

4. Handelskapitalen er underkastet Usikkerhed under Varenes Transport, Magasinering og Betalingen. Den maa derfor beregne sig større Renter end andre Kapitaler. Ved særegne Omstændigheder kan derimod en Handelskapital give overmaade høie Renter. En simpel Productions-Kapital vedligeholder sin Eier i en vis stadig Formues Tilstand, og beriger sjelden; Handelskapitalen kan ofte berige. Dog er det sædvanlig ikke den almindeligste og nødvendigste Handel, som har Sted med de uundværligste Vare, der bringer betydelig Fordeel. Den egentlig berigende Handel er den, hvis Førelse gaaer for sig under mange Vanskeligheder, og under uberegnelige indviklede Omstændigheder. Men denne Handel kan ogsaa let ødelægge.

5. Den lokkende Udsigt til store Fordele gjør denne Handel til en Speculation for enhver Eier af en mobil Kapital, og til Gjenstand for en altiid vaagen Misundelse. Kjøbmandens Kapital er ikke stedse under hans umiddelbare Varetægt, den er udsat for Vold, Bedragerie, Uheld. Derfor fordrer han sin Kapital respecteret; han forlanger al Lettelse i sin Handels-Drift, selv til Andres Fornærmelse. Hver Handelsmand ønsker sig at være Monopolist; hver Handelsnation søger at vorde den eneste handlende Nation. En mægtig Nation gjør sine Fordringer tildeels gjeldende; de mindre mægtige forurettes, eller indskrænkes. Handelen hol-

der derfor Nationerne i en stedsevarende spændt Tilstand, i Rivalitet og Fiendskab. Den kan derfor blive en farlig National-Virksomhed for de mindre mægtige Stater. Da den desuden volder at enhver Nation trænger til den hele øvrige Verden, saa er nuomstunder ingen kultiveret Nation sig selv nok; og denne Trang er en Kilde til Svaghed, de nyere Stater besidde, som de gamle, og ukultiverede Stater ikke falte. Med alle sine store velgjørende Virkninger paa den selskabelige Nærmelse, det daglige Livs Behagelighed, den videnskabelige Uddannelse, bliver Handelen let en evigvarende Anledning til Spliid, Misundelse og flere uædle Lidenskaber, samt en altiid spirefærdig Sæd til politisk Afmagt.

6. Denne uheldige Tendens maa ogsaa gaae over til de Individer, som hengive sig til Handelen. De maae ynde Handels-Despotie; de maae være lønlige Tilhængere af den Nation, som behærsker den almindelige Handel. Som blotte Handlende ere de kun ved et løst Baand forenede med nogen anden Nation, end den der til Handelens Flor tyranniserer Verden. Handelsmanden er kun betingelsesviis Patriot.

191.

For at udvikle denne Virksomheds Natur maae vi forudskikke nogle Sætninger af den theoretiske Statsoeconomie, angaaende Handelens første Bevægelses-Midler: Penge, Credit, Circulation, Vares Værdi, Priser, m. m.

Derefter gaae vi over til Undersøgelsen af Handelens Gang i sine forskjellige Grene.

192.

Følgende Oversigt vil forklare den Plan hvorefter vi her skulle afhandle Handelsvæsnet.

Varenes Omsætning ved umiddelbar Bytning.

Omsætning ved en almindelig Vare, eller efter en almindelig Maalestok, Penge.

Guld og Sølv maatte blive den almindelige Vare, eller Maalestok.

Mynt.

Penges, eller Mynts Repræsentativer.

Papirpenge.

Banker. Privat-Banker.

Handelskapitalers eller Penges Omsætning.

Kredit.

Rentefod.

Vexler. Vexelkurs.

Circulation.

Vares Værdi og Priis.

Concurrensen.

Handelens Inddeling og Gang.

Den indenlandske Handel.

Handel med de første Fornødenheder.

Opkjøb, Landprang, Forprang.

Taxter.

Forsynings-Anstalter. Magasiner.

Accise.

Udførsels Forbud, eller Told paa udgaaende indenlandske Vare.

Kornhandel.

Ind- og Udførsels Præmier.

Den udenlandske Handel.

Handels-Balanse.

Handelsmonopoler.

Handels-Tractater.

Ind- og Udførsel af fremmede Vare. Forbud. Told.

Handels-Kompagnier.

Kolonial-Handel.

Activ og Passiv-Handel.

Fragt-Handel.

Transit-Handel.

193.

Den simple Bytning af Vare er i mange Tilfælde ikke anvendelig, da en vis Vare eller et vist Stykke ikke altiid kan være lig i Værdi med et andet.

194.

For at kunne sammenligne Vare af forskjellig Værdi maatte udfindes et almindeligt Middel, til hvis Værdi alt Arbeide, eller alle Vares Værdi kunde henføres. Et saadant Middel maa selv have Værdi, være beqvemt i Brug, være varig, og let delelig.

Metaller, især Sølv og Guld, besidde disse Egenskaber; de bleve derfor det almindelige

Bytnings-Middel. Betragtede allene som saadant kaldes de Penge.

Vare og Penge ere modsatte Størrelser, og ved deres Sammenligning i Kjøb og Salg antages de altiid ligestore.

Penge er en Benævnelse hentet fra Bestemmelsen, et blot Begreb, ikke Ting. Penge er derfor egentlig ikke Vare; naar det modsatte paastaaes saa forbyttes et Navn med en Ting. Penges Materie er Vare.

195.

I Kjøb og Salg (Handel) anslaaer Sælgeren sin Vare først til Arbeide; dettes Qvantitet sammenligner han med en vis Mængde Penge. Kjøberen anslaaer det Arbeide, Anskaffelsen af Pengene har udkrævet, eller vilde udkræve, med det Arbeide Varene, som han vil kjøbe, haver kostet.

196.

Til større Lettelse i Handel og Vandel afdelte man de ædle Metaller i visse ligestore, eller ligegjeldende Stykker, og betegnede hvert Stykke med et Tegn, Stempel, Præg, som angiver Stykkets Værdi, og Aarsagen til denne Angivelses Paalidelighed, eller den offentlige Auctoritet, som er Borgen for dens Rigtighed. Saadanne Pengestykker kaldes Mynt. Hvert Pengestykkes Værdi forestiller alt det Arbeide, som det har kostet, eller vilde koste at bringe saameget Metal tilveie, som det indeholder, som oftest ogsaa tillige det Arbeide, som dets Form ved

Prægning, eller Udmyntning, har forvoldet. Da nu Mynten er af flere Størrelser, saa er enhver Sammenligning med den og en Vare indtil yderste Nøiagtighed let.

197.

Penge vil saaledes vedblive at være alt Arbeides Maalestok; men det indbyrdes Forhold imellem dem kan ikke forblive det samme. Med Tiden kan Penges Værdi forøges eller formindskes, saa at mere eller mindre Arbeide opveier den samme Pengeværdi.

I Arbeidets Forhold til Penge er kun den ene af de sammenlignende Størrelser uforanderlig, nemlig Arbeide. Den endelige Grund til alt Arbeide er Menneskets Trang til Livets første Fornødenheder. Beløbet af denne Trang, eller Behov, er et Minimum, og dette er den absolute, uforanderlige Værdi, eller Størrelse, som udtrykt ved en vis Mængde Arbeide, er Grundvolden til alle Værdiers Bestemmelse. Den er absolut betragtet, altiid den samme. Den Størrelse, den sammenlignes med, en Pengesum, er derimod foranderlig. Det er nødvendigt at et Menneskes fornødneste Behov udfordrer en bestemt Mængde Arbeide; men det er ikke nødvendigt, ja ikke engang muligt, at der til alle Tider skal være lige mange Penge til. Deres Mængde bestemmer deres Værdi, og er tilfældig, eller foranderlig.

198.

De Ting, som afhjelper Menneskets første Fornødenhed til Føde, Beklædning, Huuslye, staae som Producter af Jorden i et vist indbyrdes Forhold med Hensyn til det Arbeide deres Frembringelse udkræver. Af disse er Korn den betydeligste Deel. Korn er derfor den sande, almindelige Norm, Regulator, eller Maalestok for alt Arbeide, og alle Vare.

Imidlertiid er Korn dog ikke altiid lige brugelig til Værdiers Maalestok. Jordens Frugtbarhed er foranderlig fra Aar til andet; den lader sig kun angive ved et Middeltal. For en lang Række af Aar er Korn en paalidelig Værdi. For enkelte Aar, eller for nogle faae Aar er den høist ustadig.

De ædle Metallers Værdi er derimod i Tidens Længde vaklende. Deres Anskaffelse er uvis, de bruges til andre Ting end Penge, de tilintetgjøres som Penge ikke ved Brug. Men disse Aarsager til Forøgelse eller Formindskelse virke langsomt. Penge kan derfor for en kort Tid bruges som Værdiers almindelige Maalestok, men ikke i et langt Tidsrum.

199.

Til Penge skikker intet Metal sig bedre end Guld og Sølv; det sidste bedst, fordi det er haardere, og noget overflødigere end det første, som deels er for blødt, deels for sjeldent.

Da Værdien af disse Metaller indbyrdes kan være ustadig, saa kunne begge ikke være Normal-Værdier; der kan egentlig ikke heller være mere end een, og der behøves ikke flere. Til denne ene bruges Sølv. Dette Metal er nu den almindelige Vare, hvortil alle andre, Guldet med, henføres.

200.

Der udmyntes vel foruden Sølv, ogsaa Guld og Kobber. Men disse sidste Metallers Mynter betragtes blot som Vare, det er som Guld eller Kobber.

Mynt er et vist Stykke Metal af bestemt Vægt og Finhed, med et Stempel eller Præg, som indestaaer for den angivne Fiinhed og Vægt.

Et Metal, Guld eller Sølv, kaldes fint naar det ikke indeholder fremmede eller heterogene Dele.

Legeret er det, naar det er blandet med andre Metaller. Sølv legeres i Myntning med Kobber. Guld med Sølv, eller Kobber, eller med begge; det første kaldes den hvide, det andet den røde, det tredie den blandede Legering, eller Karattering.

201.

I Danmark og Tydskland bruges i Myntvæsnet den Cøllnske Mark til 16 Lod, hvert Lod til 18 Gran eller Green. I Engelland regnes efter Pound Troy-vægt, som deles i 12 Unser,

hver til 24 Penge, (Penny-Weights). I Frankerig forhen efter Troyes Vægt.

Sølvets Finhed udtrykkes ved at angive hvor mange Dele af Marken der er Sølv. Gandske fint Sølv holder $\frac{16}{16}$ Dele Sølv eller er sextenlødigt. Dog regnes til fint Sølv om der end fattes to Gran, saa at 15 Lod 16 Gran ansees lige med fint Sølv.

Guldets Vægt bestemmes i de fleste Lande med samme Vægt som Sølv, men dets Finhed udtrykkes anderledes. Sædvanligen regnes den efter Karat og Gran. 1 Mark er 24 Karat eller 288 Gran. I Engelland deles enten Pundet i 24 Karat, eller Unsen i 24 Karat, hver Karat til 4 Gran. Guld til 24 Karat er altsaa det fineste, eller gandske reent Guld.

202.

Staten fastsætter **Myntfoden**, eller Reglen for hvor meget Guld eller Sølv den udmyntede Mark skal indeholde. Myntens Gehalt af Guld eller Sølv kaldes **Korn**. Myntens **Skrot** er Reglen for hvor mange Stykker af en vis Myntsort der skal udpræges af en legeret Mark; hvorved altsaa hvert Pengestykkes Vægt er bestemt.

203.

Det er især ved smaae Myntsorter vanskeligt nøiagtigt at træffe Myntens Skrot og Korn, eller at gjøre alle Stykker fuldkommen lige. Man antager derfor i Myntvæsnet en vis Størrelse, som ethvert Stykke kan være over eller under

den bestemte Størrelse. Denne Afvigelse kaldes Remedium.

204.

Myntning er en Fabrikation; den giver altsaa det raae Material en høiere Værdi. Selv til Brug i Handel er mere værd i myntet end i umyntet Tilstand. Udgiften for Myntning kaldes Slagskat. I de allerfleste Lande anslaaes den paa Mynten, som derved bliver saa meget ringere i Korn, som Slagskatten beløber sig til.

Endskjøndt nogle faae Landes Mynt ikke bære Slagskat, saa er dette dog urigtigt. Al Mynt bør bære denne Slagskat:

a. Fordi Mynt er langt beqvemmere i Brug end umyntede Metaller, eller Barrer.

b. Fordi et Land, hvis Mynt ingen Slagskat bærer, kan under visse Omstændigheder tabe i sine Penge-Omsætninger med et andet Land, paa hvis Mynt Slagskat er beregnet.

c. Fordi Myntstykkerne ikke kunne gjøres lige gode. De overvægtige ville forsvinde og indsmeltes. Men dersom Myntomkostningerne ere beregnede vil af enhver Udmyntning kun et meget ringe Antal Myntstykker blive overvægtigt.

205.

I nogle Handelsstæder, Amsterdam, Venedig, Genua, Hamborg, regnes efter Banko, eller Banko-Penge, som altid ere af høiere Værdi end de sædvanlige omløbende Myntsortere

eller Kurant. Nytten deraf er at man har en sig stedse lig Pengesort, hvortil alle andre Sorter kunne henføres. Man antager hertil Sølv af den største Finhed, og den virkelige, eller indbildte Penge man regner efter kaldes Bankopenge.

Forskjellen mellem Banko og Kurant (og overalt imellem forskjellige Myntsorter), betreffende deres Sølv- eller Guld-Gehalt, kaldes Agio, eller Opgjeld. Agio bestemmer en Myntsortes Pari imod en anden. Dog maae Myntsorterne være af een Materie, thi mellem Sølvmynt og Guldmynt eller Kobbermynt er blot Priis- eller Vareforskjel.

Pengenes Pari grunder sig paa Myntens Mængde af fint Sølv og er uforanderlig. Men den ene Penge- eller Myntsort kan stige eller falde, saa at Agioen bliver høiere eller lavere over Pari. Dette mere eller mindre kaldes Kurs, og ansættes under eet med Agioen, og kaldes tilsammen Penge-Kurs.

206.

Denne Penge-Kurs bestemmes af Omstændigheder, som Handelens Gang medfører, og beroer altid paa virkelige Udbetalinger. Man finder vel at Enkelte i Tilfælde at Pengekursen er meget ustadig gjøre denne Ustadighed til Gjenstand for deres Speculationer. Men saadanne Speculationer maae ofte krydse hinanden; og der udkræves en meget stor Kapital, samt fast Kredit

for at drive Operationer med saa stor en Masse som et Lands Pengesumme. Det beroer ikke let paa enkelte Handlende, eller paa et Complot af Handlende at et Lands Pengekurs er slet. Aarsagen dertil ligger altid i Landets eller Statens Forfatning, og i dets Pengevæsens Forvirring.

207.

Mynt er enten virkelig udprægede Pengestykker, eller Regnings-Mynt, som Pund-Sterling, Banko-Mark.

Det er ikke ligegyldigt om Enheden, som bruges til Regningsmynt, er stor eller liden, ikke heller om den sædvanlige virkelige Mynt er større end Regningsmynten. I begge Tilfælde blive mange Vare, eller Udgifter i det daglige Liv, noget dyrere og større end de burde.

208.

Mynt er enten Species, eller Kurant. Den første er at ansee som stemplede Barrer; den bærer ingen Slagskat, og den er overalt ikke at betragte som Mynt. I daglig Handel og Vandel er Species-Mynt ikke brugelig; hertil tjener Kurant og Skillemynt, som er smaa Pengestykker, der gjelde ikke udenfor Landet, og i Landet er et auctoriseret fuldgyldigt Betalingsmiddel efter den betegnede numerique Værdi, uden Hensigt til Sølvets forandrede Priis, og uden at den fulde Værdi altid holdes i dens Sølvgehalt.

Dens Brug har ingen skadelig Følge naar dens Mængde ikke er større end den indenlandske Circulation udkræver, og naar ingen er pligtig at modtage uden smaae Summer deraf.

209.

I den seneste danske Mynt-Indretning er Speciesmynt antagen som Handelspenge med Udlandet, samt til indenlandsk Handel, og i sidste Henseende er dens Forhold til Kurant ansat som 100 : 125. Men da det aldrig kan forhindres at der bliver en tilfældig Kurs imellem Species og Kurant, saa er denne Bestemmelse neppe til nogen Nytte. Det kan nok befales at 120 Skilling Kurant skal i smaae Betalinger gjelde for en Speciesdaler; men ikke at man skal give en Speciesdaler for 120 Skilling Kurant.

210.

Overalt synes Nytten af den hele Myntindretning med Species ikke at være ret klar. Til Handel med Udlandet behøves ikke uden Barrer, og i alt Fald grov Kurant. Hvorfor udmyntes og stemples da Barrer til Species, hvorved Slagskatten tabes? De største Handels-Nationer, Engeland, Frankerig, Holland behjelpe sig med grov Kurant.

Speciesmyntens Indførelse i Danmark og Hertugdømmene havde ogsaa den skadelige Følge at Regningsuniteten blev for stor, hvilket virkede til at forhøie Priserne paa mange Ting; en

altid undeblivelig Uleilighed af en høi Myntfod og en for stor Regningsmynt.

211.

Kurantmynt er enten grov Kurant eller Smaaemynt, Skillemynt. Ved den første forstaaes Mynt af en vis Mellemlødighed, f. Ex. 9, saa at den collnske Mark holder 9 Lod Sølv og 7 Lod Kobber, som i de forrige danske Rigsorter og Otteskillinger. Da denne Mynts Sølvgehalt imod Species er nøie kjendt saa kan den i alle Tilfælde bruges istedenfor denne.

Smaaemynten udgjør de mindste Pengestykker, som i daglig Handel tjene til de mindste Udbetalinger. De have en ringe Grad af Lødighed, f. Ex. 3, 4, 5. og kunne ansættes til en høiere Værdi end de virkelig tilsvare.

212.

I de ældste Tider var Mynt-Uniteten altid en vis Vægt, Talent, As, Pund, Mark. De tvende sidste Benævnelser ere vedblevne, men med store Afvigelser fra deres oprindelige Betydning. I Edvard den førstes Tid var et engelskt Pund lig et Pund fint Sølv, nu kun henved $\frac{1}{3}$. Under Karl den Store var det franske Pund ogsaa lig et Pund fint Sølv, nu er en fransk Livre $\frac{1}{70}$ deraf. I det trettende Aarhundrede var en Mark i Danmark sexten Lod fint Sølv, eller 1110 af vore forrige Skillinger; den blev til

16 Skilling, eller $\frac{1}{70}$ af en fin Mark, og ved Rigsbankens Myntfod endnu meget mindre.

213.

Denne gradvise Forringelse i Myntens Gehalt havde ikke altiid de reneste Kilder. Nu omstunder er denne Art af Bedragerie eller Forfalskning ikke mulig, da det snart vilde opdages, og Mynten i Handel og Vandel vil ikke gaae for mere end dens virkelige Indhold af Sølv eller Guld. Kun ved Smaaemynt er det unødvendigt at den Værdi, hvorfor den er gangbar, indeholdes i den, naar den kun ikke er tilstæde i større Mængde end den indenlandske Circulation udkræver, og naar Ingen er forbunden til at modtage store Summer deraf.

214.

Skjøndt Myntfoden og Regningsmynten i et Land kunne være for høie, er det dog altiid meget betænkeligt at gjøre nogen Forandring derved. Mangfoldige Priser og Udgifter, som efter deres Natur ikke kunne være nøie bestemte, ere ved Vane, Vedtægt, eller Conveniens hæftede til visse Myntstykker, og ere saaledes blevne faste og stadige. Men ved enhver Forandring i Myntfoden, eller Regningsmynten, eller i de betydeligste Myntsorters Størrelse, indfinder sig strax Vaklen og Uvished for en Tiid lang. Forhøielse har især den skadelige Følge at mange Ting blive dyrere end forhen. Nedsættelse er mindre

skadelig, naar den blot gjelder for Fremtiden, og ikke gives nogen tilbagevirkende Egenskab.

215.

Den fordeelagtigste Myntforfatning synes at være denne.

a. At Myntfoden ikke er for høi.

b. At Regningsmynten er snarere lav end høi.

c. At den største Myntsort er Regningsmynten lig.

d. At grov Kurant med Slagskat uden mange Underafdelinger er Landets egentlige Mynt, og at der er tilstrækkelig Mængde deraf.

e. At Skillemynten ikke er i for stor Mængde, og at Ingen er forbunden til at modtage uden smaae Summer deraf.

216.

Myntens Forhøielse, ved en Befaling at en Mynt skal gaae og gjelde for mere end den er værd, er et unyttigt Foretagende. Ingen retter sig derefter undtagen ved de faae Leiligheder, hvor det er umuligt at unddrage sig Befalingen; fulgtes denne var det til Skade. Naar Skillemynten undtages kan et Lands Mynt ikke ansættes høiere end dens virkelige Værdi uden at der ved hver Udbetaling bliver Spørgsmaal om Agio.

Forhøiede Myntsorter kunne kun gaae for deres paabudne Værdi saalænge de, som modtage dem, vide at de naar de ville kunne faae dem ombyttede efter deres Nominalværdi. Men denne Vished er allerede tilintetgjort ved Forhøiel-

sen selv, som forudsætter en stor Forlegenhed og spilder Krediten.

217.

Derimod kan en Materie, der i sig selv ingen Værdi besidder, blot ved Kredit tillægges en Værdi, og vedligeholdes deri. Heraf er opkommet Papirpenge, eller Bankosedler.

Naar man veed at en Privatmand, en Forening af Private, en Regjering, er saa redelig, forsigtig, klog, formuende og paalidelig at de kunne og ville til alle Tider holde de Pengeforpligtelser som de indgaae, saa er en skriftlig Forsikring om Udbetaling af en vis Sum paa Anfordring altiid lige saa god som rede Penge, og det Stykke Papir, som indeholder denne Forsikkring, vil gaae og gjelde mellem Mand og Mand for den paalydende Summa i Guld eller Sølv, ja formedelst Lethed og Tællelighed undertiden endog for mere.

218.

Udstæder en Privatmand Anvisninger paa sig selv, betalelige paa Sigt, for 100,000, saa kan enhver, som faaer deraf, betale ham Renter. Denne Rente er Udstæderens Indtægt. Af Anvisningerne ville nogle komme tilbage, de fleste forblive i Omløb. For at indløse dem som komme tilbage, kan han behjelpe sig med en vis Sum, f. Ex. 20,000 i rede Mynt. Disse 20,000 udrette følgelig gjennem hans Kredit det, som ellers

havde udført 100,000, der spares altsaa 80,000 i Guld eller Sølv.

Et heelt Lands Circulation kunde saaledes bestrides med ⅕ af det Qvantum Guld og Sølv, som uden disse Kredit- eller Papirpenge havde været fornødent.

219.

Var ti Millioner den i et Land circulerende Pengemasse, tilstrækkelig til al Landets Natural- og Konstproduction, samt Handel, og der udstædes for 10 Millioner Papirpenge, saa beløb Circulations-Summen sig nu til 18 Millioner og 2 Millioner i rede Mynt i Kasse til Indløsning. Af disse behøvedes ikkun 10, der blev altsaa 8 Millioner for meget i Omløb; disse kunne ikke strax bruges indenlandsk, men vel til Handel med Udlandet. Da Papirpenge hertil efter Reglen ikke ere brugelige, saa kunde 8 Millioner i Mynt anvendes hertil, ofte med stor Fordeel, medens 10 Millioner i Papir afhjælp alle Pengefornødenheder i Landet selv.

220.

Den fordeelagtigste Anvendelse af denne Summe i Handelen vilde være at kjøbe fremmede Vare for at afsætte dem i fremmede Lande.

Anvendes den til at kjøbe udenlandske egentlige Luxus-Vare til Forbrug i Landet saa er det skadeligt. Derimod er det en nyttig Anvendelse om der anskaffes saadanne Vare, der have Indflydelse til at befordre Natural- eller

Konstproductionen i Landet, saasom raae Materialier, Maskiner, Redskaber m. m.

221.

Papirpenge kunne ogsaa anvendes paa en meget gavnlig Maade i Landet naar der fattes Penge til Foretagender, som begrunde en større Naturalproduction. Saaledes kunde øde Jord opdyrkes, Veie, Kanaler anlægges blot ved Papirpenge.

222.

Men Papirpenge kunne ogsaa have meget skadelige Følger, ja gandske ødelægge et Folk. Den første, aldeles nødvendige Betingelse for al Papirmynt er en uindskrænket Tillid til Udstæderen. Denne Mynt er en Contract imellem ham og Ihændehaveren til fælleds Gavn. Den førstes størst mulige Profit beroer paa at den anden har al mulig Nytte af Papirpengene. Udstæderens Indsigt og Klogskab allene vil da snart lære ham de sande Regler for denne Operation, Bankering; den maae rette sig efter de sædvanlige Handels-Grundsætninger, Ordholdenhed og Punktlighed.

223.

Opløses denne Grundbetingelse i dens mindre Dele, saa udkomme følgende Sætninger:

a. Udstæderen eller Bankeren maa kunne indløse sine Kreditsedler, eller Banksedler med rede Sølv efter deres paalydende Værdi. Han maae derfor besidde en Formue, som er

lig Sedlernes Summe. Men derpaa beroer Krediten ikke allene. Enhver Seddel maae kunne indløses i det Dieblik det forlanges, thi just derved forebygges det at Seddelmassen bliver for stor.

b. Naar den ikke er for stor, det er, naar dens Summe ikke overskrider det Beløb, som kan anvendes i en nyttig Virksomhed, saa behøver Bankøren ikke stedse at have Valuter i sin Kasse til hele Massens Indløsning. Jo mere Seddelmassen overgaaer Landets Behov desstørre Beholdning maae der haves til Indløsning; jo mere den er under Behovet desmindre kan Beholdningen være.

c. I Bankeringens naturligste og simpleste Orden, som en Pengeomsætning imellem Private, kan det derfor ikke finde Sted at en forstandig Bankør udstæder Papirpenge til et større Beløb end Værdien af de rede Penge, som kunde circulere i Landet. Alt det overflødige Papir vil snart vende tilbage. Følgen deraf er at Bankøren maae have en langt større Summe liggende til Indløsning, og derved kan han ende og tabe. Udstædes Papirpenge for 10 Millioner, lig Landets Behov, saa behøver Bankøren en vis Deel, f. Ex. $\frac{1}{5}$, eller 2 Millioner i Kasse. Udstædes det dobbelte, 20 Millioner, saa behøves langt mere end 2 Millioner i Kasse; de 10 Millioner kunne ikke bruges; bleve de alligevel bragte i Omløb saa maatte de dog snart som

unyttige, vende tilbage. Bankøren maa derfor være belavet paa strax at indløse de 10 Millioner, og desuden have 2 Millioner til at opfylde de Krav, som Ihændehaverne af de andre 10 Millioner kunde gjøre. Bankøren betaler altsaa Rente af 12 Millioner, og erholder kun Rente af 8.

d. En altfor stor Seddelmasse kan altsaa ikke have nogen skadelig Følge for andre end Bankøren selv, saalænge Bankeringen forbliver i sin rette Orden, det er i de rette Hænder, Privates. En gandske anden Virkning kan derimod denne Operation medføre, naar Staten bestyrer den, og ikke nøie holder sig til de almindelige Grundsætninger, paa hvilke al Handel og Omsætning beroe. Følgen af denne Bestyrelse bliver snart at Pengesedlernes Sum er for stor; herover maatte endeel forlanges indløste, hvilket ikke skeer. Sedlerne tabe derover deres Kredit; de gives en tvungen Kurs og forringes derved endnu mere.

e. Lader man enhver raade for at imodtage eller ikke imodtage Statens Papirpenge, modtages de som fuldgyldig Betaling i de offentlige Kasser, indløses de med rede Penge naar forlanges, saa er Sagen i sin rette Orden, og ingen kan da have noget imod at Staten udstæder Papirpenge, og vinder de dermed forbundne Renter. Man forlanger her ikke engang den fuldkomne Sikkerhed, som den private Bankør maae kunne give, thi omendskjøndt man ikke hos Staten har en vis

isoleret Formue, Kapital eller Eiendom som Underpant for Papirpengene, saa har dog en Stat, hvis Finansvæsen er i Orden, og ikke holdes alt for skjult, altiid en stor Kredit. Ja selv naar man veed med Vished at Staten ikke kan indløse sine Papirpenge, kunne de dog gaae og gjelde næsten for fuldt naar deres Masse ikke er for stor. Herpaa har flere Landes, endog Danmarks Finanshistorie Exempler.

f. Forøger en Stat dens Papirpenge over Circulationens Behov, og de skadelige Virkninger deraf træde frem uden at den tvungne Kurs hæves eller Massen formindskes, saa bliver det nødvendigt at sætte flere og flere Papirpenge i Omløb. De tabe altsaa mere og mere, deres Forhold til Vare falder bort, al naturlig Værdi fattes en almindelig Maalestok, hver Statsborgers Formue forringes daglig, og den Deel deraf som bestaaer i Papir forsvinder. Staten nødes til at nægte at imodtage sine egne Sedler, reducere dem til mindre og mindre Summer, og tilsidst forvandle det tilbageblevne til Statsgjeld.

224.

Grundsætningerne for Papirmyntvæsnet ere disse:

a. Et Land trænger til Papirpenge, eller kan med Nytte indføre dem, naar Landet har Leilighed til betydelig Forøgelse af Naturalproductionen, til Fabrikationens Udvidelse og Forbedring, til gavnlige Indretninger, saasom Veie, Kanaler,

Havneanlæg. Ogsaa til vigtige Handelsforetagender i Udlandet kunne de indføres for at gjøre Landets rede Mynt undværlig hjemme. I Mangel af saadanne Leiligheder til Anvendelse ere Papirpenge skadelige.

b. Papirpenge maa have fuldkommen Tillid; de bør derfor indløses paa Anfordring, og ikke have nogen tvungen Kurs. Synke de i Værdi bør deres Masse strax formindskes.

c. Deres Udstædelse er bedst i private Bankers Hænder under Control af Staten.

d. Denne Control bør agte paa den udstædende Papirmasses Størrelse; dog vil denne ikke let blive for stor saalænge Bankeringen er alene i Privates Hænder.

Staten bør tillige lægge Mærke til Størrelsen af de enkelte Pengesedler, som sættes i Omløb. Det er en Sag af stor Vigtighed at Summen af de enkelte Pengeseddel-Sorter staaer i et vist Forhold til hele Seddelmassen, hvilket Forhold bestemmes ved Circulationens Behov. Vi forklare dette nøiere i det Følgende. Her anmærke vi at Sedler, lydende paa en stor Summe, er ikke de skadeligste, om deres Mængde endog er for stor; de mellem store og mindre ere af vigtigere Følger, og meget smaae Sedler, som fortrænge Skillemynten, ere altiid overmaade skadelige. De bør derfor aldrig tillades.

Disse Regler for den private Bankering gjelde ogsaa som ufravigelige Grundsætninger for Staten, naar den bestyrer Papirpengevæsnet.

225.

Under den private Bankering kan det ikke let finde Sted at Seddelmassen bliver for stor, især naar Skillemyntsedler ikke tillades. Under Statens Bankering skeer det derimod ofte. Følgen deraf er at Papirpengene synke under den nominale Værdi, eller om dette ikke skeer, at de ligesom enhver anden Mynt, der overfylder Circulationen, volde at Varepriserne stige. Denne Feil maae strax afhjelpes ved at formindske Seddelmassen.

Har den tabt sin Kredit saa er det unyttigt for en Deel at redusere Sedlerne, thi den Sum de reduceredes til bliver atter en Kreditsag, og naar Krediten er tabt gives der ingen Kreditværdi. Den befalede Reduction maae træffe sammen med den som Krediten allerede har gjort.

Nedsættelse til en høiere Sum end den virkelige Kredit-Værdi kan aldrig frugte, og selv naar denne større bliver lovformelig erkjendt som Sedlernes Værdi, er det dog nødvendigt at al videre Papirpenge-Fabrikation bliver umulig.

226.

I øvrigt gives der Tidspunkter, hvori en Stat ikke let kan eller bør foretage nogen Forandring i sit Finansvæsen, for saavidt dette trænger til Kredit. Naar en Stat befinder sig midt i Hvirvlen af Uheld, i Krig, naar Næringsveiene standse, naar Udfaldet af visse store Begivenheder er tvivlsomt, naar Nationen er mismodig. I saadanne Tidspunkter er intet at gjøre. Statens Forlegen-

hed træder alt for voldsomt frem og forøger den almindelige Uorden. Først naar Tiden har udgjæret, naar Roe og Stadighed vende tilbage, kan et nyt Finansvæsen begynde med Haab om en lykkelig Fremgang; men dets Hovedbetingelse er ufravigelig Aabenlyshed og Simpelhed.

227.

Til Slutning paa denne Materie ville vi undersøge den Mening at Papirpenge bidrage til at forhøie Varenes Priser. Det er Papirpenges Virkning at skyde den rede Mynt tilside, for en Deel, naar dens Beløb udgjør kun en Deel af den circulerende Sum, gandske, naar den er denne lig. I begge Tilfælde træde Papirpengene i Sølvets Sted, og virke aldeles som dette, følgelig kunne Varenes Priser ikke stige.

Overskrider Papirpengene Circulationens Summe, saa synke de snart; deres nominale Værdi falder til den virkelige, og Papiret faaer Kurs mod Vare. Disses Priser forblive da i Grunden de samme, men de udtrykkes ved større Benævnelser. Og man vil altid finde at om Priserne reduserede til sand Valuta forandre sig, saa blive de snarere lave end høie.

Man forvexler ved denne Leilighed høi Priis med Dyrhed. Lav og høi Priis finder Sted naar Vare træde ud af det Forhold, hvori de staae til alle øvrige Vare. Dyrhed er et Begreb, som betegner den Vanskelighed, en Kiøber finder i at anskaffe sig Vare. Men denne Vanskelighed ligger ikke i at

Prisen er høi; endog de allerlaveste Priser kunne undertiden kaldes dyre. Dyrhed betegner en relativ Fattigdom.

Det er en Virkning af en alt for stor Papirpenge-Masse at udvide denne relative Fattigdom indtil de første Nødvendigheds-Vare for hele Klasser af Statsborgere, nemlig dem, hvis Indtægter betales efter Papirets Navne-Værdi, medens alle Vare regnes efter virkelig Værdi, eller dog nær derved. Denne relative Fattigdom formindsker Forbruget, følgelig Afsætningen.

Papirpenge forvolde derfor ikke høie Priser, naar deres Sum er lig Circulationens Behov, endnu mindre naar den overgaae denne, og synker fra Nominalværdien. Kun i det sjeldne Tilfælde kunne Papirpenge volde høie Priser, nemlig naar deres Sum er noget større end Circulationen behøver, og de dog beholdt deres Kredit. Her vilde skee med Papirpenge det, som er Følgen af en alt for stor Summe circulerende rede Mynt, der altiid bidrager til at forhøie Varenes Priser.

228.

Vi vende os nu til de Institutter, hvorfra Papirmynt sædvanligen udstædes, men som ofte have andre Øiemeed, saavel i, som uden Forbindelse med Papirpenge, nemlig Banker.

En Banke er enten et simpelt Institut til Lettelse for Penge-Omsætning i Handelen, eller

den staaer i Forbindelse med Statens Finansvæsen. I begge Tilfælde kan den være offentlig eller privat. En offentlig Banke bestyres af Staten, eller staaer dog under dens Indflydelse; en privat bestyres af en enkelt Mand, eller af et Compagnie.

229.

Med Hensyn til Bestemmelsen er en Banke en Giro-, Deposito-Banke, en Vexel-Laane-Banke en Seddel-Banke.

En Giro-Banke er den simpleste Bank-Indretning. Den modtager Penge i Forvaring, giver Eieren eller Deponenten Kredit derfor, eller, som det kaldes, Folium i Bankens Bøger. Naar han vil kan han tage sit Tilgodehavende ud af Banken, eller transportere det paa en Andens Foliun.

En Deposito-Banke modtager Penge eller anden rede Valuta, og giver Deponenten Kred t derfor. Naar han vil kan han tilbagetage det deponerede, men ikke transportere det.

Nytten af en Giro-Banke viser sig især i en stor Handelsstad; Pengesummernes Sikkerhed og Lethed i Udbetaling er dens væsentlige Fordele. Men den giver Anledning til flere, saasom at sammenligne alle handlende Nationers Myntsorter, og henføre dem til en stadig Værdi, Bankpenge, eller Sølv af bestemt Finhed.

Venedig fik en saadan Banke i Aaret 1587, Amsterdam 1609, Hamborg 1619. Disse Banker vare alle private.

230.

Fra denne oprindelige Beskaffenhed afvige selv nogle af de her nævnede Banker, samt de fleste nyere. Den Valuta i rede Sølv, som en Banke gjemmer, behøves ikke altsammen i ethvert Øieblik. En Deel deraf kan bruges til Udlaan og Renten bliver en Gevinst for Banken. Herved opstaaer en Laane-Banke. En egentlig Laane-Banke udlaaner undertiden ogsaa paa Pant, som ikke strax kan realiseres, saasom Jordegods. Holder Banken sit Udlaan inden de Grændser, som Circulationen fordrer, saa kan den vel bestaae, og gavne; overskrides de, saa falder snart dens Kredit, og det er herpaa at man har de fleste Exempler.

231.

Nogle Deposito-Banker give ikke Deponenterne Kredit, men meddele dem et Beviis for den deponerede Sum, med Forpligtelse til paa Anfordring at udbetale den. Saadanne Banker kaldes Seddelbanker. Modtagelses-Beviserne (som sædvanligen lyde paa Ihændehaveren) kaldes Bankosedler. Den Londonske Banke, oprettet 1694, er en Efterligning af Banken i Genua, som er den ældste Seddelbanke.

Denne Indretning er endnu beqvemmere end en Giro-Banke, da man kan afgjøre sin Omsætning uden personlig Nærværelse i Banken. Den passer for et handlende Land, en Giro-Banke for en handlende Stad.

232.

Hovedsagen ved en Seddelbanke er at den holder sig til en eneste Operation. Skal den tillige være en egentlig Laane-Banke, saa er det ikke let for Publicum at controllere Bankens Brug af denne Tilladelse; den er udsat for Misbrug og Bankens Kredit lider.

Den i Altona oprettede Species-Banke var en Seddelbanke; den var tillige en Laane-Banke, men blot paa deponeret Pant i Sølv eller Guld, ligesom den hamborgske.

233.

Naar Seddelbanker ere tillige Deposito-Banker paa rede Valuta, saa have Sedlerne altiid en Fond. Deres Kredit beroer da blot paa Forvaltningen. Er denne aabenlys og redelig saa kunne de endog betroes at discontere.

Er end Seddelbankens Basis derimod ikke rede Sølv efter Banko-Regning, men haandfaaet Pant af Vare, eller Pant i urørlige Eiendomme, saa ere disse Arter af Pant ikke strax at realisere, og Bankens Sedler kunne aldrig have fuld Kredit, dens Sikkerhed bliver derover tvivlsom. Dette hændtes den i 1736 oprettede Kjøbenhavnske Banke. Dens oprindelige Fond var

ubetydelig; den laante paa Kiøbmands-Vare, ja paa ethvert Hypothek; udstædte Sedler for Laanene til Private og til Regjeringen. Enden blev en Forvirring, som bevægede Regjeringen til 1773 at tage Banken til sig. Seddelmassen var og forblev for stor. 1785 blev en Indretning truffen, hvorved Regjeringen afgjorde en stor Deel af Statens Gjeld til Banken. Siden skulde den danske Species-Banke efterhaanden tilintetgjøre Kurant-Bankens Seddelmasse; men da der var intet Forhold imellem dennes Forøgelse og Species-Bankens Virken derimod, saa vare Følgerne ikke betydelige.

234.

Saavel den kiøbenhavnske, som den stokholmske Bankes Historie lærer at en Seddelbanke kan ikke andet end skade, naar den udlaaner for store Summer, som overfylder Circulationen, naar den laaner paa Pant, som ikke strax kan realiseres, og naar den udlaaner paa lang Tiid.

Maaskee den vigtigste af alle hidtilværende Banker, den Londonske, vil inden kort eller lang Tiid befinde sig i yderste Forlegenhed fordi den i nogle af disse Poster har været for eftergivende. Denne Banke er en meget sammensat Indretning; den er en Deposito-, en Seddel- og en Disconto-Banke. Laanebanke er den kun for Regjeringen; den forskyder aarligen visse af de staaende Skatter, indkræver Statsfordringer,

næsten alle Regjeringens store Udbetalinger gaae igjennem den.

235.

De forskjellige Banker have forskjellige Virkninger.

En simpel Giro-Banke har ingen videre Indflydelse paa Nationalformuen end den Lethed og Betryggelse den skaffer Handelsstanden.

En Seddelbanke virker derved at den kan fordoble den circulerende Pengemasse, til Udvidelse af Natural- og Konstproductionen, samt den udenlandske Handel. Den bliver skadelig naar den sætter flere Sedler i Omløb end Circulationen behøver. Udstæder den Sedler paa en større Sum end den har deponeret rede Valuta for, laaner den paa Vare, paa faste Eiendomme, til Staten, saa er den paa Veien til Undergang, og vil give Nationalvelstanden et føleligt Stød.

En Giro-, Disconto, Seddelbanke kan være forenede i eet Institut, men enhver bør da have sin særskilte Fond.

Blotte Laanebanker, som modtage Vare, og urørligt Gods i Pant, ere egentligen ikke Banker, de ere Laane-Instituter, Kreditkasser, Deposito-Kasser, Assistens-Huse.

236.

Fra de hidtil afhandlede Banker er den danske Rigsbank, oprettet 1813, i mange Dele afvigende. Alle Landets urørlige Eiendomme

hæfte for en vis Sum til Banken, hvoraf betales en aarlig Rente. Af denne skulle de udstædte Rigsbanksedler med Tiden indløses, og den øvrige Statsgjeld efterhaanden betales. Rigsbankens Basis er altsaa et tvungent Laan, dens Væsen er egentlig at være en Afdragsfond, (synkende Fond) med hvilken flere sædvaulige Bank-Operationer ere forbundne, saasom Transportering paa Folium, Deponering, Laan, Discontering.

237.

Ved de store Fortrin, som private Banker have fremfor Stats- eller Finans-Banken, bør disse altid vælges, naar det er beviist at et Land trænger til Papir-Penge. Men endskjøndt Papirpenges Udstædelse og Modtagelse vel er en frivillig Overeenskomst, bør dog Staten ikke tillade at enhver som finder det for godt, staaer frem som Bankør, og udgiver Papirpenge. Disses Virkninger for Nationalformuen ere saa betydelige at Staten maae nødvendig være berettiget til at holde Øie med en Operation, som vel kan gavne, men ved Misbrug let skade, og ødelægge mange. Kun Interessentskaber af agtværdige og vederhæftige Mænd bør det tillades at udstæde Papirmynt, under de nødvendige Indskrænkninger, saasom ubetinget, øieblikkig Indløsning, Bestemmelse af Pengesedlernes Størrelse, af den hele Seddelmasses Beløb.

238.

Til Beslutning af denne Materie bemærke vi.

a. At en Stat handler viseligt, som ikke for hastig lader sig blende af de Fordele, som Papirpenge kunne medføre. Det er let at faae dem, vanskeligt at blive dem qvit igjen.

b. Papirpenge og Bankosedler have vi i det foregaaende bestandig brugt som Synonymer. De ere egentligen ikke et og det samme. De amerikanske Stater havde Papirpenge, som ikke vare Bankosedler; de sidste forudsætte en Vished, eller dog et Løfte om Indløsning; men hine fattedes dette, og havde en tvungen Kurs.

c. Handels Compagniers Actiebreve, offentlige Statspapirer, Annuiteter m. m. ere hverken Papirpenge eller Bankosedler. De ere som Privates Forskrivninger, de have Værdi efter Debitorernes Kredit, de give Renter, og udgjør Formue.

239.

Vi have nu betragtet Midlet til Omsætning eller Handel; vi gaae over til at forklare Maaden hvorpaa Penge i det daglige Liv omsættes ved Laan og Udbetaling af Skyld. Vores Undersøgelse vil betræffe Kredit, Laan, Rentefod, Vexler, Vexelkurs.

240.

Ved Kredit forstaaes den Overbevisning, at nogen vil og kan opfylde sin Forpligtelse. Dens Grund er at Debitor besidder en disponibel Formue, som er i det mindste ligesaa stor som hans Gjeld. Den deraf flydende Sikkerhed er størst, naar Kreditor anvises eller leveres en Deel af Debi-

tors Formue, som da kaldes Pant, Hypothek; heraf hypothekarisk Kredit. Personlig Kredit er bygget paa Kreditors Mening om Debitors Villie og Evne. Den Kredit en Handelsmand bruger i sin Handel er for det meste blot personlig.

241.

Hypothekarisk, eller personlig Kredit, eller begge tillige, er Motivet til Laan, det er en Handling, hvorved en Kapital overlades til Benyttelse imod en Godtgjørelse, eller Rente. I Handelen forekomme Rente sjelden i Regninger under denne Benævnelse; den ansættes sædvanlig under eet med Prisen, saavel i Pengeomsætning, eller Vexelhandel, som i Varehandel.

242.

I endeel Lande er Rentens Størrelse bestemt, og denne lovbestemte Størrelse kaldes Rentefod.

Om Rentefoden er høi eller lav er en vigtig Sag for al Brug af Kapital. Det kan ogsaa være et Spørgsmaal: om det er gavnligst at Staten bestemmer noget heri, eller overlader denne Sag til sin egen Gang, saa at Enhver kan give eller tage saa høie eller saa lave Renter som han finder for godt.

243.

Ere Renterne lave saa kunne alle Næringsveie drives med mindre Profit, og med større reen Indtægt end om de ere høie. Indbringer

en vis Næring 5 proCto., saa er den mulig i et Land hvor Rentefoden er 3 proCto., neppe hvor den er 4 proCto., urimelig om den er 5 proCto. og umulig om den er 6 proCto.

Lave Renter er et Beviis paa at der er flere Kapitaler til Laans, end der søges, det er, end der med Fordeel kan bruges. Denne Tilstand er i Almindelighed et Tegn til Velstand hos en Nation.

244.

Ere Renterne høie saa maae mange Næringsveie finde sig i kun at erholde en ringe Profit, mange kunne slet ikke drives. Høie Renter formindske faste Eiendommes Værdi. De vise at der fattes Kapitaler til Landets Dyrkning, og Næringernes Drift, eller ogsaa at de ikke ere at faae paa den Sikkerhed, som kan stilles. Det sidste beroer for en stor Deel paa et Lands Kredit-Love; hvor disse ere slette risiquere Udlaanerne, og lade sig deres Risico godtgjøre med høie Renter. Fra Statens Side bør derfor sørges for en god Lovgivning til Laaners og Udlaaners indbyrdes Betryggelse, samt for et godt Hypothekvæsen.

245.

Efterhaanden som et Lands Formue sætter sig selv i disponible Kapitaler, vil de Summer forøges som kunne udlaanes mod Renter. Men Renten maae beroe paa disse Summers Totalbeløb, og Søgningen, samt tillige paa den Nytte

Laaneren kan vente. Eftersom denne er stor eller liden kan han give sin Kreditor en større eller mindre Anpart deraf. Kapitalers Udlaan er her en gandske almindelig Varehandel, hvori Concurrensen bestemmer Prisen saa lavt muligt.

Vares og Penges naturlige Taxt er den almindelige, eller Markeds Priis. Denne vakler for Penge som for Vare efter Næringsveienes Gang og adskillige Omstændigheder i Circulationen. Den kan derfor ikke bestemmes i Almindelighed, men bør overlades til sig selv.

246.

Bestemmes Penges naturlige eller Markedspriis ved en Taxt, eller lovbestemt Rentefod, saa er Bestemmelsen unyttig om den træffer nøie ind med Pengenes Forhold til Arbeide og Vare. Falder den under dette Forhold, saa faaer Kreditor ikke fuld Godtgjørelse for sin Kapital. Han udlaaner den altsaa ikke uden at have gjort Forsøg paa at erholde mere underhaanden. Lovene eluderes, og Kreditor brændemærkes med Navnet Aagerkarl. Sættes Rentefoden høiere end Pengenes Markedspriis, saa kan Debitor ikke benytte Kapitalen; han laaner derfor kun for at afhjelpe en overhængende Forlegenhed og mange for ham og Landet nyttige Foretagender efterlades. Kapitalisten maae derover tvinges til at udlaane for lavere Renter end de lovbestemte, eller Debitorerne laane uden-

landske Kapitaler, hvorover de indenlandske henligge ubrugte.

247.

Kreditor og Debitor kunne betragtes som et Participantskab med Hensyn til den imellem dem værende Kapital. Hvorledes de forenes om at dele den Fordeel den kaster af sig, bør være deres egen Sag; og hvad Debitor finder sin Regning ved at betale maae det være Kreditor tilladt at imodtage. En Debitor maae ligesaavel overlades til sin egen Bedømmelse i Henseende til en Kapital, som en Forpagter ved sin Afgift, en Leier ved sin Leie, en Hosbonde ved Tyende-Løn.

248.

Lovbestemt Rentefod er derfor unyttig, ofte skadelig. Fri Rente er den rigtige Grundsætning.

Ved fri Rente er det en ugrundet Frygt, at uvisse Næringsveie, Speculationsaffærer, skulde ved at love meget høie Renter drage Kapitalerne fra de jevne, sædvanlige Næringsveie, som formedelst dens Almindelighed ordentligviis ikke give stor Indtægt. Men Næringer, som give meget høie Indtægter, og derfor kunne love meget høie Renter, ere altiid usikkre. Denne Usikkerhed vil holde Kapitaler fra saadanne Risico-Affærer, og binde dem til de mindre indbringende, eller rettere, mindre lokkende og sikkrere Næringsveie.

249.

At lovbestemme Rentefoden, eller at sætte Taxt paa Penge, har altsaa ingen statsoeconomisk Grund. Om Retsgrunde tale derfor kunne vi ikke her undersøge. Dog maae det fra denne Side bemærkes at Aager ikke forebygges derved; thi ingen behøver at give usædvanlig høie Renter uden den, som det er usikkert at betroe, og han vil aldrig faae til Laans for lovbestemte Renter.

Ved visse Leiligheder kunde en bestemt Rentefod ansees nødvendig, nemlig som en Regel for Udsættelse af offentlige eller Umyndiges Midler, ligesom ogsaa for en Dommers Bestemmelse, naar Renter tilkjendes ved Dom. Men hertil kunde den almindelige gangbare Rente meget vel bruges som Rettesnoer, da den aldrig kan være ubekjendt.

250.

Handelens vigtigste Penge-Omsætnings-Middel er Vexler.

Grunden til Vexelvæsnet er at en Debitor kan betale sin Kreditor ved at betale til en tredie Mand, der har tilgode hos Kreditoren eller hos en anden, en fjerde Mand. F. Ex. A. i Kjøbenhavn skylder B. i Hamborg 100 Specier. Istedet for at sende ham disse betaler han dem til C. i Kjøbenhavn, som har 100 Specier til Gode i Hamborg, enten hos B, eller hos en fjerde Mand D. A. modtager af C. en Vexel, som egentlig er en Qvittering for at C. i Kjøbenhavn har modtaget

Betaling for de 100 Specier, han havde tilgode i Hamborg, og tillige en Forpligtelse for B. eller D. i Hamborg at betale disse 100 Specier. Hvad her skeer er intet andet end en Bytning eller Omvexling af Fordringer.

251.

Grunden til Vexelrettens store Strænghed ligger deels i den Nødvendighed at betrygge et for Handelen saa vigtigt Middel som Vexelvæsnet, deels i den aabenbare Billighed, da de Penge der betales for en Vexel ikke er noget Laan, men en virkelig Betaling af Gjeld. Nemlig A. laaner ikke B. 100 Specier, men han betaler D's Gjeld til B, og erholder derved Ret til B's Fordring paa D.

252.

Den som kjøber Vexlen, A., kaldes Remittent, den som udstæder den Trassant, den som Vexlen sendes til for at præsentere den til B. eller D. kaldes Præsentant, og B. eller D. som erklærer at han vil betale Vexlen, kaldes Acceptant. Til en fuldstændig Vexel hører altsaa fire Personer. Imidlertid kan der være færre. Remittent og Trassant kan være Een, Remittent, Trassant og Acceptant kan ogsaa være een Person, som er Tilfældet ved tørre Vexler (Cambio secco) hvilke dog egentlig ere Gjeldsbeviser i Vexelform.

En Vexel udstædes sædvanlig til Udbetaling efter en vis Tiid, som er bestemt i Vexlen, eller efter Vexelbrug paa Udbetalingsstedet, a Uso. Efter Forfaldsdagen har den endnu nogle Løbedage.

Mellem Acceptationen og Betalingen kan en Vexel bruges som et Udbetalings-Middel. Den som modtager den bliver Eier af Vexlen, og den transporteres til ham ved Indossering. Udbetales den inden Forfaldsdagen af nogen uvedkommende kaldes dette at den disconteres.

253.

Vexler lette Penge-Omsætning i Handelen overmaade meget, og sikkrere end umiddelbare Remisser.

Ved Vexler træder Kredit for en vis Tid isteden for Penge; og denne Virkning forøges efter Acceptationen ved dens Omløb, eller Gireren. Mange store Udbetalinger skee ved Vexler uden virkelige Penge.

Paa denne Vexlernes Gireren, og paa Discontering beroer det saa kaldte Vexelrytterie, eller Spil med opdigtede Vexler.

254.

En af de i statsoeconomisk Hensigt meget vigtige Omstændigheder i Vexelvæsnet er Vexelkursen.

Ved Vexelkurs forstaaes en Afvigelse fra Vexel-Pari, saa at en Remittent undertiden betaler meer, undertiden mindre for en Vexel lydende paa en vis Sum.

De Omkostninger, som hæfte paa en Vexel ere:

a. Agio, som maa lægges til en Myntsort, for at gjøre den lig en anden Myntsort, eller en Regningsmynt, saasom Banko. F. Ex. 100 Rd.

hamborgsk Banko betaler 122½ Rdlr. grov Kurant. Agio er her 22½, hvortil kommer den egentlige Pengekurs (§. 205.)

b. Ved enhver Vexel lader Trassanten sig betale Vexelcommission, Courtage, Porto, Discont. (Det sidste fordi Remittenten har Nytte af Vexlen til Forfaldsdagen.)

c. Foruden disse Omkostninger, som tilføies Vexlens Priis, beregnes endnu et Tillæg for den Vanskelighed, som det undertiden har at erholde en Vexel. Er der f. Ex. paa Kjøbenhavns Børs Søgning efter Tratter paa Hamborg for 20,000, og der findes Tratter for denne Sum, saa falder Vanskeligheden bort, og betales følgelig ikke, her er da Vexelpari. Findes derimod ikkun Tratter for 10,000, saa nytte disses Eiere Leiligheden til at lade sig for Vexlerne betale mere end Pengekursen, Courtage, P rto, o. d. Vexelens Priis stiger over Vexelpari, og bliver f. Ex. 127 for 100 Rd. B. Dette Tillæg 4½ kaldes den egentlige Vexelkurs.

255.

Den Priis, som Remittenten betaler for en Vexel over Pari, bestaaer altsaa af tre forskjellige Slags Omkostninger, nemlig Pengekurs, Vexelomkostninger og egentlig Vexelkurs, hvilke anslaaes under eet, og kaldes tilsammen Vexelkurs. Imidlertiid bør disse Omkostninger dog adskilles, thi de ere saa forskjellige at det Til-

fælde kan indtræffe at de ophæve hinanden, nemlig naar den egentlige Vexelkurs var høi, og Pengekursen lav.

256.

Det indsees let at i en Vexelhandel er det ikke afgiort at et Land taber fordi Vexelkursen er over Pari. Om A. i Kiøbenhavn kiøber af B. sammesteds en Vexel paa Hamborg paa 133 pr. 100 Rd. H. B. saa er det blot Remittenten A. som taber, og Trassanten B. som vinder. Hverken Præsentant eller Acceptant i Hamborg vinder eller taber. I dette Tilfælde tabte Danmark følgelig intet ved den høie Vexelkurs, altsaa kan Hamborg intet vinde. Ved en Vexelhandel i Hamborg naar Kursen staaer lav paa Danmark vinder Remittenten, og Trassanten taber; Her vinder eller taber Hamborg ikke, Danmark ikke heller.

Heraf sees at en høi Vexelkurs ikke altid er skadelig, eller til reent Pengetab for et Land.

257.

Et andet Exempel herpaa er følgende. Naar et Land betaler med en Nominal Mynt, Banko, saa betales altid med den samme, uforanderlige Metal-Værdi. Et Land, som betaler med Kurant, betaler med en Mynt, som er foranderlig, eller har Pengekurs imod Banko. Herover kan dette Land faae en høi Vexelkurs uden at det

skylder mere til det andet Land end om Vexelkursen var lav. Om 122½ Rd. D. gr. Kurant skal betales i Hamborg saa kan Pengekursen paa den grove Dansk Kurant være nogle Procent over eller under Pari. For de samme 100 Rd. H. B. maatte da betales f. Ex. 121 eller 126 Rd. D. K. I begge Tilfælde var Danmarks Skyld til Hamborg lige stor, uagtet Vexelkursen i det ene Tilfælde var høi, i det andet lav.

258.

Saalænge et Land afgiør sine udenlandske Forpligtelser med Vexler, beregnede efter virkelige Myntsorter, kan Vexelkursen aldrig falde meget dybt. Koster en Vexel mere end en Oversendelse af rede Mynt eller Barrer, saa finder den sidste Sted, og vedbliver indtil Vexelkursen gaaer ned igien.

259.

Har et Land Papirpenge saa forsvinder ved en høi Vexelkurs al Mynt. Haves omsider intet andet end Papir saa kunne udenlandske Vexler ikke betales uden med dette. Synker dets Kredit saa bliver Kursen høi; men heri ligger ikke noget Beviis paa en ufordeelagtig Handel; det beviser kun at Landet betaler i en slet Myntsort. Vexelkursen bliver her fornemmelig Pengekurs. Det er meget vel muligt at Handelen med Udlandet kan føres med Fordeel, ja med en lav egentlig Vexelkurs, uagtet en meget høi Pengekurs finder Sted. Da Danmarks Vexelkurs paa

Hamborg var 14000 bestod Kursen allene i Pengekurs, eller Agio paa Kurantsedlerne.

260.

Et Land kan miste meget Guld og Sølv og dog have en god Vexelkurs, thi det kan sendes ud in Natura, uden at det skeer ved Vexler. Ligesaa vil saadanne Natural-Remisser fra Udlandet ikke volde at Vexelkursen bliver lav. I Vexelhandelen virke ikke andre Summer eller Remisser end de som skee ved Vexler. Derfor virker ikke uden en vis Deel af Landets Handelskapital paa Vexelkursen, thi megen Handel afgiøres ved Mellemregning.

261.

Vexelkursens Gang og Stand viser derfor aldeles ikke et Lands sande Handels-Balanse i dets Afregning med Udlandet, og er slet ikke nogen Maalestok for Tab eller Gevinst, noget Barometer der viser Handelens Beskaffenhed.

Ved Vexelkursen vinder eller taber enten Remittenten eller Trassanten, men det Land, hvori de opholde dem, ikke, uden i nogle enkelte Tilfælde, f. Ex. Om et Land maa betale Renter af Vexler paa lang Sigt, eller om det driver Vexelrytterie udenlands.

Det taber ikke heller om det i Anledning af Vexelkursen sender Mynt, Guld, Sølv ud af Landet. Sligt sendes ikke ud til Foræring; det sendes ud, fordi man finder Regning ved

at kiøbe for Guld og Sølv isteden for at kiøbe for andre Vare.

262.

Vexelkursens høie eller lave Stand (Pengekursen fraregnet) betyder intet andet end at det er let eller vanskeligt at faae Penge udbetalt i et vist andet Land. Dette beroer paa Kredit, denne igien paa Landets politiske Stilling, paa Meningen om Kiøbmændenes Villie og Evne. Det sidste er det fornemste. Den maa grunde sig paa Beskaffenheden af Landets Handel. Holder denne altid den udenlandske Handel i Ligevægt, saa er Fordringen paa begge Sider lige stor, og Kursen maa holde sig nær Pari.

Men i Handelens Gang opstaaer let Ujevnheder, som lade Kursen synke eller stige. Vedbliver disse Ujevnheder, denne Uorden, saa vedbliver Vexelkursen at være høi. Men deraf følger endnu ikke at Handelen er ufordeelagtig. Uorden kan formindske Indtægten, den kan alligevel bestaae med Indtægt eller Profit.

263.

Staaer et Lands Vexelkurs længe, eller altiid slet imod et andet Land saa er dette deels ikke Tegn til et Tab i Handelen, deels kan om det end var saa, denne ufordeelagtige Handel med dette ene Land begrunde en Handel med andre Lande, hvorved Tabet erstattedes.

Imidlertid er en vedvarende høi Vexelkurs ofte et Beviis paa at et Land fører sin Han-

del med nogen Uorden, og at dets Handlende behøve megen Kredit.

264.

Det paastaaes vel at en vedblivende høi Vexelkurs betegner at et Land fører en Handel som er forbunden med Tab, fordi den viser at Landet altid skylder Penge til Udlandet, eller befinder sig stedse i Underbalanse.

Men saadan Underbalanse kan ikke længe finde Sted. Udlandet kan og vil ikke stedse give Kredit; altsaa maa der betales, og der bliver betalt. Om dette skeer ved Vare, ved Mynt, ved Barrer, eller om Gjelden gaaer over til hypothekarisk Skyld er ligemeget. Nok er det at Landet tilveiebringer Ligevægt i sin Handel, det er, Handelsbalanse. Vexelkursens høie Stand betyder følgelig ikke at et Land aldrig salderer sin Regning med Udlandet; men den kan betyde at denne Saldering skeer seent og uordentligt.

265.

Vexelkursens Stand er derfor blot at betragte som Virkning af Aarsager, der ligge i Nationens Stilling, Handelens Beskaffenhed, den herskende Handels-Aand. Men disse Aarsager ere ofte ikke vanskelige at angive for hvert enkelt Tilfælde. Som umiddelbar Aarsag til Tab for et Land kan Vexelkursen aldrig betragtes, og naar man vil foretage sig at virke der-

paa, maae dette skee ved Forandringer i Landets politiske eller commercielle Stilling.

266.

Et Lands Vexelkurs beroer sjelden paa Enkelte. Det er ikke let tænkeligt, at et Land kan skrue et andet Lands Kurs i Veiret over hvad den burde være, i det mindste ikke betydeligt, eller for lang Tiid. Fandt end en Sammenrottelse til den Ende Sted i en vis Vexelstad, f. Ex. i Hamborg imod Danmark, saa maatte og vilde Danmarks Handelsstand upaatvivlelig vælge sig en anden Vexelplads. Men overalt er der ingen sand Fordeel for et Land at hente af en høi eller lav Vexelkurs paa andre Lande. Saadanne Speculationer imod Udlandet løbe tilsidst ud paa Agiotage i Landet selv.

Den eneste Fordeel, som et Land kan have af en lav Vexelkurs paa et andet Land, er den, at det kan erholde det sidstes Producter for godt Kiøb. Men derved forøges Udførselen, og bringer Kursen ned, hvorved Fordelen snart forsvinder.

267.

Følgende Bemærkninger ville vi endnu hidsætte.

a. Vexelkursen bestemmes ikke altid af to Nationers indbyrdes Handel. Undertiden gaaer en tredie Nations Vexelhandel igiennem det ene af Landene. Herover bliver Vexelkursen aldeles misvisende.

b. Sommetider tager Vexelkursen en Vending saa at det er fordeelagtigt ikke at betjene sig af den directe Kurs, men at trække Vexler over et andet Vexelsted. Dette Middels Fordeelagtighed læres ved Arbitrage-Regning.

c. At ophjelpe en slet Kurs ved at remittere Sølv gaaer kun an til en vis Grad. Naar saadanne Remisser koste mindre end Vexler er det fordeelagtigt; men naar Kursen ved dette Middel er bragt saa dybt ned at Remitteringen koster meer end Vexlen, saa maae dette Middel blive ubrugeligt. En høi Vexelkurs kan derfor ikke trække alt Sølv bort fra et Land.

d. Ved udenlandske Laan kan en høi Vexelkurs kun for saavidt afhielpes som Remisserne gaae igiennem Vexelhandelen. Indsendes Laanet i Mynt eller Barrer har det ingen umiddelbar Indflydelse. Bruges Laanet til Sedlers Inddragning saa er det til Nytte; i andet Fald forværrer det endog Kursen formedelst de aarligen udsendende Renter.

268.

Endskjøndt et Land ikke taber ved en høi Vexelkurs paa en umiddelbar Maade kan det dog tabe og vinde derved middelbart. Vexelkursen kan nemlig lede hele Handelen eller visse Grene deraf til eller fra en Nation.

Staaer Kursen længe under Pari imod et Land saa kunne Fremmede med Fordeel kiøbe dette Lands Producter og Vare, thi Kiøberen eller

Remittenten vinder paa Kursen, og faaer altsaa Varene til lettere Priis end ellers. I dette Tilfælde opmuntrer en ufordeelagtig Kurs til større Production, da den aabner en større Afsætning.

Staaer Kursen under Pari saa taber den udenlandske Kjøber, eller Remittent, eller betaler Varene dyrere end ellers, kjøber altsaa færre, eller ingen. Herover standser Afsætningen og Productionen med.

269.

Altsaa hindrer en høi Vexelkurs fremmede Vares Indførsel, og fremmer Udførsel af Landets egne Producter. En lav Vexelkurs har den modsatte Virkning. Heraf følger at Handelen har i sin naturlige Gang en Tendens til at holde et Lands Vexelkurs i Pari.

270.

En af Vexelkursens farligste Beskaffenheder er dens Ustadighed. Vakler den frem og tilbage i en lang Tiid saa bringer den Uvished over alle Foretagender, og giver Anledning til Agiotage.

271.

Naar et Land længe har en høi Vexelkurs, og Pengevæsenet er slet, saa ere gode Penge dyre, det er, Arbeide (og Vare) bliver godt Kiøb eller i unaturlig lav Priis.

Heraf aabenbarer det sig hvorledes en vedvarende høi Kurs kan paa en middelbar Maade formindske Nationalformuen. Naar Arbeide og

Vare ere i for lav Priis saa sælges de i Udlandet under deres Værdi. Derved opstaaer et sandt Tab for Nationen.

272.

Efter at have betragtet Arbeides eller Vares almindelige Omsætningsmiddel, Penge, og nogle Omstændigheder ved deres Fordeling ved Laan, Gjelds-Bytning, eller Vexelhandelen, skulle vi nu undersøge hvorledes Indtægt fremkommer og fordeler sig imellem Nationens Medlemmer, hvorledes Formue samler sig til særskilte Kapitaler, hvorledes disse fra Private gaaer over til Nationen, og udgiøre en Nationalformue. Denne Undersøgelse vil udvikle sig naar vi opstille Grundsætningerne for Pengeomløbet, eller Circulationen.

273.

Den første Erstatning for Arbeide er de Vare, som Arbeiderne frembragte; de tilhøre dem i Forhold til enhvers Andeel i Arbeidet. Derved skeer den første Fordeling af Nationalformuen.

De Vare som enhver af Arbeiderne saaledes bliver Eier af, fortærer, eller bytter eller bortgiver han eller betaler med. De virke nu i en større Kreds, og i anden Grad af Fordeling, eller den egentlige Circulation.

274.

En Nations aarlige Indtægt er Summen af de afsættelige Vare, som aarlig vindes gien-

nem Naturalproduction, Konstproduction og Handel. Denne Sum er Nationens ægte, reale Indtægt.

Nationens Indtægt, og Summen af alle Privates Indtægt er meget forskiellig. Hvad Private faae ved Arbeidsløn, af andres aarlige Indkomster, af tilstædeværende Kapitaler, kunde kaldes Nations uægte Indtægt; det er kun Fordeling, Circulation.

275.

Saasnart Landmanden, Fabrikanten, Handelsmanden begynder at betale Arbeiderne, saa begynder den private Formue at danne sig, og Circulationen træder frem. Dennes første Virkning maae være at Enkelte beholde et Overskud tilovers fra den aarlige Omsætning. Herved opstaaer en Kapital. Efter dens Størrelse er dens Eier riig.

Den private Rigdom giør endnu ikke Nationen rig. Dette bliver den først naar mange private Kapitaler forbinde sig med Nationens Productions Midler, og virke derpaa. Skiøndt Nationalformuen vel begrundes af private Kapitaler, fordi denne ikke kan opstaae uden ved dem, høre de dog ikke alle, eller gandske til Nationalformuen. Et Land kan have en stor Nationalformue og et fattigt Folk, ligesaa omvendt, Folket kan være rigt, og Nationen fattig.

276.

Vi have forhen (§. 49—51) meddeelt et Begreb om Maaden paa hvilken en Kapital virker i et Jordbrug, som i enhver Næringsdrift. Her maae vi skaffe os en Forestilling om hvorledes et Lands hele Kapital adskiller eller fordeler sig ved Circulationen.

En Deel af den private Formue vil forbinde sig med Landets Productions Midler ved Jords Opdyrkning, Oeconomie-Huse, Inventarium, Værksteder, Biergværksindretninger, Maskiner o. s. v. Denne Kapital er saaledes fast eller staaende. Den bestaaer af Grundkapital og den faste Drifts Kapital (§. 49.)

Til at sætte denne Kapitals Gienstande i Bevægelse eller Gang, udkræves en vis Kapital, som bestaaer i rede Penge, og Materialier, som ere bestemte til Salg; deres Beløb er den anden Deel af et Lands hele Kapital, hvilken vi have forhen benævnet den aarlige Drifts Kapital. Med Hensyn til den faste Kapital kaldes den den omløbende Kapital.

Den tredie Deel af et Lands Kapital forestilles ved de Vare, eller Ting, som Eierne af faste og omløbende Kapitaler faae, eller beholde til Raadighed, til Handel, eller eget Forbrug, som Fødevare, Klæder, Huus, Bohave. Naar disse Ting ere i Forbrugernes Hænder kaldes deres Værdi Fortærings-Kapitalen.

277.

Disse Kapitalers Forhold til og Virkning paa hinanden ere følgende.

Den staaende Kapital giver Anledning til en Indtægt for Eieren uden at han mister Kapitalen selv. Den har sin Oprindelse af den omløbende Kapital, og vedligeholdes af denne. Jo mindre den er i Forhold til den løbende Kapital jo fordeelagtigere er det. Jo større den staaende Kapital er, desmere maae aarligen afgives fra den løbende Kapital for at vedligeholde den; og da Overskuddet af denne Kapital udgiør Nationens rene Indtægt, saa formindskes denne i Forhold til det der maa afgives.

Den omløbende Kapital skaffer ikke Eieren nogen Gevinst før i det Øieblik da han skiller sig af dermed. Indtil da er den egentlig ufrugtbringende. Den formindskes aarlig, og erstattes af den aarlige Production. Selv for saavidt den bestaaer i Penge formindskes den ved disses Slid, og Tab, og maae erstattes igjen.

Den staaende Kapital frembringer intet uden ved Hielp af en omløbende Kapital. Jo mindre hin er i Forhold til denne jo større er Indtægten for Nationalformuen.

Den omløbende Kapital frembringer desmere jo større den er, forsaavidt den bestaaer i egentlige Vare. Forsaavidt den bestaaer i Penge volder den en Formindskelse i Nationens rene Indtægt, og ligner deri den staaende Ka-

pital. Penge kan nemlig ikke udgiøre en National Indtægt; det er kun et Omsætnings-Middel, som fordeler den almindelige Indtægt til enhver Enkelt. Penge forestiller den fordelte Forraad, men er selv ikke nogen Forbrugsting.

Fortærings Kapitalen bliver ikke altid forbrugt; dens Overskud gaaer enten over til den staaende Kapital ved nye Anlæg, eller Forbedringer; eller danner Privates selvstændige Kapitaler.

278.

Ligesom det er fordeelagtigt at holde den staaende Kapital saa liden som muligt, uden at indskrænke Productionen, saa er det ogsaa fordeelagtigt at den i et Land omløbende Sum i rede Mynt (der ligesom den staaende Kapital, er ufrugtbringende) er liden. Da Papirpenge kunne besørge den indenlandske Circulation, saa er det en nye Grund til at betjene sig deraf.

279.

Circulationen, hvorved vi nu blot forstaae Pengeomløbet, bestaaer i Fordelingen af et Lands almindelige Forraad igjennem disse tvende Kapitaler til hver Enkelt ved Hjelp af Penge.

Summen, som dertil behøves, kan ikke angives, thi den beroer for en meget stor Deel paa Omløbets Hastighed. Et Pengestykke kan i lang Tiid ligge unyttet; det kan i een Dag gaae igjennem hundrede Hænder, og i Omløbet repræsentere sin Værdi hundrede Gange.

Omløbets Hastighed bestemmes af den større eller mindre Driftighed og Virksomhed. Det hurtigste Omløb er det fordeelagtigste, thi det giør en større Pengemasse unødvendig, det skiller snart ved unødvendige Vare, ved at skaffe nødvendige tilveie, og volder lette Priser, da enhver vinder lidt, og behøver ikke saa stor Gevinst, som naar denne kun sjelden tilbyder sig.

280.

Circulationen er to Slags: den ene har Sted imellem de Handlende, den anden imellem de Handlende og Forbrugerne. Hin har Sted i Storhandelen, Groshandelen; denne i Smaaehandelen, (Kræmerie, Høkerie, Detail-Handel.)

Forsaavidt disse tvende Arter af Handel angaaer et vist Land er deres Vares samlede Værdier lige store, det er, Groshandlerne sælge aarligen til Smaahandlerne saa stort et Qvantum Vare, som disse afsætte til Forbrugerne.

281.

Circulationen imellem Groshandlerne indbyrdes og imellem disse og Smaahandlerne er af en gandske anden Virkning paa Nationalformuen end den imellem Smaahandlerne og Forbrugerne. Paa begge Sider er Massen af Vare ligestor, egentlig er det den selvsamme Masse; Værdien er altsaa den samme. Men de give Anledning til en forskjellig Circulation.

I Groshandlen virkes med store Masser, og den er kun i Hænderne af Faae. I Smaaehan-

delen gaaer alting ud paa smaae Qvantiteter og smaae Summer. Forbrugerne ere fordelte hele Landet over, derfor maae Smaaehandlerne ogsaa være fordelte, og deres Antal bliver derover stort.

282.

En Smaaehandler kan ikke anbringe uden en liden Kapital i sin Handel; for at han kan leve deraf maae den altsaa give høie Renter. Groshandlere kunne lade sig nøie med lavere Renter. Det Qvantum Vare disse afsætte til Smaaehandlerne koster altsaa mindre i denne Omsætning end det samme Qvantum i Omsætningen fra Smaaehandlerne til Forbrugerne. Til Circulationen i den første Omsætning behøves derfor ikke saa stor en Sum, som til Circulationen i den sidste.

283.

Naar en Groshandler kan undvære til sin Circulation al Skillemynt, saa behøve Smaaehandlere og Forbrugerne i deres Circulation næsten ikke andet.

Et Lands Myntindretning maae derfor være lempet efter disse Circulationers Fornødenhed, for at forebygge Uleiligheder og Standsning. Paatrænger Smaamynt sig Groshandelen saa er der for meget deraf og for lidet af anden Mynt. Komme de store Mynter for hyppig for i Smaaehandlen, saa er der for meget deraf, og Mangel paa Skillemynt.

284.

Da Circulationen egentlig tager sin Begyndelse ved Forbrugerne, saa er det nødvendigt at den ikke i dens første Udspring tager en falsk Vending. Dette vil skee om dens Basis er falsk. Den sande Basis for Circulationen er et uforanderligt Forhold af Arbeide til en vis almindelig Maalestok. Denne udtrykker Forholdet ved en vis bekiendt Metal-Værdi. Men denne er ikke altiid den samme endog ved reent Sølv. Betjener man sig isteden derfor af slette Penge, eller Papir med svækket Kredit, saa synker deres Værdi imod Arbeide ned til Pengenes sande Værd. Denne Synkning har sin Grændse ved virkelige Mynter, men ikke ved kreditløst Papir; dette kan synke til Nul.

Inden denne Grændse naaes vil deres Værdi ingen fast Beregnings Grund have; Var f. Ex. en Papirdaler efter Pengekursen to Skilling værd, saa er det vanskeligt at sige om den kan tages for een, to, eller tre Skilling i Afregning mod Vare eller Arbeide. Altsaa falder derover Arbeidets Maalestok bort. Da nu den største Deel af Circulationen i et Land skeer ved meget smaae Summer saa træffer Uvisheden ved slet Papirmynt de fleste af Forbrugerne, og alt Arbeide, som betales med smaae Summer, dag- eller ugeviis; det er, det meste Arbeide i Landet. Slet Papirmynt som Skillemynt virker følgelig paa en meget farlig Maade til at for-

virre det Væld, hvoraf al Nationalvelstand udspringer, nemlig Arbeidsomheden.

285.

Naar Omsætning af Vare ved Hjelp af et almindeligt Bytte-Middel træder i Gang, saa er det første Spørgsmaal, som her indstiller sig, om de byttende Tings Sammenligning i Værdi.

En Tings Værdi er bestemt ved dens Natur; naar den ombyttes kan den formedelst Omstændigheder tillægges en større eller mindre Værdi; hvad Kiøberne give og Sælgerne faae for en Ting kaldes dens Priis.

Den Mængde Penge, som en Vare faaes for, kaldes dens nominale Priis; da Penges Værdi er ustadig i Forhold til Arbeide saa er den nominale Priis ikke altiid et Udtryk for det Arbeide, en Vare eller Ting er værd; dette Udtryk er den reale, eller virkelige Værd.

286.

Disse Værdier eller Priser kunne ikke stedse have samme indbyrdes Forhold. Sølv og Guld er ikke i korte Tidsrum underkastet nogen betydelig Vaklen, og kunne derfor bruges til Maalestok for et indskrænket Antal af Aar. For lange Tidsrum behøves en Maalestok, som staaer nærmest ved Arbeidernes Fornødenhed, nemlig Livets første Nødvendigheder, hvortil Korn er den bedste Vare. Arbeide er alligevel den uforanderlige Maalestok til alle Tider, og Arbeidsløn

er denne Maalestoks Angivelse af den reale Værdi.

287.

Arbeidsløn udgjør ikke altiid en Vares hele reale Værdi; denne bestaaer ofte af egentlig Arbeidsløn, Rente og Jordskyld, det er af alle trende mulige Indtægts Arter. I ethvert Land er ved et Gjennemsnit en bestemt Arbeidsløn, en bestemt Kapital-Rente, en bestemt Jordafgift. Disse Værdier begrunde Varenes naturlige Værdi. Den reale Værdi er en Vares absolute, uforanderlige Værdi, den naturlige er dens relative Værdi i et vist Land, og Tidsrum, og den kan forandres.

288.

Ved den naturlige Værdi er en Vare i et vist indbyrdes Forhold med alle Landets øvrige Vare. Af nogle faae Vares bekjendte Værdier kan man beregne de øvriges. Sættes f. Ex. Byggets Værdi til 1, saa er, ved et Middeltal, Hvede 2, Rug 1$\frac{1}{3}$, Havre $\frac{2}{3}$, almindelig Dagleie paa Landet imod Rug som 1 til 16 m. m.

Den naturlige Værdi kan med Fordeel modtages af Sælgeren. Han faaer den ikke altiid; undertiden faaer han mere, undertiden mindre. Hvad han faaer kaldes Torveprisen, eller Markedsprisen.

289.

Torveprisen beroer paa Søgningen; jo større denne er des høiere vil hin blive og omvendt.

Men fordi Søgningen forøges kan Varenes Mængde ikke strax forøges, da deres Frembringelse altiid udkræver nogen Tiid. Derover vil Torveprisen overstige Varenes naturlige Værdi indtil Følgerne af den forøgede Anstrængelse til større Production træde frem. Naar et større Qvantum bydes til Salg saa maa Torveprisen falde og synke ned til den naturlige Værdi. Paa den anden Side vil den lave Torvepriis snart stige, da Producenterne ville sende færre Vare til Salg, og Torveprisen altsaa ogsaa her nærme sig den naturlige Værdi.

290.

Desuagtet finder det ofte Sted at Torveprisen afviger betydeligen fra den naturlige Priis, og Agerdyrkningens Producter især ere i denne Henseende meget ustadige. Arbeidet til deres Anskaffelse kan være det samme i forskiellige Aar, men Varenes Mængde og Godhed beroer paa ubestemmelige Naturaarsager. Fabrikvare derimod ere stadigere i deres Priser; hos dem frembringer det samme Arbeide samme Mængde Vare og af samme Godhed til alle Tider.

Locale, eller bestandig virkende physiske Aarsager, saavelsom politiske Omstændigheder, kunne ogsaa volde at Vares Markedspriis altiid, eller længe holder sig over eller under den naturlige Priis.

291.

Ligesom en enkelt Vare kan træde ud af dens naturlige Forhold til alle andre Vare, og derover faae en høiere eller lavere Markedspriis, saa kan det ogsaa hændes at alle Vare tilsammen, uden at deres indbyrdes Forhold forandres fik en større eller mindre naturlig Værdi end forhen, hvoraf den nærmeste Følge maa være at Torvepriserne ogsaa blev høiere eller lavere.

Aarsagen hertil er at den naturlige Værdi maa vakle ligesom enhver af dens Bestanddele, Arbeidsløn, Rente, Jordskyld forandrer sig. Disse Forandringer beroer paa om Nationalvelstanden tager til eller af, eller staaer stille.

292.

At alle Vare tilhobe stige eller falde i Priis gjør intet til at forøge eller formindske Productionen til det indenlandske Forbrug. Imidlertid holde dog meget lave Priser Virksomheden tilbage, da lidet Arbeide kan tilfredsstille alle Fornødenheder. For udenlandsk Afsætning ere høie Priser skadelige.

293.

I den Deel af Verden, som ved Nationernes nøie Forbindelse udgjør ligesom eet Folk, er Torveprisen for de betydeligste Fornødenheds Vare nogenledes eens overalt. Til en saadan almindelig Torvepriis har man Hensyn naar

man bedømmer om et vist Lands Priser ere høie eller lave.

Jo nærmere et Lands Priser holde sig ved den almindelige Markedspriis des bedre er det. Isvrigt er det altiid opmuntrende for Vindskibeligheden at Priserne ere noget høiere end lavere imod den almindelige Markedspriis; bedre at de ere i Stigen, end i Stillestaaen eller Falden. Intet Land som er i Opkomst kan have faldende Priser; intet velhavende Land kan have lave Priser. Af alle Stillinger Priserne kunne have er Ustadighed den skadeligste.

294.

Naar Priserne ved en langsom Tilvæxt ere stegne til en vis Høide kunne de ikke falde uden ved meget voldsomme Paavirkninger, der ryste Nationens Velstand. De maae nemlig have virket til at forhøie Arbeidsløn, Rente, Jordafgift. Er dette endnu ikke skeet, saa har dog de høie Priser i det mindste virket paa Circulations-Kapitalen, og gjort det nødvendigt at forøge denne. Derover maae Priserne vedblive høie saalænge indtil denne Kapital er forsvunden af Circulationen. Men dette kan ikke skee strax, og de lette Priser ville ikke finde Sted før den Qvantitæt Vare, som er i Smaahandelen, er bleven betalt til de forrige Priser af Forbrugerne.

295.

Har et Land længe havt lave Priser, som stige pludselig formedelst en eller anden stærkt

virkende Aarsag, og denne omsider forsvinder, ville Priserne dog derved ikke gaae tilbage til deres forrige lave Stand. Dette forhindres derved at den Qvantitæt Vare, som er kommen ind i Smaaehandlen, maae afsættes først, da Priserne ikke kunne forandres før en ny Qvantitæt til andre Priser atter fylder Smaaehandelen. Det forhindres ogsaa derved at Priserne under en langvarig lav Stand altiid holde sig noget under den naturlige Priis. Finder da en Forhøielse Sted over denne Priis, som er forbigaaende, saa synke Priserne ikke let tilbage til den forrige, som vare for lave, men til den naturlige Priis.

Det samme skeer om et Land i nogen Tiid har havt virkelig lave Priser formedelst en slet Circulations-Mynt. Naar Mynten bliver bedre ville Priserne hæve sig frem til de naturlige Værdier.

296.

For Resten kan en Regjering aldeles ingen gavnlig umiddelbar Indflydelse have paa Priserne. Kun middelbart ved at lade Næringsveiene Frihed uden Regulering, Taxter, Indskrænkninger, Monopoler, kan den virke herpaa, naar Opmærksomheden paa Myntvæsnet tillige ikke tilsidesættes. Sælgere og Kiøbere ville da under fri Concurrence selv fastsætte Priserne og begge ville derved være vel tiente.

297.

Vi have hidtil betragtet Handelen i dens første Udspring, og dens Bevægelses-Midler, samt denne vigtige National-Virksomheds nærmeste Følger. Vi skulle nu betragte den egentlige Handel, og søge at bestemme dens Indflydelse paa Nationalvelstanden, samt bedømme de Grundsætninger, hvorefter, og de Foranstaltninger, hvorved man har troet at burde og kunne lede dens Gang.

298.

Man inddeler Handelen i Propre- og Commissions-Handel.

Den første bestaaer i at en Handelsmand for sine egne Vare tilforhandler sig Vare, hvilke han igjen udsælger. Dette er den sande Handel, og i de ældste Tider gaves der ingen anden. Den finder endnu Sted. Bondens Torvehandel, Handelen paa China, Handelen ved Karavanerne i Afrika og Asien er Propre-Handel.

299.

Da Vexlers Brug opkom i det fjortende Aarhundrede, da Rolighed til Lands og Vands begyndte at herske i Slutningen af Middelalderen, da Postvæsnet blev ordnet i det sextende Aarhundrede, blev det muligt for en Kjøbmand at forskrive Vare uden at reise selv. Ved en Commissionair, en Factor, Agent kunde Indkjøb og Salg skee, og alt afgjøres ved Vexler

og Correspondence. Denne Handelsmaade kaldes Commissions-Handel.

300.

Transit- eller Speditions-Handel er ikke en egentlig Handel. Det er en Forretning hvorved Vare besørges ved Transport igjennem et Land.

301.

Den egentlige Handel er enten indenlandsk eller udenlandsk.

Den indenlandske Handel, som drives imellem en Nations Medlemmer, er uendelig betydeligere end den udenlandske, som Nationen driver med andre Nationer, i det mindste i agerdyrkende Stater. Den har ogsaa langt større Indflydelse paa Nationens Velstand. Alligevel sees det dog oftest at denne vigtige Handel nyder mindre Opmærksomhed end den udenlandske.

302.

Af Gjenstandene for den indenlandske Handel er de Vare, som høre til Livets første Nødvendigheder, de vigtigste. I disses bedst mulige Omsætning ligger en riig Velstands-Kilde. Paa deres Priser beroer næsten al Værdi i et Land, Folkemængden, Næringernes Flor, Indbyggernes Stilling.

303.

I ethvert Land, som i et Middelaar kan forsyne sig selv med de første Nødvendigheds-Vare, gives ikke uden en eneste almindelig Ne-

gel for den indenlandske Handel, nemlig fuldkommen Frihed. Kun ved denne bliver Handelen det den skal være, et Middel til at skaffe Produsenterne af med deres Vare til de høieste Priser, og bringe Varene til Forbrugerne for de laveste Priser. Skeer denne Omsætning ikke paa den simpleste og naturligste Maade saa maae Forbrugerne blive slet forsynede, enten i Henseende til Varenes Beskaffenhed og Mængde, eller til deres Priis, ligesom Produsenterne miste Anledning til Driftighed.

304.

At intet uden fuldkommen Frihed kan holde den indenlandske Handel i sin rette Gang vil blive tydeligt naar vi gjennemgaae de Indskrænkninger deri, som man har anseet for positive Midler til at befordre den. Saadanne ere: Forbud mod Opkjøb, Landprang, Forprang, Taxter, Forsynings-Anstalter, Magasiner, Toldafgifter, Consumption, Accise, Forbud paa Ud- og Indførsel af Landets Producter, Ind- og Udførsels Præmier.

305.

Forbud imod Opkjøb (Landprang, Forprang) har sin Oprindelse af den ensidige Maade hvorpaa man har villet virke til Kjøbstædernes Opkomst.

Landprangerne opkjøbe Vare, som Kjøbstæderne ere ene berettigede til at udsælge, og sælge dem paa Landet. Forprangerne kjøbe Landpro-

ducter og sælge dem i Stæderne. Disse Handlende bemægtige sig altsaa Handelen imellem Landet og Stæderne. Isteden for denne Mellemhandel vil man befordre en directe Handel, hvori Landboere kjøbe selv i Stæderne, og Kjøbstædborgere paa Axeltorvet. Man meente at Priserne derved vilde holde sig lavere end naar Mellemhandlere forhøiede dem ved deres Gevinst.

306.

Denne Mellemhandel er imidlertiid saa langt fra at være skadelig, at den tvertimod er gavnlig baade for Produsent og Forbruger, for Landmanden og Kjøbstadborgeren, nyttig for den indenlandske Handel, og til stor Lettelse for den udenlandske.

a. Landmanden kan sælge sine Vare lettere til en Opkjøber end i Kjøbstaden, fordi han enten sparer Reiser, eller kan vælge en beqvem Tiid dertil, da han ikke behøver som til Axeltorvet at indfinde sig paa en vis Dag. Hos Opkjøberen kan han blive sit hele Forraad qvit paa en Gang, og kan sælge sine Vare snart, uden at gjemme dem længe.

b. Uagtet Landmanden sælger for lav Priis faaer han dog hvad Varene ere værd. En Tønde Korn paa Loen er mindre værd end paa Axeltorvet. Dette staaer ham altiid aabent ifald Opkjøberen vilde underbyde ham.

c. Denne Mellemhandel er ogsaa nyttig for Kjøbstæderne. Hos Opkjøberne findes altiid For-

raad, her kan vælges, faaes paa Kredit. Betale Borgerne end derover noget mere saa er dette opveiet af betydelige Fordele. Men naar Opkjøbet er fri saa er der mange Opkjøbere, altsaa Concurrence; de kunne derfor ikke opskrue Priserne, og behøve det ikke heller, da de sædvanligen kunne sælge lettere end Landmændene vare istand til.

d. I overflødige Aar er Landmanden forlegen for at sælge. Finder Opkjøb Sted, saa opstaaer derved Søgning, og bedre Priser for Landmanden.

e. I knappe Aaringer ere Vare stærkt søgte, og i høi Priis. Opkjøb har da den Virkning at det samler en Mængde smaae Oplag i Landet, hvorved Vare unddrages Handelen, og Priserne blive derover endnu høiere. Forbrugerne blive herved opmærksomme; de søge deels at forsyne sig, deels spare de saa meget som muligt. Denne Besparing er i knappe Aaringer af yderste Vigtighed, og den gjør at et Lands Forraad strækker meget længere end den ellers havde. Forraaden forslaaer bedre, og Priserne maae derover tilsidst blive lavere end om dette ikke var skeet.

307.

Opkjøb har ikke allene sin Grændse i Henseende til det Quantum som kan opkjøbes; det er ogsaa begrændset i Henseende til den Tiid da de indkjøbte Forraad kunne tilbageholdes, som

ikke er længere indtil det kan skjønnes hvorledes den nye Afgrøde vil blive. Er der Udsigt til en riig Høst saa maae Opkjøberne stille sig af med deres Beholdninger i Tide. Sees et nyt Mangels Aar i møde saa er Omsorgen for at beholde noget tilovers fra forrige Aar en meget ønskelig Sag.

308.

Opkjøb, det er Anlæg af en Mængde smaae Handels-Magasiner, som med en vis Tilbageholdenhed forsyne Forbruget i Tider da dette efter alle Klogskabs Regler bør indskrænkes, er derfor en velgjørende Indretning, som forebygger at et knapt Aar ikke bliver til et virkeligt Hungers Aar. Dette var uundgaaeligt om det i saadanne Aaringer gik efter Almuens Ideer; den betænker ikke at ifald Torvet ikke var slet forsynet og dyrt om Vinteren vilde det være aldeles tomt om Foraaret.

309.

Med Opkjøb vinder Landboen endnu dette at han kan afsætte, og følgelig skaffe tilveie en Mængde Smaaeting, som maatte forsømmes ifald Opkjøbere ikke gave Leilighed til Afsætning. Hertil hører Fiederkreature, Æg, Frugt, vildvoxende Planter m. m.

310.

Det er maaskee ikke Forestillingen om Opkjøbs formeente skadelige Indflydelse paa Priserne, at det behandles med Strænghed af Lovene. Grunden dertil er maaskee snarere det Ønske at bidrage

til Stædernes Flor, ved at holde al Handel udelukkende ved dem. Derfor forbydes ikke allene Forprang, eller Opkjøb af Landproducter, men tillige Landprang, eller Udsalg paa Landet af Vare, som Kjøbstæderne have Ret til at sælge.

At Adskillelse af Kjøbstæd-Næring og Landboe Næring er unaturlig, have vi i det Foregaaende beviist (§. 133-143.) Betingelsen for den indenlandske Handel angaaer ikke hvo der maae handle, men medfører blot at Kjøberne blive godt betjente og at Sælgerne staae sig godt. Det er altsaa ligegyldigt om Landmanden sælger til Forprangerne og kjøber af Landprangerne, eller om han handler umiddelbar med Kiøbstaden; det er kun vigtigt at Handelens Gang er beqvem.

311.

Hvad er vel overalt Forprangerne eller Landprangerne? Intet videre end Kjøbstædernes selvvalgte eller paanødte Commissionairer; det første fordi Kjøbstæderne finde dem nyttige, det sidste fordi de i en urigtig Stilling af den indenlandske Handel trænge sig frem for at raade Bod paa dennes Mangler. Er Kjøbstaden for langt borte, er Veien did besværlig, er Handelsaanden der stemt efter Høker-Grundsætninger, saa er det en Lykke for Landboen, i Nærheden at have en Handelsmand, som han ikke er nødt til at handle med naar han ikke vil, og som han følgelig ikke handler med uden at han finder sin Regning derved.

312.

Foruden den Bestræbelse for at give den indenlandske Handel et formeent rigtigt Sving ved at adskille Kjøbstæd- og Landboe-Næring i Forening med Forbud mod Landprang og Forprang, har man ved Taxter søgt at holde adskillige vigtige Vares Priser inden visse Grændser. Om den Hensigt: at skaffe Kjøbstædernes Beboere lettere Priser virkelig opnaaes derved, saa skeer dette enten paa Landmændenes Bekostning, som faae mindre end den naturlige Værdi for deres Vare, hvorved den indenlandske Handel forvirres, og Productionen hindres; eller og det er til Skade for Kjøbstædernes Beboere selv, som nok erholde Vare for lette Priser, men faae kun slette Vare, da Landmændene ingen Opmuntring have til at fremskaffe gode.

313.

Vi have i det Foregaaende (§. 168.) handlet om Taxter i Almindelighed, og viist deres Unyttighed eller Skadelighed. Vi see dem her fra en nye Synspunkt, som ødelæggende for Production og indenlandsk Handel. Der ere Byrder paa Landmændene, som disse saa meget mindre burde bære, som Taxternes Nytte (ifald den endog antages) komme mange flere tilgode end det var Hensigten at gavne. I enhver Kjøbstad boe mange Familier, som ikke staae i nogen Forbindelse med Konstproductionen, hvis Fremme man dog egentlig sigter til. Disse nyde alle de Fordele, man vilde

skaffe Fabrikanterne eller Haandværkerne, og derved forøges følgelig de Uleiligheder, som Taxter paaføre Landmændene.

314.

Ved Forsynings-Anstalter har man undertiden søgt at skaffe en Stad eller en Egn Levnetsmidler uden for Handelens sædvanlige Gang. De deraf flydende Fordele blive mange til Deel, som ikke trænge dertil, og dette er allerede een grundet Indvending. Dernæst forstyrres den indenlandske Handel derved, og endelig falder derover mange Byrder paa den øvrige Deel af Folket. Skulle Forsynings-Anstalter i enkelte, høist sjeldne Tilfælde være nødvendige, bør de indskrænkes til at skaffe Varene tilveie; men de bør ikke overlades uden til deres fulde Værdi.

315.

For at betrygge en Stad eller Egn mod Mangel, eller overdrevne Priser paa de første Nødvendigheds Vare, har man anseet Magasiner for et passende Middel.

I Lande, som i et Middelaar kunne brødføde sig, ere Kornmagasiner unyttige. Ved Handelens fri Gang opstaae de af sig selv. At disse private Handels-Magasiner lade sig betale hvad Varene ere værd, er rigtigt. En Stat bør ikke ved at anlægge Magasiner og sælge derfra til unaturlig lave Priser, sætte enkelte Stæder eller Egne paa Fattiglisten, og paalægge Statens øvrige Dele at betale for dem.

316.

I Lande, som ikke i de fleste Aar kunne kornføde sig, ere maaskee Kornmagasiner et nødvendigt Onde. De vilde dog neppe behøves om Handelen føres paa den rette Maade, thi da have Kjøbmændene dem. Et Onde blive de altiid; de unddrage en meget stor Kapital fra Landets Næringsveie, de hindre Kornhandelen fra at komme i en naturlig Gang; de undertrykke Fliid og Anstrængelse til at udvide og forbedre Jordbruget. Skulle saadanne Magasiner ikke medføre alt for stor Skade bør de være meget smaae, og kun bestemte til at afhjelpe den allerfattigste Almue-Klasses Trang.

317.

Indenlandsk Told, eller Afgifter, saasom Accise, er en Byrde, som den indenlandske Handel ikke burde bære; det er en Beskatning paa Forbrug. Men da det allerede ligger i Betingelsen for det borgerlige Samfund at Livets første Nødvendigheder ikke bør berøves nogen Statsborger, eller gjøres vanskelig for ham at erholde, og det desuden ikke lader sig gjøre uden at virke skadeligt paa Production og Arbeidsløn, saa ere Paalæg af den Natur altiid forkastelige.

318.

For at regulere den indenlandske Handel og Productionen ansees det ofte for nødvendigt at indskrænke Handelen med Udlandet ved Forbud eller Tilladelse af Ud- og Indførsel af Landets Vare. Da Kornvare udgjøre den vigtigste

Deel af et Lands Fornødenhed, og alle Vare staae i et naturligt Forhold dertil, saa er det egentlig det Spørgsmaal om fri eller indskrænket Handel med Kornvare vi her have at undersøge.

319.

Fandt slet ingen Ud- og Indførsel af Korn Sted i et Land, saa vilde dette Land omsider neppe kunne kornføde sig selv, med mindre Agerdyrkningen blev dreven som Slave-Arbeide. I ethvert godt Aar maatte Dyrkerne faae Vare tilovers, som de ikke kunde sælge; for ikke at spilde Arbeide maatte de derfor dyrke mindre og mindre indtil det Punkt, da de kunde være visse paa Afsætning af endog et frugtbart Aars Afgrøde, det er, Landets hele Kornavl blev knap. Indtræffer slette Aar saa opstaaer følgelig Mangel. Men Afgrøden burde endog i maadelige Aar være tilstrækkelig; der maae altiid lægges an paa Forraad, som det eneste Middel til altiid at have nok. Kun under denne Stilling er Landets Forsynelse betrygget; men i denne kan et Land aldrig komme naar ingen Udførsel er tilladt, thi da fattes et Afløb for det overflødige.

Ligesom et Land bør have sikker Udsigt til Afsætning af den Overflod, det bør stræbe efter, saaledes bør det ogsaa have et Tilløb af Korn i de Aaringer da det ikke kan forsyne sig selv.

320.

Om Rigtigheden af de Sætninger, at fri Udførsel af Korn er gavnlig i overflødige Aar ligesom fri Indførsel i Mangels-Aar, ere alle enige. Vover man derimod at give disse Sætninger en større Udstrækning, og at paastaae at en større Frihed, eller en fuldkommen Frihed i alle Aar, er den bedste Kornhandelsplan, saa møder man allevegne Indvendinger. Vi vove desuagtet denne Paastand, og vi ville bevise dens Rigtighed ved at gjennemgaae enhver af de Følger, som en aldeles fri Kornhandel kan have.

321.

I overflødige Aar er fri Udførsel ønskelig. I saadanne Aar ere Priserne meget lave, og der kan følgelig intet indføres.

Et Land, som i ethvert Mellem-Aar kan kornføde sig selv, er at ansee som et Land der bestandig har gode Korn-Aar. I et saadant Land bør Udførsel altid være fri, og Indførsel kan aldrig finde Sted, eller, om den finder Sted, maae den være gavnlig, da dette kun kan være i enkelte virkelige Mangels-Aar.

322.

I knappe Aaringer er Manglen større eller mindre, og fri Indførsel maae her bidrage til at formindske den. Vi sige: formindske, thi afhjelpes kan den sjelden naar Mangelen er meget stor. Her kommer Besparing fornemmelig til Hjelp; men Indførsel bør nødvendig tages med-

I saadanne Aaringer ere Priserne meget høie, Fremmede kunne ikke betale dem tilligemed Transportomkostningen, følgelig vil ingen Udførsel finde Sted; det skader altsaa ikke at den er fri.

323.

Trænger tvende Nationer paa en Gang saa søgte enhver at anskaffe, ikke blot fra Lande, som have tilovers, men ogsaa fra det andet trængende Land. Forbød da den ene Nation Udførsel, og den anden lod den staae aaben, kunde dog den sidste derved ikke miste noget. I slige Aar er den Forraad af Korn, som kommer ind i Handelen, meget ringe, Priserne blive derover meget høie, og for høie for Fremmede. Landets Handlende kunde ikke let bortsende noget, thi deels kunde de ikke tilveiebringe uden ubetydelige Qvantiteter, deels vilde de ikke let sende det til et Land, hvor Udførsel er forbuden, fordi det var muligt at Priserne formedelst Nationens Anstrængelse kunde synke under hvad de vare i Landet selv.

324.

En Nation, som forbyder Udførsel i knappe Aaringer, formindsker derved Indførselen meget. Landets Handlende finde det betænkeligt at lade store Qvantiteter komme; thi ved disse, samt ved hvad Udenlandske kunde sende paa Speculation, maatte Priserne falde noget; derved kom Landets egen Forraad for Dagen, og Priserne bleve end-

nu lavere; Udsigter til en rig Høst maatte forøge deres Falden. Kan da Kjøbmanden ikke, om han vil, i rette Tiid sende Kornet ud igjen, saa er han udsat for Tab. Det samme gjelder ogsaa for udenlandske Handlende; disse kunne ikke heller uden Risico sende Korn til et Land, naar Udførsel er forbuden. Udførsel bør derfor selv i Mangels-Aar være fri, da den virkelig befordrer en større Tilførsel.

325.

Et Land, som ikke i gode Aaringer kan kornføde sig, er altiid i samme Forfatning som et godt Kornland i enkelte Misvæxt-Aar. Et saadant Land trænger følgelig endnu meer til en aldeles uindskrænket Kornhandel til alle Tider. Thi det er af yderste Vigtighed at lede Kornhandelen did, og dette kan kun skee naar Kjøbmanden veed med Vished at han forbliver Herre over de tilførte Vare. Veed han derimod at de i det Øieblik de ere indførte ere ligesom lagte under Beslag, og skulle bortsælges til hvilke Priser Tingenes Løb medfører, saa vover han ikke at udsætte sig for en saa unaturlig Handel.

326.

Fri Udførsel er nyttig og ønskelig i gode og maadelige Aaringer, Indførsel er umulig i gode Aaringer, nyttig i slette. Derfor maa aldeles fri Kornhandel ogsaa være nyttig i alle mellemgode Aar. Virkningen er kun mindre paafaldende. Det, som gjelder for et mellem-

godt Aar gielder tillige for Lande, som kun med Knaphed kunne forsyne sig.

327.

Fri Indførsel holder altid Kornpriserne saa lave som muligt. Alle Næringsveie vinde derved; den holder tillige Priserne stadige; den forebygger eller formindsker Mangel.

Fri Udførsel aabner stadig Afsætning; den befordrer Production; den letter Indførsel i Mangels-Aar.

Vi holde os derfor berettigede til den Slutning: at fuldkommen Frihed er til alle Tider, og i alle Lande, den sande Grundsætning for Kornhandelen. Ingen Indskrænkning deri har nogen statsoeconomisk Grund, og bør aldrig finde Sted uden maaskee i enkelte Tilfælde som en temporair krigersk Forholdsregel, eller en Nødværge.

328.

Til nøiere Bestemmelse af denne Materie anmærke vi:

1. At fri Udførsel og Indførsel maae altiid følges ad; thi at det ene er altiid fri, det andet stundom indskrænket, er unaturligt.

2. Kornhandelen maae ikke blot være fri, den maae være fri i et langt Tidsrum, eller for bestandigt. Den maae ogsaa være fri i Henseende til alle Lande.

3. Af alle Kornhandelsplaner er Ustadighed den ufordeelagtigste.

329.

I nogle Lande har man givet Kornhandelen en Indskrænkning, som ved første Hiekast synes rigtig, nemlig at tillade Udførsel saalænge den indenlandske Priis ikke overskrider en vis Størrelse, og at tillade Indførsel naar dette skeer. Her lader det som om Tingen ordnede sig selv. Man anseer her Prisen i Landet som det sande Barometer, der viser Forraadens Størrelse. Men naar Kornet bliver dyrere i Landet maa Udførselen holde op af sig selv. Og dersom den Priis, Kornet skal have naaet inden Indførsel tillades, er for lav, saa kommer intet fremmed Korn ind.

330.

Man har endnu forsøgt at give Kornhandelen en vis Gang ved at sætte Præmier paa Udførsel eller Indførsel. Det sidste skeer sædvanlig kun i overhængende Trang, naar Handelen ikke har noget opmuntrende. Og da maae dette Middel betragtes som et Rednings-Forsøg, der sætter ellers ubrugelige Kræfter i Bevægelse, og griber saa voldsomt ind i Handelens sædvanlige Orden, at de Lande, som derover kunde frygte for at unddrages for meget af deres Forraad, let fristes til at gribe til Udførselsforbud som en Nødværge.

331.

Præmier paa Udførsel ere mere anvendelige, og have en videre Virkning. De have for Kornvare samme Nytte som for alle andre Vare. For-

medelst Udførselspræmier kan et Land sælge sine Vare lettere i Udlandet end hjemme.

Heraf sees hvor vigtige Udførselspræmier kunne være. Men desuagtet medføre de dog ikke den Nytte, som man er tilbøielig til at tillægge dem.

332.

Udførselspræmier er en Afgift paa den Nation, som udsætter dem, og det paa en dobbelt Maade; først Præmiernes Beløb, som Nationen maae udrede, for det andet den høiere Priis paa Kornvare, som Præmien frembringer, da de ved dette konstige Middel føres ud af Landet, og fattes altsaa hjemme. Følgerne af den forhøiede Priis ved denne tvungne Handel, hvorved det er muligt at Kornet sælges lettere i Udlandet end det kan kjøbes i Landet selv, er at Arbeide bliver kostbart, meget Arbeide maae altsaa ligge hen, Almuen mangler da Fortjeneste, Vindskibelighed standses. Ved Udførselspræmier gjør et Land Arbeide lettere i Udlandet til Skade for sig selv.

333.

Vilde man sætte de skadelige Følger Grændser, ved ikke at give Udførselspræmier uden naar Kornet er under en vis Priis, saa er dette det samme som at forkynde en Knaphed eller Mangel, der nødvendig maae virke til at gjøre Priserne høie. Og da Kjøbmændene let mærke naar Priserne nærme sig til den Størrelse, da Præmierne skulle standse, saa skynde de sig med at sende saameget som muligt ud forinden, hvorved nogen Mangel kunde

opstaae, eller i det mindste høie Priser træde frem langt tidligere end de ellers vilde.

334.

Udførselspræmier for Kornvare ville derfor altiid virke til at forhøie Priserne i et Land. Men, siger man, disse høie Kornpriser befordre Agerdyrkningen; thi da Landmændene ere visse paa Afsætning til høie Priser saa dyrke de desmere og des bedre.

Dette var rigtigt ifald Præmiernes Virkning bestod i at forhøie Kornets reale Priis, saa at Dyrkeren med lige stor Mængde Korn kunde underholde et større Antal Arbeidere. Men dette kan han ikke. Thi det er ikke Kornets reale, det er dets nominale Priis, som er bleven forhøiet. Kunde en Landmand formedelst den ved Udførselspræmierne forvoldte høiere Priis faae 5 Rdlr. for en Tønde Korn isteden for 4, og Prisen paa Arbeide og de almindeligste Vare er stegen $\frac{1}{4}$ saa kjøber han nu for 5 Rdlr. ikke mere end forhen for 4; han vil derfor ikke være istand til at dyrke mere eller bedre end forhen.

Engelland har havt, og har endnu, en Udførselspræmie paa Korn, f. Ex. af 5 Shilling pr. Qvarter Hvede, naar denne gjelder 44 Sh. De fleste engelske statsoeconomiske Forfattere ere enige i at ansee denne Præmie for skadelig, og Parlamentet har ogsaa nogle Gange indskrænket den til at gjelde for lavere Priser.

335.

En høi Told paa ind- og udgaaende Kornvare er at ansee som en Art af Forbud, som altiid forstyrrer den fri Handel i Forhold til Afgiftens Størrelse.

Skulde saadan Told være en virkelig Regulator for Ud- og Indførsels-Qvantiteterne maatte der forudsættes en nøiagtig Kundskab om Landets Afgrøde og Kornadenhedens Størrelse, som det er næsten umuligt at faae.

Af samme Aarsag er det ugjørligt at bestemme de Qvantiteter, som aarligen maatte ud- eller indføres.

336.

I Kornhandelens Natur ligger ingen Grund til dens Indskrænkning. I andre Landes Kornpolitie ikke heller. Men, spørger man: kunde andre Landes af Politik eller Trang tagne Forholdsregler dog ikke undertiden gjøre visse Bestemmelser nødvendige for et Lands Kornhandel?

Forbyder et Land Kornvares Indførsel fra et andet Land, saa behøver dette Land dem, eller ikke; i sidste Tilfælde indførtes de ikke, om end intet Forbud var til; i første derimod skader det sig selv saameget ved Forbudet, at Trangen snart seirer over en falsk Politik.

337.

Forbyder et Land Kornvares Udførsel til et andet Land, som trænger dertil, saa maa Forbudet gjelde alle Lande, thi andre Nationer

opstaae, eller i det mindste høie Priser træde frem langt tidligere end de ellers vilde.

334.

Udførselspræmier for Kornvare ville derfor altiid virke til at forhøie Priserne i et Land. Men, siger man, disse høie Kornpriser befordre Agerdyrkningen; thi da Landmændene ere visse paa Afsætning til høie Priser saa dyrke de desmere og des bedre.

Dette var rigtigt ifald Præmiernes Virkning bestod i at forhøie Kornets reale Priis, saa at Dyrkeren med lige stor Mængde Korn kunde underholde et større Antal Arbeidere. Men dette kan han ikke. Thi det er ikke Kornets reale, det er dets nominale Priis, som er bleven forhøiet. Kunde en Landmand formedelst den ved Udførselspræmierne forvoldte høiere Priis faae 5 Rdlr. for en Tønde Korn isteden for 4, og Prisen paa Arbeide og de almindeligste Vare er stegen ⅕ saa kjøber han nu for 5 Rdlr. ikke mere end forhen for 4; han vil derfor ikke være istand til at dyrke mere eller bedre end forhen.

Engelland har havt, og har endnu, en Udførselspræmie paa Korn, f. Ex. af 5 Shilling pr. Qvarter Hvede, naar denne gjelder 44 Sh. De fleste engelske statsoeconomiske Forfattere ere enige i at ansee denne Præmie for skadelig, og Parlamentet har ogsaa nogle Gange indskrænket den til at gjelde for lavere Priser.

335.

En høi Told paa ind- og udgaaende Kornvare er at ansee som en Art af Forbud, som altiid forstyrrer den fri Handel i Forhold til Afgiftens Størrelse.

Skulde saadan Told være en virkelig Regulator for Ud- og Indførsels-Qvantiteterne maatte der forudsættes en nøiagtig Kundskab om Landets Afgrøde og Kornødenhedens Størrelse, som det er næsten umuligt at faae.

Af samme Aarsag er det ugjørligt at bestemme de Qvantiteter, som aarligen maatte ud- eller indføres.

336.

I Kornhandelens Natur ligger ingen Grund til dens Indskrænkning. I andre Landes Kornpolitie ikke heller. Men, spørger man: kunde andre Landes af Politik eller Trang tagne Forholdsregler dog ikke undertiden gjøre visse Bestemmelser nødvendige for et Lands Kornhandel?

Forbyder et Land Kornvares Indførsel fra et andet Land, saa behøver dette Land dem, eller ikke; i sidste Tilfælde indførtes de ikke, om end intet Forbud var til; i første derimod skader det sig selv saameget ved Forbudet, at Trangen snart seirer over en falsk Politik.

337.

Forbyder et Land Kornvares Udførsel til et andet Land, som trænger dertil, saa maa Forbudet gjelde alle Lande, thi andre Nationer

vilde ellers ved Mellemhandel forsyne den trængende Nation. Men saadant Forbud vilde have de meest ødelæggende Følger for den Nation som gav det.

338.

Man kan imidlertiid nok tænke sig Tilfælde, da et Lands forvirrede Regjeringskonst kunde give Landets Kornhandel en Vending, som gjør det nødvendigt at andre Lande gribe til Forholdsregler derimod.

Et Land kunde til Trods for alle Følger, ved en høi Udførsels-Præmie sætte dets Kjøbmænd istand til at sælge Kornvare i et andet Land for saa lave Priser, at dette Lands Agerdyrkning derved maatte gaae til Grunde. Her var vist nok intet andet Middel end at forbyde Indførsel, eller at paabyde en Indførsels-Told af samme Beløb som Udførsels-Præmien.

339.

Om et Land i stor Kornmangel ved Indførsels-Præmier lokkede Kornet fra et andet Land, som ligeledes var i Trang, kunde dette vel ikke (§. 323) have nogen betydelig Følge; men var [illegible]mien meget høi vilde den dog virke noget, [illegible]neligt. Her var da atter intet andet Hjelpemiddel end at forbyde Udførsel, eller paalægge Told lig Præmien.

340.

Imidlertiid behøvedes ikke engang nogen Forholdsregel i disse enkelte Tilfælde, dersom det

var muligt at paaagte een Betingelse ved Kornhandelen; nemlig den at en Nation ikke bør handle med Korn, uden for saavidt den har tilovers fra eget Forbrug. Andet kan og bør ikke forstaaes ved fri Kornhandel.

For saavidt som Kornhandelens Regulering fra Statens Side har Mangels Forebyggelse til Hensigt, ere de Misgreb, som have fundet Sted derved, foraarsagede af en utydelig Idee om Nødvendigheden af at indskrænke Kornhandelen til det tilovers værende Qvantum, uden Vished om hvor stort dette er. Det er let at udregne en Nations aarlige Fornødenhed af Korn, men vanskeligt at erfare den aarlige Afgrødes Beløb, og umuligt til enhver Tiid at vide hvormeget der er blevet tilbage i Landet, naar Handelen dermed har taget sin Begyndelse. Her er intet uden Uvished, følgelig ingen fast Grundvold for en bestemt Plan. Derfor bør Kornhandelen være fri, og man lader Sagen sætte sig selv ved det rette Punkt.

341.

Derved er saameget mindre at befrygte som man herved overlader Sagen i deres Hænder, der bedst kan bedømme den, nemlig til enhver enkelt Statsborger, der gjør sin Beregning for sin egen Huusholdning, hvorved hele Nationens Forbrug bestemmes, og det overflødige overgives til Handelen. Landmænd berøve sig ikke lettelig hvad de behøve til Føde- og Sædekorn; Kjøb-

vilde ellers ved Mellemhandel forsyne den trængende Nation. Men saadant Forbud vilde have de meest ødelæggende Følger for den Nation som gav det.

338.

Man kan imidlertiid nok tænke sig Tilfælde, da et Lands forvirrede Regjeringskonst kunde give Landets Kornhandel en Vending, som gjør det nødvendigt at andre Lande gribe til Forholdsregler derimod.

Et Land kunde til Trods for alle Følger, ved en høi Udførsels-Præmie sætte dets Kjøbmænd istand til at sælge Kornvare i et andet Land for saa lave Priser, at dette Lands Agerdyrkning derved maatte gaae til Grunde. Her var vist nok intet andet Middel end at forbyde Indførsel, eller at paabyde en Indførsels-Told af samme Beløb som Udførsels-Præmien.

339.

Om et Land i stor Kornmangel ved Indførsels-Præmier lokkede Kornet fra et andet Land, som ligeledes var i Trang, kunde dette vel ikke (§. 323) have nogen betydelig Følge; men var Præmien meget høi vilde den dog virke noget, og skadeligt. Her var da atter intet andet Hjelpemiddel end at forbyde Udførsel, eller paalægge en Told lig Præmien.

340.

Imidlertiid behøvedes ikke engang nogen Forholdsregel i disse enkelte Tilfælde, dersom det

var muligt at paaagte een Betingelse ved Kornhandelen; nemlig den at en Nation ikke bør handle med Korn, uden for saavidt den har tiloverS fra eget Forbrug. Andet kan og bør ikke forstaaes ved fri Kornhandel.

For saavidt som Kornhandelens Regulering fra Statens Side har Mangels Forebyggelse til Hensigt, ere de Misgreb, som have fundet Sted derved, foraarsagede af en utydelig Idee om Nødvendigheden af at indskrænke Kornhandelen til det tiloverS værende Qvantum, uden Vished om hvor stort dette er. Det er let at udregne en Nations aarlige Fornødenhed af Korn, men vanskeligt at erfare den aarlige Afgrødes Beløb, og umuligt til enhver Tiid at vide hvormeget der er blevet tilbage i Landet, naar Handelen dermed har taget sin Begyndelse. Her er intet uden Uvished, følgelig ingen fast Grundvold for en bestemt Plan. Derfor bør Kornhandelen være fri, og man lader Sagen sætte sig selv ved det rette Punkt.

341.

Derved er saameget mindre at befrygte som man herved overlader Sagen i deres Hænder, der bedst kan bedømme den, nemlig til enhver enkelt Statsborger, der gjør sin Beregning for sin egen Huusholdning, hvorved hele Nationens Forbrug bestemmes, og det overflødige overgives til Handelen. Landmænd berøve sig ikke lettelig hvad de behøve til Føde- og Sædekorn; Kiøb-

er denne Maalestoks Angivelse af den reale Værdi.

287.

Arbeidsløn udgjør ikke altiid en Vares hele reale Værdi; denne bestaaer ofte af egentlig Arbeidsløn, Rente og Jordskyld, det er af alle trende mulige Indtægts Arter. I ethvert Land er ved et Gjennemsnit en bestemt Arbeidsløn, en bestemt Kapital-Rente, en bestemt Jordafgift. Disse Værdier begrunde Varenes naturlige Værdi. Den reale Værdi er en Vares absolute, uforanderlige Værdi, den naturlige er dens relative Værdi i et vist Land, og Tidsrum, og den kan forandres.

288.

Ved den naturlige Værdi er en Vare i et vist indbyrdes Forhold med alle Landets øvrige Vare. Af nogle faae Vares bekjendte Værdier kan man beregne de øvriges. Sættes f. Ex. Byggets Værdi til 1, saa er, ved et Middeltal, Hvede 2, Rug $1\frac{1}{3}$, Havre $\frac{2}{3}$, almindelig Dagleie paa Landet imod Rug som 1 til 16 m. m.

Den naturlige Værdi kan med Fordeel modtages af Sælgeren. Han faaer den ikke altiid; undertiden faaer han mere, undertiden mindre. Hvad han faaer kaldes Torveprisen, eller Markedsprisen.

289.

Torveprisen beroer paa Søgningen; jo større denne er des høiere vil hin blive og omvendt.

Men fordi Søgningen forøges kan Varenes Mængde ikke strax forøges, da deres Frembringelse altiid udkræver nogen Tiid. Derover vil Torveprisen overstige Varenes naturlige Værdi indtil Følgerne af den forøgede Anstrængelse til større Production træde frem. Naar et større Qvantum bydes til Salg saa maa Torveprisen falde og synke ned til den naturlige Værdi. Paa den anden Side vil den lave Torvepriis snart stige, da Produsenterne ville sende færre Vare til Salg, og Torveprisen altsaa ogsaa her nærme sig den naturlige Værdi.

290.

Desuagtet finder det ofte Sted at Torveprisen afviger betydeligen fra den naturlige Priis, og Agerdyrkningens Producter især ere i denne Henseende meget ustadige. Arbeidet til deres Anskaffelse kan være det samme i forskiellige Aar, men Varenes Mængde og Godhed beroer paa ubestemmelige Naturaarsager. Fabrikvare derimod ere stadigere i deres Priser; hos dem frembringer det samme Arbeide samme Mængde Vare og af samme Godhed til alle Tider.

Locale, eller bestandig virkende physiske Aarsager, saavelsom politiske Omstændigheder, kunne ogsaa volde at Vares Markedspriis altiid, eller længe holder sig over eller under den naturlige Priis.

291.

Ligesom en enkelt Vare kan træde ud af dens naturlige Forhold til alle andre Vare, og derover faae en høiere eller lavere Markedspriis, saa kan det ogsaa hændes at alle Vare tilsammen, uden at deres indbyrdes Forhold forandres fik en større eller mindre naturlig Værdi end forhen, hvoraf den nærmeste Følge maa være at Torvepriserne ogsaa blev høiere eller lavere.

Aarsagen hertil er at den naturlige Værdi maa vakle ligesom enhver af dens Bestanddele, Arbeidsløn, Rente, Jordskyld forandrer sig. Disse Forandringer beroer paa om Nationalbeholdningen tager til eller af, eller staaer stille.

292.

At alle Vare tilhobe stige eller falde i Priis gjør intet til at forøge eller formindske Productionen til det indenlandske Forbrug. Imidlertid holde dog meget lave Priser Virksomheden tilbage, da lidet Arbeide kan tilfredsstille alle Fornødenheder. For udenlandsk Afsætning ere høie Priser skadelige.

293.

I den Deel af Verden, som ved Nationernes nøie Forbindelse udgjør ligesom eet Folk, er Torveprisen for de betydeligste Fornødenheds Vare nogenledes eens overalt. Til en saadan almindelig Torvepriis har man Hensyn naar

man bedömmer om et vist Lands Priser ere høie eller lave.

Jo nærmere et Lands Priser holde sig ved den almindelige Markedspriis des bedre er det. Isvrigt er det altiid opmuntrende for Vindskibeligheden at Priserne ere noget høiere end lavere imod den almindelige Markedspriis; bedre at de ere i Stigen, end i Stilkestaaen eller Falden. Intet Land som er i Opkomst kan have faldende Priser; intet velhavende Land kan have lave Priser. Af alle Stillinger Priserne kunne have er Ustadighed den skadeligste.

294.

Naar Priserne ved en langsom Tilvæxt ere stegne til en vis Høide kunne de ikke falde uden ved meget voldsomme Paavirkninger, der ryste Nationens Velstand. De maae nemlig have virket til at forhøie Arbeidsløn, Rente, Jordafgift. Er dette endnu ikke skeet, saa har dog de høie Priser i det mindste virket paa Circulations-Kapitalen, og gjort det nødvendigt at forøge denne. Derover maae Priserne vedblive høie saalænge indtil denne Kapital er forsvunden af Circulationen. Men dette kan ikke skee strax, og de lette Priser ville ikke finde Sted før den Qvantitæt Vare, som er i Smaahandelen, er bleven betalt til de forrige Priser af Forbrugerne.

295.

Har et Land længe havt lave Priser, som stige pludselig formedelst en eller anden stærkt

277.

Disse Kapitalers Forhold til og Virkning paa hinanden ere følgende.

Den staaende Kapital giver Anledning til en Indtægt for Eieren uden at han mister Kapitalen selv. Den har sin Oprindelse af den omløbende Kapital, og vedligeholdes af denne. Jo mindre den er i Forhold til den løbende Kapital jo fordeelagtigere er det. Jo større den staaende Kapital er, desmere maae aarligen afgives fra den løbende Kapital for at vedligeholde den; og da Overskuddet af denne Kapital udgiør Nationens rene Indtægt, saa formindskes denne i Forhold til det der maa afgives.

Den omløbende Kapital skaffer ikke Eieren nogen Gevinst før i det Øieblik da han skiller sig af dermed. Indtil da er den egentlig ufrugtbringende. Den formindskes aarlig, og erstattes af den aarlige Production. Selv for saavidt den bestaaer i Penge formindskes den ved disses Slid, og Tab, og maae erstattes igjen.

Den staaende Kapital frembringer intet uden ved Hielp af en omløbende Kapital. Jo mindre hin er i Forhold til denne jo større er Indtægten for Nationalformuen.

Den omløbende Kapital frembringer desmere jo større den er, forsaavidt den bestaaer i egentlige Vare. Forsaavidt den bestaaer i Penge volder den en Formindskelse i Nationens rene Indtægt, og ligner deri den staaende Ka-

pital. Penge kan nemlig ikke udgiøre en National-Indtægt; det er kun et Omsætnings-Middel, som fordeler den almindelige Indtægt til enhver Enkelt. Penge forestiller den fordelte Forraad, men er selv ikke nogen Forbrugsting.

Fortærings Kapitalen bliver ikke altid forbrugt; dens Overskud gaaer enten over til den staaende Kapital ved nye Anlæg, eller Forbedringer; eller danner Privates selvstændige Kapitaler.

278.

Ligesom det er fordeelagtigt at holde den staaende Kapital saa liden som muligt, uden at indskrænke Productionen, saa er det ogsaa fordeelagtigt at den i et Land omløbende Sum i rede Mynt (der ligesom den staaende Kapital, er ufrugtbringende) er liden. Da Papirpenge kunne besørge den indenlandske Circulation, saa er det en nye Grund til at betjene sig deraf.

279.

Circulationen, hvorved vi nu blot forstaae Pengeomløbet, bestaaer i Fordelingen af et Lands almindelige Forraad igjennem disse tvende Kapitaler til hver Enkelt ved Hjelp af Penge.

Summen, som dertil behøves, kan ikke angives, thi den beroer for en meget stor Deel paa Omløbets Hastighed. Et Pengestykke kan i lang Tiid ligge unyttet; det kan i een Dag gaae igjennem hundrede Hænder, og i Omløbet repræsentere sin Værdi hundrede Gange.

Omløbets Hastighed bestemmes af den større eller mindre Driftighed og Virksomhed. Det hurtigste Omløb er det fordeelagtigste, thi det giør en større Pengemasse unødvendig, det skiller snart ved unødvendige Vare, ved at skaffe nødvendige tilveie, og volder lette Priser, da enhver vinder lidt, og behøver ikke saa stor Gevinst, som naar denne kun sjelden tilbyder sig.

280.

Circulationen er to Slags: den ene har Sted imellem de Handlende, den anden imellem de Handlende og Forbrugerne. Hin har Sted i Storhandelen, Groshandelen; denne i Smaaehandelen, (Kræmerie, Høkerie, Detail-Handel.)

Forsaavidt disse tvende Arter af Handel angaaer et vist Land er deres Vares samlede Værdier lige store, det er, Groshandlerne sælge aarligen til Smaahandlerne saa stort et Qvantum Vare, som disse afsætte til Forbrugerne.

281.

Circulationen imellem Groshandlerne indbyrdes og imellem disse og Smaahandlerne er af en gandske anden Virkning paa Nationalformuen end den imellem Smaahandlerne og Forbrugerne. Paa begge Sider er Massen af Vare ligestor, egentlig er det den selvsamme Masse; Værdien er altsaa den samme. Men de give Anledning til en forskjellig Circulation.

I Groshandlen virkes med store Masser, og den er kun i Hænderne af Faae. I Smaaehan-

delen gaaer alting ud paa smaae Qvantiteter og smaae Summer. Forbrugerne ere fordelte hele Landet over, derfor maae Smaaehandlerne ogsaa være fordelte, og deres Antal bliver derover stort.

282.

En Smaaehandler kan ikke anbringe uden en liden Kapital i sin Handel; for at han kan leve deraf maae den altsaa give høie Renter. Groshandlere kunne lade sig nøie med lavere Renter. Det Qvantum Vare disse afsætte til Smaaehandlerne koster altsaa mindre i denne Omsætning end det samme Qvantum i Omsætningen fra Smaaehandlerne til Forbrugerne. Til Circulationen i den første Omsætning behøves derfor ikke saa stor en Sum, som til Circulationen i den sidste.

283.

Naar en Groshandler kan undvære til sin Circulation al Skillemynt, saa behøve Smaaehandlere og Forbrugerne i deres Circulation næsten ikke andet.

Et Lands Myntindretning maae derfor være lempet efter disse Circulationers Fornødenhed, for at forebygge Uleiligheder og Standsning. Paatrænger Smaamynt sig Groshandelen saa er der for meget deraf og for lidet af anden Mynt. Komme de store Mynter for hyppig for i Smaaehandlen, saa er der for meget deraf, og Mangel paa Skillemynt,

284.

Da Circulationen egentlig tager sin Begyndelse ved Forbrugerne, saa er det nødvendigt at den ikke i dens første Udspring tager en falsk Vending. Dette vil skee om dens Basis er falsk. Den sande Basis for Circulationen er et uforanderligt Forhold af Arbeide til en vis almindelig Maalestok. Denne udtrykker Forholdet ved en vis bekiendt Metal-Værdi. Men denne er ikke altiid den samme endog ved reent Sølv. Betjener man sig isteden derfor af slette Penge, eller Papir med svækket Kredit, saa synker deres Værdi imod Arbeide ned til Pengenes sande Værd. Denne Synkning har sin Grændse ved virkelige Mynter, men ikke ved kreditløst Papir; dette kan synke til Nul.

Inden denne Grændse naaes vil deres Værdi ingen fast Beregnings Grund have; Var f. Ex. en Papirdaler efter Pengekursen to Skilling værd, saa er det vanskeligt at sige om den kan tages for een, to, eller tre Skilling i Afregning mod Vare eller Arbeide. Altsaa falder derover Arbeidets Maalestok bort. Da nu den største Deel af Circulationen i et Land skeer ved meget smaae Summer saa træffer Uvisheden ved slet Papirmynt de fleste af Forbrugerne, og alt Arbeide, som betales med smaae Summer, dag- eller ugeviis; det er, det meste Arbeide i Landet. Slet Papirmynt som Skillemynt virker følgelig paa en meget farlig Maade til at for-

virre det Væld, hvoraf al Nationalvelstand udspringer, nemlig Arbeidsomheden.

285.

Naar Omsætning af Vare ved Hjelp af et almindeligt Bytte-Middel træder i Gang, saa er det første Spørgsmaal, som her indstiller sig, om de byttende Tings Sammenligning i Værdi.

En Tings **Værdi** er bestemt ved dens Natur; naar den ombyttes kan den formedelst Omstændigheder tillægges en større eller mindre Værdi; hvad Kiøberne give og Sælgerne faae for en Ting kaldes dens **Priis**.

Den Mængde Penge, som en Vare faaes for, kaldes dens **nominale Priis**; da Penges Værdi er ustadig i Forhold til Arbeide saa er den nominale Priis ikke altiid et Udtryk for det Arbeide, en Vare eller Ting er værd; dette Udtryk er den **reale**, eller virkelige Værd.

286.

Disse Værdier eller Priser kunne ikke stedse have samme indbyrdes Forhold. Sølv og Guld er ikke i korte Tidsrum underkastet nogen betydelig Vaklen, og kunne derfor bruges til Maalestok for et indskrænket Antal af Aar. For lange Tidsrum behøves en Maalestok, som staaer nærmest ved Arbeidernes Fornødenhed, nemlig Livets første Nødvendigheder, hvortil Korn er den bedste Vare. Arbeide er alligevel den uforanderlige Maalestok til alle Tider, og Arbeidsløn

er denne Maalestoks Angivelse af den reale Værdi.

287.

Arbeidsløn udgjør ikke altiid en Vares hele reale Værdi; denne bestaaer ofte af egentlig Arbeidsløn, Rente og Jordskyld, det er af alle trende mulige Indtægts Arter. I ethvert Land er ved et Gjennemsnit en bestemt Arbeidsløn, en bestemt Kapital-Rente, en bestemt Jordafgift. Disse Værdier begrunde Varenes naturlige Værdi. Den reale Værdi er en Vares absolute, uforanderlige Værdi, den naturlige er dens relative Værdi i et vist Land, og Tidsrum, og den kan forandres.

288.

Ved den naturlige Værdi er en Vare i et vist indbyrdes Forhold med alle Landets øvrige Vare. Af nogle faae Vares bekiendte Værdier kan man beregne de øvriges. Sættes f. Ex. Byggets Værdi til 1, saa er, ved et Middeltal, Hvede 2, Rug 1$\frac{1}{3}$, Havre $\frac{2}{3}$, almindelig Dagleie paa Landet imod Rug som 1 til 16 m. m.

Den naturlige Værdi kan med Fordeel modtages af Sælgeren. Han faaer den ikke altiid; undertiden faaer han mere, undertiden mindre. Hvad han faaer kaldes Torveprisen, eller Markedsprisen.

289.

Torveprisen beroer paa Søgningen; jo større denne er des høiere vil hin blive og omvendt.

Men fordi Søgningen forøges kan Varenes Mængde ikke strax forøges, da deres Frembringelse altiid udkræver nogen Tiid. Derover vil Torveprisen overstige Varenes naturlige Værdi indtil Følgerne af den forøgede Anstrængelse til større Production træde frem. Naar et større Qvantum bydes til Salg saa maa Torveprisen falde og synke ned til den naturlige Værdi. Paa den anden Side vil den lave Torvepriis snart stige, da Produsenterne ville sende færre Vare til Salg, og Torveprisen altsaa ogsaa her nærme sig den naturlige Værdi.

290.

Desuagtet finder det ofte Sted at Torveprisen afviger betydeligen fra den naturlige Priis, og Agerdyrkningens Producter især ere i denne Henseende meget ustadige. Arbeidet til deres Anskaffelse kan være det samme i forskiellige Aar, men Varenes Mængde og Godhed beroer paa ubestemmelige Naturaarsager. Fabrikvare derimod ere stadigere i deres Priser; hos dem frembringer det samme Arbeide samme Mængde Vare og af samme Godhed til alle Tider.

Locale, eller bestandig virkende physiske Aarsager, saavelsom politiske Omstændigheder, kunne ogsaa volde at Vares Markedspriis altiid, eller længe holder sig over eller under den naturlige Priis.

291.

Ligesom en enkelt Vare kan træde ud af dens naturlige Forhold til alle andre Vare, og derover faae en høiere eller lavere Markedspriis, saa kan det ogsaa hændes at alle Vare tilsammen, uden at deres indbyrdes Forhold forandres fik en større eller mindre naturlig Værdi end forhen, hvoraf den nærmeste Følge maa være at Torvepriserne ogsaa blev høiere eller lavere.

Aarsagen hertil er at den naturlige Værdi maa vakle ligesom enhver af dens Bestanddele, Arbeidsløn, Rente, Jordskyld forandrer sig. Disse Forandringer beroer paa om Nationalvelstanden tager til eller af, eller staaer stille.

292.

At alle Vare tilhobe stige eller falde i Priis gjør intet til at forøge eller formindske Productionen til det indenlandske Forbrug. Imidlertid holde dog meget lave Priser Virksomheden tilbage, da lidet Arbeide kan tilfredsstille alle Fornødenheder. For udenlandsk Afsætning ere høie Priser skadelige.

293.

I den Deel af Verden, som ved Nationernes nøie Forbindelse udgjør ligesom eet Folk, er Torveprisen for de betydeligste Fornødenheds Vare nogenledes eens overalt. Til en saadan almindelig Torvepriis har man Hensyn naar

man bedømmer om et vist Lands Priser ere høie eller lave.

Jo nærmere et Lands Priser holde sig ved den almindelige Markedspriis des bedre er det. Iøvrigt er det altiid opmuntrende for Vindskibeligheden at Priserne ere noget høiere end lavere imod den almindelige Markedspriis; bedre at de ere i Stigen, end i Stilleſtaaen eller Falden. Intet Land som er i Opkomst kan have faldende Priser; intet velhavende Land kan have lave Priser. Af alle Stillinger Priserne kunne have er Ustadighed den skadeligste.

294.

Naar Priserne ved en langsom Tilvæxt ere stegne til en vis Høide kunne de ikke falde uden ved meget voldsomme Paavirkninger, der ryste Nationens Velstand. De maae nemlig have virket til at forhøie Arbeidsløn, Rente, Jordafgift. Er dette endnu ikke skeet, saa har dog de høie Priser i det mindste virket paa Circulations-Kapitalen, og giort det nødvendigt at forøge denne. Derover maae Priserne vedblive høie saalænge indtil denne Kapital er forsvunden af Circulationen. Men dette kan ikke skee strax, og de lette Priser ville ikke finde Sted før den Qvantitæt Vare, som er i Smaahandelen, er bleven betalt til de forrige Priser af Forbrugerne.

295.

Har et Land længe havt lave Priser, som stige pludselig formedelst en eller anden stærkt

virkende Aarsag, og denne omsider forsvinder, ville Priserne dog derved ikke gaae tilbage til deres forrige lave Stand. Dette forhindres derved at den Qvantitæt Vare, som er kommen ind i Smaaehandlen, maae afsættes først, da Priserne ikke kunne forandres før en ny Qvantitæt til andre Priser atter fylder Smaaehandelen. Det forhindres ogsaa derved at Priserne under en langvarig lav Stand altiid holde sig noget under den naturlige Priis. Finder da en Forhøielse Sted over denne Priis, som er forbigaaende, saa synke Priserne ikke let tilbage til den forrige, som vare for lave, men til den naturlige Priis.

Det samme skeer om et Land i nogen Tiid har havt virkelig lave Priser formedelst en slet Circulations-Mynt. Naar Mynten bliver bedre ville Priserne hæve sig frem til de naturlige Værdier.

296.

For Resten kan en Regjering aldeles ingen gavnlig umiddelbar Indflydelse have paa Priserne. Kun middelbart ved at lade Næringsveiene Frihed uden Regulering, Taxter, Indskrænkninger, Monopoler, kan den virke herpaa, naar Opmærksomheden paa Myntvæsnet tillige ikke tilsidesættes. Sælgere og Kjøbere ville da under fri Concurrence selv fastsætte Priserne og begge ville derved være vel tjente.

297.

Vi have hidtil betragtet Handelen i dens første Udspring, og dens Bevægelses Midler, samt denne vigtige National Virksomheds nærmeste Følger. Vi skulle nu betragte den egentlige Handel, og søge at bestemme dens Indflydelse paa Nationalvelstanden, samt bedømme de Grundsætninger, hvorefter, og de Foranstaltninger, hvorved man har troet at burde og kunne lede dens Gang.

298.

Man inddeler Handelen i Propre- og Commissions-Handel.

Den første bestaaer i at en Handelsmand for sine egne Vare tilforhandler sig Vare, hvilke han igjen udsælger. Dette er den sande Handel, og i de ældste Tider gaves der ingen anden. Den finder endnu Sted. Bondens Torvehandel, Handelen paa China, Handelen ved Karavanerne i Afrika og Asien er Propre-Handel.

299.

Da Vexlers Brug opkom i det fjortende Aarhundrede, da Rolighed til Lands og Vands begyndte at herske i Slutningen af Middelalderen, da Postvæsnet blev ordnet i det sextende Aarhundrede, blev det muligt for en Kjøbmand at forskrive Vare uden at reise selv. Ved en Commissionair, en Factor, Agent kunde Indkjøb og Salg skee, og alt afgjøres ved Vexler

og Correspondence. Denne Handelsmaade kaldes Commissions-Handel.

300.

Transit- eller Speditions-Handel er ikke en egentlig Handel. Det er en Forretning hvorved Vare besørges ved Transport igjennem et Land.

301.

Den egentlige Handel er enten indenlandsk eller udenlandsk.

Den indenlandske Handel, som drives imellem en Nations Medlemmer, er uendelig betydeligere end den udenlandske, som Nationen driver med andre Nationer, i det mindste i agerdyrkende Stater. Den har ogsaa langt større Indflydelse paa Nationens Velstand. Alligevel sees det dog oftest at denne vigtige Handel nyder mindre Opmærksomhed end den udenlandske.

302.

Af Gjenstandene for den indenlandske Handel er de Vare, som høre til Livets første Nødvendigheder, de vigtigste. I disses bedst mulige Omsætning ligger en rig Velstands-Kilde. Paa deres Priser beroer næsten al Værdi i et Land, Folkemængden, Næringernes Flor, Indbyggernes Stilling.

303.

I ethvert Land, som i et Middelaar kan forsyne sig selv med de første Nødvendigheds-Vare, gives ikke uden en eneste almindelig Ne-

gel for den indenlandske Handel, nemlig fuldkommen Frihed. Kun ved denne bliver Handelen det den skal være, et Middel til at skaffe Produsenterne af med deres Vare til de høieste Priser, og bringe Varene til Forbrugerne for de laveste Priser. Skeer denne Omsætning ikke paa den simpleste og naturligste Maade saa maae Forbrugerne blive slet forsynede, enten i Henseende til Varenes Beskaffenhed og Mængde, eller til deres Priis, ligesom Produsenterne miste Anledning til Driftighed.

304.

At intet uden fuldkommen Frihed kan holde den indenlandske Handel i sin rette Gang vil blive tydeligt naar vi gjennemgaae de Indskrænkninger deri, som man har anseet for positive Midler til at befordre den. Saadanne ere: Forbud mod Opkjøb, Landprang, Forprang, Taxter, Forsynings-Anstalter, Magasiner, Toldafgifter, Consumption, Accise, Forbud paa Ud- og Indførsel af Landets Producter, Ind- og Udførsels Præmier.

305.

Forbud imod Opkjøb (Landprang, Forprang) har sin Oprindelse af den ensidige Maade hvorpaa man har villet virke til Kjøbstædernes Opkomst.

Landprangerne opkjøbe Vare, som Kjøbstæderne ere ene berettigede til at udsælge, og sælge dem paa Landet. Forprangerne kjøbe Landpro-

ducter og sælge dem i Stæderne. Disse Handlende bemægtige sig altsaa Handelen imellem Landet og Stæderne. Isteden for denne Mellemhandel vil man befordre en directe Handel, hvori Landboere kjøbe selv i Stæderne, og Kjøbstædborgere paa Axeltorvet. Man meente at Priserne derved vilde holde sig lavere end naar Mellemhandlere forhøiede dem ved deres Gevinst.

306.

Denne Mellemhandel er imidlertiid saa langt fra at være skadelig, at den tvertimod er gavnlig baade for Produsent og Forbruger, for Landmanden og Kjøbstadborgeren, nyttig for den indenlandske Handel, og til stor Lettelse for den udenlandske.

a. Landmanden kan sælge sine Vare lettere til en Opkjøber end i Kjøbstaden, fordi han enten sparer Reiser, eller kan vælge en beqvem Tiid dertil, da han ikke behøver som til Axeltorvet at indfinde sig paa en vis Dag. Hos Opkjøberen kan han blive sit hele Forraad qvit paa en Gang, og kan sælge sine Vare snart, uden at gjemme dem længe.

b. Uagtet Landmanden sælger for lav Priis faaer han dog hvad Varene ere værd. En Tønde Korn paa Loen er mindre værd end paa Axeltorvet. Dette staaer ham altiid aabent ifald Opkjøberen vilde underbyde ham.

c. Denne Mellemhandel er ogsaa nyttig for Kjøbstæderne. Hos Opkjøberne findes altiid For-

raad, her kan vælges, faaes paa Kredit. Betale Borgerne end derover noget mere, saa er dette opveiet af betydelige Fordele. Men naar Opkjøbet er fri saa er der mange Opkjøbere, altsaa Concurrence; de kunne derfor ikke opskrue Priserne, og behøve det ikke heller, da de sædvanligen kunne sælge lettere end Landmændene vare istand til.

d. I overflødige Aar er Landmanden forlegen for at sælge. Finder Opkjøb Sted, saa opstaaer derved Søgning, og bedre Priser for Landmanden.

e. I knappe Aaringer ere Vare stærkt søgte, og i høi Priis. Opkjøb har da den Virkning at det samler en Mængde smaae Oplag i Landet, hvorved Vare unddrages Handelen, og Priserne blive derover endnu høiere. Forbrugerne blive herved opmærksomme; de søge deels at forsyne sig, deels spare de saa meget som muligt. Denne Besparing er i knappe Aaringer af yderste Vigtighed, og den gjør at et Lands Forraad strækker meget længere end den ellers havde. Forraaden forslaaer bedre, og Priserne maae derover tilsidst blive lavere end om dette ikke var skeet.

307.

Opkjøb har ikke allene sin Grændse i Henseende til det Quantum som kan opkjøbes; det er ogsaa begrændset i Henseende til den Tiid da de indkjøbte Forraad kunne tilbageholdes, som

ikke er længere indtil det kan skjønnes hvorledes den nye Afgrøde vil blive. Er der Udsigt til en riig Høst saa maae Opkjøberne stille sig af med deres Beholdninger i Tide. Sees et nyt Mangels Aar i møde saa er Omsorgen for at beholde noget tilovers fra forrige Aar en meget anskelig Sag.

308.

Opkjøb, det er Anlæg af en Mængde smaae Handels-Magasiner, som med en vis Tilbageholdenhed forsyne Forbruget i Tider da dette efter alle Klogskabs Regler bør indskrænkes, er derfor en velgjørende Indretning, som forebygger at et knapt Aar ikke bliver til et virkeligt Hungers Aar. Dette var uundgaaeligt om det i saadanne Aaringer gik efter Almuens Ideer; den betænker ikke at ifald Torvet ikke var slet forsynet og dyrt om Vinteren vilde det være aldeles tomt om Foraaret.

309.

Ved Opkjøb vinder Landboen endnu dette at han kan afsætte, og følgelig skaffe tilveie en Mængde Smaaeting, som maatte forsømmes ifald Opkjøbere ikke gave Leilighed til Afsætning. Hertil hører Fiederkreature, Æg, Frugt, vildvoxende Planter m. m.

310.

Det er maaskee ikke Forestillingen om Opkjøbs formeente skadelige Indflydelse paa Priserne, at det behandles med Strænghed af Lovene. Grunden dertil er maaskee snarere det Ønske at bidrage

til Stædernes Flor, ved at holde al Handel udelukkende ved dem. Derfor forbydes ikke allene Forprang, eller Opkjøb af Landproducter, men tillige Landprang, eller Udsalg paa Landet af Vare, som Kjøbstæderne have Ret til at sælge.

At Adskillelse af Kjøbstæd-Næring og Landboe Næring er unaturlig, have vi i det Foregaaende beviist (§. 133-143.) Betingelsen for den indenlandske Handel angaaer ikke hvo der maae handle, men medfører blot at Kjøberne blive godt betjente og at Sælgerne staae sig godt. Det er altsaa ligegyldigt om Landmanden sælger til Forprangerne og kjøber af Landprangerne, eller om han handler umiddelbar med Kiøbstaden; det er kun vigtigt at Handelens Gang er beqvem.

311.

Hvad er vel overalt Forprangerne eller Landprangerne? Intet videre end Kjøbstædernes selvvalgte eller paanødte Commissionairer; det første fordi Kjøbstæderne finde dem nyttige, det sidste fordi de i en urigtig Stilling af den indenlandske Handel trænge sig frem for at raade Bod paa dennes Mangler. Er Kjøbstaden for langt borte, er Veien did besværlig, er Handelsaanden der stemt efter Høker-Grundsætninger, saa er det en Lykke for Landboen, i Nærheden at have en Handelsmand, som han ikke er nødt til at handle med naar han ikke vil, og som han følgelig ikke handler med uden at han finder sin Regning derved.

312.

Foruden den Bestræbelse for at give den indenlandske Handel et formeent rigtigt Sving ved at adskille Kjøbstæd- og Landboe-Næring i Forening med Forbud mod Landprang og Forprang, har man ved Taxter søgt at holde adskillige vigtige Vares Priser inden visse Grændser. Om den Hensigt: at skaffe Kjøbstædernes Beboere lettere Priser virkelig opnaaes derved, saa skeer dette enten paa Landmændenes Bekostning, som faae mindre end den naturlige Værdi for deres Vare, hvorved den indenlandske Handel forvirres, og Productionen hindres; eller og det er til Skade for Kjøbstædernes Beboere selv, som nok erholde Vare for lette Priser, men faae kun slette Vare, da Landmændene ingen Opmuntring have til at fremskaffe gode.

313.

Vi have i det Foregaaende (§. 168.) handlet om Taxter i Almindelighed, og viist deres Unyttighed eller Skadelighed. Vi see dem her fra en nye Synspunkt, som ødelæggende for Production og indenlandsk Handel. Der ere Byrder paa Landmændene, som disse saa meget mindre burde bære, som Taxternes Nytte (ifald den endog antages) komme mange flere tilgode end det var Hensigten at gavne. I enhver Kjøbstad boe mange Familier, som ikke staae i nogen Forbindelse med Konstproductionen, hvis Fremme man dog egentlig sigter til. Disse nyde alle de Fordele, man vilde

skaffe Fabrikanterne eller Haandværkerne, og derved forøges følgelig de Uleiligheder, som Taxter paaføre Landmændene.

314.

Ved Forsynings-Anstalter har man undertiden søgt at skaffe en Stad eller en Egn Levnetsmidler uden for Handelens sædvanlige Gang. De deraf flydende Fordele blive mange til Deel, som ikke trænge dertil, og dette er allerede een grundet Indvending. Dernæst forstyrres den indenlandske Handel derved, og endelig falder derover mange Byrder paa den øvrige Deel af Folket. Skulle Forsynings-Anstalter i enkelte, høist sjeldne Tilfælde være nødvendige, bør de indskrænkes til at skaffe Varene tilveie; men de bør ikke overlades uden til deres fulde Værdi.

315.

For at betrygge en Stad eller Egn mod Mangel, eller overdrevne Priser paa de første Nødvendigheds Vare, har man anseet Magasiner for et passende Middel.

I Lande, som i et Middelaar kunne brødføde sig, ere Kornmagasiner unyttige. Ved Handelens fri Gang opstaae de af sig selv. At disse private Handels-Magasiner lade sig betale hvad Varene ere værd, er rigtigt. En Stat bør ikke ved at anlægge Magasiner og sælge derfra til unaturlig lave Priser, sætte enkelte Stæder eller Egne paa Fattiglisten, og paalægge Statens øvrige Dele at betale for dem.

316.

I Lande, som ikke i de fleste Aar kunne korn-føde sig, ere maaskee Kornmagasiner et nødvendigt Onde. De vilde dog neppe behøves om Handelen føres paa den rette Maade, thi da have Kjøbmændene dem. Et Onde blive de altiid; de unddrage en meget stor Kapital fra Landets Næringsveie, de hindre Kornhandelen fra at komme i en naturlig Gang; de undertrykke Fliid og Anstrængelse til at udvide og forbedre Jordbruget. Skulle saadanne Magasiner ikke medføre alt for stor Skade bør de være meget smaae, og kun bestemte til at afhjelpe den allerfattigste Almue-Klasses Trang.

317.

Indenlandsk Told, eller Afgifter, saasom Accise, er en Byrde, som den indenlandske Handel ikke burde bære; det er en Beskatning paa Forbrug. Men da det allerede ligger i Betingelsen for det borgerlige Samfund at Livets første Nødvendigheder ikke bør berøves nogen Statsborger, eller gjøres vanskelig for ham at erholde, og det desuden ikke lader sig gjøre uden at virke skadeligt paa Production og Arbeidsløn, saa ere Paalæg af den Natur altiid forkastelige.

318.

For at regulere den indenlandske Handel og Productionen ansees det ofte for nødvendigt at indskrænke Handelen med Udlandet ved Forbud eller Tilladelse af Ud- og Indførsel af Landets Vare. Da Kornvare udgjøre den vigtigste

Deel af et Lands Fornødenhed, og alle Vare staae i et naturligt Forhold dertil, saa er det egentlig det Spørgsmaal om fri eller indskrænket Handel med Kornvare vi her have at undersøge.

319.

Fandt slet ingen Ud og Indførsel af Korn Sted i et Land, saa vilde dette Land omsider neppe kunne fornføde sig selv, med mindre Agerdyrkningen blev dreven som Slave-Arbeide. I ethvert godt Aar maatte Dyrkerne faae Vare tilovers, som de ikke kunde sælge; for ikke at spilde Arbeide maatte de derfor dyrke mindre og mindre indtil det Punkt, da de kunde være visse paa Afsætning af endog et frugtbart Aars Afgrøde, det er, Landets hele Kornavl blev knap. Indtræffer slette Aar saa opstaaer følgelig Mangel. Men Afgrøden burde endog i maadelige Aar være tilstrækkelig; der maae altiid lægges an paa Forraad, som det eneste Middel til altiid at have nok. Kun under denne Stilling er Landets Forsynelse betrygget; men i denne kan et Land aldrig komme naar ingen Udførsel er tilladt, thi da fattes et Afløb for det overflødige.

Ligesom et Land bør have sikker Udsigt til Afsætning af den Overflod, det bør stræbe efter, saaledes bør det ogsaa have et Tilløb af Korn i de Aaringer da det ikke kan forsyne sig selv.

320.

Om Rigtigheden af de Sætninger, at fri Udførsel af Korn er gavnlig i overflødige Aar ligesom fri Indførsel i Mangels-Aar, ere alle enige. Vover man derimod at give disse Sætninger en større Udstrækning, og at paastaae at en større Frihed, eller en fuldkommen Frihed i alle Aar, er den bedste Kornhandelsplan, saa møder man allevegne Indvendinger. Vi vove desuagtet denne Paastand, og vi ville bevise dens Rigtighed ved at gjennemgaae enhver af de Følger, som en aldeles fri Kornhandel kan have.

321.

I overflødige Aar er fri Udførsel ønskelig. I saadanne Aar ere Priserne meget lave, og der kan følgelig intet indføres.

Et Land, som i ethvert Mellem-Aar kan kornføde sig selv, er at ansee som et Land der bestandig har gode Korn-Aar. I et saadant Land bør Udførsel altid være fri, og Indførsel kan aldrig finde Sted, eller, om den finder Sted, maae den være gavnlig, da dette kun kan være i enkelte virkelige Mangels-Aar.

322.

I knappe Aaringer er Manglen større eller mindre, og fri Indførsel maae her bidrage til at formindske den. Vi sige: formindske, thi afhjelpes kan den sjelden naar Mangelen er meget stor. Her kommer Besparing fornemmelig til Hjelp; men Indførsel bør nødvendig tages med-

I saadanne Aaringer ere Priserne meget høie, Fremmede kunne ikke betale dem tilligemed Transportomkostningen, følgelig vil ingen Udførsel finde Sted; det skader altsaa ikke at den er fri.

323.

Trænger tvende Nationer paa en Gang saa søgte enhver at anskaffe, ikke blot fra Lande, som have tilovers, men ogsaa fra det andet trængende Land. Forbød da den ene Nation Udførsel, og den anden lod den staae aaben, kunde dog den sidste derved ikke miste noget. I slige Aar er den Forraad af Korn, som kommer ind i Handelen, meget ringe, Priserne blive derover meget høie, og for høie for Fremmede. Landets Handlende kunde ikke let bortsende noget, thi deels kunde de ikke tilveiebringe uden ubetydelige Qvantiteter, deels vilde de ikke let sende det til et Land, hvor Udførsel er forbuden, fordi det var muligt at Priserne formedelst Nationens Anstrængelse kunde synke under hvad de vare i Landet selv.

324.

En Nation, som forbyder Udførsel i knappe Aaringer, formindsker derved Indførselen meget. Landets Handlende finde det betænkeligt at lade store Qvantiteter komme; thi ved disse, samt ved hvad Udenlandske kunde sende paa Speculation, maatte Priserne falde noget; derved kom Landets egen Forraad for Dagen, og Priserne bleve end-

nu lavere; Udsigter til en riig Høst maatte forøge deres Falden. Kan da Kjøbmanden ikke, om han vil, i rette Tiid sende Kornet ud igjen, saa er han udsat for Tab. Det samme gjelder ogsaa for udenlandske Handlende; disse kunne ikke heller uden Risico sende Korn til et Land, naar Udførsel er forbuden. Udførsel bør derfor selv i Mangels-Aar være fri, da den virkelig befordrer en større Tilførsel.

325.

Et Land, som ikke i gode Aaringer kan kornføde sig, er altiid i samme Forfatning som et godt Kornland i enkelte Misvæxt-Aar. Et saadant Land trænger følgelig endnu meer til en aldeles uindskrænket Kornhandel til alle Tider. Thi det er af yderste Vigtighed at lede Kornhandelen did, og dette kan kun skee naar Kjøbmanden veed med Vished at han forbliver Herre over de tilførte Vare. Veed han derimod at de i det Hieblik de ere indførte ere ligesom lagte under Beslag, og skulle bortsælges til hvilke Priser Tingenes Løb medfører, saa vover han ikke at udsætte sig for en saa unaturlig Handel.

326.

Fri Udførsel er nyttig og ønskelig i gode og maadelige Aaringer, Indførsel er umulig i gode Aaringer, nyttig i slette. Derfor maa aldeles fri Kornhandel ogsaa være nyttig i alle mellemgode Aar. Virkningen er kun mindre paafaldende. Det, som gjelder for et mellem-

godt Aar gjelder tillige for Lande, som kun med Knaphed kunne fornøde sig.

327.

Fri Indførsel holder altid Kornpriserne saa lave som muligt. Alle Næringsveie vinde derved; den holder tillige Priserne stadige; den forebygger eller formindsker Mangel.

Fri Udførsel aabner stadig Afsætning; den befordrer Production; den letter Indførsel i Mangels-Aar.

Vi holde os derfor berettigede til den Slutning: at fuldkommen Frihed er til alle Tider, og i alle Lande, den sande Grundsætning for Kornhandelen. Ingen Indskrænkning deri har nogen stats-oeconomisk Grund, og bør aldrig finde Sted uden maaskee i enkelte Tilfælde som en temporair krigersk Forholdsregel, eller en Nødværge.

328.

Til nøiere Bestemmelse af denne Materie anmærke vi:

1. At fri Udførsel og Indførsel maae altiid følges ad; thi at det ene er altiid fri, det andet stundom indskrænket, er unaturligt.

2. Kornhandelen maae ikke blot være fri, den maae være fri i et langt Tidsrum, eller for bestandigt. Den maae ogsaa være fri i Henseende til alle Lande.

3. Af alle Kornhandelsplaner er Ustadighed den ufordeelagtigste.

329.

I nogle Lande har man givet Kornhandelen en Indskrænkning, som ved første Øiekast synes rigtig, nemlig at tillade Udførsel saalænge den indenlandske Priis ikke overskrider en vis Størrelse, og at tillade Indførsel naar dette skeer. Her lader det som om Tingen ordnede sig selv. Man anseer her Prisen i Landet som det sande Barometer, der viser Forraadens Størrelse. Men naar Kornet bliver dyrere i Landet maa Udførselen holde op af sig selv. Og dersom den Priis, Kornet skal have naaet inden Indførsel tillades, er for lav, saa kommer intet fremmed Korn ind.

330.

Man har endnu forsøgt at give Kornhandelen en vis Gang ved at sætte Præmier paa Udførsel eller Indførsel. Det sidste skeer sædvanlig kun i overhængende Trang, naar Handelen ikke har noget opmuntrende. Og da maae dette Middel betragtes som et Rednings-Forsøg, der sætter ellers ubrugelige Kræfter i Bevægelse, og griber saa voldsomt ind i Handelens sædvanlige Orden, at de Lande, som derover kunde frygte for at unddrages for meget af deres Forraad, let fristes til at gribe til Udførselsforbud som en Nødværge.

331.

Præmier paa Udførsel ere mere anvendelige, og have en videre Virkning. De have for Kornvare samme Nytte som for alle andre Vare. For-

medelst Udførselspræmier kan et Land sælge sine Vare lettere i Udlandet end hjemme.

Heraf sees hvor vigtige Udførselspræmier kunne være. Men desuagtet medføre de dog ikke den Nytte, som man er tilbøielig til at tillægge dem.

332.

Udførselspræmier er en Afgift paa den Nation, som udsætter dem, og det paa en dobbelt Maade; først Præmiernes Beløb, som Nationen maae udrede, for det andet den høiere Priis paa Kornvare, som Præmien frembringer, da de ved dette konstige Middel føres ud af Landet, og fattes altsaa hjemme. Følgerne af den forhøiede Priis ved denne tvungne Handel, hvorved det er muligt at Kornet sælges lettere i Udlandet end det kan kjøbes i Landet selv, er at Arbeide bliver kostbart, meget Arbeide maae altsaa ligge hen, Almuen mangler da Fortjeneste, Vindskibelighed standses. Ved Udførselspræmier gjør et Land Arbeide lettere i Udlandet til Skade for sig selv.

333.

Vilde man sætte de skadelige Følger Grændser, ved ikke at give Udførselspræmier uden naar Kornet er under en vis Priis, saa er dette det samme som at forkynde en Knaphed eller Mangel, der nødvendig maae virke til at gjøre Priserne høie. Og da Kjøbmændene let mærke naar Priserne nærme sig til den Størrelse, da Præmierne skulle standse, saa skynde de sig med at sende saameget som muligt ud forinden, hvorved nogen Mangel kunde

opstaae, eller i det mindste høie Priser træde frem langt tidligere end de ellers vilde.

334.

Udførselspræmier for Kornvare ville derfor altiid virke til at forhøie Priserne i et Land. Men, siger man, disse høie Kornpriser befordre Agerdyrkningen; thi da Landmændene ere visse paa Afsætning til høie Priser saa dyrke de desmere og desbedre.

Dette var rigtigt ifald Præmiernes Virkning bestod i at forhøie Kornets reale Priis, saa at Dyrkeren med lige stor Mængde Korn kunde underholde et større Antal Arbeidere. Men dette kan han ikke. Thi det er ikke Kornets reale, det er dets nominale Priis, som er bleven forhøiet. Kunde en Landmand formedelst den ved Udførselspræmierne forvoldte høiere Priis faae 5 Rdlr. for en Tønde Korn isteden for 4, og Prisen paa Arbeide og de almindeligste Vare er stegen ⅕ saa kjøber han nu for 5 Rdlr. ikke mere end forhen for 4; han vil derfor ikke være istand til at dyrke mere eller bedre end forhen.

Engelland har havt, og har endnu, en Udførselspræmie paa Korn, f. Ex. af 5 Shilling pr. Qvarter Hvede, naar denne gjelder 44 Sh. De fleste engelske statsoeconomiske Forfattere ere enige i at ansee denne Præmie for skadelig, og Parlamentet har ogsaa nogle Gange indskrænket den til at gjelde for lavere Priser.

335.

En høi Told paa ind- og udgaaende Kornvare er at ansee som en Art af Forbud, som altiid forstyrrer den fri Handel i Forhold til Afgiftens Størrelse.

Skulde saadan Told være en virkelig Regulator for Ud- og Indførsels-Qvantiteterne maatte der forudsættes en nøiagtig Kundskab om Landets Afgrøde og Kornadenhedens Størrelse, som det er næsten umuligt at faae.

Af samme Aarsag er det ugjørligt at bestemme de Qvantiteter, som aarligen maatte ud- eller indføres.

336.

I Kornhandelens Natur ligger ingen Grund til dens Indskrænkning. I andre Landes Kornpolitie ikke heller. Men, spørger man: kunde andre Landes af Politik eller Trang tagne Forholdsregler dog ikke undertiden gjøre visse Bestemmelser nødvendige for et Lands Kornhandel?

Forbyder et Land Kornvares Indførsel fra et andet Land, saa behøver dette Land dem, eller ikke; i sidste Tilfælde indførtes de ikke, om end intet Forbud var til; i første derimod skader det sig selv saameget ved Forbudet, at Trangen snart seirer over en falsk Politik.

337.

Forbyder et Land Kornvares Udførsel til et andet Land, som trænger dertil, saa maa Forbudet gjelde alle Lande, thi andre Nationer

vilde ellers ved Mellemhandel forsyne den trængende Nation. Men saadant Forbud vilde have de meest ødelæggende Følger for den Nation som gav det.

338.

Man kan imidlertiid nok tænke sig Tilfælde, da et Lands forvirrede Regjeringskonst kunde give Landets Kornhandel en Vending, som gjør det nødvendigt at andre Lande gribe til Forholdsregler derimod.

Et Land kunde til Trods for alle Følger, ved en høi Udførsels-Præmie sætte dets Kjøbmænd istand til at sælge Kornvare i et andet Land for saa lave Priser, at dette Lands Agerdyrkning derved maatte gaae til Grunde. Her var vist nok intet andet Middel end at forbyde Indførsel, eller at paabyde en Indførsels-Told af samme Beløb som Udførsels-Præmien.

339.

Om et Land i stor Kornmangel ved Indførsels-Præmier lokkede Kornet fra et andet Land, som ligeledes var i Trang, kunde dette vel ikke (§. 323.) have nogen betydelig Følge; men var Præmien meget høi vilde den dog virke noget, og skadeligt. Her var da atter intet andet Hjelpemiddel end at forbyde Udførsel, eller paalægge en Told lig Præmien.

340.

Imidlertiid behøvedes ikke engang nogen Forholdsregel i disse enkelte Tilfælde, dersom det

var muligt at paaagte een Betingelse ved Kornhandelen; nemlig den at en Nation ikke bør handle med Korn, uden for saavidt den har tilovers fra eget Forbrug. Andet kan og bør ikke forstaaes ved fri Kornhandel.

For saavidt som Kornhandelens Regulering fra Statens Side har Mangels Forebyggelse til Hensigt, ere de Misgreb, som have fundet Sted derved, foraarsagede af en utydelig Idee om Nødvendigheden af at indskrænke Kornhandelen til det tilovers værende Qvantum, uden Vished om hvor stort dette er. Det er let at udregne en Nations aarlige Fornødenhed af Korn, men vanskeligt at erfare den aarlige Afgrødes Beløb, og umuligt til enhver Tiid at vide hvormeget der er blevet tilbage i Landet, naar Handelen dermed har taget sin Begyndelse. Her er intet uden Uvished, følgelig ingen fast Grundvold for en bestemt Plan. Derfor bør Kornhandelen være fri, og man lader Sagen sætte sig selv ved det rette Punkt.

341.

Derved er saameget mindre at befrygte som man herved overlader Sagen i deres Hænder, der bedst kan bedømme den, nemlig til enhver enkelt Statsborger, der gjør sin Beregning for sin egen Huusholdning, hvorved hele Nationens Forbrug bestemmes, og det overflødige overgives til Handelen. Landmænd berøve sig ikke lettelig hvad de behøve til Føde- og Sædekorn; Kiøb-

stædernes Beboere kjøbe eller betinge sig hvad de skulle forbruge. Disse tvende Klasser holde altsaa deres fornødne Qvantiteter i Landet. Opkjøbere samle smaae Forraad for at forsyne dem, der maae kjøbe i smaae Qvantiteter. Der kan altsaa ikke lettelig komme andet Korn ind i Handelen end det som virkelig er tilovers. Følgelig falder ogsaa dette Paaskud til at regulere Kornhandelen bort, og Grundsætningen om fri Kornhandel staaer urokket.

342.

Den indenlandske Handel bidrager ikke umiddelbart til Nationalformuens Forøgelse. De Kapitaler, den kan samle hos de Handlende, vare allerede til, og træde her frem blot som Følge af en anden Fordeling af Nationalformuen.

Det er ikke denne Handels Natur at samle store Kapitaler. Den indenlandske Omsætning er bestandig sig selv saa lig, at der finder kun liden eller ingen Uvished Sted deri. De Kapitaler, der drive den, ere sikkre. En Mængde smaae Kapitaler ledes dertil, derover opstaaer en stor Concurrence, som nedsætter Profiten.

Middelbart virker den indenlandske Handel paa Nationalvelstanden ved at befordre Natural- og Konstproductionen, derved at den aabner fri Omsætning i Landet og let Afsætning til Udlandet.

343.

Vi vende os nu til den udenlandske Handel, eller den Omsætning, en Nation har

med andre Nationer, hvorved den bortbytter sine Vare, der ere blevne dens Eiendom, enten ved Frembringelse eller ved Kjøb.

Denne Handel kan være umiddelbart og middelbart productiv; det første ved Handelsgevinst, det sidste ved Befordringen af Productionen i Landet.

344.

Den udenlandske Handel udkræver en betydelig Kapital; den er underkastet flere Vanskeligheder end den indenlandske; den forudsætter større Handelskyndighed; den bringer en Handlende i Concurrence med alle Handlende; den fører en Stat i Collision med andre Staters Politik. Disse og flere Omstændigheder gjøre at en Kapital i denne Handel altiid er i nogen Risico. Følgelig maae den regnes til en høi Profit.

345.

I den almindelige udenlandske Handel, som alene har til Formaal at forsyne Nationerne med de nødvendigste Vare, som nærliggende Lande frembringe, saasom Europas indre Handel med dets egne Producter, er Mængden af de Handlende saa stor, Concurrencen saa udbredt, Handelens Orden og Gang saa bestemt at deri ikke let kan opstaae meget betydelige Ujevnheder. Desuagtet vil dog ogsaa i denne Handel en større Kapital, Kyndighed, Driftighed og sand Handelsaand trække den Enkelte frem over Mængden. Hvor mange saadanne betydelige Handlen-

de et Land kan have beroer paa Fordelingen og Anvendelsen af Nationens Formue, paa Landets Naturrigdom, paa Retningen af dets Production og Konstflid, paa dets geographiske Beliggenhed, og politiske Forhold til andre Stater.

346.

De nærværende europæiske Staters Handelsvæsen er imidlertiid i en Art af Orden, og en vis Grad af Frihed finder Sted deri, saa at det store europæiske Marked er saa nogenledes aabent for enhver Kjøber og Sælger. Derover concurrere alle Europas Handlende med hinanden, og Handels-Gevinsten fordeles. For saavidt som Handelen beholder sin engang indførte Orden kan den derfor ikke berige nogen enkelt Nation, med mindre denne handler med en meget stor Kapital, og med en stor Forskjellighed af Vare, eller med enkelte ikke almindelige meget søgte Vare.

347.

Jo friere Handelen er imellem alle Nationer desmindre Profit vil en enkelt Nation kunne drage af Handelen. Er den gandske fri saa bestaaer Profiten allene i den naturlige Priis, som Varene ere værd i det Øieblik da de komme i Forbrugernes Hænder. Ved den simple Omsætning faaer enhver af de Handlende fuld Valuta. En Nation, som omsætter sit aarlige Forraad mod en anden Nations, faaer ogsaa fuld Valuta: og her er Handels-Balance.

348.

Denne Handels-Balanse, eller Ligevægt imellem Indførsel og Udførsel, maae nødvendigen finde Sted hos enhver handlende Nation. Fandt den ikke Sted saa maatte en Nation erholde den faldende Summe til en Gave, eller den maatte komme i Gjeld; denne maatte betales med Nationens Eiendom, eller Privates Formue. En vedvarende Underbalanse maatte da først trække de bevægelige Kapitaler ud af Landet; dernæst maatte Udlandet tage Landets faste Eiendomme i Betaling, og tilsidst vorde Eiere af hele Landet.

349.

Uagtet man ofte paastaaer at visse Lande have Underbalanse i Handelen, har man dog ingensteds iagttaget disse uundgaaelige Følger deraf. Europa staaer stedse i den saakaldte Underbalanse med China, alle europæiske Lande, som have Kolonier i Vestindien ligeledes imod disse, og dog bliver Europa ikke fattigt derved.

350.

Forstaaer man ved Underbalanse et aarligt Tab i Handelen, saa kan den ikke finde Sted. En enkelt Gang kunde Omstændigheder volde et Tab; men dette maae ansees for et Uheld uden for Regel. Og Tilfældet var da for Nationen hvad en mislykket Speculation er for den enkelte Kjøbmand. Han bærer sit Tab, men vogter sig for saadan Speculation i Fremtiden.

Taber en Nation i sin Handel saa er det det samme som om alle dets Handlende havde givet sig af med en uheldig Handels Affaire. Dette kunde vel være muligt en Gang imellem, men ingenlunde længe.

351.

Saalænge Forbrugerne blive ved at kjøbe kunne de Handlende i et Land ikke tabe, og Landet taber ikke heller; thi de Vare som Forbrugerne finde Regning ved at kjøbe, maae de nødvendig ansee for at være det værd, som de betale derfor. De give følgelig ikke mere end de ere værd, og den Nation som sender Varene, faaer ikke heller mere for dem end hvad de ere værd. Forbrugerne i det ene Land og Produsenterne i det andet bytte lige store Værdier imod hinanden. Her er da fuldstændig Handelsbalanse.

352.

Denne Handelsbalanse forstyrres slet ikke derved at en Nation undertiden salderer sin Regning med Udlandet med Sølvbarrer, eller Penge. Erholdes fuld Værdi for Pengene saa er intet Tab til. Ofte staaer Guld og Sølv som Vare i saadanne Priser at det er fordeelagtigere at betale med dem end med andre Vare.

353.

Man paastaaer vel at et Land, som salderer sin Handels Regning med Penge eller Sølv maae tilsidst blive ganske blottet derfor, naar det ikke eier Miner, hvor det kan hentes. Men denne Udsen-

drese har sin Grændse; thi naar den gjør de ædle Metaller sjeldne, blive disse alt for høie i Priis til at Udlændet skulde kunde modtage dem til den Priis.

354.

Naar den commercielle Politik speculerer paa en fordeelagtig Handelsbalanse, saa er det sædvanlig Meningen at trække andre Landes ædle Metaller til sig. Dette var Colberts Anskuelse, den commercielle Politiks egentlige Stifter, men den er falsk. At unddrage Guld og Sølv fra andre Lande ved Handelen gaaer kun an til en vis Grad. Og da Guld og Sølv ikke er Rigdom saa vindes og tabes intet ved saadan Opdyngning.

355.

Den sande Grund til Ideen om Handelsbalanse ligger dybere. Den aabenbarer sig ikke ved Afregninger imellem et Land og Udlandet, ligesaalidet som i Afregninger imellem en Kjøbmand og en Landmand, hvorved ingen af dem tænker paa Tab, fordi den ene ved Nytaar maae betale den anden en Sum Penge. Det er muligt at een af dem har tabt ved deres Handel med hinanden, men Tabet bestaaer ikke i Pengene. Har Landmanden leveret Korn, Kjøbmanden foruden Tømmer, Salt, Tjære, tillige brabandske Kniplinger, Champagne, Flor, og andre Ting, som formedelst Moden sælges over deres

reale Værdi, saa er det muligt at Landmanden har tabt, det er, har formindsket sin Formue, eller havt Underbalanse i sin Handel; men det modsatte er ogsaa muligt. Han taber om han ved unødvendige Tings Anskaffelse svækker sine Productions-Midler; han taber intet ifald den Summe, disse Ting koster, behøves ikke til at vedligeholde eller udvide hans Production, thi han forbliver da ligesaa rig som han var.

356.

Imidlertiid er der dog en stor Forskjel paa om Overskuddet fra Næringens Drift anvendes til Anskaffelse af snart forbrugte Smags, Lyx og uvigtige Nydelses-Vare, eller paa Ting, som beholde en betydelig Værdi, saasom Sølvtøi, Konstsager, videnskabelige Samlinger m. m. Ligeledes er det ikke heller ligegyldigt om dette Overskud anvendes paa ufrugtbringende Ting, eller som en Kapital til at udvide eller forbedre Natural- og Konstproductionen, eller at begrunde en Handel, hvorved National-Indtægten forøges.

357.

Heraf er det klart, at en Nation kan betale en Deel af sine Anskaffelser fra Udlandet med Penge uden at tabe, endog om de anskaffede Vare ere uvigtige. Men det er tillige klart at den formedelst saadan Handel ikke forøger sin Velstand; der gives altsaa en Handel med Udlandet, hvorved en Nation enten standser, eller befordrer sin Velstand. En Nation, hvis Han-

del med Udlandet opnaaer det sidste vinder derved, og det er denne Fordeel, som bestemmer den sande Handelsbalanse. Der vindes ikke i, men ved Handelen.

358.

Har en enkelt Nation ved naturlige eller konstige Monopoler, ved et blomstrende Fabrikvæsen, sat sig i Besiddelse af en stor Mangfoldighed af Vare, og kan deres Mængde forøges i Forhold til Søgningen, saa undertrykker den let andre Nationers Konstfliid, og Handelen bliver skadelig for disse. Men derved virkes ikke paa den Balanse, som maae finde Sted imellem Erhverv og Forbrug. Denne paatrænger sig som Regulator for Nationernes Handel, og maae paatrænge sig, da den gaaer ud fra den simple Regel for al Huusholdning: at komme ud med hvad man har, og enhver enkelt Statsborger føler denne Regels Betydenhed for ofte i sit daglige Liv til at den i Almindelighed ikke overtrædes. Den kan overalt ikke let overtrædes. Den private Mands Huusholdningskonst er derfor Grunden til Nationens Ligevægt imellem Erhverv og Forbrug, det er Handelsbalanse, som gjerne kan bestaae med en skadelig Handel.

359.

Paa den klare Forestilling om en fordeelagtig Handel, eller paa den dunkle om en fordeelagtig Handels-Balanse er Handelspolitiken

reale Værdi, saa er det muligt at Landmanden har tabt, det er, har formindsket sin Formue, eller havt Underbalanse i sin Handel; men det modsatte er ogsaa muligt. Han taber om han ved unødvendige Tings Anskaffelse svækker sine Productions-Midler; han taber intet ifald den Summe, disse Ting koster, behøves ikke til at vedligeholde eller udvide hans Production, thi han forbliver da ligesaa rig som han var.

356.

Imidlertiid er der dog en stor Forskjel paa om Overskuddet fra Næringens Drift anvendes til Anskaffelse af snart forbrugte Smags, Lyxes og uvigtige Nydelses-Vare, eller paa Ting, som beholde en betydelig Værdi, saasom Sølvtøi, Konstsager, videnskabelige Samlinger m. m. Ligeledes er det ikke heller ligegyldigt om dette Overskud anvendes paa ufrugtbringende Ting, eller som en Kapital til at udvide eller forbedre Natural- og Konstproductionen, eller at begrunde en Handel, hvorved National-Indtægten forøges.

357.

Heraf er det klart, at en Nation kan betale en Deel af sine Anskaffelser fra Udlandet med Penge uden at tabe, endog om de anskaffede Vare ere uvigtige. Men det er tillige klart at den formedelst saadan Handel ikke forøger sin Velstand; der gives altsaa en Handel med Udlandet, hvorved en Nation enten standser, eller befordrer sin Velstand. En Nation, hvis Han-

del med Udlandet opnaaer det sidste vinder derved, og det er denne Fordeel, som bestemmer den sande Handelsbalanse. Der vindes ikke i, men ved Handelen.

358.

Har en enkelt Nation ved naturlige eller konstige Monopoler, ved et blomstrende Fabrikvæsen, sat sig i Besiddelse af en stor Mangfoldighed af Vare, og kan deres Mængde forøges i Forhold til Søgningen; saa undertrykker den let andre Nationers Konstfliid, og Handelen bliver skadelig for disse. Men derved virkes ikke paa den Balanse, som maae finde Sted imellem Erhverv og Forbrug. Denne paatrænger sig som Regulator for Nationernes Handel, og maae paatrænge sig, da den gaaer ud fra den simple Regel for al Huusholdning: at komme ud med hvad man har, og enhver enkelt Statsborger føler denne Regels Betydenhed for ofte i sit daglige Liv til at den i Almindelighed ikke overtrædes. Den kan overalt ikke let overtrædes. Den private Mands Huusholdningskonst er derfor Grunden til Nationens Ligevægt imellem Erhverv og Forbrug, det er Handelsbalanse, som gjerne kan bestaae med en skadelig Handel.

359.

Paa den klare Forestilling om en fordeelagtig Handel, eller paa den dunkle om en fordeelagtig Handels-Balanse er Handelspolitiken

grundet, og Handels-Politiet er indrettet derefter. Kun nogle faae Anstalter, saasom Banker, Vexelvæsen, Assurance-Leilighed, Fyrtaarne, Lodsvæsen, Havne, Kanaler, have en liberal Handelsaand til Oprindelse. Alle øvrige Foranstaltninger til Handelens Bedste ere tilhobe Udspring af egoistisk monopoliserende Handels-Despotie, hvori og hvorved alle Nationer mere eller mindre efterligne og underminere hinanden. Til disse Foranstaltninger regne vi, Monopoler, Handels-Tractater, Ind- og Udførsels Forbud og Told, Handels-Kompagnier, Kolonial-Handel.

360.

Hvor Handelsmanden kan foreskrive Indkjøbsprisen og bestemme Udsalgsprisen bringer Handelen den største Gevinst. Ligesom denne Mulighed formindskes forringes Gevinsten. Jo større Concurrence i Indkjøb og Salg desfriere er Handelen, des mindre Gevinsten. Altsaa jo nærmere en Handel er et Monopol des fordeelagtigere er den.

361.

Monopoler er enten naturlige eller politiske. De første opstaae af dem selv, ved Vare, som en Nation udelukkende besidder. (China i Thee, Ostindien i Borax, nogle nordlige Lande i Pelsværk.)

De opstaae ogsaa af dem selv ved visse Vare formedelst et Lands Beliggenhed. (Venedigs forrige Handel med Orientens Vare).

En Art af naturligt Monopol frem-kommer i et Land naar dets Konstproduction er dreven til stor Fuldkommenhed. (Lyons Silketøi, Engellands fleste Fabrikater).

Naturlige Monopoler indsnige sig ofte under en aldeles fri Handel, nemlig i visse Handels Grene, som ikke have meget tillokkende, udkræve kun en ringe Kapital, hvis Eiere blive enige om at føre Handelen efter visse Grundsætninger.

Slige Monopoler forhøie mere eller mindre Varenes Priser.

362.

Politiske, eller konstige Monopoler opstaae ved tvungne eller frivillige Handelstractater, ved Forbud eller Told paa Ud- og Indførsel, ved Kolonial-Handel og Handelskompagnier.

Alle Monopolers nærmeste Virkninger er at Monopolisterne sættes istand til at indkjøbe for lette Priser, eller at sælge til høie, eller begge Dele. De ere derfor fordeelagtige for dem, og skadelige for dem, som de kjøbe af eller sælge til.

363.

Ved Handelstractater imellem to Nationer er det vel muligt at begges Fordeel kan iagttages, men dette skeer kun sjelden. Sædvanlig er Fordelen paa den ene Side.

Naar en Nation ved en Handelstractat tillader eller befordrer Indførsel af visse Vare fra

fra et vist Land, og forbyder disse Vares Indførsel fra andre Lande, saa maae dette nødvendigen være en stor Fordeel for det begunstigede Land, da dets Fabrikanter og Kjøbmænd derved erholde paa en Maade et Monopol,

364.

Naar Handelspolitiken begynder at virke er det dens første Stræben at forskaffe saa vidt muligt Monopol imod andre Nationer, og modvirke de naturlige eller konstige Monopoler, de kunde være i Besiddelse af. Det Middel her sædvanlig vælges er Forbud mod eller Tilladelse til Ind- og Udførsel, samt Toldpaalæg. Paaskuddet til de heraf udspringende Indskrænkninger er at man vil opmuntre den indenlandske Production, Fabrikation, og active Handel, for at frembringe en fordeelagtig Handelsbalanse, eller om man seer dybere, en berigende Handel.

365.

Forbydes eller indskrænkes ved høi Told Indførsel af fremmede Vare, som kunde frembringes i Landet selv saa udelukkes Concurrenceen, og Landets Indbyggere beholde derved et Monopol i Landet. Dette vil drage en stor Deel af Landets Kapital og Arbeide til Frembringelsen af disse Vare, og andre fordeelagtige Næringer maa savne dem og forsømmes. Er da i et Land ikke Kapital og Arbeide tilovers, saa ere slige Forbud skadelige. Kommer nu dette

til at de hjemmegjorte Vare koste for meget, og mere end de udenlandske, saa er det klart at Nationen taber ved at anvende Kapital eller Arbeide paa en Vare, der ikke betale sig saa godt som den burde, og Forbrugerne kjøbe Vare over den naturlige Værdi, hvilket er saa meget vigtigere som Monopolet maae volde at Varene blive maadelige. Kontrabande Handelen raader for en stor Deel Bod paa nogle af disse Uleiligheder.

366.

Forbud mod Indførsel af fremmede Vare har den Virkning at standse Udførselen af Landets egne Vare, thi andre Lande kunne nu ikke bytte deres Vare bort; Handelen bliver derover bragt i Uorden. Et saadant Lands Vare vilde blive for kostbare for Fremmede, først fordi de maae koste dobbelt Transport eller Fragt, naar ingen Vare imodtages til Afregning formedelst Indførsels Forbuddet; for det andet, fordi Udlandet allene staaer i Debet, hvorover Vexelkursen maatte blive høi til Fordeel for Landet, og lav paa Udlandet. Men ved denne høie Kurs blev Landets Vare til endnu høiere Priser, saa at Udlandet ikke kunde modtage dem.

367.

At forbyde Vares Indførsel, som Landet ikke frembringer, eller kan frembringe, er aabenbart skadeligt, naar det gjelder om nødvendige, eller blot nyttige Vare. Hvorvidt man skulde

forbyde undværlige, overflødige Luxus-Vare, eller ikke, beroer paa Forholdet imellem Nationens aarlige Erhverv og Forbrug. Dette Forhold er i Almindelighed som det bør være; det er, der er Ligevægt imellem disse tvende Størrelser. Enhver Statsborger har Ret til at fortære sit aarlige Overskud.. Staten kan vel ønske at han efter at have anvendt sine Kræfter til Opfyldelsen af sin positive Pligt: at bidrage til Statens Vedligeholdelse, skulde gaae videre, og som Patriot endnu paatage sig en større Anstrængelse eller Opoffrelse, for at bringe Statens Kraft til en høiere Spidse. Den kan ønske det; men den bør ikke søge at tvinge Nogen dertil, thi det er uretfærdigt. Har en Arbeider fuldendt sit Dagværk saa har han betalt sin Gjeld som Statsborger, og Staten har ikke Ret til hans Overskud. Dette bestaae i Penge, i Vare, eller i Hvile, saa er han berettiget til at anvende det som han vil paa enhver med Moralen overeensstemmende Maade, følgelig ogsaa til derfor at forskaffe sig de Nydelser, som udenlandske Vare kunde give ham.

368.

Imidlertiid gives dog Tilfælde, som have deres Grund i Nationernes indbyrdes Forhold, hvori den aldeles fri Ind- og Udførsel kan underkastes Indskrænkning ved Forbud eller Told.

1. En Nation kan ikke vel tillade fri Udførsel af saadanne Vare, som er Midler til

dens Vedligeholdelse som Stat. En Stat vilde svække sin Forsvarskraft om den tillader Udførsel af Krigsfornødenheder, som den med bekostelige Fabriker har forskaffet sig.

2. Dersom den indenlandske Productions og Fabrikations Vare ere paalagte Afgifter som ikke kunne undgaaes, saa maatte vel de lignende udenlandske Vare svare Afgifter i samme Forhold.

3. Indførsels-Forbud, eller høi Told kan bruges mod fremmede Vare, naar fremmede Nationer bruge saadanne Midler imod Landet. Det er en Gjengjeldelse, som ofte have en friere Handel til Følge.

4. Naar Vareprіserne staae lavt i et Land formedelst Pengevæsnets Slethed, og Vexelkursen er Landet imod, kunne Fremmede med Fordeel kjøbe Landets Vare under deres virkelige Værdi, hvorved et reent Tab opstaaer for Landet. Her synes det at en Told paa Udførsel, som berøvede Udlandet denne Fordeel, kunde forebygge Tabet. Imidlertiid er det dog altiid en betænkelig Forholdsregel, da Udførselen netop er det sunde Middel til at bringe Vexelkursen i Orden. (§. 271.)

369.

Med et Handelskompagnie forstaaes en Forening af Interessenter til under Statens Auctorisation at drive en vis Handel med Interessenternes sammenskudte Kapital. Det er da ikke det samme som et privat Handels-Interessentskab.

Anledningen er at en vis Handelsgreen er vidtløftig, udfordrer en meget stor Kapital, store Hjelpemidler, saasom kostbare Pakhuse, Etablissementer i langtfraliggende Lande, der ikke sjelden behøve militair Forsvar; at den er mislig, og derfor ikke kan gaae uden store Privilegier, hvilke en Regiering ikke let vilde tilstaae enkelte Handelshuse, men vel et Kompagnie, som er organiseret efter en af Regjeringen samtykket Plan.

370.

Hver Interessent indskyder en vis Deel af den hele Handels Fonds; det Document, som erklærer ham at være Eier af denne Deel af Kompagniets Kapital, og forholdsmæssige Gevinst, kaldes Actie, Actie-Brev. Indskuddet kan ikke tages tilbage, men Actiebrevet kan transporteres. Gevinsten paa hver Actie kaldes Udbytte, eller Dividende. Som dette stiger eller falder bliver Actien mere eller mindre værd, og herpaa grunder Actie-Handelen sig.

371.

Handelskompagnier ere ikke nødvendige, de ere i Almindelighed ikke nyttige, de ere endog ofte skadelige.

De ere ikke nødvendige, thi enkelte Handlende eller private Interessentskaber, kunne let skaffe sig alle Midler til enhver Handel, naar denne virkelig er fordeelagtig. Beroer Fordeelagtigheden fornemmelig paa Privilegier, Monopoler, paa Opofrelse fra Statens Side ved dens Deeltagelse i Etablisse-

menternes Beskyttelse saa kunde private Handlende drage samme Nytte deraf som et Kompagnie, ja endog større.

372.

Et Handelskompagnie er ikke saa nyttigt som et privat Interessentskab, thi det kan ikke drive sin Handel saa fordeelagtigt som dette.

1. Fordi Bestyrerne sjelden anvende den skarpe Opsigt, som en privat Handlende. Der udfordres i de fleste Kompagnier et vist Antal af Actier for at deeltage i Bestyrelsen; men mange Actier ere ikke det samme som Indsigt, Driftighed og Redelighed. I Generalforsamlingen gjelder ikke heller fortrinlig Kyndighed, men Stemmernes Mængde, det er Actiernes Antal, det er Rigdom.

2. Kompagnier begynde Handelen med en vis Kapital. Conjuncturer kunde volde at Handelen behøvede en større Sum, eller at den kunde behjelpe sig med en mindre. I første Tilfælde voldes en Standsning i Handelen, i sidste ligger en Deel af Kapitalen unyttet.

3. Et Kompagnie er bundet til en Handelsgreen; det kan ikke, som en privat Handlende ved andre Handelsgrene søge Opreisning for tilfældigt Tab. En Kjøbmand behøver allene at profitere ved sin Handel; et Kompagnie skal profitere blot ved een Art af Handel.

4. Et Kompagnie ødelægges let i Krigstider.

5. Et Kompagnie har en kostbar og dog ikke altiid nøieregnende Bestyrelse, kostbare Indretnin-

ger at vedligeholde, er udsat for stor Tab, for Underslæb og Utroskab, har mange Lønninger, Pensioner, Foræringer m. m. at bestride.

373.

Handelskompagnier ere derfor og maae være mindre fordeelagtige, eller nyttige end privat Handel. De kunne endog være skadelige.

1. De beroe meer eller mindre paa Monopoler, og deres Handel har derfor samme Følger som al monopolistisk Handel.

2. Kompagniers Handels-Kapitaler have kun en tung Gang i en langsom Omsætning.

3. For Kolonier, hvis Handel besørges ved et Kompagnie, er saadan Handel høist trykkende. Det samme gjelder om en Stat giver et Kompagnie Handelen paa en enkelt af Statens Provindser.

374.

Skulde Handelskompagnier ikke være skadelige, saa udfordres:

1. At en Handelsgreen ikke overlades til et Kompagnie inden man seer at den ikke kan gaae ved privat Handel. Er en vis Handel allerede i god Gang bør den aldrig lægges under et Kompagnie.

2. Kompagnier bør ikke octroyeres paa lang Tiid, paa det at Handelen dessnarere kan komme i private Hænder.

3. Et Kompagnie maae intet Monopol have.

4. Dets Bestyrelse maae være saa lig som muligt Bestyrelsen af et privat Handelshuus.

5. Det maae kun begynde med smaae Foretagender, og smaae Anstalter.

6. Betjenternes Lønninger bør saavidt det lader sig gjøre bestemmes efter Kompagniets rene Indtægt.

7. De maae holdes under den nøiagtigste Opsigt og tilholdes at gjøre Afregning for korte Terminer.

8. Kolonier og Provindser maae ikke lægges under et Kompagnie, endnu mindre regjeres deraf.

375.

Kolonier kaldes Lande, som en Stat har befolket med en Deel af dens egne Medlemmer. Hensigten er at Moderstaten kunde blive en overflødig Folkemængde qvit. Saaledes opstode de grædske Kolonier omkring det sorte Hav og i Sicilien. Tyrus anlagde Carthago, denne adskillige Plantestæder i Spanien. De italienske Republiker koloniserede mange af Øerne i Middelhavet. Men de paa denne Maade fremstandne Kolonier vare ikke egentlige Handelskolonier.

Saadanne opkom først da Portugal og Spanien bleve Herrer over en stor Deel af Ostindien og Amerika. De bleve anlagte i den Hensigt at være for bestandig i Forbindelse med Moderlandet, som forbeholdt sig udelukkende at modtage deres Producter, og forskaffe dem deres Fornødenheder. Handelen imellem en Moder-

stat og dens Kolonier er den egentlige Kolo-
nial-Handel.

376.

Naar en kultiveret Nations Medlemmer nedsætte sig i et naturrigt Land vil saadan en Kolonie meget snarere hæve sig til en høi Grad af Velstand end noget andet begyndende borgerligt Selskab. De medbringe Kyndighed og Færdighed i nyttige Konster, klare Begreber om borgerlige Orden. Store Landstrækninger faaes for intet, og uden Afgift. At opdyrke dem fordrer meget Arbeide; Arbeidslønnen er høi, derover tager Folkemængden snart til. Nationalvelstanden gaaer frem med stærke Skridt til den Høide, som Klima og Jordbund tillade, dersom ikke Moderlandet lægger Hindringer i Veien. Men dette skeer. Koloniens Frihed indskrænkes; der opstaaer et Monopol, hvorefter Moderstaten forbeholder sig al Handelen. Dette Monopol lægger Moderstaten til Basis for sin egen Handels Udbredelse, og holder derved Kolonien i en vis Middelmaadighed.

377.

Dette Monopol bestaaer enten i at et Kompagnie erholder exclusiv Rettighed til Handel med Kolonierne, eller at denne Handel er blot tilladt mellem Kolonierne og enkelte Stæder i Moderlandet.

Kolonial-Handelen grunder sig paa at Kolonioerne have Producter, som Moderlandet fat-

tes; dernæst paa at de behøve en Mængde Vare, som dette frembringer eller kan forskaffe ved Handelen, og forsyne Kolonierne med. Herover faaer Moderlandet en stor Afsætning, og da det kan sende saa faae Vare som det vil, saa gaae de altiid af for høie Priser.

378.

Imidlertiid have dog de Kolonier, som dyrke visse Planter, saasom Sukkerrøret, Bomulds-, Indigo- og Caffe-Planterne, saa stor en Overvægt i Handelen, at Moderlandet altiid maae betale en stor Deel med rede Penge. Alligevel vindet dette dog, deels ved de Vare, det sender Kolonien, deels ved Profiten paa Kolonialvarene i den europæiske Handel, deels ved den dobbelte Fragt af Skibene. Endelig faae de fleste Lande, som have Kolonier, en stor Deel tilbage af det oversendte Sølv derved at Plantørerne sædvanlig efter nogle Aars Forløb vælge deres Fædreland til Opholdssted.

Kolonialhandelen har for Danmark ikke alle de her opregnede Fordele.

379.

At en Stat forbeholder sig selv Enehandel med sine Kolonier, og bruger blot sine egne Skibe dertil, er gandske naturligt. Imidlertiid fattes det dog ikke paa Grunde, som beviise at dette Handels-Monopol er skadeligt saavel for Moderstaten selv, som for Kolonierne.

Det sidste behøver intet Beviis. For Moderstaten er den monopolistiske Kolonialhandel enten skadelig eller dog forbunden med Omstændigheder, som meget nedstemme dens Fordeelagtighed:

1. I Krigstiid ere Kolonier, formedelst deres Fraliggenhed, yderst vanskelige og bekostelige at forsvare, og de falde sædvanlig for det første alvorlige Angreb. Der hersker ingen National-Aand, ingen Patriotisme; de lade sig let tage.

2. Kolonialhandel bringer en Nation ind i Collision, Rivalitæt og Fjendskab med andre Nationer, som have Kolonier, og er Moderstaten ikke stærk saa er Kolonien en høist uviis Besiddelse.

3. Monopolhandelen paa Kolonierne bringer vel Moderstaten den Fordeel at denne faaer sine Kolonialvare for godt Kiøb. Men den unddrager en stor Kapital fra Natural- og Konstproductionen. I Lande, hvor disse Virksomheds Grene staae endnu i svag Tilstand, er denne Berøvelse af Kapital høist skadelig.

4. Denne Handel virker det ufordeelagtige, at saasom den sædvanlig giver god Profit, lokker den ogsaa Kapital fra andre Handelsgrene, hvorover disse maae gaae svagt.

380.

I øvrigt har Kolonialhandelen en meget betydelig Virkning paa Europas Vindskibelighed. Den store Afsætning, som denne Handel aabner, yttrer sin Indflydelse endog i Lande, som ikke staae

i directe Forhold til Kolonier. Den kan berige Nationer, som drive den med Kraft, med egne Skibe, med egne Producter, med sine egne indfødte Medlemmer, og med Kapitaler, som ikke savnes i den indenlandske Drift.

Kjøber en Stat fremmede Vare til sine Kolonier; ere dens Plantører Udlændinge, som med deres Rigdomme vende tilbage til deres eget Fædreland; er Moderstaten afmægtig til Koloniernes Forsvar; trænger dets Agerbrug, Fiskerie, Fabrikvæsen til Kapital, saa er Fordelen af Kolonialhandelen liden eller ingen; ja denne Handel er blot et skadeligt Blændværk, der vedligeholdes allene som et Finansmiddel formedelst den betydelige Told den kaster af sig.

381.

For Kolonier bestaaer Handelen i at et andet Land med sine egne Skibe tilfører dem Vare, og afhenter deres. Naar saadan Handelsmaade finder Sted imellem Lande, som ikke ere under et Handelsmonopol, kalder man det Passiv-Handel for den Nation, hvis Vare saaledes tilføres og afhentes af en anden Nation, hvis Handel i denne Forbindelse kaldes Activ.

382.

Man er temmelig enig om at ansee Activhandelen for den fordeelagtigste, og alle driftige Handels-Nationer bestræbe sig for at bemægtige sig den. Dens Fortrin ere:

1. At en Nation derved forsynes med bedre Vare, da den ikke behøver at tage til Takke med hvad Fremmede tilføre den.

2. Fragten, eller Transportomkostningen vindes.

3. En activhandlende Søe-Nation vedligeholder en stor Skibsfart, som foranlediger stor Virksomhed og mange Næringskilder i Søestæderne. Den danner en Mængde øvede Søefolk, hvilket er vigtigt for en Nation, som har Orlogsflaade.

383.

Denne sidste Betragtning, og Ønsket, at vinde baade som Kjøbmand og Fragtfarer, er Grunden til den berømte engelske Navigations-Act af 1651.

Den fastsætter 1. at kun Skibe, hvis Redere, Eiere, eller Skippere ere brittiske, eller af hvis Bemanding ¾ ere Britter, maae handle paa engelske Kolonier, eller paa de engelske Kyster. 2. At fremmede Vare kun maae indføres til Engelland i saadanne Skibe, eller i Skibe tilhørende det Land, hvorfra Varene have deres Oprindelse. 3. En stor Mængde Vare maae aldeles ikke indføres, endog i engelske Skibe, undtagen lige fra de Lande, hvor Varene ere fremkragte, det er, de skulle hentes fra første Haand.

Hensigten med denne Act er altsaa at bringe Activhandelen i Engellands Hænder.

384.

Enhver Nation, som vil efterligne dette, betjener sig mere eller mindre af de Midler, som Navigations-Acten bruger, nemlig Told, Mulcter, Confiscation.

Vi have nævnet Fordelene af den active Handel, og af en Navigations-Act i den engelske Betydning. Vi ville nu see hvad der kan siges derimod, det er, hvilke Fordele Passivhandelen tilbyder.

1. Naar Indførsel enten ikke er fri, eller er meget bebyrdet, saa er Udførsel ogsaa vanskelig. Fremmede sende ikke let Skibe med Vare, naar de ikke kunne faae Vare tilbage, for ikke at seile for halv Fragt, eller fordyre Varene med den dobbelte Fragt. Passiv-Handelen opmuntrer Ud- og Indførsel lige meget.

2. Det er ikke altiid at Vare blive lettere Kjøb fordi man selv vinder Fragten. Skibe fragtes ofte til lettere Fragt end man selv kunde seile for. Da Vares lette Priis er Hovedsagen i al Handel, som giver den største Fordeel, saa er Activ Handel i denne Henseende ikke altiid den fordeelagtigste.

3. Activhandelen trækker en meget stor Deel af et Lands Kapital til sig. Har et Land f. Ex. 2500 Skibe til den udenlandske Handel, saa stikker deri let en Kapital af 3—4 Millioner Species, hvilken store Sum unddrages Landets øvrige

Næringsveie, og dersom disse trænge saa er det høist urimeligt at sætte den i Skibe.

4. Ingen Kapital er underkastet saa mange Uheld som denne, og med dem er forbunden stor Fare for Gods og nyttige Mennesker. Derover har en activhandlende Nation en besværlig Byrde paa sig, en Nødvendighed til at forhøie Varepriserne, som Passivhandelen ikke kjender.

385.

Passivhandelen er derfor ikke ubetinget en ufordeelagtig Handelsmaade. Det aarlige Tab paa Skibe, Vare, Mennesker, kan let overgaae den Fordeel Fragten giver, samt den som vindes ved at have faaet Varene fra første Haand.

386.

Den egentlige Fragtfart, som en Nation driver for andre Nationer, bestaaer i at den tilfører dem Vare, uden at deeltage i Handelen. Det er da blot Fragten, som vindes, og den er for en stor Deel Gevinst, saasom den foruden Renten af den i Skibet og Inventariet stikkende Kapital, samt Godtgjørelse for alle Omkostninger, bør afgive et Overskud til Profit, som da det betales af Fremmede er en reen Indtægt.

387.

Fragtfart er ikke nogen egentlig Handel; den saakaldte Transithandel ikke heller. Den bestaaer i at Vare fra og til fremmede Steder føres igjennem et Land, og undertiden

oplægges der for nogen Tiid. Gevinsten derved beroer allene paa Godtgjørelse for Transport-Omkostningerne, og Magasineringen, hvilken tilligemed Transittolden er at ansee for en reen Indtægt, siden det er Udlandet som betaler den.

Femte Afdeling.

Om Statens Udgifter.

388.

Naar en Nation constituerer sig til en Stat maae det være dens Villie at udrede de Udgifter, som Staten behøver. Den samtykker i at en Deel af Nationalformuen, som dens Medlemmer ved deres Arbeidehave frembragt, maa anvendes til Statens Fornødenhed. Herved berøve Private sig en Deel af deres Eiendom, og derved Midler til en beqvem, behagelig Nydelse af Livet. De ere altsaa berettigede til at kjende de Grunde, paa hvilke Staten paabyrder dem et virkeligt Savn; til at undersøge disse Grundes Rigtighed, og til at forlange Fordringen nøie lempet efter Fornødenheden.

389.

I en Privatmands Huusholdning maa Udgiften indrettes efter Indtægten. Hans Indkomst er begrændset og bestemt. Vil han forøge sin Udgift maae han sørge for en større Indtægt, og Ingen taber ved at dette skeer. Med en Stat har det en modsat Beskaffenhed. Dens Indtægt er ubestemt; den tages af Statsborgernes Formue, som lider desmeer jo større Kravet bliver. Dette bør følgelig nedstemmes saa vidt muligt, det er, ikke overstige hvad de nødvendige Udgifter beløbe sig til. Altsaa bør Stats-

Huusholderen først gjøre Overslag over Beløbet af Statens Udgifter for derefter at indrette Indtægten.

De Grunde, hvorefter Udgifterne bestemmes, beroe paa en rigtig Bedømmelse af Statens politiske Stilling, dens Kulturs, dens Næringers Tilstand. Indtægten bestemmes efter Statistikens Oplysninger og statsøconomiske Grundsætninger.

Stats-Udgifts og Indtægts-Væsenet er Gienstand for en Deel af Cammeralvæsnet, og forklares i Finanz-Videnskaben.

390.

Endskjøndt en Stats Indtægt vel bør bestemmes i Forhold til Udgiften, saa er dog Indtægtskilden ikke uudtømmelig, da Nationen ikke kan beskattes i det uendelige.

Statens Finants-Væsen grunder sig paa Nationens Samtykke i at tilveiebringe eller unddrage sig selv hvad Staten behøver. Men Statens Fordring kunde blive saa stor at dens Tilfredsstillelse enten er umulig, eller dog ikke mulig uden at Nationen synker dybere og dybere ned i Fattigdom.

391.

Dette kan indtræffe paa tvende Maader; Nationen kan befinde sig i en saadan physisk eller politisk Stilling, at den nødes til at udtømme sig i bestandige Kamp imod physiske Mangler, eller i vedvarende Modsætninger med andre Nag-

ters Paavirkninger. I dette Tilfælde vil en Nation være, hvis Jordbund ikke yder det nødvendige Livets Behov, eller andre Producter til at forsyne sig dermed gjennem Handelen; hvis Folkemængde er liden, og hvis Liv er en bestandig Strid imod Naturen. I dette Tilfælde vil en Nation ogsaa være, som formedelst sin mod andre Magter forholdsvise ringe Statskraft og uheldig geographisk Beliggenhed befinder sig stedse i en spændt Tilstand mod andre Nationer, der stræbe at tilintetgjøre den som Stat.

I saadanne Tilfælde kan en Stat ikke gaae ud fra den naturlige Grundsætning for Finansvæsnet. Den nødvendige Udgift kunde langt overstige den mulige Indtægt. Her bliver det første Spørgsmaal: er en selvstændig Stat mulig, eller bør Nationen i Tide forekomme en aldeles Ødelæggelse ved en unyttig Modstand, og forene sig med en Naboe-Stat?

392.

Men en Nation kan ogsaa paa en anden Maade bringes i det Tilfælde at den forarmes ved de Bidrag Staten kræver. Denne kan nemlig ansee visse Udgifter for nødvendige, som ikke ere det.

Nationen bør derfor være tilstrækkelig oplyst om Stats-Udgifternes Art. Regjeringen bør nøie kjende Statens Hjelpekilder, og de sande Grundsætninger, hvorefter disse kunne bruges til mindst Skade for Nationalvelstanden.

393.

Da alle Stater nuomstunder ere stedte i en saadan Finansstilling, at Udgifterne opsluge alle Indtægter, og disse ved Beskatning af alle Slags under hundrede Navne er i nogle Stater bragte til det høieste, saa er det et seldent Tilfælde at en Stat i sit aarlige Finansudkast kan følge den Orden, som vi have erkjendt for den naturlige i Stats-Finansvæsnet, nemlig at bestemme Indtægten efter Udgiften. Denne Afvigelse forpligter imidlertiid ikke Statsoeconomen til at afhandle Materien i en urigtig Orden. Vi ville derfor i nærværende korte Oversigt af Finansvidenskaben først undersøge Statsudgifterne, og derefter Statsindtægterne.

394.

Foruden den største Sparsomhed i Udgift, og redelig Anvendelse af Indtægt, maae det bestemmes efter en rigtig Anskuelse: hvilke Udgifter overhoved ere nødvendige, hvilke der bør falde paa alle Statens Medlemmer, og hvilke der bør bæres allene af Enkelte.

395.

Statsudgifterne kunne henføres til følgende Slags.

Regentens Hof, eller de Regjerendes Underholdning.

Statens Embedsforvaltning og indvortes Orden.

Statens Betryggelse mod udvortes Fjender.

Diplomatiske Udgifter.

Opdragelsen.

Anstalter til Befordring af Statsborgernes Vellevnet.

Anstalter til Næringernes Drift.

Fattigvæsnet.

Statsgjelden.

Overordentlige Udgifter.

396.

Regentens Hof, og den høieste repræsenterende Magts Anseelse udkræver en Udgift, som bør være adskilt fra Statens øvrige Udgift, da dens Bestyrelse tilkommer Regenten efter eget Godtbefindende. Ikke dens Forvaltning, men blot dens Beløb henhører under Statsoeconomien. At dette bestemmes er naturligt, skjøndt saadan Bestemmelse vel i de fleste Stater er til ingen Nytte. Hvor det er nyttigt at fastsætte nogen aarlig Summe er det anstændigt, at denne Ansætning er rigelig. Desuden kan et Hof i en menneskekyndig Regents Hænder være et saare kraftigt Middel til at danne et Folks Maneer, dets Smag i Levemaade, dets udvortes Agtelse for Videnskabelighed og Konst.

397.

Statens indvortes Orden udkræver en bestemt Indretning og Gang af Civil-Administrationen. Sikkerhed for Person og Eiendom, den størst mulige borgerlige Frihed, er det Maal den bør sigte til.

Jo videre en Nation gaaer frem i Velstand desvidtløftigere maae Civil-Administrationen blive.

De Udgifter den udkræver angaae fornemmelig Statsindtægtens Oppebørsel, Sundhedspolitiet, det egentlige Politie, og det borgerlige Justitsvæsen.

398.

Embedernes tilbørlige Forvaltning er Grundvolden til al borgerlig Orden, og paa den beroer i Almindelighed Regjeringens Auctoritet og Undersaatternes Tillid til deres Regjering.

Bortgives Embeder blot som Næringsveie, eller Levebrød; har Regjeringen intet andet Maal at fremstille for den kyndige og redelige Embedsmand end Lønnens Forøgelse, ingen Bevæggrund imod Forsømmelse uden en ofte ubekjendt Irettesættelse, saa bliver Embedsforvaltningen let lunken og slet.

Derfor bør ved Embeders Besættelse noie sees saavel paa Moralitet, som paa Forstand, og videnskabelig Dannelse.

399.

I Henseende til det meer og mindre heri kan en Regjering tage Feil, og dette er undskyldeligt. Men aabenlyst at tilsidesætte disse Fordringer, at betroe erkjendte uredelige, dumme, uvidende Mennesker Embeder, eller at lade saadanne vedblive efter at de have godtgjort deres Uduelighed, eller Skjelmeri, er at trodse og

haane Nationen. Der er faae Misbrug i en Stat, som opirre meer end den at uduelige Embedsmænd ansættes, eller at slette taales. Regjeringen mister al sin Anseelse, Lovene bringes i Foragt, al borgerlig Orden vakler.

Eftergivenhed og Mildhed imod slette Embedsmænd er høist lastværdig Svaghed og Uretfærdighed imod hele Nationen.

400.

Enhver Embedsmand har behøvet en Forberedelse. Ved sit Embede er han af Staten sat i et vist borgerligt Forhold, hvis udvortes Betingelser han bør iagttage; som Menneske attraaer han at vorde Huusfader, med det Ønske at sætte sin Huustroe i en anstændig Forfatning, og at forsørge sine Børn i det mindste med en passende Opdragelse. Hertil kommer det Haab at kunne see sin kraftesløse Alderdom imøde uden Ængstelse. Af alle disse billige Fordringer udspringer Statens billige Pligt at tillægge enhver Embedsmand en Lønning, der staaer i Forhold til hans billige Krav, og som er bestemt ved Embedet selv, Vanskeligheden det har havt at opnaae den fornødne Duelighed, Embedets Vigtighed for Staten, hvorpaa dets Anseelse beroer, og dets meer eller mindre besværlige Udøvelse.

401.

For Embedslønninger i Almindelighed gielde følgende Regler:

a. Alle Embeder bør ikke lønnes af Staten, nogle bør erholde deres Lønning i Forhold til Arbeidet, og af dem, som bruge Embedsmændene.

b. Lønningerne maae staae i Forhold til Embedsmandens borgerlige Stilling, saa at han ikke behøver, ja ikke engang tillades uden i enkelte Tilfælde at drive nogen borgerlig Næring, Agerbrug unttagen.

c. Lønningen maae stige i Forhold til Tiden hvori Embedsmanden vedbliver sit Embede, thi efter Reglen behøver han mere efter mange Aars Tjeneste end ved Embedets Tiltrædelse.

d. At Embedsmanden naar han har udtjent eller ved Alder og Sygelighed er bleven uskikket til Embedet, beholder for sin øvrige Levetiid den hele Lønning i Pension, naar de virkelige Udgifter, som Embedet medførte fradrages. Billighed taler høit for saadan Bestemmelse. En Embedsmands affældige Alderdom og hans forberedende Ungdom udgjør et Heelt med hans modne virksomme Alder; den første er en Virkning ligesom den sidste er en Aarsag til hans Virksomhed som Embedsmand, og Staten bør erkjende det hele som sig opoffret.

e. Saavidt muligt burde til Lønninger anvises Domainer, eller Jord pro officio til Nytte og Brug; ligesaa faste Bopæle, eller Embedsboliger uden Afgifter.

f. Ansættes Lønningen i Penge, bør den efter visse Tidsrum forhøies for at staae i Forhold til Sølvets Priis imod Vare. Rigtigst er det at ansætte den i Naturalier.

g. Embedsmændene bør ikke betale Skatter uden i overordentlige Tilfælde, ikke heller bør de svare Rangskat af den Rang der tilkommer deres Embeder.

402.

Angaaende Embeders Fordeling og Besættelse maae iagttages:

a. At Staten ikke lettelig for at oeconomisere forener flere Embeder i een Person, mindst saadanne som burde controllere hinanden.

b. At Embeder ikke vorde alt for besværlige ved Forretningernes Mængde og Beskaffenhed.

c. At Embedernes Antal ikke forøges uden stor Nødvendighed; især maae søges at undgaae mange Underbetjente, som sædvanlige ere uvidende, indbildske, nødlidende og bestikkelige.

d. At man saavidt muligt forvandler Embeder med Lønninger til Æres-Poster uden Løn.

e. At Staten er meget vaersom ved Embeders Besættelser, og aldeles ikke overbærer enten med Udueligbed, eller Uredelighed.

f. Lønninger til Oppebørsels-Betjente, Politiets Embedsmænd og Justits-Betjente bør udredes directe af Staten, eller anvises ved Domainer. Der bør aldeles ikke være Spørgsmaal

om Sportler, og uvisse Indkomster, for saavidt som Uvisheden angaaer Størrelsen i ethvert Tilfælde, og beroer paa Vedkommendes Gavmildhed.

g. Embeder, hvortil ikke udfordres nogen videnskabelig Dannelse, men kun Opmærksomhed og Troskab, bør ikke vælges blandt den laveste Almue. Dens Medlemmer bringe som oftest deres Stands Gemeenhed ind i deres Embedsførelse, hvorved Embedet, og gjennem dette Staten bliver foragtet. At mange slet lønnede Underbetjente holdes er et Beviis paa en maadelig Embedsfordeling.

403.

Det er et vigtigt Spørgsmaal: om det er bedst at overlade et Lands statsoeconomiske Anliggender til Bestyrelse af et Collegium, eller til en enkelt Minister med et ham undergivent Departement.

Til Fordeel for Collegial-Bestyrelsen kan anføres:

a. Statens Medlemmer ere sikkre for Undertrykkelse, eller Fornrettelse da Beslutningerne falde efter de fleste Stemmer.

b. At der imellem et Collegiums Medlemmer altiid maae findes en eller flere Mænd, som fortrinsviis besidde de videnskabelige Indsigter, de locale Kundskaber, samt den Hukommelses-Viden, som disse enkelte Gjenstande kunde udfordre.

c. At et Collegium er vedvarende; de Kundskaber, som Sagerne forudsætte, maae derfor altiid være tilstede der.

404.

Imod Collegialvæsenet, og til Fordeel for Departements-Bestyrelsen anføres:

a. En Minister i Spidsen for et Departement, som er ham undergivent, og som egentlig kun er at ansee for hans Comptoir, har et bestemt Ansvar.

b. Collegial-Behandlingen kan være god i Sager, som kunne afgjøres efter en Routine, som lader sig henføre til visse almindelige Regler, og ikke forudsætter nøie Localkundskab. I alle Sager, der maae betragtes fra nye Synspunkter, er Bestyrelsen bedst i een Mands Hænder, som er forbunden til at oversee det Hele.

c. Collegial-Behandlingen er langsom, og i Grunden eensidig, thi det er som oftest efter en enkelt Mands Referat at Sagen afgjøres. Det samme er vel ogsaa Tilfældet ved Departements-Behandlingen; men Ministeren har her ingen at dele sit Ansvar med, og nødes derfor til at undersøge hans Undergivnes Arbeide.

d. Det er lettere at finde en eneste duelig Mand til at forestaae et Departement, end at faae mange duelige til Medlemmer af et Collegium.

e. Regenten kan lettere faae et Departement forbedret ved at overgive det til en anden

Minister, end et Collegium.

f. Collegialbestyrelsen er kostbar, da et stort Personale enten behøves formedelst Forretningernes Indvikling, Udstykning, og seendrægtige Gang, eller fordi mange Personer paa alle Maader trænge sig ind som paa en Alfar Vei til Befordring.

405.

En af Hensigterne, hvorfor Menneskene traadte sammen til den borgerlige Forening, er at forskaffe sig Sikkerhed imod udvortes Fiender. Det paaligger den øverste Statsmagt at tilveiebringe denne Sikkerhed; det er Statsborgernes Pligt, ved personlig Stilning og andre Bidrag, at sætte Staten i Stand dertil.

Den til Forsvarsvæsenet fornødne Krigsmagt er en Størrelse, som ikke nøiagtigt kan rette sig efter statsoeconomiske Grunde. Forsvarets Styrke bestemmes af Styrken af det formodede Angreb; og Anstalterne til Forsvar maae i Henseende til Vedvarenhed rette sig efter Rimeligheden af et nær forestaaende Angreb. Derfor maae en Stat altiid være beredt til Forsvar. Med Krigsvæsenets nærværende sammensatte Tilstand ere mange Indretninger, store Forraad, megen Hjelp nødvendige for en Krigsmagt; og en staaende Armee kan ikke undværes.

406.

De store Udgifter, som Krigsvæsnet udkræve endog i Fredstid, er et nødvendigt Onde, som idelig

svækker Staterne, og standser National-Velstanden. Men til Udmattelse, til Ødelæggelse bør det ikke gaae. Er en Stats politiske Stilling af den Beskaffenhed at den ikke kan vedligeholde sig som selvstændig Stat uden ved et Forsvarsvæsen, som udtømmer Statens største Kraft, saa er alt Forsvar unyttigt, thi en saadan Stat maae dog omsider falde, ja den uforholdsmæssige store Krigsmagt vil endog fremskynde Faldet. En alt for stor Armee er slet intet Forsvar; den er lig en stedse opløftet Arm, som fattes Sener, Marv og Kraft for at slaae til.

407.

En svag Stat har intet Vedligeholdelses-Middel uden dette: at sætte sig i et betryggende Forhold med andre Magter, og det er urigtigt at øde Nationens Kraft paa et unyttigt Forsvarsvæsen.

Er Forsvar muligt til en vis Grad, en Opgave, som Statsmanden i Forbindelse med Statistikeren og Statsoeconomen, bør opløse, saa er det naturligt at Stridskraften bør staae i Forhold til Styrken af det Angreb man vil afbøde.

408.

En svag Stat er af Naturen bestemt til en vis Middelmaadighed, og at holde sig inden dennes Grændser er dens Frelse. Herved undgaaer den Nødvendigheden af et stort Forsvars-Væsen. Dens Politik maa være frygtsom, men redelig; den bør undgaae al Rivalitet med de mægtige Stater især vogte sig for ved sin udenlandske Handel,

at vaagne deres Misundelse; den bør ikke svække sig ved Kolonial-Besiddelser. Holder den sig ved sin Frygtsomhed kun paa et lavt Trin; ansees den som ubetydelig paa den diplomatiske Tumleplads, saa er dette System dog det eneste, som kan betrygge en Stat, der af Naturen er bestemt til at være svag. Ingen Konst kan afhjelpe en Natursvaghed.

409.

En stor Krigsmagt er ikke altid en stor Stats Frelse, endnu mindre er den et Sikkerhedsmiddel for en liden svag Stat. Ingen Stat bør da holde en større Krigsmagt end høist nødvendigt. Denne Størrelse beroer paa den sandsynlige Størrelse af den Styrke, hvormed en Naboemagt kunde forsøge et pludseligt Overfald. Imod langvarige Feider maae en Nation betrygge sig ved Allianser.

410.

Paa det at Udgifterne og Byrderne, i Anledning af Krigsvæsnet ikke skulde trykke Nationen meer end uundgaaelig nødvendigt maae iagttages:

a. At en stor Deel af de faste Tropper med Fordeel kan hverves udenlands.

b. At alle vaabenføre Mennesker i Staten bør tage Deel i Krigstjenesten.

c. At Landmilitsen øves i Vaaben paa den for Landmanden beleiligste Aarstiid, og i saa kort Tiid som muligt.

d. At de faste Tropper, forsaavidt de kunde undværes fra Tjenesten, bruges til nyttige Arbeider, saasom Kanalgravning, Veies Anlæg, Opdyrkning, Skovplantning, Inddigning m. m.

e. At de forlægges i Garnison fornemmelig i Egne, som trænge til Arbeidere.

f. At de i Fredstid bruges til Forretninger, hvortil Staten ellers lønner særegne Betjenter, saasom Stæders Bevogtning under Politiet, som Politiebetjente, Vægtere. De kunde ogsaa bruges som Postbudde, Postillioner o. a.

Ved saadan systematisk Benyttelse i Fredstider af det staaende Militaire, vilde de derpaa anvendte Bekostninger miste noget af deres Betydenhed.

411.

I øvrigt har en stor Armee og en stor Orlogsflaade ikke nogen umiddelbar gavnlig Virkning paa Nationalvelstanden; eller, den Virksomhed de foranledige er i det høieste kun middelbar productiv, nemlig som Sikkerheds-Middel for Staten.

Skibsværfterne, Tøihusene, Laboratorierne og de øvrige militaire Fabriker sysselsætte vel mange Arbeidere, og en stor Kapital; men de frembringe derved ingen nye Kapital. De drives af Staten fordi de ere nødvendige, ikke fordi

fordi de betale sig; de spilde følgelig Arbeide og Kapital. Derover hindre de Nationalvelstandens Opkomst, og dersom denne allerede er i Aftagende saa fremskynde de Aftagelsen, og Nationens Afmagt.

412.

De diplomatiske Udgifter, som en Stat gjør i Anledning af sin Meddelelse med andre Magter, er i de fleste Stater ikke at betragte som et Tab, da en Stat erholder Erstatning derfor paa samme Maade.

Derimod ere Tributer, eller, som de kaldes, Præsents, til visse Magter, saasom til de barbariske, at ansee som en Udgift, der ikke erstattes uden middelbart ved den Profit, man gjør sig af den Frihed, som Tributen giver Ret til at bruge.

413.

En betydelig Klasse af Statsudgifter er den, som indbefatter Bekostningerne paa Opdragelsen og Underviisningen, saavel i den første Ungdom, som i den senere Alder; det er: til den egentlige Oplærelse i Almindelighed, i nyttige Kundskaber, til Religionens Vedligeholdelse, til Videnskabelighedens Fremme.

414.

Det paaligger Forældrene som en naturlig Pligt at opdrage deres Børn, det paaligger ikke andre, følgelig ikke heller Staten. I det

borgerlige Selskabs nærværende uddannede Tilstand, ved Arbeidets yderlige Deling, ved Konsters og Videnskabers store Omfang, kan ikke enhver Fader give sine Børn den særegne Dannelse de behøve. Kun de alleralmindeligste Grunde, Læsning, Skrivning og Regning, de simpleste Sætninger om Menneskets Forhold til et høiere Væsen, til sine Medmennesker og til Staten, er det Forraad hvortil den almindelige Mand er indskrænket. Videre kan hans Meddelelse ikke gaae. Det forbliver alligevel hans Pligt at besørge sine Børns Opdragelse, og da han ikke selv kan maae han betale andre for at opfylde hans Pligt.

415.

De Udgifter, som Opdragelsen, eller Statsborgernes moralske og videnskabelige Dannelse medføre, bør derfor falde paa Forældrene. Staten er ikke forpligtet til at tage videre Deel deri end forsaavidt det udfordres at træffe Indretninger, som lette Forældrene deres Forpligtelse, og som Private ikke kunde foranstalte.

Derfor kan og bør Staten vel anlægge Skoler, Academier, Universiteter; men deres Vedligeholdelse og det derved ansatte Personales Lønninger burde bestrides af dem der benytte disse Indretninger. Imidlertid er det dog anstændigt og anbefaleligt at Staten heri viser Liberalitet. Jo mindre kostbar den videnskabelige Dannelse falder, des flere ville der under den

ne Dannelse gaae videre end til de simple Brødstudiers tarvelige Behov, og Videnskaber og Konster ville derover blomstre til Nationens Hæder.

416.

Gandske at lade al offentlig Opdragelse gaae for Statens Regning er ikke tilraadeligt. I Opdragelsesvæsnet, som i alle offentlige Foranstaltninger, indsniger sig lettelig en Embedskjødighed, som bedst forebygges ved at Lærerne paa en Maade maae i deres Pligters aarvaagne Efterlevelse søge et Motiv til rigeligere Betaling af Lærlingernes Foresatte. Og dette Motiv er maaskee i denne Sag af ualmindelig Vigtighed, da Lærernes Feil eller Skjødesløshed ikke ere isolerede bestemte Forseelser, der kunne nøie controlleres, eller revses med bestemte Straffe, og Feilene formedelst Tab af Tid ere for det meste uoprettelige.

417.

Foruden de Udgifter, som Ungdommens Undervisning kræver, bør Staten ikke holde sig alt for meget til Besparingssystemet, naar det gjelder om at virke paa andre Maader til Konsters og Videnskabers Fremme. Hertil hører ikke blot at understøtte uformuende Videnskabsdyrkere, men ogsaa at betrygge enkelte Lærde, som uden Hensyn til Udkomme offre en eller anden Videnskabs-Green deres Talenter og Tiid. Ligeledes bør Staten anlægge Bibliotheker, Natural-Kabinetter, Konst-

samlinger, foranstalte videnskabelige og nyttige Reiser m. m.

418.

Næringernes fortrinlige Drift i et Land beroer meget paa en Mængde offentlige Hjelpemidler, hvis Tilveiebringelse paaligger Staten, naar Private ikke finde Regning derved. Hertil hører Landeveie og Kanaler, til Lettelse for den hastigere indenlandske Samfærdsel; Havne, Fyrtaarne, Sømærker, Lodsvæsen til Sikkerhed for Handel og Søefart; Kreditkasser, Assistentshuse til at raade Bod paa Pengeforlegenhed, Postvæsen for en ordentlig og tryg Meddelelse m. m.

419.

Saadanne Indretninger udfordre betydelige Udgifter, saavel i deres Anlæg, som til deres Vedligeholdelse. Naar Staten kan gjøre dem til private Anliggender er dette alletider det bedste, i det mindste kunne Veie og Kanaler meget vel anlægges og underholdes som fordeelagtige private Foretagender.

420.

Skal Staten besørge dem saa er det et Spørgsmaal: om Renterne af Bekostningen og den aarlige Vedligeholdelse bør gaae paa hele Statens Regning, eller affordres som Afgift af dem der betjene sig deraf? Det sidste synes vel billigt, men er det i Grunden ikke altid, f. Ex. Veipenge. At fare paa en beqvem Vei lader nok som et Gode alene for den Veifarende; men den som sidder hjemme ny

der dog Godt af den almindelige lette Samfærdsel i Landet, hvilken som en for alle Statsborgerne gavnlig og fælleds Sag burde betales af alle Statens Borgere.

421.

Det binder Mennesket til Fædrenelandet med stærke Baand, om Landet tilbyder en behagelig Nydelse af Livet. En Regjering bør ingenlunde forsmaae saa virksomt et Middel til at befæste Fædrelands Kjerlighed, Nationalstolthed, og Hengivenhed for sig. Derfor bør den ikke skye Udgiften, hvorved dette Maal kunde naaes; men den bør tillige saavidt muligt sørge at lede Nationen til Smag og Kultur, selv ved dens Forlystelser. Et Hof kan gjøre en anstændig Tone herskende i Omgangslivet. En Regjering kan vaage over at Sædeligheden ikke fornærmes paa de offentlige Forlystelsessteder, saasom ved Skuespil; men den kan tillige sørge for at Skuespilhuset bliver et Dannelses Middel for Smag og Sæder. Den kan foranstalte Anlæg af offenlige Spadseergange, Leiligheder til Almuefester, o. s. v.

422.

Med al mulig Næringsfrihed, al Omsorg for Opdragelse og Underviisning, vil ingen Stat kunne undgaae at anvende en Deel af Nationens og Statens Indtægt paa at forebygge og lindre Fattigdom, eller paa Fattigvæsnet.

Staten er vel forpligtet til at betrygge ethvert af dens Medlemmer al med Moral passende Frihed i at ernære sig; men det paaligger den ikke at in

bestaae for at Enhvers Bestræbelse skal lykkes. Det synes endog uretfærdigt om Staten, for at opreise den mindre Heldiges mislykkede Forsøg vilde paalægge den dueligere, vindskibeligere, forstandigere en Afgift. Retfærdighed er Regjeringens Hovedpligt; Velgjørenhed og Medlidenhed ere ikke dens Pligter; de lede let til Misgreb og Forurettelser.

423.

Men Statens Medlemmer ere Mennesker, og for Mennesket med alt dets Tilbehør af Held og Uheld, Godt og Ondt, blev Staten til. Den omhyggeligste Opdragelse kan mislykkes; den bedst valgte Levnets-Bane kan forfeiles; ulykkelige Tilfælde kunne lamme Legemskræfterne, den affældige Alderdom har sine billige Fordringer, Sygeleiet sine; Uheld af allehaande Slags kunne tilintetgjøre Frugten af den redeligste Stræbsomhed; selv Regjeringens Feil, Skjødesløshed, eller Troløshed hos Embedsmænd, slet søvnigt Politie, kunde bringe Enkelte og Familier i Armod. Det er i det mindste ikke menneskeligt om Staten her træder kold, streng retfærdig, uvirksom tilbage, og overlader de Ulykkelige til en tilfældig Medlidenhed.

Fattigvæsnet bør derfor være en overmaade vigtig Gjenstand for Statsbestyrelsen, hvis nøiagtigste Forvaltning angaaer ikke blot Nationens Velstand, men ogsaa dens Ære.

424.

Statens Pligter i Henseende til Fattigvæsnet ere af dobbelt Art: at forebygge Fattigdom, at forsørge den Fattige.

Til Fattigdoms Forebyggelse ere følgende Midler de vigtigste:

a. Alle Næringsveie maae være saa fri som muligt. Men det forbliver alligevel en Hovedregel at undertrykke de alt for usikkre og ikke anstændige Næringsveie, der befordre en overflødig og altsaa skadelig Folkemængde. Især er det Statens Pligt at vaage over at den saa kaldte borgerlige Næringsdrift i Stæderne ikke bliver overfyldt; thi det er fornemmelig derved at mange Familier lægge Grund til Armod, ved en ubesindig Stolen paa de Leiligheder til Fortjeneste, som her synes at være, hvilke dog for det meste kun er Lokkemad, saasom Vertshuusholdning, Dagleie m. m.

b. Adskillige Uheld kunne ramme en Nation, og volde en meer eller mindre almindelig Fattigdom, f. Ex. Misvæxt, Qvægsyge, Overswømmelse, Orkaner. Maar slige Uheld har en stor Udbredelse, ere deres Wirkninger sædvanlige saa store, at Staten ikke kan gjøre meget for at modveie dem, men maae overlade det til Tiden at lindre eller udslette dem.

Naar Uheld af saadan Art træffer kun enkelte Egne, kunde Staten vel komme til Hjelp. Men ved Ødelæggelser, som have locale Aarsager,

som Overseemmelse, synes det at de, som Naturmuligheder, maae betragtes i Forbindelse med Grundeiendommen, kunde altsaa formodes, og tages i Betragtning ved Eiendommes Kiøb. Det bør derfor neppe blive en Statsudgift, naar et forudseet og i Beregning taget Uheld indtræffer.

Andre ved Uheld fremkomne Udgifter, saasom Qvægs Nedslagning for at standse Qvægsygen, er til hele Landets Nytte og bør med Rette gaae for Statens Regning.

c. Sygdomme, og Beskadelse paa Lemmerne er ofte Kilde til Fattigdom, i det de giøre Arbeide umuligt. Ved et godt Sundheds-Politie, med gode Lægers, Chirurgers og Giordemødres Ansættelse, samt ved Hospitaler, kunde en Mængde saadanne Uheld forebygges.

d. Fattigdom har ofte sit Udspring af den Uvelighed til at arbeide, som er Følge af en forsømt Oplæring. Et velordnet Skolevæsen vil her vise velgiørende Virkninger.

Men foruden det egentlige Skolevæsen burde Staten sørge for Leilighed til at lære at arbeide, at erhverve sig practisk Færdighed og techniske Kundskaber, hvorved mange Industriegrene vilde opstaae ved Siden af de egentlige Næringsveie, og som kunde bøde paa disses Utilstrækkelighed. Overalt er Industriens Opmuntring, især hos Qvindekiønnet, et af de bedste og anstændigste Midler til at forebygge Fattigdom.

e. For den Arbeidslystne, som ikke selv kan forskaffe sig Arbeide, bør Staten, endog med Tab, aabne Leiligheder, saasom ved Arbeidshuse.

f. Alle Løsgjengere bør Politiet have nøje Indseende med. Lediggang forudsætter ofte ulovlige Opholdsmidler, og ender sædvanlig med Armod, om ikke med Forbrydelser.

g. Et af de meget vigtige Midler til Forebyggelse af Nødlidenhed er Enkekasser, eller Forsørgelses-Anstalter, hvorved en Ægtefælle kan betrygge sin efterladte Enke et anstændigt Udkomme, og en Fader sine Børn en Understyttelse til i det mindste at fuldende deres Opdragelse.

Det paaligger en Ægtefælle at betrygge sin Huustroe, en Fader at opdrage sine Børn. Disse Pligter kan Staten ikke paatage sig for dens Embedsmænd, thi man maae forudsætte at Embedernes Lønninger ere fastsatte med Hensyn til hine Pligter. Den kan derfor ikke i Almindelighed indlade sig i at udrede Pensioner til Embedsmænds Enker. Men desmeer bliver det dens Pligt at paasee at Embedsmændene selv sørge derfor, og den er beføiet til ved Lovbud at befale de hertil tjenende offentlige Pensions- eller Forsørgelses-Anstalter brugte, ikke blot af Embedsmænd, men af enhver Mand som gifter sig.

h. Endelig da det var uretfærdigt og uanstændigt om Staten overlod dem af dens Tjenere, som formedelst Alder og Sygelighed maa

træde tilbage fra det virksomme Liv, til en hjelpeløs Tilstand, saa bør de aflægges med Pension. Vi have forhen viist at et Embeds fulde Lønning bør udgjøre Pensionen.

425.

Naar Fattigdom uagtet alle Forebyggelses-Midler indfinder sig, begynder den anden af Statens Pligter mod Fattigvæsnet, den at forsørge den Trængende.

Har Staten ikke ved urigtige Foranstaltninger fremkonstlet en uforholdsmæssig Folkemængde, har den ladet Næringsveiene været fri, har den hindret skuffende Udsigter til Udkomme fra at friste til ubesindige Ægteskaber, har den stræbt at give den huslige Vindskibelighed en god Retning, har den foranstaltet Forsørgelses-Anstalter, pensionerer den sine udtjente Embedsmænd m. m., saa vil den ikke finde ret mange andre Individer paa den egentlige Forsørgelses-Liste end saadanne, hvis Arbeidskraft er tilintetgjort, eller svækket. Grundsætningerne for Statens Deeltagelse heri ere:

a. Uførhed til Arbeide beroer paa Legems-Skade ved Tilfælde eller Sygdom, samt paa Alderen. Enhver Art af Arbeide, enhver Haandtering, har visse Virkninger paa Legemet; Alle Haandteringer frembringe ikke de samme Virkninger. I den agerdyrkende Klasse er Arbeids-Uførhed sjelden, undtagen i Alderdom; Sygelighed og tilfældig Beskadelse er langt fra ikke

saa hyppige hos Landmændene, som i Haandværks- eller Fabrik-Klassen, hvor derimod Affældighed af virkelig Alderdom er mindre almindelig. Da nu enhver Stand bør bære sine egne, den naturlige Byrder, saa tilkommer det enhver særskilt Arbeids-Klasse at forsørge dens egne Fattige.

b. En almindelig Fattigskat, hvor denne Forskjel ikke iagttages er uretfærdig og den bør ikke finde Sted.

Landmændene bør sørge for deres Fattige, hver Haandværksklasse for sine. Naar en Arbeider, ved at anslaae sit Arbeides Værdi, beregner foruden alle de enkelte Værdier, hvoraf Total-Værdien er sammensat, endnu et Tillæg, en Profit, der jevner alle Uligheder i hans Arbeides Gang og Næringsdrift, saa indeholder denne Profit tillige en Erstatning for de særegne Uleiligheder, hans Arbeide er underkastet, hvortil ogsaa hører den dermed forbundne større eller mindre Udsættelse for at vorde udnelig til dette Arbeide. Følgelig har enhver Arbeider stykviis forud oppebaaret et Bidrag til at afhjelpe sin Alderdoms Trang, eller den tilfældigviis for tidlig indtrufne Uførhed til Arbeide. Han har altsaa ingen Ret til at fordre Bidrag paa nye, allermindst af andre Arbeidere i andre Fag, som mindre udsatte for tilfældig Beskadelse, ved at bestemme dens Arbeides Priser, have lidet eller intet taget Hensyn til at betrygge sig.

Det kan følgelig ikke i Almindelighed ansees for en Staten tilkommende Udgift at forsørge Fattige i de arbeidende Klasser, hvorimod dette tilkommer enhver Klasse med Hensyn til dens egne Fattige.

c. For alle andre Fattige, som hverken paa denne Maade eller ved Privates Omsorg, i Hospitaler, eller andre milde Stiftelser kunne forsørges, paaligger det Staten at træffe passende Foranstaltninger paa Statskassens Bekostning.

426.

I de allerfleste Stater har man Statsgjeld. Hvor der tænkes paa at betale den foraarsager den Udgifter, saavel til Afdrag som til de aarlige Renter. Er Gjelden betydelig, saa gives neppe noget andet Middel til at betale den, end en Afdragsfond (synkende, eller egentlig, sænkende Fond.)

Den opstaaer ved at Staten aarligen foruden Renten betale en vis Deel af Statsgjelden, hvilken med Rente og Rentes Rente i kort Tiid løber op til en stor Summe. F. Ex. Statsgjelden er 10 Millioner, Renten 400,000 og Nationen betaler som Skat foruden de 400,000 aarligen $\frac{1}{100}$ af Kapitalen eller 100,000, som afgaae i Statsgjelden eller udsættes paa Rente. Næste Aar spares altsaa Renten af $\frac{1}{100}$ af Kapitalen. Denne besparede Rente tilfalder Afdragsfonden, og saaledes aarlig. Den $\frac{1}{100}$ af Kapitalen, som aarligen skaffes tilveie, vil med

Rente og Rentes Rente i 37 Aar gandske udbetale den hele Statsgjeld, eller 10 Millioner.

427.

Overordentlige Udgifter ville finde Sted i enhver Stat foruden de sædvanlige bestemte Udgifter.

428.

Forsaavidt den til overordentlige Udgifter bestemte Sum ikke bruges, kan den lægges hen som en Skat, eller udsættes paa Rente som Statskapital. Der er vel kun faae Stater, hvor Finantsministeren nuomstunder behøver at fordybe sig i Undersøgelser over Nytten eller Skadeligheden af en Nationalskat, da Indtægterne sjelden forslaae, skjøndt der ere bragte til det høieste Punkt. For Fuldstændigheds Skyld ville vi dog anmærke hvad der kan siges for eller imod.

Et fyldt Skatkammer giver en Stat stor Eftertryk i sine politiske Forhold.

Det gavner fornemmelig i Krigstiid, da mange Næringsveie standses, og overordentlige Paalæg vilde trykke Nationen alt for meget.

Endog i Fredstiid er en Skat til stor Nytte, da en Stat med den er istand til at udføre store gavnlige Anlæg.

I det Tilfælde at Circulations-Kapitalen er for stor er det nyttigt at en Deel deraf trækkes derfra, og henligger ubrugt.

Imod Samling af en Skat indvendes: at en Nation for at tilveiebringe den maae gjøre en stor Kapital ufrugtbringende.

Dens Beløb er frataget Statens Medlemmer ved Paalæg; de havde kunnet bruge den selv til deres Næringers Forbedring og Udvidelse.

For at opdynge en Skat maae en Nation, som ikke selv har Guld eller Sølv-Miner, tilbytte sig en Mængde ædle Metaller fra Udlandet for sine Producter. Den berøver sig derved mange Nydelser.

429.

En Stat kan ogsaa anvende sin samlede Skat som rentebærende Statskapitaler. Den fordeelagtigste Maade at benytte dem er at de, altiid imod fuldstændig Sikkerhed, udlaanes til Forbedringer i Natural- og Konstproductionen. Ogsaa er det en god Anvendelse om Staten for sine Kapitaler tilkjøber sig Jordeiendomme, for at gjøre dem til Domæner. Endelig kunde Statskapitaler bruges paa en for National-Velstanden nyttig Maade, naar de anvendtes til at bortrydde visse Hindringer for Næringsveiene og den borgerlige Frihed, som Regjeringen ikke uden at krænke Eiendomsretten kunde ophæve. Hertil kan regnes Afkjøb af visse Rettigheder, som enkelte Statsborgere ere i Besiddelse af til Andres Skade, saasom Hoverie, Vandmøllerettighed, Monopoler m. m.

Sjette Afdeling.

Om Statens Indtægter.

430.

Hvor stor en Stats Indtægt bør være beroer paa den Sum, som dens nødvendige Udgifter beløbe sig til; denne maae ikke udgjøre mere end Indtægten kan beløbe sig til, og dette Beløb maae aldrig overskride Nationens rene aarlige Indtægt, ja ikke engang naae den. Denne Regel er den eneste almindelige Bestemmelse for Statsindtægten, som Statsoeconomien kan give.

431.

Denne Regel grunder sig paa at Nationens Grundkapital og Driftskapital intet kan miste uden at Productionen bringes i Standsning eller Aftagelse, og Nationen forarmes. Den Deel af den circulerende Kapital, som skal completere den aarlige Afgang i de tvende andre Kapitaler, kan følgelig ikke heller afgaae til Skatter. Af denne Kapitals anden Deel, eller den rene Indtægt, kan ikke afgaae uden en vis Deel; thi det er af den rene Indtægt at al Udvidelse og Forbedring i Næringerne skulde bekostes. Resten deraf skulde skaffe Eieren en beqvem og behagelig Nydelse af Livet, til Belønning for hans Bestræbelser. Det er allene af denne Rest, at Staten kan erholde Indtægter, vel under Ind-

Krænkning og Opoffrelser af Statsborgerne, dog uden at Nationalvelstanden lider.

432.

En Stats aarlige Behold bestemmes for en stor Deel af dens udvortes Forhold. Er den nødt til at underholde en stor staaende Armee, maae den jevnlig føre Krig, lider dens Handel ved andre Nationers Krige, saa forøges derover Statens Udgifter, og flere Indtægter behøves. En Stats Indtægt kan derfor ikke Aar ud Aar ind være ligestor.

433.

Til sin Indtægt har Staten følgende Kilder: Domæner, Regalier, egentlige Skatter, Paalæg af blandet Beskaffenhed, Statskapitaler.

434.

Ved Domæner, (Krongods,) forstaaes den Deel af Landets Territorium, som Nationen frasiger sig al Nytte og Brug af, og hvis Indtægt tilfalder Statens Kasse. Saadanne Domæner er Jordegods, Skove, Græsgange, Almindinger.

Til Domæner kan ogsaa regnes visse Rettigheder paa Undersaatternes Grunde, saasom Jagt, Fiskerie, Tiender.

435.

Ved Domæner har en Nation engang for alle betalt en Deel af sin Afgift til Staten. Den rene Indtægt deraf afgaaer følgelig i Nationens øvrige Afgifter. Dersom den rene Ind-

tægt, slig Gods, eller slige Rettigheder indbringe Staten, er ligesaa stor som den kunde være i Statsborgernes egne Hænder, saa er Domæner en fordeelagtig Sag, og det er nyttigt om en Nation paa denne Maade kan anvise Staten alle dens behøvende Indtægter uden videre personlig eller real Beskatning.

436.

At en Nation saaledes forskaffer sig Skattefrihed, i det mindste med Hensyn til Statens ordentlige, faste Udgifter, kan saavel Staten som dens Medlemmer være tjente med. Hin kunde ikke tabe, disse vilde vinde, naar kun tvende Betingelser kunde opfyldes.

Den første er at: Domænerne blive saa godt bestyrede af Staten, som en Privatmand vilde bestyre dem. Dette kan ikke skee med mindre de ved at overlades ved lange Forpagtninger blive bragte under Privates Bestyrelse.

Den anden Betingelse er: at dersom Domænernes Indtægt skal træde istedet for Skatter, maae Skatternes Beløb være betydelig mindre end den rene Indtægt af Domænerne. Thi ere disse Størrelser ligestore bliver intet tilovers for Forbedringer, uden hvilken de fleste Eiendomme, i det mindste alle Landeiendomme, bestandig forværres. Eiendommen kunde da tilstøst ikke skaffe Staten fuld Sikkerhed for sine Indtægter.

Fra Domæner maae adskilles **Patrimonial-Gods**, det Gods nemlig en Regent selv

eier som privat Mand, og over hvilket han kan raade efter Behag.

437.

Jagt og Fiskerie burde ikke tilhøre Staten uden paa Domænerne. Disse Rettigheder give sædvanligen kun en ubetydelig Indtægt, men volde mange ubehagelige Indgreb i Eiendomsretten, eller dog virkelige Uleiligheder for Grundeieren.

438.

Ved et Regale forstaaes en den øverste Magt i Staten forbeholden Udøvelse, Nytte og Brug af visse Rettigheder, som ellers tilkom Nationen.

Til Regalier regnes snart flere, snart færre Gjenstande; og mange Gjenstande ansees af nogle Regjeringer for Regalier uden at de bruge dem som saadanne.

Til Regalier regnes ogsaa ofte Udøvelse af visse Forrettigheder, som tilkommer den øverste Magt, nemlig de saakaldte Majestætsrettigheder, f. Ex., den Rettighed at meddele Hædersttegn. Vi betragte her kun de Regalier, som ere Indtægtskilder for Staten.

Som saadanne henhøre de fleste, om ikke alle Regalier, enten under Domænerne, eller det er en Art borgerlig Næring, som Regjeringen driver monopolistisk.

439.

Efter statsoeconomiske Grunde kan ingen Gjenstand vorde et Regale uden saadanne Benyttelser, Næringer og Rettigheder, som kaste større Fordeel af sig under Statens Forvaltning end om de forbleve i Privates Hænder; eller saadanne, hvilke den offentlige Sikkerhed udfordrer udøvede allene under Statens nærmeste Opsyn.

At forvandle andre Ting til Regalier er kun fordærvelige Monopoler og skadelige, slet maskerede, Finanskonster. Saaledes har man i nogle Lande gjort Salthandelen, Tobakshandelen, Brændeviinsbrænden til Regalier; det er intet andet end at Staten har tiltaget sig Monopol paa at handle med disse Vare.

440.

Af de Regalier, som sædvanligen erkjendes derfor, ere flere, som uagtet Staten vel bruger dem med Fordeel dog kunde bruges med endnu større Fordeel, af Private, og derfor ikke burde behandles som Regalier. Hertil kan regnes Bjergværks-Regalet, eller den Ret til de Mineralier, som findes i Malmbjergene.

I de fleste Lande har Staten forbeholdt sig denne Rettighed. Men den giver ofte Anledledning til at Bjergværker drives uden nogen Indtægt, ja vel endog med Tab. Man siger i saadanne Tilfælde at en Mængde Mennesker finder Underholdning derved, og en Mængde raae Pro-

ducter vindes. Men om Driftskapitalen blev anbragt i en anden Production, som ydede en reen Indtægt, maatte den kunne ernære et større Antal Mennesker, og frembringe Vare nok til at erstatte dem, som vandtes ved Bjergværket.

441.

Vandregalet bestaaer i Herredom, Nytte og Brug af Floder, Fiorde, Have, med Ret til at beseile dem, at anlægge Toldsteder, nytte de deri faldende Naturting (Rav, Perler). Strandret, Forstrandsret høre ogsaa hertil.

442.

Myntregalet ansees af nogle Statsoeconomer for det eneste egentlige Regale. Det afgiver en, skjøndt just ikke betydelig Indtægt i Slagskatten og ved Remediet. Da Myntvæsnet i private Hænder vilde være underkastet mange farlige Bedragerier, saa bør det staae umiddelbart under den Magt i Staten, som er i Besiddelse af alle muelige Midler til i denne Henseende at betrygge Nationen. Dog bør den Staten deraf tilflydende Indtægt kun være liden, thi Slagskatten skal ikke være et Finansere-Middel, men blot en Godtgjørelse for de ikke betydelige Omkostninger Udmyntningen medfører.

443.

Postregalet er den Ret at befordre Breve, Vare og Personer. Om Reisendes Befordring endog bør og kan overlades som en Næringsvei for Private, i ethvert Land, hvor Færd-

selen er stærk nok til at kunne erstatte gode Anstalter; og om Vares eller Godses Transportering ligeledes kan være en privat Sag, saa maae dog vel Breve, der saa ofte bestemme Personers Velfærd, befordres med al mulig Sikkerhed. Derfor bør den Deel af Postvæsnet, som angaaer Breves Befordring, samt Forsendelse af Penge og Documenter, staae under Statens umiddelbare Bestyrelse.

444.

De øvrige saakaldte Regalier, saasom Lehnsregalet, Told-, Vei- og Geleide-Regalierne, ere egentlig Majestæts-Rettigheder.

445.

De Bidrag til Statens Nytte, som fordres directe af Statens Medlemmer, bestaae enten i Arbeide, i Naturalpræstationer eller Penge. De udgjøre de egentlige Skatter.

For Beskatning i alle Former gjelde følgende almindelige Grundsætninger:

a. Alle Byrder maae anslaaes til faste Værdier efter Kornvare, men affordres i Penge efter visse Regler, som i Danmark efter Kapitalskatten. Personligt Arbeide, Hoverie, Reiser, Ægter, eller Natural-Leveranser ved Indqvartering, Tiende, Korn, Fødevare, Fodet, bør saa lidet muligt finde Sted.

Vi have her ikke Hensyn til den personlige Tieneste, som Forsvarspligten paalægger det borgerlige Samfunds Medlemmer; vi mene blot de

personale og reale Præstationer, som i Staternes nærværende Skattesystemer ere blevne tilbage fra de ældre Tider. Om disse paastaae vi at de bør saavidt muligt ansættes i Penge og lignes paa hele Nationen.

446.

Den simple Grund dertil er den: At enhver Borger i Staten allerede er sysselsat paa en vis Maade, og har følgelig ikke Arbeide-tilovers, uden ved at berøve sig og sine Arbeidsdyr den nødvendige Hvile, eller ved at forsømme sin Næringsdrift.

Forbliver Enhver hjemme og passer sine Ting med al den Arbeidskraft Driften udkræver, saa maae efter Reglen enhver Næring gaae fuldstændigt, og den da kan taale at afgive et større Bidrag til Staten end om den leed hyppige Afbrud. Ved dette større Bidrag sættes Staten istand til for ordentlig Betaling at skaffe alt fornødent Arbeide forrettet uden at paalægge personlige Byrder.

447.

Det samme gjelder om Natural-Leverancer. Det er altiid fordeelagtigere for Undersaatterne at betale Beløbet af det Korn, den Fourage x. Staten behøver, end at levere det in Natura. Derfor bør det blot betales, og Staten bør ved Licitationer gjennem Leverandører, der finde Regning ved denne Mellemhandel, forsyne sig. Saaledes gaaer Sagen sin naturli-

ge Gang. Enhver Produsent vinder altiid meest ved at sælge naar og til hvem han vil. Den indenlandske Handel forbliver i sin Orden, og Produsenten, som erholder derved en større reen Indtægt, kan derfor betale mere til Staten end om hans Handel bliver tilintetgjort.

Altsaa burde personligt Arbeide og Leverancer in Natura ikke finde Sted. Imidlertiid vil Krig eller anden overhængende Fare volde nødvendige Afvigelser fra denne Grundsætning; endskjøndt det derfor ikke behøves at enkelte Egne skulde bære Byrderne allene; disse kunde altiid anslaaes til en Værdi, og lignes paa Landets øvrige Egne.

448.

b. Ved at forvandle hele Beskatningen til Pengeafgift er det muligt at træffe en jevn Fordeling, saa at Ingen faaer mere at betale end en Anden. Derved kan den anden Grundsætning for Skattevæsnet, den størstmulige Lighed, blive fulgt.

Imod denne Grundsætning finder man i alle Landes Skattevæsen store Anstød, som udspringe deels af utidig Gunst for enkelte Personer eller Stænder, deels af urigtige Finansbegreber.

Saaledes har man forundt Adelige eller Geistlige større eller mindre Fritagelse for Afgifter eller Præstationer. Hvor fornærmende dette er for de ikke fritagne behøver ikke at bevises; og

hvor skadeligt det er, have vi godtgjort ved at angive en ulige Beskatning, som Anledning til at enkelte Produsenter derved komme i et særskilt Forhold til Producternes Priser.

Forsaavidt Skattefrihed udgjør en Deel af Embedsmænds Lønninger er den forsvarlig; thi det er Spilfægterie at lade dem betale Skatter af deres Lønninger. Kun naar overordentlige Afgifter ere nødvendige kan det lade sig forsvare.

449.

Ulighed i Beskatning har ofte sin Oprindelse af en Bestræbelse efter at fordele Skatterne efter visse formeente Billigheds Grunde. Man har troet at en Statsborger ikke altiid burde betale ligesaameget som en Anden, og især vilde man at den Rige skal betale mere end den Fattige. Hvor billigt det end synes, er det dog intet mindre end billigt. Den Rige og den Fattige have ligestor Nytte af Staten, lige Adgang til at betjene sig af dens Indretninger, lige Sikkerhed for deres Personer og Eiendom. Deres Rettigheder ere lige, følgelig maae deres Pligter ogsaa være lige.

En dunkel Følelse af Billighed uden faste Grundsætninger, og egentlig hvilende paa den Omstændighed, at en Rig skal betale mere end en mindre riig, ikke fordi han bør, men fordi han kan, har foranlediget en stor Ulighed i Beskatning, som i det Følgende vil vise sig tydeligt.

450.

c. Den tredie almindelige Grundsætning for Beskatningen er følgende: Da enhver Skat er et Onde, og Staten ikke kan ville paaføre Nationen et Onde uden for at forebygge et større, saa maae det i forveien overlægges om den nye Indtægt vil frembringe en Nytte, som kan veje op imod den Skade, som Skatten kan tilføie Nationalvelstanden.

451.

d. Naar dette er afgjort maae det bestemmes om Statens Fornødenhed udkræver et Bidrag af Nationen en Gang for alle; eller om det behøves at fordre aarligt Bidrag, hvilket da kan skee paa to Maader, ved at forhøie de nærværende Skatter eller paalægge nye.

Overordentlige Skatter, eller Skatter, som afferdres kun en Gang for alle, have det store Fortrin at de virke kun for en kort Tiid, og deres skadelige Indflydelse paa Nationalvelstanden er følgelig forbigaaende; den faaer ikke Tiid til at rodfæste sig; men paa den anden Side maae alle Næringsveie snart bringes i Uvished i et Land, hvor overordentlige Paabud jevnligen finde Sted.

452.

At forhøie de gamle ordentlige Skatter er undertiden overmaade skadeligt. Enhver nye Skat træffer altiid ulige, den gamle Skat var i sin Nyhed ogsaa ulige; men Følgerne af Ulligheden ere forsvundne med Tiden. En alt for høit

skyldsat Eiendom tabte endeel af sin Værdi for den Eier, under hvis Besiddelse Skyldsætningen skeedte; men enhver følgende Eier fik den saameget bedre Kjøb, som Skatten har formindsket dens Værdi. Forhøies Skatten saa træder den oprindelige Ulighed frem paa nye. Det er især ved Grundskatter, saasom de danske, beregnede efter Hartkorn, at saadan Forhøielse er skadelig.

453.

Det er altsaa ikke raadeligt at forhøie de gamle Skatter, som ved Alder have faaet deres oprindelige Ulighed jevnet. Det er ikke heller raadeligt at ophæve gamle Skatter, der have ved Tidens Længde gjort sig selv lige, eller forholdsmæssige, og desuden formedelst deres Alder have en vis Ærværdighed, og isteden for dem indføre ny af samme Beløb. Man kan derved vel drømme om at afhjelpe en eller anden Ulighed eller tilsyneladende Ubillighed; men at man troer at kunne undgaae dette ved nye Paalæg er en reen Drøm. Overalt er det en for Nationalvirksomheden farlig Sag, at Staten vakler i sit Skattesystem, og uden Nødvendighed gjør Forandringer deri, om endog Nationen i Totalbeløbet ikke ansættes høiere.

454.

Er en Stat nødt til at forøge sine aarlige Indtægter ved Skatter, saa er det bedst at lade de gamle forblive som de ere, naar de ikke ere aabenbare skadelige, ubillige og uanstændige; og at dække Dificitet ved nye Skatter, hvortil en allerede be-

staaende urigtig Skattefod ikke maae lægges til Grund, thi det var det samme som at forhøie en gammel Skat. Vel vil altiid Ulighed opstaae, men Byrden af den nye Ulighed vil dog ikke allevegne falde sammen med Byrderne af den forrige Beskatning.

455.

Ved alle Skattepaabud, især med nye, maae som forhen er bemærket, saavidt muligt sørges for Lighed i Fordelingen og al Skaansel for Nationens Velstand. Denne Regel lader sig opløse i følgende Poster:

1. Skatterne maae ikkun træffe, eller tages af den rene Indtægt, ikke af Formuen eller Kapitalen selv, thi da formindskes Indkomsten, og Skatten bliver tilsidst ikke at udrede.

2. Beløbet maae saa længe som muligt forblive i de Ydendes Hænder, og snart sættes i Circulation, thi ellers tabe Yderne og Nationen en Gevinst, som Staten dog ikke faaer.

3. Skatten maae ikke indskrænke Næringsveienes Frihed.

4. Den maae ikke falde paa den Vindskibelige, saaledes at han netop betaler mere jo stræbsommere han er.

5. Forfaldstiden, Betalingsstedet og Afdragenes Størrelse bør være bestemt, og let at beregne, da den Ydende ellers lever i Uvished, og er i Oppebørselsbetjenternes Vold.

6. Skatten maae være saaledes indrettet at

Ingen ved Bedrag, Bestikkelse, eller andre Midler kan blive den qvit.

7. Oppebørselen bør skee med den mindstmulige Bekostning. Alt overflødigt heri kommer Nationen til Byrde og Statskassen vinder intet.

8. Betalingsterminen maae ansættes til saadanne Tider, da den Ydende er bedst i Stand til at betale.

456.

Efter disse almindelige Grundsætninger og Regler for Skattevæsnet ville vi nu gjennemgaae de forskjellige Arter af Skatter.

De Afgifter, som betales til Statskassen, have for det meeste deres Oprindelse fra ældre Tider, og ere alle indrettede efter Staternes Behov, efter den Myndighed Regjeringerne havde over enkelte Stænder, og efter gandske tilfældige Leiligheder, som tilbød sig til Beskatning. Undertiden var det ogsaa visse Begreber om Nationalvelstand, og det Ønske at virke paa den, som gav Anledning til visse Arter af Skatter. I de fleste Stater har man søgt efterhaanden at lempe Skattesystemet efter Retfærdhed og Billighed, og alt efter de forskjellige Anskuelser antog man til Basis for directe Beskatninger. 1. Formue, eller Eiendom. 2. Indkomst, eller Næring, Erhverv. 3. Forbrug, Fortæring. 4. Personer. 5. Til indirecte, blandet Beskatning adskillige tilfældige Leiligheder, eller endog blotte Handelser.

457.

1. **Skatter paa Formue, Eiendom, eller Besiddelse.** Dersom Formue, Eiendom, Besiddelse, skal tjene til Basis for ordentlige eller bestandige Skatter, saa forudsætter dette en nøiagtig Undersøgelse om Statsborgernes Formue, hvilket har uendelige Vanskeligheder. Retfærdighed fordrer at herved maae gjøres Forskjel paa Formuens virkelige Indtægt, som ikke er ligestor for alle Kapitaler, eller Eiendomme af samme Beløb. Een Kapital stikker i Jordegods, som kan give god aarlig Indtægt, en anden ligesaa stor er udlaant til lave Renter, en tredie af samme Størrelse er anbragt i en Handel, som maaskee medfører et reent Tab en Gang imellem, en fjerde Kapital er anbragt i videnskabelige Ting, i Bibliothek, i Naturalsamlinger, i Beqvemheds Indretninger, Vaaningshuse og Møbler, som ikke give nogen egentlig Indtægt.

Desuden, da en Nations hele Formue, paa den nær, som stikker i faste Eiendomme, bestaaer i lutter rørligt Gods, som kan let flyttes og fordølges, saa maatte en Regjering, som vilde beskatte Formue i Almindelighed, altsaa ogsaa denne rørlige Formue, aarlig anstille Undersøgelse angaaende dennes Beløb. Men en saadan Undersøgelse maatte vorde yderst forhadt, og skille Nationen gandske fra Regjeringen; den vilde give Anledning til Undertrykkelse, Bedrag, Be-

stikkelser, skade mange Menneskers Credit, og drive mange Kapitaler ud af Landet for at unddrages Skatten.

458.

Denne ubehagelige og skadelige Inqvisition ved en Formueskat undgaaes, naar Regjeringen overlader enhver Statsborger selv at angive sin Formue eller sin Formueskat, og dette kan endog gjøres paa en saa delicat Maade, at kun meget faae erholde Kundskab om hvad man har ansat sig for. Nogle vilde da med stor Bram nævne sig for meer end de virkelig have at svare, andre vilde misbruge Regjeringens Tillid og angive mindre end de burde. Det er muligt at hiin Pral og dette Underslæb kunde i Totalsummen ophæve hinanden; Staten tabte maaskee intet i Penge, men Nationen taber i Moralitet, vænnes til Uredelighed og Ringeagt imod Regjeringen.

Formueskatter blive følgelig et Middel, som en Stat ikke uden yderste Nødvendighed bør gribe til, og i det mindste aldrig bruge uden som et overordentligt Paalæg, en Gang for alle, men ikke som vedvarende Skat.

459.

Til Formueskat kan ogsaa regnes de Afgifter, Fradrag, Prosent, som finde Sted ved Omskiftning af Formue, ved Kiøb og Salg, ved Arv. Saadanne Afgifter ere ofte uretfærdige. Her fremkommer ingen nye Formue. For For-

andringen bar den alle paalagte Byrder, efter Forandringen bærer den dem. Hvad Grund er der da til Beskatning, eller Afkortning i Omsætningsøieblikket?

460.

Skatter paa Indkomst, Næring og Bjering eller Erhverv.

Dersom det var muligt at forskaffe sig en nøie Kundskab om enhver Statsborgers aarlige Indkomst, og Kilden dertil, saa maatte en Indkomstskat have mange Fortrin frem for de aller, fleste andre Skatter, thi da stod Afgiften i et rigtigt Forhold til Evnen.

Men hvorfra erholdes saadan Kundskab? Det er ikke vel muligt at andre end Statsborgeren selv kan beregne sin Indtægt, og da denne Beregning kan gjøres paa mange Maader, saa er hans egen Angivelse ikke paalidelig, ligesaalidet som Angivelser til Formueskat. Indkomstskatter have derfor de samme moralsk skadelige Følger, som vi allerede nævnede i Anledning af Beskatning paa Formue.

461.

Imidlertiid er en Skat paa Formue eller Eiendom fra det statsoeconomiske Synspunkt ikke saa skadelig som en Indkomstskat kan være, og maae blive ifald den ikke er forbigaaende, eller affordres kun een Gang for Alle, men varer ved i flere Aar, eller vel bestandig. En Formueskat

gjør, om man vil udtrykke sig saaledes, alle Statsborgerne fattigere, men de beholde indbyrdes den samme relative Rigdom; alle Næringer gaae deres Gang, skjøndt maaskee svagere end før; nogle Individer ville maaskee gaae til Grunde, og som aldeles Fattige komme under Statens Forsørgelse. Men efter Reglen betaler Enhver af hvad han virkelig har. Har han intet, saa betaler han intet, og Formneskat har derfor ikke nogen betydelig Virkning til at forhøie Priserne, naar den ikke er vedvarende, da ethvert Lands Stamme af Arbeidere hører ikke til de Klasser som have egentlig Formue. Men Indtægt, eller Indkomst, har enhver Statsborger, følgelig har enhver noget at svare i Skat. Men her er det at store Vanskeligheder reise sig, og meget skadelige Følger af en Indkomstskat for Nationalvelstanden træde frem. Regjeringen kan anordne en Indkomstskat; den kan sige hvem der skal indlevere den i Statskassen, men den kan ikke befale hvem der egentlig skal betale den. Den kan ikke forebygge at den jo tilsidst falder paa enkelte Klasser, medens andre blive aldeles frie; den kan ikke forebygge, at den virker paa en skadelig Maade til at forhøie Priserne og bringe Næringerne i Ulave. Intet kan synes simplere end at befale: enhver skal for hvert 100 Rd. aarlig Indtægt give 4 proCto. Og dog skeer det, at de allerfleste i Landet intet betale, medens de øvrige betale maaskee 25 proCt.

462.

Sagen beroer paa at saa mangfoldige af Statens Borgere have ikke nogen egentlig eller sand Indtægt i national-oeconomisk Betydning. Enhver Privatmands Indkomst er, som vi forhen have beviist, ikke en National-Indtægt. Arbeidsløn, Kapitalrente, kan nok være en Indtægtskilde for en Mand, men det er ingen National-Indtægt, det er ikke ved umiddelbar Production at den fremkommer, den opstaaer ved Omsætning af Nationens mobile, eller løbende Kapital. En Nations Indtægt maae derfor nøie adskilles i den sande, eller Productions-Indtægt, og i den indbildte, eller Circulations-Indtægt. Da nu denne Indtægt efter sin Natur, som Arbeidsløn, Embedsgager fornemmelig, er ikke, efter Reglen, mere end tilstrækkelig til at godtgjøre Arbeidet, det er, at underholde Arbeiderne, og denne Underholdnings Beløb, paa Grund af Concurrensen, altiid er sat til et Minimum, saa har enhver egentlig Arbeider (og Embedsmand,) ingen virkelig Indkomst, thi hans Indtægt og Udgift (Nødvendigheder) er to lige store Størrelser, som ophæve hinanden. Her er altsaa intet at tage Indkomstskat af.

463.

Fordrer Staten den alligevel, saa gives kun to Maader, hvorpaa Skatten kunde tilveiebringes, den ene er at de skatpligtige unddrage sig en Deel af deres Nødvendighed ved Bespa-

ring; men da dette efter vor nys gjorte Bemærkning ikke gaaer an, siden denne Besparing allerede formedelst Concurrensen har naaet sit Maximum, saa er denne Maade i det høieste ikke anvendelig uden for en Deel en enkelt Gang. Den anden Maade er derfor den eneste, som kan bruges, nemlig den skatydende lægger Skattens Beløb paa sit Arbeide. Nu virker Skatten paa Priserne og forhøier dem, Arbeidets Mængde tager af, derover maae det blive endnu dyrere. Hvo betaler nu Indkomst-Skatten? Da Circulations-Indkomsten ikke betaler den, uden forskudsviis, saa er det Nationens rene Indtægt, eller Productions-Indtægten, nogen Kapitalindtægt ogsaa, som ene og allene udreder den. De egentlige Produsenter betale derfor altiid paa en indirecte Maade Indkomstskat med langt flere Procenter end Skatteforordningen nævner.

464.

Imellem Indkomstskat og Næringsskat gjør man den Forskjel at hin skal træffe alle de Indtægter en Mand har, denne derimod kun den han har af en vis Art af Erhverv, eller af hans egentlige Næringsvei. Naar den beskattede Næring henter ikke sin Indkomst af Nationens Productions Indkomst, men af Circulationen, saa er det en indirecte Beskatning paa den første, og har de samme Uleiligheder, som dem vi nylig bemærkede angaaende almindelig Indkomstskat. Den maae desuden træffe høist ulige, og følge-

lig trykkende. At beregne en Haandværkers eller anden næringsdrivende Borgers Profit er vel ikke muligt; man maae derfor gribe til en almindelig Ansætning. Men herved maae ofte forefalde haandgribelig Uretfærdighed. En Næringsvei seer ofte anderledes ud end den er. En Begynder er i en anden Forfatning end den der længe har siddet i en ordnet Næring. Om et Værk end er ligestort med et andet, er det ikke altiid lige indbringende. Arbeider et vist Haandværk for Udlandet, saa blive Varene kostbare og Afsætningen mistes. Arbeider det for Landet saa falder Næringsskatten paa Produsenterne og Productionen svækkes derved, eller Haandværkerne kunne ikke concurrere med Udlandet, og ødelægges.

465.

At fordele, eller ligne Næringsskatten er overalt meget vanskeligt, naar man virkelig har Hensyn til ikke at skade Nationalvelstanden. Den simpleste hertil foreslagne Maade er at inddele enhver næringsdrivende Stand i visse Klasser, ansætte hver Klasse for en vis Afgift, og anvise enhver Næringsbruger sin Plads i en af Klasserne. Men selv ved denne Skyldsætnings-Maade vindes intet i Skattens billige Ligning og de bemærkede skadelige Følger for Nationaloeconomien forebygges ikke derved.

Skal en Næringsskat være nogenledes billig saa bør den beregnes efter den Kapital, som stik-

ring; men da dette efter vor nys gjorte Bemærkning ikke gaaer an, siden denne Besparing allerede formedelst Concurrensen har naaet sit Maximum, saa er denne Maade i det høieste ikke anvendelig uden for en Deel en enkelt Gang. Den anden Maade er derfor den eneste, som kan bruges, nemlig den skatydende lægger Skattens Beløb paa sit Arbeide. Nu virker Skatten paa Priserne og forhøier dem, Arbeidets Mængde tager af, derover maae det blive endnu dyrere. Hvo betaler nu Indkomst-Skatten? Da Circulations-Indkomsten ikke betaler den, uden forskudsviis, saa er det Nationens rene Indtægt, eller Productions-Indtægten, nogen Kapitalindtægt ogsaa, som ene og allene udreder den. De egentlige Produsenter betale derfor altiid paa en indirecte Maade Indkomstskat med langt flere Procenter end Skatteforordningen nævner.

464.

Imellem Indkomstskat og Næringsskat gjør man den Forskjel at hin skal træffe alle de Indtægter en Mand har, denne derimod kun den han har af en vis Art af Erhverv, eller af hans egentlige Næringsvei. Naar den beskattede Næring henter ikke sin Indkomst af Nationens Productions Indkomst, men af Circulationen, saa er det en indirecte Beskatning paa den første, og har de samme Uleiligheder, som dem vi nylig bemærkede angaaende almindelig Indkomstskat. Den maae desuden træffe høist ulige, og følge-

lig trykkende. At beregne en Haandværkers eller anden næringsdrivende Borgers Profit er vel ikke muligt; man maae derfor gribe til en almindelig Ansætning. Men herved maae ofte forefalde haandgribelig Uretfærdighed. En Næringsvei seer ofte anderledes ud end den er. En Begynder er i en anden Forfatning end den der længe har siddet i en ordnet Næring. Om et Værk end er ligestort med et andet, er det ikke altiid lige indbringende. Arbeider et vist Haandværk for Udlandet, saa blive Varene kostbare og Afsætningen mistes. Arbeider det for Landet saa falder Næringsskatten paa Produsenterne og Productionen svækkes derved, eller Haandværkerne kunne ikke concurrere med Udlandet, og ødelægges.

465.

At fordele, eller ligne Næringsskatten er overalt meget vanskeligt, naar man virkelig har Hensyn til ikke at skade Nationalvelstanden. Den simpleste hertil foreslagne Maade er at inddele enhver næringsdrivende Stand i visse Klasser, ansætte hver Klasse for en vis Afgift, og anvise enhver Næringsbruger sin Plads i en af Klasserne. Men selv ved denne Skyldsætnings-Maade vindes intet i Skattens billige Ligning og de bemærkede skadelige Følger for Nationaloeconomien forebygges ikke derved.

Skal en Næringsskat være nogenledes billig saa bør den beregnes efter den Kapital, som stik-

ker i Næringen; men dette gjelder dog kun om den Deel deraf som Brugeren eier; thi skal han betale Næringsskat af laant Kapital, saa betaler han Skat af en andens Eiendom.

466.

I mange Lande fordres en Nærings- eller Indkomstskat af Kapitaler, hvis Eiere bruge dem blot til at faae Renter deraf. Dette kan skee paa to Maader, ved at lade Creditor betale, eller ved at lade Debitor betale. Naar denne Indkomstskat fordres betalt af andre Kapitaler end de, som ved et offentlig Hypothekvæsen kunne være bekjendte, saa gjelder om den det samme som om al Indkomstskat, der beroer enten paa ubehagelige Inqvisitioner eller upaalidelige Angivelser.

467.

En Næringsskat, som erlægges af faste Eiendommes, Jorders og Huses Indbringende, kaldes Grundskat. Naar Grundskatten tages af den rene Indtægt, og ikke overstiger den, saa kan den ansees for en Afkortning i Eiendommens Værdi, et Afdrag, som den første Sælger en Gang for alle udreder, uden at den kommer de følgende Kjøbere til Last. Grundskatten formindsker Eiendommes Kapitalværdie ligesaa mange Prosent, som den tager Prosent af den rene Indtægt. F. Ex. et skattefrit Gods er 10000 værd, lægges paa den rene Indtægt deraf en Grundskat af 20 proCto. saa vil Eiendommen

nu miste 20 ProCto. af Kapitalen og kun være 8000 værd.

468.

Før en Grundskat lægges paa Jordeiendomme maae foreløbigen afgjøres: Skal den ansættes efter den nærværende Production, eller efter den mulige? Det sidste vilde lede til alt for mange Vilkaarligheder, thi hvad skal man forstaae ved den mulige Production? Enhver vil bestemme den efter sine særegne Ideer. Og dersom Besidderen ikke kan udføre Ideerne, og forbedre sin Drift i den antagne Grad, saa maae han betale mere end han egentlig har at betale af, det er, han maae ødelægges ifald Ansættelsen er høi. Vil man blot lægge en jevngod Dyrkning til Grund, en Dyrkning, som ikke i Landet eller Egnen er usædvanlig og let opnaaelig, saa bør den tillige være snart opnaaelig og uden synderlig Bekostning, thi ellers maae Dyrkeren betale af Indtægter, som han ikke har. Det rigtige heri er øiensynligt det billigste, nemlig at Grundskatten bør ansættes efter den virkelige eller nærværende Production, eller rettere, rene Indtægt, og ikke stige uden at Productionen forøges, hvilket giør en periodisk Revision af Grundskatten nødvendig.

469.

Grundskat, eller Landskyld maae ikke overstige den rene Indtægt af den Jord, den hæfter paa; thi da forandrer den sin Natur, og

bliver en bestandig Formueskat. Den holder og-saa op at være en Grundskat, naar Jorden, som den hæfter paa, ikke bruges til at frembringe land-oeconomiske Producter (f. Ex. om den bebygges, forvandles til Lystanlæg) thi da træffer den kun Circulations-Indtægten, ikke den sande, eller Productions-Indtægten.

Landskyld maae derfor blot angaae Jorden, og dennes landoeconomiske Benyttelse; de derpaa opførte Huse maae der ikke tages Hensyn til, thi der-ved faaer Skatten en blandet Beskaffenhed, og eensbeskafne Jorder faae ulige reen Indtægt.

470.

De Fortrin en Grundskat har fremfor man-ge andre Arter af Skatter ere disse:

Den er retfærdig, og den kan være lige for alle, fordi dens Object er tydelig bestemt.

Den kan oppebæres med faae Omkostninger frem for nogen anden Skat.

Ingen kan unddrage sig den, intet Under-slæb kan finde Sted derved. Yderen veed nøi-agtigt hvad han skal betale. Den har altsaa ingen skadelig Virkning paa Moraliteten.

Den hviler egentlig paa Naturens Kræf-ter, ikke paa Arbeide. Dette giver Grundskatten den Fordeel at den ingen Indflydelse har paa Arbeidet til at forøge eller formindske det, hvil-ket kan være Tilfældet med de egentlige Næ-ringsskatter, der nærmest træffe Arbeidet.

Den kan undertiden beløbe sig til en meget stor Deel af den rene Indtægt uden at have nogen absolut skadelig Indflydelse paa Jordens Kultur.

En Stat, som trækker sine Indtægter af Domæner og Grundskat, vil i sit Finansvæsen være meget lykkeligere og bedre organiseret end en anden Stat, som henter sit Finansbehov af Skatter paa Næring, Forbrug og Persóner.

471.

Derimod, endskjøndt en Grundskat vel kan opkræves med ringe Oppebørsels-Bekostning, er den dog meget bekostelig, naar den fra først af skal ansættes, og naar den siden skulde forhøies ifald den skal være lige og retfærdig. Dertil udkræves en Cataster, Jordebog eller Matrikul, som taxerer alle Landets Landeiendomme. Dennes Forfærdigelse er et overmaade vidtløftigt, vanskeligt, og meget bekosteligt Foretagende. Og naar den er færdig kan den dog ikke længe forblive nøiagtig formedelst den stigende Kultur, hvortil en Matrikul i sin første Anlæg dog ikke bør tage synderligt Hensyn. For stedse at holdes overeensstemmende med Landets virkelige Dyrkningstilstand, maae den derfor periodiskt undergaae en Revision, hvilket ogsaa er et kostbart Arbeide.

472.

Til Grnndskatter kan ogsaa regnes en Afgift eller Skat paa Huse, eller Baa-

ninger, hvorved enhver Bopæl efter sin Størrelse eller en anden Beskaffenhed ansættes til en vis aarlig Afgift. Hertil hører den engelske Windueskat, vores Ildstedskat. Saadanne Skatter synes vel ved første Oiekast at være billige. Det lader vel som det beroer paa enhver, hvormeget han vil betale i Huusskat, da han kan vælge sin Huusleilighed efter sin Formue. Dette kan han ikke let, thi om end Værelser af et vist Kubikindhold ere gandske skattefri, og de smaae Værelser overalt betale mindre end de større, saa er dog enhver Næringsdrivende nødt til at være i Brug af et vist ved hans Drift bestemt Lokale, som han maae anskaffe sig hvad det end koster.

473.

Desuden har en Skat paa rummelige og sunde Værelser frem for indknebne og usunde den Virkning, at man maae lægge sig efter smaae og lave Bopæle, hvilket ikke blot skader Indbyggernes Sundhed, men unddrager dem en behagelig Nydelse. Winduesskatten i Engelland volde at mange Fattige mure en Deel af deres Winduer til og sidde i mørke Værelser.

En Skat paa Huse, eller Værelser synes nok at kunne bestemmes nøiagtig, og derfor ikke at være underkastet Ulighed. Imidlertid er den dog ulig. Værelserne kunne maales og udregnes. Men hvad der ikke kan let maales og udregnes er hundre-

de andre Omstændigheder, som give Husene større eller mindre local, temporær, personlig Værdi.

474.

Skatter paa Forbrug, Consumption. Naar Alle og Enhver skal beskattes i Forhold til hvad de aarlig fortære, saa ligger det dog allerede i Betingelsen for det borgerlige Samfund at Livets første Nødvendigheder maae ikke høre under Beskatningen, thi da stod enhver Statsborgers Existens paa Spil, og det borgerlige Selskabs første Hensigt kunde ikke opnaaes. Det er altsaa ikke det nødvendige, aldeles uundværlige Forbrug, som kan beskattes, men i det høieste kun de undværlige Nydelsesmidler. Indrømmer man, at disse kunde uden Skade belægges med Afgifter, saa opstaaer strax det vanskelige Spørgsmaal: hvad der er uundværligt og hvad der er undværligt? En Bonde kan bruge en Vadmelskjole, en Statsminister ikke, han er nødt til at have en Kjole af fiint Klæde, altsaa er fiint Klæde uundværligt for ham. Grændsen imellem det uundværlige og undværlige er vanskelig at trække, og Sagen er at der ikke gives nogen bestemt Grændse; thi der er Conveniens-Nødvendighed ligesaavel som Naturnødvendighed, som i det borgerlige Selskabs Orden ikke kan tilsidesættes. Men kan den det ikke, saa er det urigtigt at beskatte den.

475.

Forbruget kan overstige ikke blot Naturnødvendighedens, men ogsaa Conveniens-Nødven-

digheden's Fordringer. En Minister er nødt til at bære en fiin Kjole, men han behøver ikke en nye Kjole hver Uge. Enhver Familie af nogen Betydenhed maae see sine Bekjendtere, men behøver ikke at give Gjestebud hver Dag. Ved Gjestebud behøver man ikke at give tyve Retter naar sex ere nok. Saadant Forbrug over Natur- og Conveniens-Nødvendighed er det især, som man har villet træffe ved Skatter paa Consumption, og kunde dette Forbrug allene træffes, uden at falde paa den anden Klasse af Forbrug, saa var derpaa ikke meget at sige, endskiøndt det altiid bliver en afgjort Sag, at saadan Beskatning af Luxe bringer overmaade lidet ind, standser den ikke, hindrer den Rige fra at leve som han vil, og er overalt ikke gavnlig for de productive Næringsveie.

476.

Imidlertid har man dog anseet en almindelig Beskatning paa Forbrug som nyttig og som den billigste af alle Skatter fordi

1. Luxus-Vare blive beskattede derved.

2. Fordi Enhver betaler i Forhold til hvad han forbruger, og det altsaa beroer paa ham selv, hvormeget han vil betale, hvorved det lader som om hans Afgift bliver et frivilligt Paalæg.

3. Fordi Skatter ved Consumption, Accise betales uden at føles, ved et ubetydeligt Tillæg til Kjøbesummen.

4. Fordi Paalæg paa Forbrug er en almindelig Skat, og meget indbringende for Statskassen.

477.

Imod disse Fordele lader sig vigtige Indvendinger gjøre.

1. Hvad Beskatning af egentlige Luxusvare angaaer, da er dens Hensigt at standse Luxen ikke ønskelig, fordi Luxen har saa mange nationaloeconomisk gode Sider, og saa stor philosophisk Tvetydighed eller Ubestemthed, at man ikke kan ønske den modvirket ved bestemte Love, saa meget mindre som det dog ikke er muligt.

Forbrug ved egentlige Luxe er i en Stat en ubetydelig Sag imod Conveniens-Forbrug og Nødvendigheds-Forbrug. Dens Beløb er forholdsviis overmaade ringe; den Afgift, som den kunde paalægges, vil derfor yde et ringe Beløb, om den endog ærligen blev erlagt; men nu kommer det til at jo stærkere Luxusvare beskattes desmindre betale de i Grunden.

2. At Enhver betaler kun i Forhold til sit Forbrug, og at han altsaa raader for hvormeget han betaler, eller at han betaler Consumptionsskatten frivillig, er ikke noget Fortrin ved denne Skat, og det er ikke heller sandt. Natur-Nødvendigheds-Forbruget kan ikke indskrænkes, her er altsaa ikke noget om Fortrin, at man kun betaler saa meget man vil. Conveniens Nødvendighedens Fordring er ogsaa bydende, skjøndt noget mindre, heri

kunde nogen Indskrænkning finde Sted, men den har virkelig ogsaa fundet Sted; de allerfleste Familier, som ved en vis oeconomisk Stilling, en vis Stand ere hinanden lige, have efter Reglen nedstemt deres Conveniens-Nødvendigheder til en vis Linie, som er den laveste, de kunde forblive staaende ved, da Linien for neden og for oven ikke paa den ene Side kan overstiges uden Beskyldning for Luxe, Avind eller Misfornøielse af de øvrige, Tvivl, Spotterie om denne Overstigen kan bestaae med en fornuftig Oeconomie; og paa den anden Side ikke kan synke under den uden at stille sig blot for Haan eller Ringeagt.

Det er altsaa kun det egentlige Luxusforbrug som kan beskattes; vi saae nylig at dette betyder lidet. Følgelig er den Paastand at enhver betaler kun frivillig, og i Forhold til sit Forbrug ikke rigtig.

3. At Consumption, eller Accise betales uden at føles er ikke heller rigtigt; man føler den vel ikke synderlig ved hvert enkelt Kjøb, men det aarlige Beløb maae vel mærkes. Det er imidlertiid sandt nok at Betalingsmaaden er magelig, fordi den er fordeelt.

4. Den er ingen almindelig Skat, endskjøndt alle betale eller synes at betale den. Som de fleste andre Skatter skydes den fra Sælgeren til Kjøberen, og falder omsider tilbage paa Landmændene.

5. Den kan vel være meget indbringende fordi den udstrækker sig til alt Forbrug endog af de nødvendigste Levnetsmidler, men ingen Skat koster saa meget at indkræve som den. Man tænke sig den uhyre Mængde af Consumptions-Betjente, som maae underholdes, og den Afgang, som Contrabande gjør i Afgiften.

478.

Til disse Uleiligheder ved Consumptionsskatten, som vi have fundet ved at bedømme de Fortrin, man sædvanlig tillægger denne Skat, ville vi føie følgende, som ikke engang paastaaes at modveies af nogen Fordeel:

Af alle Skatter er den den skadeligste for Moralitæten. Den bringer Snighandel, den Konst at bedrage (og i Forbindelse dermed at belee) Regjeringen, i fuld Gang; den medfører Bestikkelse, Embeds-Overtrædelse paa alle Maader, og forhadte Angivelser

Den giver Anledning til høist drillende Visitationer, uanstændige, besværlige Formaliteter, som hindre den personlige Frihed, og betynge den indenlandske Handel.

479.

Personlig Skat. En almindelig Afgift af ethvert Menneske i et Land, som har naaet en vis Alder, og ikke ved at staae i den gandske blottede næringsløse Fattigklasse er sat under Statens Forsørgelse. Saadan Skat er

den saa kaldte Kopskat, vores forrige Extraskat. Dens sande Natur er at den er en Personal-Consumptionsskat.

480.

Denne Personal-Consumptionsskat har vel ikke de ved egentlige Consumptionsskatter anpriste formeente Fortrin, at den synes frivillig, at den retter sig efter Forbrugets Størrelse, at den oppebæres paa en for Yderen magelig Maade i smaae Terminer og Afdrag. Men den har alligevel meget store Fortrin for Consumptions- og Acciseafgifter.

1. Den fattige Klasse kan gandske fritages; herved undgaaes at Skatten træffer det allernødvendigste Forbrug.

2. Den kan indkræves uden noget stort Oppebørselspersonale.

3. Den kan være almindelig, ingen kan unddrage sig den ved Bedragerie eller List.

4. Den har ingen Indflydelse paa Varepriserne.

5. Om den endog er lige for alle, som den danske Extraskat var i Begyndelsen, saa at den Rige ikke betaler mere end den mindre Rige, saa er dette ikke saa uretfærdigt, som man ofte nok hørte paastaae i Anledning af Extraskatten. Vi have forhen hørt at den Rige har ikke større Fordeel af Staten end den mindre Rige, det er derfor ubilligt at han skulde betale mere. Desuden maae en saadan personal Consumptionsskat, som eensformig ligger paa alle Individer,

undtagen paa den mindst formuende Klasse, ansees som en Skat paa det Forbrug, som grændser nærmest til det absolut nødvendige, og som finder Sted hos den Rige og mindre Rige.

6. Men denne personale Consumptionsskat kan dog ogsaa lettere end nogen anden Skat paa Forbrug lempes efter det større Forbrug, og udstrække sig til Conveniensforbruget, nemlig ved at inddele Familier eller Personer i visse Klasser efter deres formodede og rimelige Forbrug, og ansætte enhver i en Klasse ifølge deraf.

481.

Af de hidtil undersøgte Kilder til Statsindtægter, Domæner, Regalier, ordentlige Skatter, have vi altsaa ikke fundet uden faae, som jo meer eller mindre bør aldeles forkastes. Disse ere: Myntregalet, som ikke betyder meget; Domæner, som naar de ere vel administrerede, er den rigtigste Statsindtægtskilde; Grundskatten eller Landskylden, bygget paa en rigtig Matrikul, som periodiskt revideres; endelig Personalskat, som vel ikke aldeles kan forsvares eller billiges, men som dog har uendelige Fortrin frem for egentlige Consumptionsskatter.

Statens øvrige Indtægter hentes af Skatter af blandet Beskaffenhed, blandede Indtægter og Indtægt af Statskapitaler.

482.

Skatter af blandet Beskaffenhed ere Skatter, hvilke falde ikke paa en enkelt, men paa flere af de forhen nævnede Beskatnings-Gjenstande, Formue, Brug, Næring, Forbrug, Personer. Disse Skatter kunde ligesom de øvrige være meer eller mindre passende med Nationalvelstandens Fordringer. Det er derfor nødvendigt at kjende hvilke Gjenstande de egentlig træffe paa.

Til disse Skatter regne vi Told, Stempelafgift, Rangskat.

483.

Told paa indgaaende og udgaaende Vare samt Transittold, bør betragtes som Skatter af blandet Beskaffenhed, thi det er kun i enkelte Tilfælde muligt at sige om det er en Nærings- eller en Consumptionsskat. Told paa indførte Vare, som forbruges i Landet, er som oftest eller for en Deel, en Consumptionsskat, men dog ikke altiid, thi det er muligt at den udenlandske Kjøbmand, formedelst Prisernes Lavhed, er nødt til at beregne sig den til Udgift; og Tolden bliver i dette Tilfælde en Næringsskat for Produsenten eller Fabrikanten i Udlandet.

484.

Da det aldrig er Kjøbmanden, som betaler Tolden, saa falder Toldafgiften tilbage paa Forbrugeren, eller i det enkelte, ikke sædvanlige nysnævnte Tilfælde paa Produsenten som Nærings-

skat og Consumptionsskat. Tolden har derfor de Virkninger, som vi bemærkede angaaende disse Skatter.

Tolden har ogsaa den Uleilighed at den er samme kostbare, og umoralske Oppebørsels-maade underkastet som Consumptionen.

485.

Stempel-Afgift er et Paalæg, som Regjeringen indkræver for Brugen af visse Ting ved enkelte Leiligheder, eller ved alle. Den er en Skat af meget sammensat Beskaffenhed. Den er en Formueskat ved stemplet Papir, i det den ved Pengeomsætninger afdrager en Deel af Summen i det stemplede Papirs Beløb til Obligationer, Skjøder, Kiøbecontracter, Qvitteringer, o. s. v. Ved stemplet Papir er Stempelafgiften ogsaa en Næringsskat ved Privilegier, Bevillinger. Den er en Consumptionsskat, f. Ex. ved Spillekort, den engelske Stempling af Hatte, Stempling af Aviser. Den er en overordentlig Afgift til Staten ved stemplet Papir til Ansøgninger, Justitsacter, m. m.

Som Formue-, Nærings- og Consumptions-skat gjelder om Stempelafgift hvad vi have bemærket om disse Skatter. Som overordentlige Bidrag til Staten vilde der ikke være meget at indvende derimod, naar de Leiligheder, hvor disse overordentlige Bidrag fordres, ikke kom saa hyppigt for, naar de ikke traf den fattigere følelig-

gere end den Rige, og naar de alletider vare anstændige Indtægtskilder for en Stat.

486.

Derved at denne Afgift fordres saa hyppigt er en overordentlig Afgift næsten bleven til en ordentlig; den giver altsaa Anledning til saavidt muligt at unddrage sig den. Den gjør tillige al Handel og Vandel kostbar, har Indflydelse paa Priserne, og leder til et høist besværligt Formalitetsvæsen.

Denne Afgift trykker den Fattige mere end den Rige, og den er ofte ikke en Stat anstændig. At enhver Retshandling skal betales med stemplet Papir er en vigtig Hindring for den fattigere i at paatale sin Ret; og at man i mange Lande ikke kan nærme sig til Regjeringen med en Ansøgning, ofte til at tjene Staten selv, uden at betale derfor, er neppe passende.

487.

Da en vis borgerlig Anseelse maae agtes for et Gode, har man fundet det billigt at der betaltes noget derfor. Denne Afgift, eller Rangskat, burde i det mindste ikke erlægges af den Rang, som Embeder give; ikke heller af Enker; den træffer ofte den Fattige langt haardere end den Rige; den hindrer, eller standser ikke den daarlige Rangsyge.

488.

Den fjerde Kilde til Indtægter har Staten i adskillige Indkomster, som deels ere aldeles til-

fældige, deels ikke høre under nogen af de foregaaende Klasser, og kunne kaldes Indtægter af blandet Beskaffenhed. Hertil regne vi, foruden nogle Indkomster, som tildels bebetales af Udlandet, Lotterie, Livrenteselskaber, Tontiner, Bøder, Sportler.

489.

Transit-Told, eller Afgifter af fremmede Vare, som blot gaae igjennem Landet og undertiden oplægges eller magasineres i nogen Tiid, er en for Staten nyttig Indtægt, som Fremmede betale.

Hertil hører ogsaa Strømtold, saasom adskillige Toldafgifter paa visse Floder, (Rhinen, Elben). Øresundstold, Belttold og Canaltold. Det er at ansee som en Production, hvorved Landet vinder fra Udlandet.

490.

Lotterier. Lotterie er som bekjendt to Slags, det gamle Lotterie, som det danske Klasselotterie, og det nye, det gennesiske, Tallotteriet. Det er farligt at vænne Statsborgerne til at vente Lykke af blind Slumpetræf, ikke af ufortrøden Vindskibelighed. Ikke at tale om hvor overmaade skadelig Indflydelse paa Moralitæten Tallotteriet især har. Meget beklageligt er det at dette sidste taales i saa mange Stater, efter at enhver Regjering maae være overbeviist om dets giftige Følger, og tillige ved Erfaring har seet at det udsætter Statsborgerne for al mo-

ralsk Fordærvelse imod en hvad dens Beløb angaaer ubetydelig Vinding.

491.

Det eneste, som kunde undskylde et Lotterie en Gang imellem, var om det blev brugt til at fremskaffe, eller ophjelpe en eller anden nyttig bestemt Indretning, eller et gavnligt Foretagende. Gik Lotteriernes Indtægter til fattige Enkers, eller Nødlidendes Understøttelse, til en ellers forsømt Børnefloks Opdragelse, o. s. v., saa vilde man i den bekjendte gode Anvendelse dog finde en Trøst over Uanstændigheden, og Beroligelse over Ulykken. Men kastes Indtægten i det almindelige store Finansſvælg, og bruges tillige med de øvrige Indtægter, saa seer man ikke Gavnet tydeligt nok.

492.

Livrenteselskaber. En Livrente er en Rente, som betales af en Kapital, der efter Eierens Død tilfalder den, som udbetaler Renterne. Motivet til saaledes at give Kapitalen bort er den høie Rente.

Sammenskyde flere Individer Kapitaler paa Vilkaar at alle Kapitalers samlede ordentlige Renter udbetales til alle dem, som have indskudt Kapitalerne, og som leve, saa er det et Livrenteselskab, hvori de længst levende tilsidst kunde erholde Renten af alle de øvrige bortdøde Interessenters Kapitaler. Disse Livrenteselskaber, som ogsaa kaldes Tontiner, eller

de nye Livrenteselskaber, have mangfoldige Indretninger; man inddeler dem ofte i Klasser, efter Interessenternes Alder, saa at en vis Alder kan kun faae visse Procent af Kapitalen. Undertiden indrettes det saaledes at ikke en vis Kapital indskydes, men et aarligt Bidrag; stundom finder ingen Udbetaling Sted uden efter visse Aars Forløb, og i en vis Tid; undertiden finder ingen Rente, eller Udbytte Sted før efter en vis Begivenhed, saasom et Dødsfald, hvilket er Tilfældet med Enkekasser, og nogle andre Forsørgelses-Anstalter.

493.

Alle saadanne Indretninger have ikke nogen skadelig moralsk Virkning; de have tvertimod den Nytte at man ved en forholdsviis liden Sum kan betrygge sig selv, sin Hustrue, sine Børn et Udkomme, som det ellers vilde være umuligt at skaffe dem. De give Beroligelse over Menneskers tilkommende Skjebne, og er derfor en for det borgerlige Selskab høist ønskelig Indretning.

494.

Som Indtægt for Statskassen bestaaer Gavnligheden i at denne paa en let Maade kan erholde store Kapitaler til sin Raadighed. Ere Livrenteselskabernes, Tontinernes Rente, Forsørgelsesanstalternes, Enkekassernes, Udbytte og Pensioner rigtigt udregnede, saa betaler den ikke uden billige Renter af Kapitalen.

495.

Men saadanne Beregninger bør være rigtige, deels for at betrygge Staten, deels for at betrygge Interessenterne, hvis Haab og Tillid det vilde være umenneskeligt at skuffe. Planen maae derfor ligge offentlig for alles Øine, og ingen vilkaarlig Afvigelse derfra bør nogensinde indsnige sig.

Og da den høieste Tillid er en nødvendig Betingelse bør saadanne Indretninger aldrig være betroede til Private. Naar Private anlægge saadanne Selskaber, Tontiner, Forsørgelses-Anstalter, er det sædvanlig Bedragerie. Man behøver blot at besee flygtigt de mangfoldige saadanne Anstalter af denne Art i Danmark, som næsten alle tilhobe ere mathematisk beviislig urigtige, og kunne ikke bestaae. Ere de, som sædvanligen er Tilfældet, indrettede til at opretholdes ved smaae aarlige Bidrag, saa er dette en Lokkemad, som er laant fra Tallotteriet, hvis Anvendelse her er endnu skammeligere, thi ved Tallotteriet kan man vel ødelægge sig, men man føler strax Virkningen; Lotteriet bedrager, men lyver egentlig ikke; det holder hvad det lover, endskjøndt Spillerne maaskee gjøre sig andre Begreber om Løfterne end dem Lottoet har tænkt sig. Men Spillerne i Forsørgelses-Selskaberne imodtage et bestemt Løfte om en Indtægt i Fremtiden, som Entreprenørerne eller Bankørerne, ifald de ikke ere alt for eenfoldige og uvidende, som ofte nok hændes, selv vide ikke kan holdes; de bedrage Interessenterne

deres Penge fra ved den Løgn: at de skulde i Fremtiden faae fuld Erstatning; og skuffet ved dette skjændige Skjelmstykke gaaer en stræbsom og redelig Huusfader ud af Verden beroliget over en elsket Huustroes og uopdragne Børns Skjebne, der dog snart blive ulykkelige Offre for hans uheldige Forblindelse, og Tillid til de maskerede Tyve- og Røverbander, som med Humanitæt paa Læben, Svig i Hjertet og stundom med Eenfoldighed i Hovedet, traadte frem som Veldædigheds Selskaber.

Regjeringen gjør sig paa en Maade medskyldig ved at taale saadanne private Forsørgelses-Anstalter; den burde aldrig, i intet Tilfælde, selv naar de ere indrettede som de bør, tillade dem, med mindre de staae under dens Garantie og Opsyn. De bør anlægges af Regjeringen selv, og da kunne de være en anstændig og langt fra ikke ubetydelig Stats-Indtægtskilde.

496.

Bøder. I de allerfleste Stater har man gjort Lovenes Overtrædelse til en Indtægtskilde derved at man for visse saadanne Overtrædelser fordrer Bøder, eller en vis Sum Penge erlagt til Fiscus. Da Finansvæsnets høieste Grundsætning er den størst mulige Indtægt, saa maae det ønske saa mange Overtrædelser af Loven som muligt for at faae desstørre Bøder; hvilket er en overmaade ildeklingende Grundsætning. Det

kødende deri leder til den Formodning at Bøder er en upassende og uanstændig Stats-Indtægt. Hvorvidt det er rigtigt at Forbrydelser mod Statens Love kunne affsones med Penge; hvorvidt det er raadeligt at den Rige derved sættes i gandske andet Forhold til Lovene end den Fattige; er en Undersøgelse, som vi maae overlade til Lovkyndighedens Philosopher.

497.

Sportler. Saaledes benævnes visse Afgifter, som erlægges ved enkelte Leiligheder, især ved visse Embedsacter eller Forretninger, og fornemlig til Justitsbetjenterne, ved Udfærdigelse af visse Documenter. Men Begrebet har egentlig en langt større Udstrækning, og man finder Sportler i enhver Green af det borgerlige Selskabs Handel og Vandel, i enhver Forretning, ja i enhver Klasse og Art af Arbeide. Den Besparelse, som herover opstaaer for Staten, er det som gjør Sportler til en Indtægtskilde, hvis Beløb dog egentlig ikke kjendes.

498.

Sportler er en upassende Maade at lønne en Stats Embedsmænd paa. Den sætter Embedsmændene i et ubehageligt Forhold imod Statsborgerne, hvorved ofte det Ønske at erholde meget kan have en skadelig Indflydelse paa Embedets tilbørlige Førelse. Det er ogsaa noget ydmygende for en Statens Tjener at modtage sin Løn skillingeviis af enkelte Statens Borgere, og med opspilede Øine

stirre efter om lidt Generositæt blander sig lidt i med ved Betalingen. For den enkelte Statsborger er denne Betalingsmaade ubehagelig; den tvinger ham i hans Rets Erholdelse, og leder let til den Tanke at kjøbe hvor han blot skulde betale.

499.

I nogle Lande, og i Danmark med, har man bestemt Sportlernes Beløb i de fleste Tilfælde, og givet et Sportelreglement, hvorved Sportler er forandret til en virkelig Skat, som er bestemt i Henseende til de enkelte Summer. Herved er da endeel af Embedsmændenes Løn lagt directe paa Statens Borgere, og afgjøres altsaa uden for Statskassen. Men da man dog ofte ved denne Oppebørselsmaade kan være udsat for at betale meer end man skulde, saa var det anstændigst at alt Sportelvæsen gandske blev afskaffet, at Embedsmændene lønnedes lige af Statskassen, og den større fornødne Indtægt blev hævet som en almindelig Skat.

500.

Man siger vel, til Forsvar for Sportelvæsnet, at Ingen betaler, f. Ex. Retshandlinger uden de som behøve dem; men derover falder Byrden af Retfærdighedens Haandthævelse paa enkelte, som uheldigviis ere i det Tilfælde at søge Lovenes Beskyttelse, og den Rige er Retfærdighed langt nærmere end den Fattige. Men Retfærdighed, det er Sikkerhed for Person og Eiendom, er en Fordring, som Folket har til Staten; hele Folket skal da sætte Staten istand til at opfylde denne

Fordring, og altsaa bør hele Staten betale hvad dette koster.

501.

Vi forbigaae en stor Mængde andre, mindre almindelige Skatter af blandet Beskaffenhed, saasom Hyldingsskat, Privilegiers og Bestallingers Betaling, og deres Fornyelse ved en nye Regents Tiltrædelse, Prindsessestyr, Skat paa Hunde, Eqvipager, Pebersvende, og tusende andre Afgifter, som ikke have anden Grund end den Nødvendighed at gribe til hvor der er noget at tage.

502.

Indtægt af Statskapitaler. Da en Regjering ofte let kan skaffe betydelige Kapitaler tilveie, ved Laan, Paalæg, Salg af Domæner, Tontiner o. s. v. saa kunde en Regjering søge at benytte saadanne Kapitaler paa en fordeelagtig Maade, ved at udlaane dem, ved at drive indbringende Næringer, og saaledes undgaae at hæve en større Sum af Statens Borgere som Skat.

Naar Regjeringen udlaaner Kapitaler til Statsborgerne, saa maae dette kun skee under fuldkommen Sikkerhed. Men endog da er det dog ikke at glemme, at Nationalvelstanden vilde have vundet om saadanne Kapitaler slet ikke vare ved Paalæg fratagne Nationen, der selv kan bruge dem, og som dog altiid har tabt Oppebørsels- og Forvaltnings Udgiften.

503.

Undertiden har Regjeringerne samlet eller anskaffet saadanne Kapitaler i den Hensigt at ville virke paa en for National-Oeconomien gavnlig Maade, ved at anvende sin Kredit til at erholde Privates Kapitaler, som den igjen udlaaner til adskillige bestemt nyttige Anvendelser. For Ex. igjennem en Kreditkasse til Forbedring i Landets Production og Fabrikation.

504.

At man til denne Hensigt ved Laan søger at tilveiebringe Kapitaler har adskillige Fordele for Nationen, og den kan være en reen Indtægt for Stazskassen, om der faaes noget høiere Renter end Regjeringen selv betaler.

Saadan Anstalt giver en beqvem Leilighed for Private til at anbringe smaa Kapitaler, som maaskee ellers henlaae ubenyttede. Dog bør Laanet være frivilligt.

Den giver Anledning til at mange nyttige Foranstaltninger kan udføres ved Private, fornemlig til Agerbrugets Forbedring.

Andre Maader til at benytte laante Kapitaler paa bør en Stat ikke indlade sig i, saasom at drive en Handel, eller Fabriker, eller andre Næringsveie. Erfaring har ofte nok lært at alle Foretagender af den Art ende sig med Tab, naar derimod Private staae sig godt derved.

Fordring, og altsaa bør hele Staten betale hvad dette koster.

501.

Vi forbigaae en stor Mængde andre, mindre almindelige Skatter af blandet Beskaffenhed, saasom Hyldingsskat, Privilegiers og Bestallingers Betaling, og deres Fornyelse ved en nye Regents Tiltrædelse, Prindsessestyr, Skat paa Hunde, Eqvipager, Pebersvende, og tusende andre Afgifter, som ikke have anden Grund end den Nødvendighed at gribe til hvor der er noget at tage.

502.

Indtægt af Statskapitaler. Da en Regjering ofte let kan skaffe betydelige Kapitaler tilveie, ved Laan, Paalæg, Salg af Domæner, Tontiner o. s. v. saa kunde en Regjering søge at benytte saadanne Kapitaler paa en fordeelagtig Maade, ved at udlaane dem, ved at drive indbringende Næringer, og saaledes undgaae at hæve en større Sum af Statens Borgere som Skat.

Naar Regjeringen udlaaner Kapitaler til Statsborgerne, saa maae dette kun skee under fuldkommen Sikkerhed. Men endog da er det dog ikke at glemme, at Nationalvelstanden vilde have vundet om saadanne Kapitaler slet ikke vare ved Paalæg fratagne Nationen, der selv kan bruge dem, og som dog altiid har tabt Oppebørsels- og Forvaltnings Udgiften.

503.

Undertiden har Regjeringerne jamlet eller anskaffet saadanne Kapitaler i den Hensigt at ville virke paa en for National-Oeconomien gavnlig Maade, ved at anvende sin Kredit til at erholde Privates Kapitaler, som den igjen udlaaner til adskillige bestemt nyttige Anvendelser. For Ex. igjennem en Kreditkasse til Forbedring i Landets Production og Fabrikation.

504.

At man til denne Hensigt ved Laan søger at tilveiebringe Kapitaler har adskillige Fordele for Nationen, og den kan være en reen Indtægt for Statskassen, om der faaes noget høiere Renter end Regjeringen selv betaler.

Saadan Anstalt giver en beqvem Leilighed for Private til at anbringe smaa Kapitaler, som maaskee ellers henlaae ubenyttede. Dog bør Laanet være frivilligt.

Den giver Anledning til at mange nyttige Foranstaltninger kan udføres ved Private, fornemlig til Agerbrugets Forbedring.

Andre Maader til at benytte laante Kapitaler paa bør en Stat ikke indlade sig i, saasom at drive en Handel, eller Fabriker, eller andre Næringsveie. Erfaring har ofte nok lært at alle Foretagender af den Art ende sig med Tab, naar derimod Private staae sig godt derved.

505.

Ved foreskaaende Oversyn af de sædvanlige Beskatningsmaader, og andre Statsindtægter, have vi tilfredsstillet Nationaloeconomiens Grundsætning: at al Beskatning opstiller Hindringer for Nationalvelstanden.

Men den practiske Statsoeconom kan ikke lade sig nøie med dette Resultat. Staten behøver Indtægter, og Nationen maae skaffe dem frem. Det er altsaa uundgaaeligt at Afgifter lægges paa forskjellige Objecter; men dette maae skee hvor det er mindst skadeligt, og med al mulig Skaansel. Vi kunne her ikke fremsætte andre end almindelige Regler, hvis Grunde vi i det foregaaende have udviklet.

1. Af Domæner kunde Staten sætte sig istand til at drage sin første Indtægt, det er den naturligste Indtægtskilde, den uskadeligste for Nationalvelstanden. Staten og Nationen selv bør ved at udvide Domænerne gjøre directe Beskatning mindre og mindre nødvendig.

2. Af Regalier er kun faae, der bør betragtes som en for Nationalformuen nyttig Statsindtægt.

3. Ved directe Beskatning bør alt personligt Arbeide, eller Naturalleveranser anslaaes og indkræves i Penge, ikke in Natura.

4. Overordentlige Skatter have ikke let nogen skadelig Følge paa Nationalvelstanden, naar

de ikke i og for sig ere alt for store, og gjentages for ofte.

5. Ordentlige Skatter er det ikke altiid raadeligt at forhøie, især om det er Skatter fra gamle Tider.

6. Skatter af Formue ere kun tilraadelige som overordentlige Skatter, og i stor Nødvendighed.

7. Indkomstskat bør ikke heller være uden overordentlig. Vedvarende er den meget skadelig for Nationalvelstanden.

8. Egentlige Næringsskatter ere vanskelige at ligne, og som oftest ubillige.

9. Jordskyld er en af de tilraadeligste Skatter, men den maae ikke overstige den rene Indtægt; den maae grunde sig paa en nøiagtig Matrikul, der periodiskt revideres.

10. Skat paa Huse, Vaaninger, er en ulige og derfor skadelig Beskatningsmaade.

11. Skatter paa Forbrug ere næsten de sletteste, meest forvirrende, trykkende, og drillende af alle Skatter.

12. Personlig Skat er ikke gandske at forkaste, og er ikke ubillig, eller ulige, naar den ikke sættes for høi for den lavere Klasse og for lav for de rigere Klasser..

13. Told-Afgift er i mange statsoeconomiske og nationaloeconomiske Henseender en urigtig Afgift. Men da alle Stater bruge Told paa ind- og udgaaende Vare saa kan den enkelte Stat ikke vel

undgaae den, saameget mindre som den ofte kan bruges som et politiskt Middel, og giver en betydelig Indtægt.

14. Stempel-Afgift er en ulige fordeelt Skat, som fylder den daglige Handel og Vandel med besværlige Formalitæter.

15. Rangskat er upassende.

16. Livrenter, Tontiner ere tilladelige Indtægtskilder for en Stat.

17. Bøder er en ubehagelig Benyttelse af Statsborgernes Umoralitet.

18. Ubestemte Sportler ere umoralske og uværdige; bestemte udentvivl en urigtig og ubillig Beskatning.

19. Indtægt af Statskapitaler bør ikke haves ved at Regjeringen driver Handel, eller Fabriker, men blot som Renter imod fuld Sikkerhed for Laanet.

566.

Til Beslutning paa den Materie om Statsfinansvæsnet ville vi kortelig fremsætte det physiokratiske Systems Hovedlærdomme og undersøge den Theorie for Beskatning, som man har villet grunde derpaa.

507.

Det overdrevne, det falske, det illiberale, ja inhumane i det Colbertske commercielle System gav Anledning til skarpe Undersøgelser af de Grundsætninger, hvorpaa det er bygget, og Frankerig, som nærmest følte dets ulykkelige Virkninger, saae en Mængde Mænd

fremstaae som dets Modstandere. Men, som Smith anmærker, skeer det sædvanligt, at naar man vil rette en kroget Green, maae man for at faae den lige bøie den til den anden Side. Colberts Plan ansaae Handel og Fabriker for Nationens eneste Indtægtskilder og regnede Naturalproductionen for intet. De franske Statsoeconomer, som vilde rette denne saa krogede Green, bøiede den alt for meget til den anden Side, og stræbte at bevise at Naturalproductionen, især Agerdyrkningen, var Nationens eneste Rigdomskilde, og at Fabrikation og Handel slet intet umiddelbar bidroge dertil. Stifteren af denne nye Skole var Quesnay, en Medicus, og hans Lærlinge fik, eller gave dem selv det Navn Physiokrater.

Vi ville søge at opstille deres Hovedlærdomme, eller det saakaldte physiokratiske System. Det fortjener at kjendes, som det mærkværdigste Phænomen i Statsoeconomiens Historie; det er et Mesterstykke af Conseqvens, en Frugt af fiin Skarpsindighed, af dyb Indsigt i det borgerlige Selskabs naturlige Mekanisme; det er i en vis Udstrækning taget fuldkommen rigtigt, og fuldmen udførligt, i en vis Henseende fuldkommen falskt, og uudførligt.

508.

Dette sindrige og menneskekierlige Systems Hovedsætninger ere:

1. Alle Producter erholde Menneskene af Naturen, ved Agerdyrkning, Qvægavl, Skove, Jagt, Fiskerie, Biergværker, Steenbrud. Menneskets Fliid og Arbeide sætter Jorden aarlig istand til at frembringe flere Producter end den frivillig kunde frembringe.

2. Med Henhold til Productionen henhører ethvert Menneske til en af følgende tvende Klasser: a. de hvis Arbeide frembringer Vare, dette er den productive Klasse: b. de, hvis Arbeide ikke bringer noget Product tilveie, dette er den uproductive, den sterile Klasse.

3. Kun Jordeiere og Jordens Bearbeidere ere Produsenter. Alle andre, Haandværkere, Fabrikanter, Konstnere, Handlende, Lærde, Militaire, Geistlige, alle Embedsmænd, og alle Betjente, høre til den uproductive Klasse. Alle disses Arbeide frembringer ingen nye Værdie; de tilbytte sig blot for deres Arbeide en Deel af Landmandens overflødige Producter. De ere egentlig Landeiernes Betjente, som give dem Underholdning, og en Profit eller Løn for deres Arbeide.

4. Alle sterile Menneskers Lønning kan i Staten ikke tages uden af Landmandens rene Indtægt.

5. At nogle Mennesker af den sterile Klasse intet virkeligt Product skaffe frem, saasom Embedsmænd, Domestiker, er tydeligt. Men hos andre kunde det synes urigtigt, som hos Haandværkere og

Fabrikanter. Men et raat Materials ved Fabrikation forhøiede Værdi er blot tilsyneladende, thi den bestaaer kun i Godtgjørelse for Fabrikantens Underholdning medens han arbeider. Den hele Masse af et Lands Producter bliver altsaa ikke forøget, men forbliver sig selv lig.

6. Der existerer følgelig ingen Værdi, ingen Rigdom undtagen Naturproducter. Deres Brug er: a. til at skaffe nye Producter frem. b. til at ernære Jordeierne og deres Arbeidere. c. og ved dem, eller gjennem dem til at underholde den sterile Klasse. d. til Statens Vedligeholdelse. Alle disse Udgifter kunne ikke tages uden af den rene Indtægt fra Naturalproductionen; al Existents, al Underholdning, al Nydelse kan altsaa ikke komme uden af den rene Indtægt af Naturalproducter.

7. Da ingen anden Rigdom existerer, og ingen anden Kilde til Indtægt for det borgerlige Selskab kan existere end den bemeldte rene Indtægt, saa maae en Deel deraf anvendes til det borgerlige Selskabs Behov. Denne Deel, (Statens Indtægter) kan tages umiddelbar af den rene Indtægt, af de raae Producters Værd, eller middelbar af de forarbeidede Producter, som repræsentere en vis Portion af den rene Indtægt.

8. Alle Paalæg høre til en af disse to Klasser, og falde directe eller indirecte paa den rene Indtægt af Naturalproductionen. Alle

Paalæg og Skatter træffe nødvendig paa Landeierne; thi ethvert andet Medlem er at ansee som en Betient, der lønnes af den rene Indtægt. Giver jeg min Tiener 20 Rd. i Løn, og Staten paalægger ham 20 Rd. Skat, saa maae jeg betale ham 40 i Løn. Det er altsaa Herren der betaler Skatten indirecte.

509.

For saavidt er det physiokratiske System en blot Theorie om den sande Kilde til en Nations Rigdom. Som saadan har det endnu ingen skadelig Virkning for National-Oeconomien. Det udkræver fuldkommen Frihed i al Næring, fri Indførsel og fri Udførsel under alle Omstændigheder, og endskjøndt det forestiller den hele sterile Klasse som underholdt allene af Jordeierne, anseer det ingenlunde denne Klasse for unyttig eller skadelig; den vil meget mere paa alle Maader opmuntre og befordre den, thi ved dens Consumption fremmes Naturalproductionen, ved Naturalproductionens Forøgelse bliver den rene Indtægt større. Det physiokratiske System er derfor liberalt og humant; intet statsoeconomiskt System eller Theorie er Sandheden nærmere, og intet vilde bidrage mere til Staternes og Menneskenes borgerlige Lyksalighed end dette, ifald dets Sætninger, som synes saa klare og rigtige i Theorien, virkelig er det, og om det var udførligt.

510.

Men dette System bør betragtes fra tvende gandske forskjellige Sider. Først opstiller det en Theorie om Udspringet til Nationalvelstanden, og den er rigtig naar man tænker sig den in abstracto; men er upassende naar man tænker sig den anvendt paa en enkelt Stat, som staaer i en Slags Modsætning til andre Stater.

For det andet indeholder det physiokratiske System en Theorie om Statsformuens Opkomst af Nationalformuen, som en Conclusion af de hidtil anførte physiokratiske Sætninger, eller Præmisser; en Finanzplan, som er aldeles afvigende fra alle hidtil herskende Ideer i Finanzvæsenet. Denne Plan udmærker sig ved stor Dristighed, ved en anbefalende Naturlighed, Simpelhed, og Billighed; men den giver grundet Anledning til mange vigtige Indvendinger, og den kan ikke indføres i nogen enkelt Stat.

511.

Denne Finanztheorie, den og derpaa byggede Plan er følgende:

Da alle Skatter træffe tilsidst paa Jordeieren, siden alle Skatter betales enten directe af ham eller indirecte ved af ham at erstattes til den sterile Klasse, saa bør alt Statens Behov hæves directe og umiddelbar hos den, som alligevel betaler allene, og ingen indirecte middelbare Afgifter bør finde Sted. Landmanden, som Repræsentant for Naturalproductionen, bør derfor

betale alle Skatter og Afgifter, og den hele sterile Klasse slet intet; den bør være fuldkommen skattefri; al Told, Accise, Consumption, Stempelafgifter, Rangskat, Sportler, Tiende, Hoverie, Ægter, o. s. v. skulle aldeles ikke finde Sted. Kun en eneste Skat, en eneste Statsindtægtskilde skal være til, nemlig Landmanden skal give en vis Deel af hans rene Indtægt.

Derved taber han intet, thi han betaler alligevel alle Skatter.

Derved vinder den sterile Klasse intet, thi den betaler intet alligevel, da alting gaaer tilbage paa Landmanden.

Derved vinder Staten, da Oppebørselen bliver simplere og mindre bekostelig.

Landmanden vinder derved, thi ved de indirecte Paalæg ere Skatterne ofte høiere end de skulde være. Han vinder endvidere derved at Oppebørselsomkostningen, som nu falder paa ham, formindskes. Han vinder endelig derved at den sterile Klasse, som formedelst dens Udlæg af de den paalagte Skatter, altiid i sin Henførelse deraf paa Landmanden lader sig betale noget meer end den burde, nu arbeider for lettere Priis.

512.

Physiokratiens Lærdomme lade sig da samle i tvende Hovedsætninger;

1. Naturalproductionen er den eneste Indtægtskilde.

2. Udgiften bør tages directe af Indtægten.

513.

Vi ville nu kortelig undersøge dette virkelig sindrige og i alle Henseender mærkværdige System.

Hovedspørgsmaalene blive: er det rigtigt at Naturalproductionen er en Nations eneste Indtægtskilde?

2. Betale Landets Jordejere virkelig alle Afgifter til Staten?

Hvad den første Paastand angaaer, da gaaer den ud paa den saakaldte sterile Klasses Uproductivitæt, i det den forestiller alt dens Arbeide som blot en Forandring af Værdi, en Omsætning, uden Tillæg af nogen nye Værdi. Vi ville ikke her gjentage hvad vi forhen have anmærket, at egentlig intet Arbeide er uproductivt, naar man nemlig betragter det i Forbindelse med andre arbeidende Mennesker, og at den sterile Klasses Arbeide virkelig i Grunden bør betragtes i Forbindelse med den productives. Landproducterne føde Fabrikanten, men Fabrikantens Arbeide sætter ogsaa for en meget stor Deel Landmanden i Bevægelse, det er, frembringer middelbar Landproducter. Alt Arbeide i et Land skal betragtes under eet for at bedømme Landets rene Indtægt. Baade de Productive og de Sterile have middelbar eller umiddelbar bidraget til Indtægten.

Men den saakaldte sterile Klasses egentlige Arbeide, især Fabrikater, og Handelens Foreta-

gender, ere ofte umiddelbar productive. Vi ville ikke tale om at den blotte Vedligeholdelse af Værdi, som har Sted i Konstproductionen, er en virkelig Production, da en snart fortæret Vare, (Levnetsmidler) ved Fabrikatet faaer Vedvarenhed. Vi ville kun gjøre opmærksom paa at naar en Fabrikant sælger sine Vare udenlands, og erholder foruden Erstatning for alle Udgifter en Profit, saa er denne Profit et Product for Landet. Det samme kan siges om Profiten af Kapitaler, som anvendes i udenlandsk Handel. Følgelig er den physiokratiske Sætning: at Naturalproductionen er Nationens eneste Indtægtskilde, ikke aldeles rigtig, eller bestemt; den er urigtig, anvendt paa en enkelt Stat; derimod er den rigtig i Almindelighed, nemlig om hele Verden udgjorde eet eneste borgerligt Selskab, een Stat, thi da var den sterile Klasses Profit kun Formuefordeling.

514.

Det andet Hovedspørgsmaal er: Om Jordeierne nu betale alle Afgifter til Staten?

I Henseende til de Skatter, som paalægges, ere Landmændene i en gandske anden Stilling end den sterile Klasse. Denne kan virkelig skyde Afgiften fra sig og lægge den paa Staten, eller den rene Indtægt, det er paa Landmændene. Disse derimod maae nødvendig bære dem; de kunne ikke skyde dem paa Andre. De kunne ikke efter Behag forhøie deres Priser, de maae tage

Markedsprisen, og den bestemmes efter Afgrødens Størrelse. De maae i den Henseende tage hvad Naturen giver, de have et Aar en stor, et andet Aar en liden Forraad. Enten man behøver meget eller lidet kunne de ikke fra Aar til Aar rette sig derefter. En Fabrikant forfærdiger ikke meer end han kan afsætte; en Kjøbmand sender ikke meer end det bestilte, eller det afsættelige. Disse have derfor Priserne i deres Magt, Landmanden ikke. Og da nu alle andre i Staten kunne anslaae deres Udgifter i deres Priser, men Landmanden ikke kan det, saa er det gandske vist paa ham at Skatter og Afgifter omsider falde saasnart den sterile Klasse i sit Forbrug er sat paa et Maximum af Besparing.

515.

For saavidt have Physiokraterne Ret. Men naar de paastaae at Landmanden betaler alle en Stats Indtægter, saa er det urigtigt, og det er uretfærdigt, ja ødelæggende og umuligt at lade ham betale alle Statens Udgifter. Alle Statsindtægter falde ikke paa Landmanden.

1. Domæner, Regalier, Transittold, Sundtold, Strømtold, Told paa udgaaende, ja vel ogsaa paa indgaaende Vare, hvoraf en Deel maae falde paa Fremmede; den Indtægt, som Staten kan have af at drive en vis Handel, en vis Fabrikation, betales ikke af Landmanden. Alle Statens Indtægter falde følgelig ikke paa Landmanden.

Alle en Stats Udgifter falde ikke heller paa ham. Om visse Embedsmænd lønnes af Regalier, Domæner, saa er det gandske uden for ham. Fabrikanter, som afsætte deres Vare udenlands, anslaae deres Udgifter paa disse Vare, og Fremmede betale dem. Den hele sterile Klasses Udgifter eller Skatter falde følgelig ikke allesammen paa Landmanden. Følgelig er det urigtigt at paalægge ham dem.

516.

Her kunde Physiokraten gjøre den Indvending, at han ikke mener at alle Statens Indtægter skal udredes af Landmanden, men kun de som Staten faaer ved Skatter og Afgifter, der directe eller indirecte træffe ham og ikke kan ansees for at træffe Fremmede. Naar Statens særskilte Indtægter af Domæner, Regalier o. s. v. bestaae i bestemte Summer, lod de sig vel afdrage fra Paalæggene. Men i andre Tilfælde er det næsten umuligt. Hvo kunde sige hvilken Andeel af en Told Fremmede betale og hvilken de indenlandske? hvo kunde udregne for en Fabrikant den Deel af hans Skatter, som skulde anslaaes paa de Vare han sender udenlands? Saadanne Udregninger ere umulige.

Men nu kan Physiokraten videre sige: Saadanne Udregninger behøves ikke, thi efter mit System skal slet ingen Skatter, Told ꝛc. være til, undtagen en eneste Afgift paa Landmanden, som skal forskaffe Staten alle de Indtægter, som den ikke har særskilte Kilder til, ved Domæner, Regalier,

(Sundtold, Strømtold, Transittold, Biergværker m. v.)

517.

Med denne Indskrænkning er Physiokratiens Theorie unægtelig retfærdiggjort og man maa tilstaae at den er rigtig i Almindelighed. Men med Hensyn til en enkelt Stat kan den endnu ikke antages; thi i en saadan gives der upaatvivlelig tre Kilder til Nationalindtægt, i Naturalproduction, i Konstproduction og ved Handlen. Bestod Verden af een Stat, saa vare disse tvende sidstes Product kun en Kapital-Fordeling, men i den enkelte Stat er det en virkelig Nationalindtægt. Den Deel af Statsindtægten, som disse tvende Productioner skulde paatage sig, kan ikke beregnes, altsaa ikke fradrages Landmændene, som derover betalte mere end dem tilkom. Kunde den fradrages (f. Ex. ved Told paa Udførsel imod Physiokraten selv) saa bliver dog altiid den store Vanskelighed tilbage at bestemme Landmandens Afgift; thi den skulde rette sig efter hans rene Indtægt, og hvorledes faaer man dens Beløb at vide med Vished, da den aarlig vakler, og forandrer sig i en lang Række af Aar? Det eneste Middel var at slutte efter en gjentagen Matriculering. Men denne Beskatningsmaade vilde lede til uendelig Vidtløftighed og Forvirring, hvoraf dog Enden blev at Landmanden kom til at betale meer end han burde.

518.

Vi ville ikke længere opholde os ved dette System, som mere har Værdi af sin Anskuelse end formedelst nogen practisk Nytte. Vi ville blot anmærke, at om det end var nok saa nyttigt at indføre det, saa er der dog ikke meget tabt ved at det ikke kan indføres. Thi er det sandt, hvad Physiokraterne paastaae, at Landmændene nu betale alle Skatter, saa skeer jo allerede i enhver Stat hvad de ville, skjøndt ikke paa den Maade, som de ansee

Alle en Stats Udgifter falde ikke heller paa ham. Om disse Embedsmænd lønnes af Regalier, Domæner, saa er det gandske uden for ham. Fabrikanter, som affætte deres Vare udenlands, anslaae deres Udgifter paa disse Vare, og Fremmede betale dem. Den hele sterile Klasses Udgifter eller Skatter falde følgelig ikke allesammen paa Landmanden. Følgelig er det urigtigt at paalægge ham dem.

516.

Her kunde Physiokraten gjøre den Indvending, at han ikke mener at alle Statens Indtægter skal udredes af Landmanden, men kun de som Staten faaer ved Skatter og Afgifter, der directe eller indirecte træffe ham og ikke kan ansees for at træffe Fremmede. Naar Statens særskilte Indtægter af Domæner, Regalier o. s. v. bestaae i bestemte Summer, lod de sig vel afdrage fra Paalæggene. Men i andre Tilfælde er det næsten umuligt. Hvo kunde sige hvilken Andeel af en Told Fremmede betale og hvilken de indenlandske? hvo kunde udregne for en Fabrikant den Deel af hans Skatter, som skulde anslaaes paa de Vare han sender udenlands? Saadanne Udregninger ere umulige.

Men nu kan Physiokraten videre sige: Saadanne Udregninger behøves ikke, thi efter mit System skal slet ingen Skatter, Told &c. være til, undtagen en eneste Afgift paa Landmanden, som skal forskaffe Staten alle de Indtægter, som den ikke har særskilte Kilder til, ved Domæner, Regalier,

(Sundtold, Strømtold, Transittold, Biergværker m. v.)

517.

Med denne Indskrænkning er Physiokratiens Theorie unægtelig retfærdiggjort og man maa tilstaae at den er rigtig i Almindelighed. Men med Hensyn til en enkelt Stat kan den endnu ikke antages; thi i en saadan gives der upaatvivlelig tre Kilder til Nationalindtægt, i Naturalproduction, i Konstproduction og ved Handlen. Bestod Verden af een Stat, saa vare disse tvende sidstes Product kun en Kapital-Fordeling, men i den enkelte Stat er det en virkelig Nationalindtægt. Den Deel af Statsindtægten, som disse tvende Productioner skulde paatage sig, kan ikke beregnes, altsaa ikke fradrages Landmændene, som derover betalte mere end dem tilkom. Kunde den fradrages (f. Ex. ved Told paa Udførsel imod Physiokraten selv) saa bliver dog altiid den store Vanskelighed tilbage at bestemme Landmandens Afgift; thi den skulde rette sig efter hans rene Indtægt, og hvorledes faaer man dens Beløb at vide med Vished, da den aarlig vakler, og forandrer sig i en lang Række af Aar? Det eneste Middel var at slutte efter en gjentagen Matriculering. Men denne Beskatningsmaade vilde lede til uendelig Vidtløftighed og Forvirring, hvoraf dog Enden blev at Landmanden kom til at betale meer end han burde.

518.

Vi ville ikke længere opholde os ved dette System, som mere har Værdi af sin Anskuelse end formedelst nogen practisk Nytte. Vi ville blot anmærke, at om det end var nok saa nyttigt at indføre det, saa er der dog ikke meget tabt ved at det ikke kan indføres. Thi er det sandt, hvad Physiokraterne paastaae, at Landmændene nu betale alle Skatter, saa skeer jo allerede i enhver Stat hvad de ville, skjøndt ikke paa den Maade, som de ansee

for rigtig. Men det vilde være farligt at forandre den nu værende indirecte Beskatning paa Landmændene til en directe. Dersom de Tvivl ere grundede, som gjøres imod den Paastand, at den sterile Klasse intet produserer, og følgelig intet betaler, saa produserer den virkelig og bør som Produserende ogsaa betale til Staten. Dette kan skee i Tingenes nærværende Orden, og skeer; men efter det physiokratiske Skattesystem skulde Landmændene betale for dem, hvilket er uretfærdigt.

Endelig saa er Physiokraternes Mening, at Konstprodusenterne, som bleve fri for Afgifter, vilde arbeide for langt bedre Kjøb end nu, aldeles urigtig. De kom derved ikke i nogen forandret Stilling. Nu skyde de jo efter Forudsætningen alle Afgifter fra sig, følgelig betale de jo intet.

Den physiokratiske Beskatnings = Theorie er derfor for det første unødvendig; thi dersom den er rigtig, saa har den Sted i Virkelighed, skjøndt igjennem Omveie; for det andet er den farlig, fordi den sætter Naturalprodusenternes Forfatning paa Spil imod vigtige Grunde og uden Erfaringsbeviser; endelig er den for det tredie uanvendelig i Staterne, da den hviler paa den Paralogisme at alle Nationer tilsammen betragtes kun som en eneste Nation, endskjøndt enhver enkelt Nation unægtelig befinder sig i en bestemt Modsætning til alle de øvrige Nationer.

E n d e.

Trykfeil.

Side	3. §.	10	5	Linie,	fuld, læs: fuldt
—	4. „	11	2	„	det er, læs: denne er
—	18. „	42	5	„	Fordelen; l. Fordele.
—	39. „	92	2	„	er i l.: er da i
—	40. „	94	22	„	denne læs: den
—	42. „	98	2	„	Drift; l.: Drift,
—	60. „	132	17	„	Salg l.: Kjøb
—	62. „	135	16	„	Nation l.: Nations
—	71. „	158	2	„	Patentister l.: Patentisten
—	75. „	167	2	„	Salg l.: Kjøb
—	„ „	168	3	„	Taxten l.: Taxter
—	116. „	233	6	„	Er end l.: Er
—	163. „	323	1	„	Trænger l.: Trængte
—	190. „	377	6 og 7		læs Kolonierne.
—	223.	tredie Linie neden fra			dens l.: deres
—	224. „	426	9	„	betale, l.: betaler
—	229. „	436	7	„	er at: l.: er: at
—	231. „	440	4	„	Fordeel, af l.: Fordeel af
—	233. „	445	3	„	De, l.: De største
—	234 „	„	1	„	Saternes l.: Staternes
—	239. „	455	1	„	med l.: ved
—	252. „	473	11	„	ulig l.: ulige
—	256. „	473	11	„	læs: Oeconomie.

